

Azərbaycançılıq

MÜNDƏRİCAT

➤ I. Azərbaycançılıq milli ideologiyası	6
➤ II. Azərbaycan diasporu	11
➤ III. Görkəmli azərbaycanlılar	14
➤ Abbas Səhhət	14
➤ Abbasov Mithəd	15
➤ Abdullayev Çingiz	16
➤ Abdullayev Həsən	17
➤ Abdullayev Mikayıl	18
➤ Ağabəyzadə Sadıxbəy	19
➤ Ağalarov Araz	20
➤ Ağaoğlu Əhməd	21
➤ Ağaoğlu Məhəmməd	22
➤ Almaszadə Qəmər	23
➤ Anar	24
➤ Araslı Həmid	25
➤ Aşıq Ələsgər	26
➤ Aslanov Həzi	27
➤ Aşurbəyli Sara	28
➤ Axundov Mirzə Fətəli	29
➤ Axundov Ruhulla	30
➤ Axundov Vəli	31
➤ Bağirov Mircəfər	32
➤ Bakıxanov Abbasqulu ağa	33
➤ Balayev Rasim	34
➤ Behbudov Rəşid	35
➤ Bədəlbəyli Əfrasiyab	36
➤ Bəhlulzadə Səttar	37
➤ Bəhmənyar	38
➤ Bəhramov Təfiq	39
➤ Bülbül	40
➤ Bünyadov Ziya	41
➤ Cabbar Qaryağdı oğlu	42
➤ Cahangirov Cahangir	43
➤ Cavad Heyət	44
➤ Cavad xan	45
➤ Cavadzadə Mirməmməd	46
➤ Cəfər Cabbarlı	47
➤ Cəfərov Məmmədyusif	48
➤ Cəfərzadə Əzizə	49
➤ Çəmənzəminli Yusif Vəzir	50
➤ Daşdəmirov Əfrand	51
➤ Dilbazi Əminə	52
➤ Elçibəy	53
➤ Eldarov Ömər	54
➤ Əbdürrəhmanov Fuad	55
➤ Əfəndiyev Fuad	56

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin
PREZİDENT KİTABXANASI

➤ Əhməd Cavad.....	57
➤ Əhməd Cəfəroğlu.....	58
➤ Əhmədbəyov Zivərbəy.....	59
➤ Əhmədova Firəngiz.....	60
➤ Ələkbərov Vahid.....	61
➤ Əli Cavan.....	62
➤ Əliyev Cəmil.....	63
➤ Əliyev Əziz.....	64
➤ Əliyev Heydər.....	65
➤ Əliyev İlham.....	67
➤ Əliyev Həsən.....	68
➤ Əliyev İqrar.....	69
➤ Əliyev Məmmədbağır.....	70
➤ Əliyev Mirzağa.....	71
➤ Əliyev Musa.....	72
➤ Əlizadə Əbdulkərim.....	73
➤ Əlizadə Ələşraf.....	74
➤ Əmiraslanov Əli.....	75
➤ Əmirov Fikrət.....	76
➤ Ərəblinski Hüseyn.....	77
➤ Əsədullayev Şəmsi.....	78
➤ Əzimzadə Əzim.....	79
➤ Əziz Şərif.....	80
➤ Fətəli xan.....	81
➤ Füzuli.....	82
➤ Fikrət Qoca.....	83
➤ Hacıbəyov Ceyhun.....	84
➤ Hacıbəyov Üzeyir.....	85
➤ Hacınski Cəmo bəy.....	86
➤ Hacınski Məmmədhəsən.....	87
➤ Hacıyev Rauf.....	88
➤ Haqverdiyev Əbdürrəhim.....	89
➤ Hüseyn Cavid.....	90
➤ Hüseynov Çingiz.....	91
➤ Hüseynov Heydər.....	92
➤ Hüseynov Mirzə Davud.....	93
➤ Hüseynqulu xan Qacar.....	94
➤ Hüseynzadə Əlibəy.....	95
➤ Xanlarova Zeynəb.....	96
➤ Xaqani Şirvani.....	97
➤ Xasməmmədov Xəlil bəy.....	98
➤ Xəlil İbrahim.....	99
➤ Xəlil Rza Ulutürk.....	100
➤ Xəlilov Rövşən.....	103
➤ Xətai.....	104
➤ Xiyabani Şeyx Məhəmməd.....	105
➤ Xoyski Fətəli xan.....	106
➤ Xuraman və Fidan Qasımova bacıları.....	107
➤ İbrahimxəlil xan.....	108
➤ İbrahimov Mirzə.....	109
➤ İmadəddin Nəsimi.....	110

➤ İmamverdiyev İlqar	111
➤ İsgəndərov Adil	112
➤ İsgəndərov Əhməd.....	113
➤ Kazımbəyli Cahangir	114
➤ Kərbəlayi Səfixan	115
➤ Kərimov Kərim A.	116
➤ Kərimov Kərim M.	117
➤ Kərimov Lətif.....	118
➤ Kərimov Mahmud	119
➤ Kirmanşahlı Mir Seyfəddin.....	120
➤ Köçərli Tofiq	121
➤ Koroğlu Xalıq.....	122
➤ Göyərçin xanım	123
➤ Qabil	124
➤ Qarayev Qara.....	125
➤ Qasım bəy Zakir	126
➤ Qulamrza Səbri Təbrizi.....	127
➤ Quliyev Tofiq.....	128
➤ Quliyev Valeh	129
➤ Qurbanov Rafiq	130
➤ Qurbanov Şıxəli.....	131
➤ Qutqaşınlı İsmayıl bəy.....	132
➤ Lütfi-zadə	133
➤ Maqomayev Əbdülmüslüm.....	134
➤ Maqomayev Müslüm	135
➤ Maqsud və Rüstəm İbrahimbəyov qardaşları.....	136
➤ Mehdi Hüseyn	137
➤ Mehdiyev Arif.....	138
➤ Məhəmməd Əsəd bəy	139
➤ Mehmandarov Səmədbəy.....	140
➤ Məhsəti Gəncəvi.....	141
➤ Məlik-Aslanov Xudadat bəy	142
➤ Melikoff İren xanım.....	143
➤ Məlikov Arif.....	144
➤ Məlikov Tofiq	145
➤ Məmməd Arif.....	146
➤ Məmmədəliyev Yusif	147
➤ Məmmədov Ələkbər	148
➤ Məmmədov Tokay.....	149
➤ Məmmədov Xudu.....	150
➤ Məmmədova Şövkət.....	151
➤ Məmmədquluzadə Cəlil.....	152
➤ Paşayev Mir Cəlal.....	153
➤ Mirqasımov Mirəsədulla	154
➤ Mirzə Kazım bəy	155
➤ Mirzə Şəfi Vazeh.....	156
➤ Mirzəcanzadə Azad	157
➤ Molla Pənah Vaqif.....	158
➤ Molla Vəli Vidadi.....	159
➤ Muxtarova Fatma.....	160
➤ Muxtarov Murtuza.....	161

➤ Musabəyov Qəzənfər	162
➤ Mustafayev İmam	163
➤ Mustafayev Rüstəm	164
➤ Mustafazadə Vaqif	165
➤ Müşfiq	166
➤ Nağıyev Ağa Musa	167
➤ Nağıyev Vaqif	168
➤ Namazova Adilə	169
➤ Natəvan Xurşudbanu	170
➤ Nəbi Xəzri	171
➤ Nəbiyev Bəkir	172
➤ Nərimanbəyov Toğrul	173
➤ Nərimanov Nəriman	174
➤ Nəsirəddin Tusi	175
➤ Niyazi	176
➤ Nizami Gəncəvi	177
➤ Ocaqov Rasim	178
➤ Ordubadi Məmməd Səid	179
➤ Orucov Sabit	180
➤ Paşazadə Allahşükür	181
➤ Pirimov Qurban	182
➤ Pişəvəri Seyidcəfər	183
➤ Rəcəbli Əhməd	184
➤ Rəfibəyli Xudadat bəy	185
➤ Rəhmanzadə Əhəd	186
➤ Rəhmanzadə Maral	187
➤ Rəsul Rza	188
➤ Rəsulzadə Məmməd Əmin	189
➤ Rüstəmov Səid	190
➤ Sabir	191
➤ Salahov Tahir	192
➤ Salayev Eldar	193
➤ Salmanov Fərman	194
➤ Sarabski Hüseyinqulu	195
➤ Sarıvəlli Osman	196
➤ Səməd Vurğun	197
➤ Səttarxan	198
➤ Seyid Əzim Şirvani	199
➤ Süleyman Rüstəm	200
➤ Sultan Məhəmməd	201
➤ Şahxanlı Məhəmməd ağa	202
➤ Şəhriyar Məhəmmədhüseyn	203
➤ Şərifzadə Abbasmirzə	204
➤ Şeyxzadə Məqsud	205
➤ Şirvanşah I İbrahim	206
➤ Şıxlinski Əliağa	207
➤ Tağıyev Hacı Zeynalabdin	208
➤ Topçubaşov Əlimərdan bəy	209
➤ Topçubaşov Mirzə Cəfər	210
➤ Topçubaşov Mustafa	211
➤ Turxan Gənceyi	212

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin
PREZİDENT KİTABXANASI

➤ Useynov Mikayıl	213
➤ Vahabzadə Bəxtiyar	214
➤ Vahid	215
➤ Vəkilova Leyla	216
➤ Vəzirov Nəcəf bəy	217
➤ Vəzirov Süleyman	218
➤ Yusifbəyli Nəsib bəy	219
➤ Zərdabi Həsən bəy	220
➤ Zeynallı Asəf	221
➤ Zeynalova Nəsibə	222

I. Azərbaycançılıq milli ideologiyası

“Hər bir insan üçün milli mənsubiyyəti onun qürur mənbəyidir. Həmişə fəxr etmişəm, bu gün də fəxr edirəm ki, mən azərbaycanlıyam. Müstəqil Azərbaycan dövlətinin əsas ideyası azərbaycançılıqdır. Hər bir azərbaycanlı öz milli mənsubiyyətinə görə qürur hissi keçirməlidir və biz azərbaycançılığı - Azərbaycan dilini, mədəniyyətini, milli-mənəvi dəyərlərini, adət-ənənələrini yaşatmalıyıq. “

*Heydər ƏLİYEV,
Ümummilli lider*

Dünya müharibələri, inqilabi çevrilişlər, qanlı repressiyalar və 70 sənəlik bir dövrdə mövcud olmuş sosializm rejimi ilə tarixə həkk olan XX əsri, onunla birlikdə bizim eramın ikinci minilliyini də tarixin panteonuna yola saldıq. Azərbaycan üçüncü minilliyə yeni müstəqillik qazanmış bir ölkə kimi daxil oldu. Bu gün hər bir soydaşımız yaxşı dərk edir ki, ən ağırlı problemimiz olan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin ölkəmizin ərazi bütövlüyü çərçivəsində həlli dünyada yaşayan bütün azərbaycanlıların birliyindədir. Belə birliyi isə tarixin bütün zehni və mənəvi təcrübələrini özündə əks etdirən milli ideologiya yarada bilər. Bu ideologiya AZƏRBAYCANÇILIQDIR. Azərbaycançılıq coğrafi anlayış deyil, o daha çox siyasi anlayışdır.

İdeologiya cəmiyyətdə milli birliyi və ümumxalq münasibətlərini qorumaq, millətin və onun dövlətinin mövqeyini izah və təsdiq etmək üçün yaradılır. O, xalqın milli-mənəvi varlığının ilkin əlamətlərindədir; xalqın kimliyini əks etdirən təfəkkür, adət və inanclar sistemidir. Dil, ərazi, din və ideoloji birlik xalqın, millətin və dövlətin tarixi varlığının əsas atributlarıdır.

Bu baxımdan son zamanlar azərbaycançılığın tarixini XIX-XX əsrlərlə məhdudlaşdıran mülahizələrlə razılaşmaq olmaz. Biz hələ sovet ideologiyası olan marksizim-leninizmin süquta uğradığı XX əsrin 90-cı illərində Azərbaycanda ideologiya boşluğu dövründə çap etdirdiyimiz “Azərbaycan ideologiyası” monoqrafiyasında belə nəticəyə gəlmişik ki, ideologiyamızın təşəkkülü ən qədim çağlardan – mifik təfəkkürdən başlanır. Ən əski zamanlarda təbiəti dərk etməyə cəhd, cəmiyyət amili ilə hesablaşmaq zərurəti ideologiyanı yaradıb. Ona görə də ideologiyaya xas başlıca xüsusiyyət tarixilikdir.

Hər bir ideologiyanın əsasında gerçəkliyə real münasibət amili dayanır. Bu münasibət tarixin təcrübəsinə əsaslanmalı, tarixi xarakter daşmalıdır. Onun dəyişməsi tarixin cəmiyyət qarşısında irəli sürdüyü tələblərə müvafiq olmalı və əslində həmin tələblər ideologiyanın ideya mənbəyi, hərəkətverici amilləridir. Beləliklə də, ideologiya tarixin gedişi ilə meydana çıxaraq, həmin gedişi təsdiq edən və bu gedişin sonrakı istiqamətlərini müəyyənləşdirən, həmin prosesdə xalqın və millətin rolunu təyin edən, dövlətin tipini və tarixi simasını formalaşdıran ən parlaq və obyektiv ideyaların və sistemin məntiqi yekunudur. Azərbaycançılıq xalq tarixinin obyektiv izahına xidmət edir. Tarixin hərəkəti ilə təsdiq olunmayan ideologiya demokratik cəmiyyət strukturu, xalqı irəli aparən dövlətçilik üçün nəzəri zəmin ola bilməz.

Qədim xalqların, o cümlədən Azərbaycan türklərinin ideologiyası əvvəlcə mif, sonra isə din, daha doğrusu, əski inamlar olmuşdur. Mif sinifli mərhələyə qədərki çağların ideologiyasıdır. Sərhədsiz düşüncə tərzinin ifadəsi olan mif xalqın özü haqqında söylədiyi ən bakir, ən kamil həqiqətdir. Onda sonralar Azərbaycan xalqının təşəkkülündə rol oynamış tayfaların dünyaduyumu, əxlaq tərzini və gələcəyə münasibəti ifadə olunub. Hansı xalqın mifik təfəkkürü güclüdirsə, onun sonrakı taleyi aydın, tarixdəki mövqeyi möhkəmdir. Mif ictimai təfəkkürün genetik beşiyidir, “gerçəkliyin özüdür” (A.F.Losev). Azərbaycan ideologiyasının türk mifik təfəkkürü ilə vəhdət məqamı “azad ruh” hissidir. Azad ruh türk qövmünün genetik enerji mənbəyi, dünyaya çıxışı nöqtəsidir. Mifik təfəkkür və inanclarımızda erkən ideoloji sistemdə kodlaşan azad ruh sonrakı ictimai-tarixi dövrlər üçün də nümunəyə çevrildi.

Sonralar Avropanın dahi filosofu Hegel etirafla yazacaq: “Biz Şərqdən gəlirik; ümumdünya tarixi Asiyadan Avropaya hərəkət edib... Şərqi ilkin şərti və zəmini ailəyə əsaslanan millilikdir”. Azərbaycançılığın əsasında mükəmməl ailə kultu dayanır. Xüsusilə Şərqdə, türk-müsəlman arealında tarixin təcrübəsi göstərir ki, ailəsi möhkəm olmayan xalqın dövləti də möhkəm ola bilməz. Çünki ordu müxtəlif ailələrdən çıxmış fərdlərdən ibarətdir. Əsgərin tərbiyəsi, - vətən eşqi ailədən, anaya məhəbbətdən başlanır. Azərbaycançılıqda ailə kultunun davamı olan şəxsiyyət kultu əsas yer tutur. Çünki “Mədəni əxlaq fərdlərdə şəxsiyyətin yüksək olmasına söykənir. Əski türklərin dinində şəxsiyyəti göstərən

simvollar vardır” (Z. Göyalp). Azərbaycançılıqda zora yer yoxdur, bu xalqa zorla özünə hörmət etdirmək olmaz. Buna görə də azərbaycançılığın şərti xalqın ləyaqətini uca tutmaqdır.

Azərbaycançılığın əsasında dayanan inanclardan biri zərdüştizm idi (e.ə. VII əsr). Əməyi azadlığın mənbəyi qəbul edən zərdüştizmdə, dual fəlsəfə zəminində azad iradəyə malik şəxsiyyət, ədalətli insan və dünya problemi zərdüştizmin konsepsiyasındakı üç prinsipə əsaslanır: “xeyir fikir, xeyir söz, xeyir iş” (sonralar yaranmış “Məlik Məmməd” nağılı, dahi Nizaminin “Xeyir və Şər”ini, “Haq mövcud” nağılı xatırlayaq!). Zərdüştizm (Ahura Məzda!) sonralar məzdəkizm təlimini yaratdı. Böyük filosof Mani (215-ci il) zərdüştizm, xristianlıq və buddizmi birləşdirərək “İrandan Roma imperiyasının ucqarlarından, Afrika və İspaniyaya... Orta Asiyaya qədər yayılan” manizm ideologiyasını yaradır. Həm Maninin, həm də Məzdək Bəmdad oğlunun təlimləri ədalətli dövlət, cəmiyyət, əmlak bərabərliyi, azad ruhun qüdrətinə inam ifadə edirdi... Bu minvalla məzdəkizmin Azərbaycan mifik təfəkküründən, zərdüştizmdən (atəşpərəstlikdən!) qəbul etdiyi ziya xürrəmilərin azadlıq yoluna işıq saldı, əxilərin qardaşlıq ocağına, hürufizm ideyasına (“İnsan həqdən qopmuş nur parçasıdır”), orta çağlar fəlsəfəsinin “İşıq heykəlləri”nə (Ş. Sührəverdi) çevrildi. İllər keçdi, xalq göydən enmiş nurlu daşdan Koroğlunun əfsanəvi Misri qılıncını düzəltdi, XIX əsrdə A. Bakıxanov və M. F. Axundzadədən başlayaraq maarifçilik əlində həmin NUR tarixdə və yaddaşda Azərbaycanı axtarmağa üz tutdu!...

Burada epos təfəkkürünü xüsusi qeyd etməliyik. Hesab edirik ki, Azərbaycançılığın, Azərbaycan dövlətçilik təfəkkürünün ən möhtəşəm qaynağı “Kitabi-Dədə Qorqud” eposudur. Azərbaycan təfəkkürünün (müştərək türk düşüncəsinin) ən böyük abidəsi olan “Kitabi-Dədə Qorqud”un əsas ideyası türk tayfalarını - 24 oğuz tayfasını vahid xalq və dövlət halında birləşdirməkdən ibarətdir. Burada tayfa bizim indi anladığımız məhdud mənada deyil, müəyyən ərazi, maddi, mənəvi-əxlaqi birlik əlamətlərinə malik EL mənasında işlənir. Əsasən VI - VIII əsrlərdə cərəyan etmiş hadisələri əhatə edən epos I minilliyin inanc, düşüncə və dövlətçilik təsəvvürlərini əks etdirən ideoloji sistemlər toplusudur.

Tayfa və birliklərin erkən dünyaduyumu və düşüncə tərzini əks etdirən mifdə hələ dövlətçilik təsəvvürləri yox idi. Dövlətçilik haqqında ilkin təsəvvürə “Kitabi-Dədə Qorqud”da rast gəlirik. Bunun atributları aşağıdakılardır: vətəncilik; Bayandır xanın başçılıq etdiyi siyasi-hərbi iyerarxiya; ailə kultu (“Ana haqqı - Tanrı haqqı”); Ordu və özəl ənənələrə malik El kultu (“Qonşu haqqı Tanrı haqqıdır”). “Kitabi Dədə Qorqud” oğuz türkləri haqqında Azərbaycan ensiklopediyasıdır. Dədə Qorqud üzünü EL-ə tutub “Dövlətimiz əbədi olsun!” - deyir.

İslamaqədərki dövrün ən böyük tarixi-ideoloji yekunu Azərbaycan xalqının yaranması idi. Bu həm də Azərbaycan dilinin və ideologiyasının təşəkkül dövrü idi. “Hər bir xalqın köklərinin ən qədim dövrlərə gedib çıxmasına baxmayaraq, tarixçilər bütün bu epoxaları xalqın yaranmasını müəyyənləşdirən vaxtdan başlamağı üstün tuturlar” (L. Qumilyov). Hələlik Azərbaycan tarixçiliyinin mötəbər sözü olan “Azərbaycan tarixi” (1994. Z. M. Bünyadov və Y. B. Yusifovun redaktəsi ilə) əsərində (s. 209 - 235) bu barədə təqdim olunan fikir belədir: Azərbaycan xalqı Azərbaycan ərazisində təşəkkül tapıb. Xalqımızın yarandığı ərazi şimaldan Dərbənddən tutmuş cənubda Zəncan-Qəzvin bölgəsi də daxil olmaqla, şərqdə Xəzər dənizindən qərbdə İrəvan, Tiflis və Urmiya gölünün qərb sahillərini əhatə edir. Tarixi baxımdan “Azərbaycan dilinin və xalqının təşəkkülü III - VII əsrlərdə baş vermiş, VII - VIII əsrlərdə başa çatmışdır. Bu zaman Azərbaycanda gedən dini mübarizə artıq sona yetmişdi” (s. 235). XIII - XIV əsrləri Azərbaycan ideologiyasının təşəkkülündə milli təmayülə keçid mərhələsi adlandırmaq olar. Təfəsilatə varmadan həmin keçidi hazırlayan ictimai-tarixi səbəbləri belə ümumiləşdirmək olar:

XIII əsrin sonlarından IX - XIII əsrlərdə hakim olmuş ümummüsəlman mədəniyyəti (təfəkkürü!) kontekstində parçalanma başlanır. Zəminində antik yunan və Şərq fəlsəfəsi dayanan, ərəb, fars və türk təfəkkürünün ən parlaq nailiyyətlərini əks etdirən bu tarixi-mənəvi vəhdət məhz Xilafətə 508 il (750 - 1258) başçılıq etmiş Abbasilər sülaləsi sayəsində Şərq elm və mədəniyyətinin, düşüncə tərzinin zirvəsinə çevrilmişdi. Abbasilərdən sonra Xilafət zəiflədi və parçalandı, bu ideologiyanın da ayrı-ayrı təmayüllərə bölünməsi üçün tarixi şərait yaratdı.

XI - XII əsrlərdə türklərin Qafqaza və Azərbaycana üçüncü gəlişi baş verdi. Oğuzların qınıq elinə mənsub 24 tayfadan ibarət Səlcuqlar Azərbaycan ərazisində türklərin sayı və nüfuzunu artırdılar. Bir əsrdən artıq ömür sürüb islam dinini qəbul etmiş Səlcuqun nəvəsi Toğrul bəy 1038-ci ildə özünü sultan elan etdi və Şərqdə böyük Səlcuqilər türk imperiyasının (1038 - 1157) əsası qoyuldu. Səlcuqilər Qafqazda və Yaxın Şərqdə təkə türkün nüfuzunu yox, həm də türkçülüyn ərazisini genişləndirdilər. 1064-cü ildə 36 yaşında Sultan Toğrulun ölümündən sonra taxta çıxan Alp Arslan 1071-ci ilin avqustunda Malazgird döyüşündə 54 min türklə Bizans imperatoru Romen Dioqenin 200 minlik ordusunu məğlub edib onu əsir aldı. Anadoluya türk bayrağı sancdı, Türküstan və Qafqazdan sonra üçüncü türk fəthatı yarandı. Tarixdə ilk dəfə islam türk yürüşünə mənəvi dayaqlı oldu. İdeologiyada və dövlətçilikdə türkçülük qüvvələndi.

Azərbaycan xalqının etnogenezində yeni tarixi proseslər baş verir. Əvvəlcə Hülakülər (Elxanilər), sonra Atabəylər dövləti mühüm rol oynayır. Yerli və gəlmə türklərin gen və din birliyi zəminində müxtəlif dövlət qurumları yaranır və güclənir.

XIII - XIV əsrlər “Şərq tarixşünaslığının qızıl əsrləri” hesab olunur. Bu zaman fundamental Azərbaycan tarixşünaslığının əsası qoyulur, Əhməd Təbrizinin “Şahənşahnamə”, Əbu Bəkr əl-Qütbi Əlvaninin “Dəstur əl-katib fi təyin əl mərətib” kimi qiymətli əsərlər yaranır. İlk dəfə məhz bu dövrdə bədii təfəkkürdə klassik ənənələrlə türk xalq poeziyası ənənələrinin sintezi başlanır və XVI əsrdə başa çatır. Bu isə ədəbiyyat və sənətdə millilik və bəşəriyyətin vəhdətinə səbəb olur. XIV əsrdə Azərbaycan şairi İzzəddin Həsənoğlunun Misirdə türkcə “Divan”ı meydana gəlir.

Xalq ədəbiyyatının, xüsusilə aşıq poeziyasının bədii-tarixi baxımdan qüvvətlənməsi ideologiyada mifdən gələn başlanğıca, el ruhu və psixologiyasına dayanan milli müəyyənliliyin yaranmasına səbəb oldu. Azərbaycanda orta əsrlərdə milli birliyin əsası, enerji mənbəyi olan məfkurə məhz poetik formalarda meydana çıxıb. Bu dövrdə elm də, ədəbiyyat da sinkterik xarakter daşıyırdı. Orta əsrlər Azərbaycan etnik mədəni sistemində poeziya birinci yerdə dayanıb, poetik təfəkkür dünyadərkində həlledici olub. Bu zaman ədəbiyyat elmləri - “ülumi-ədəbi” özündə on beş qədər elmi birləşdirirdi.

Azərbaycanın Rusiya tərəfindən işğalından sonra ideologiyamızın təşəkkülündə yeni bir proses - Şərq və Qərb dəyərlərinin sintezi başlanır. Bunu maarifçi ideologiya adlandırmaq olar. Mifdən, Zərdüştrizm, İşıqlılıqdan gələn İşıq (Nur), hürufizmə ürfan və kamal vəhdətindən gələn Zəka və İntibahın bayrağına iri hərflərlə yazılmış İnsan maarifçi ideologiya konsepsiyasında vəhdət təşkil edir. XIX əsrin maarifçi ideologiyası bir növ məzdəkilərin, xürrəmilərin, əxilərin və Azərbaycan-türk cahangirliyinin tarixi dərslərinə yenidən müraciət edir, milli şüur və azadlıq duyğusu tərbiyəsini tarixi-mənəvi ideal seçməli olur. Azərbaycan maarifçi ideologiyasının banisi M. F. Axundzadə “mali” və “hüquqi” bərabərlik ideyasını irəli sürür, orta əsr ideoloji sistemlərindən fərqli olaraq Azərbaycan maarifçi ideologiyası insan və cəmiyyət problemini ön plana çəkir. Özündə Şərq-Qərb dəyərlərini uğurla sintez etmiş Azərbaycan maarifçiliyinin əhəmiyyəti bunda idi ki, “Azərbaycan maarifçilərini müəyyən bir sinfin ideoloqları kimi qələmə vermək cəhdləri əbəsdür” (Ə. Əhmədov).

“Azərbaycan maarifçiliyi A. Bakıxanovun simasında maarifçi mütləqiyyət ideyası ilə meydana atılır və Axundzadənin nümunəsində respublikaçı baxışlara qədər tarixi bir inkişaf yolu keçir. ... Maarifçilik Axundov dünyagörüşündə ”Əlifbanı dəyişmək” ideyasından ictimai quruluşu, cəmiyyət formasının özünü dəyişmək ideyasına qədər evolyusiyası prosesi keçirir” (Q. Yaşar).

Azərbaycançılığın təkamülü təkcə nəzəri şəkildə deyil, həm də dövlətçilik xətti üzrə baş verir. O, konseptual bir nəzəriyyə kimi Azərbaycan dövlətçiliyinin mənşəyi, mərhələləri və tipləri vasitəsi ilə təsbit olunur. Azərbaycançılıq azərbaycanşünaslığın, Azərbaycan dövlətçiliyi isə azərbaycançılığın tərkib hissəsidir. Dövlət insan və cəmiyyət arasında münasibətin ifadə formasıdır. Cəmiyyət ümumi maraq əsasında birləşmiş insanların toplusudur, fəqət cəmiyyətdə ümumi maraqla fərdi maraq arasında ziddiyyət ləbəlidir. Cəmiyyətin taleyi bu iki marağın harmoniyasından asılıdır. Bu mənada dövlət cəmiyyətdə daxili qayda yaradan və xarici təhlükəsizliyi təmin edən ali siyasi hakimiyyət orqanıdır. Məsələn, qədim türk EL-i sülh üzərində qurulmuş hərbi demokratiya idi.

Türk xalqları içərisində dövlətçilik ənənələri ən qədim olan Azərbaycan xalqıdır. Türk xalqları tarixində ən qədim dövlət - mərkəzləşmiş dövlət - Manna (e.ə. 843) Azərbaycanda yaranıb. Manna Azərbaycan dövlətçiliyi tarixinə həm də ilk şəhər dövləti kimi daxil olur.

İslamaqədərki Azərbaycan dövlətçiliyinin tarixini iki yerə bölmək olar: 1. Tayfa dövlətçiliyi mərhələsi; 2. “Manna”dan sonrakı mərkəzləşmiş dövlətçilik dövrü.

VII əsrin sonu - VIII əsrdən Azərbaycan ölkəsinin, əhalisinin və dövlətçiliyinin tarixində yeni mərhələ başlanır. Bu mərhələnin səciyyəvi əlamətlərini təxminən belə ümumiləşdirmək olar:

Ərəblər Azərbaycana ciddi ehkamlara malik mərkəzləşmiş din gətirir və Azərbaycanda yaşayan türk və Qafqaz mənşəli tayfalar eyni inamda birləşərək vahid ümmətə çevrilirlər. Vətəndaş birliyi ilə bərabər dini birlik də cəmiyyətin formalaşmasına imkan verir.

Məhz bu zaman II - III əsrlərdən başlamış dil təmərküzləşməsi başa çatmış, ümumazərbaycan türk dili sabitləşmiş, bu isə cəmiyyətdə dil birliyi, ictimai-mənəvi ünsiyyət vəhdətinə səbəb olmuşdur.

Məhz bu zəmində özündə ölkə ərazisində yaşayan bütün etnosları ehtiva edən vahid Azərbaycan xalqı formalaşmışdır. Həmin proseslər Azərbaycanda dövlətçiliyin yeni mərhələyə - xalq dövlətçiliyi mərhələsinə keçməsi üçün şərait yaratdı. İslamiyyətin qəbulundan sonra ölkəmizin ərazisində dövlətçiliyin təkamülü baxımından ənənə və mərhələ yaradan dövlətlər bunlar idi: Şirvanşahlar, Atabəylər (Eldəgizlər), Hülakilər (Elxanilər), Qaraqoyunlular, Ağqoyunlular və Səfəvilər. Şirvanşahlar, Atabəylər və Səfəvilər Azərbaycan dövlətçiliyinin zirvələri idi. Səfəvilər axırıncı böyük, mərkəzləşmiş

Azərbaycan dövləti idi. Ondan sonra Azərbaycan dövlətçiliyinin tənəzzülü başlanır, bu proses ADR yaranana qədər davam edir. XX əsrin önlərində milli məfkurənin iqtisadi özülündə, başında H. Z. Tağıyev kimi reformatorun durduğu milli burjuazianın səyləri dayanırdı.

Əsrin əvvəllərində C. Məmmədquluzadə, F. B. Köçərli, A. Şaiq, Ü. Hacıbəyli, N. Nərimanov kimi maarifçi ideoloqlar “Ana dili” uğrunda mübarizəyə başladılar və tez bir zamanda bu hərəkət tarixi-ideoloji yön alaraq “Ana Vətən” uğrunda mübarizəyə çevrildi.

Tarixin tələbi və milli ziyahıların iradəsi ilə bu dövrdə “Füyuzat” türkçülüüyü ilə “Molla Nəsrəddin” azərbaycançılığı eyni ideala - “Azərbaycan qayəsi”nə xidmət etdi. XX əsrin əvvəlində ADR-in yaranması millət kimi özünüdərkən, ana dili, vətən əxlaqı və milli vicdan uğrunda mübarizənin təntənəsi idi. Fəqət 23 aydan sonra aldanış və çevriliş nəticəsində o, proletariat diktaturası - “Zorakılığa arxalanan, heç bir qanunla bağlı olmayan bir hakimiyyət”lə (V. Lenin) əvəz olundu.

Azərbaycançılıq üç təməl üzərində bərqərar olur: türkçülük, islamçılıq və vətənçilik. Bizim şüarımız belədir: Türk millətindənəm, islam ümmətindənəm, Azərbaycan məmləkətindənəm! Türkçülük Azərbaycan xalqının milli ideali - məfkurəsidir. Türkçülüklə İslamın vəhdəti Məhəmməd Peyğəmbərdən gəlir. O, ümmətinə belə demişdi: türklərin dilini öyrənin, onların hakimiyyəti uzun sürəcək. Təsədüfi deyil ki, ilk böyük ortaq türk abidələrindən olan M. Kaşqarının “Divani-lüğəti-türk” (1074) əsəri islamın baş qərargahında Bağdadda ərəblərə türk dilini öyrətmək məqsədi ilə yazılmışdı. Ta qədim dövrlərdən türklərdə iki cəhət güclü olub: dövlətçilik (fatehlik) və mədəniyyət. Bütün böyük türk yürüşləri islam bayrağı altında keçib, onlar dünyada islamın nüfuzunu qaldıran ən böyük millətdir. Türkün fatehliyi işğal deyil, öz sərhədsiz ərazilərini (dövlətçiliyi!) qorumaq məqsədi daşıyıb.

Ərazi bütövlüyü və xalqın bütövlüyünü qorumaq! - Azərbaycançılığın tarixi qayəsi məhz budur. Vətəni zaman-zaman işğal olunmuş xalq üçün vətənçilikdən böyük ideal ola bilməz. Azərbaycançılıq türkəsilli Azərbaycan xalqının milli ideologiyası, türkçülüyn milli ideya və siyasi məslək kimi vətən əxlaqı müstəvisində dərkidir.

Milyon il əvvəl ölkəmizin ərazisində hansı tayfanın, hansı qövmin, hansı xalqın yaşaması Adəmin və Həvvanın hansı millətdən olması kimi əbədi bir mübahisədir. Amma mübahisəsizi budur ki, o zaman da, indi də yaşadığımız vətən Azərbaycan olub. Bu mənada azərbaycançılıq türkçülükdən, şamançılıqdan da, şumerçilikdən də qədim və əzəli fikir formasıdır.

Bir ideologiya forması, milli və dövlətçilik təlimi kimi azərbaycançılıq mədəniyyətlə sıx bağlıdır. Tarixi baxımdan ideologiya ilə mədəniyyətin vəzifələri eyni məqsəddə birləşir: gələcəyi formalaşdırmaq! Təhsil ideologiyasının təbliğ funksiyasını, mədəniyyəti təlqin vəzifəsini öz üzərinə götürür. İdeologiyada mədəniyyətin əsas vəzifəsi xalqda vətən əxlaqı tərbiyə etməkdir. Mədəniyyət dövlətin əlində kütləyə obrazlı ideoloji təsir vasitəsidir. Kütlə psixologiyası mədəniyyəti asanlıqla qəbul edir, burada obrazlı (emosional) inandırma həlledici rol oynayır. Mədəniyyətin sərhədsiz imkanları (gözəllik və estetik zövq) milli siyasətin dünyaya inteqrasiyasına perspektivlər yaradır. Azərbaycançılığın şah damarı - Azərbaycan dilidir. Azərbaycançılığın hələ XI əsrdə mövcud olduğunu sübut edən bir dil faktını misal vermək istəyirik. Görkəmli şərqşünas, mərhum professor M. Mahmudov “Xətib Təbrizi” (1972) monoqrafiyasında X. Təbrizinin dilindən yazır: “İki il idi ki, onun (yəni böyük filosof Əbu-l-Əla əl-Məərrinin (N. Ş.) yanında idim və ölkəmin adamlarından heç kimi görməmişdim, qəflətən təbrizli qonşularımdan bir nəfər namaz qılmaq üçün məscidə daxil oldu. Mən onu görüb tanıdım və sevincimdən halım dəyişdi. Əbu-l-Əla mənə dedi: “Sənə nə olmuşdur?” Mən ona cavab verdim ki, ölkəmin adamlarından iki il idi heç kəsi görmürdüm, indi bir qonşumu gördüm. Dedi: “Dur onunla danış”... Mən durdum və onunla Azərbaycan dilində çoxlu danışdım və istədiklərimin hamısı haqqında ondan soruşdum. Mən qayıdıb onun (Əbu-l-Əlanın) yanında oturduqda məndən soruşdu: Bu hansı dildir? Dedim: Bu Azərbaycan əhalisinin dilidir. Dedi: “Mən bu dili bilmirəm və başa düşmürəm, lakin sizin danışdıqlarınızın hamısını əzbərlədim. Sonra o, qonşumla mənim danışdıqlarınızın hamısını artırıb əksiltmədən olduğu kimi təkrar etdi. Mən onun başa düşmədiyi bir şeyi necə əzbərlədiyinə son dərəcə təəccüb etdim”. Təsəvvür edin ki, söhbət XI əsrdən gedir. Əgər bu dövrdə Azərbaycan dili belə məşhur, kamil və gözəl idisə, deməli onun işlənmə tarixini XI əsrdən daha neçə-neçə əsr əvvəllərdən təşəkkül tapıb tərəqqi etdiyini deməyə tam əsas vardır.

Azərbaycançılığın çağdaş dövlətçiliyə tətbiqi Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. O, Azərbaycan əhalisində dövlətçilik duyğusunu gücləndirdi, dövlətə hörmət hissi formalaşdırmağa nail oldu. Xüsusilə 1993-cü ildə hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra o, Azərbaycan dili, Azərbaycan tarixi və mədəniyyətini azərbaycançılıq məfkurəsi işığında dünyaya tanımaq üçün konsepsiyaların əsasını qoydu.

Məhz H. Əliyevin sayəsində azərbaycançılıq təkcə milli ideologiya yox, həm də çox qüvvətli dövlətçilik təlimi kimi nüfuz qazandı. Onun azərbaycançılıq nəzəriyyəsi sayəsində Azərbaycan dövləti

çağdaş dünya integrasiyasında beynəlxalq diqqət mərkəzinə keçdi, sivil dövlət nümunəsi kimi həm Qərbdə, həm də Şərqlə əlaqələndirilib qəbul olundu.

H. Əliyevin neft strategiyası - əsrin müqaviləsi, regionların iqtisadi inkişafı konsepsiyası, Azərbaycanın Avropa Şurasına qəbul olunması, ölkənin ərazi bütövlüyü uğrunda aparılan dönməz mübarizə - bütün bunlar məhz azərbaycançılıq ideologiyasına dayaqlanır, onu daxili və xarici siyasətimizin nəzəri-tarixi arsenalı kimi möhkəmləndirmək işinə xidmət edirdi.

H. Əliyev özü azərbaycançılığın simvolu idi. Onun nitqlərində bütövlükdə Azərbaycan danışır. Bu gün də dövlətçiliyimizdə həmin tarixi-nəzəri ənənələr, iş üsulları ləyaqətlə qorunub saxlanılır. Fikrimizcə, Dünya Azərbaycanlılarının II Qurultayı azərbaycançılıq ideologiyasının təsdiqi və təntənəsi, onun yeni tarixi mərhələsinin başlanğıcı idi. Bu forum bütün dünyaya səpələnmiş 50 milyon azərbaycanlının bir araya gəlməsində azərbaycançılığın nəzəri-tarixi imkanlarını kifayət qədər əsaslı şəkildə nümayiş etdirdi.

Bəzi nəticələrə gələk: Azərbaycançılıq Azərbaycanda baş vermiş milli azadlıq hərəkatlarının tarixi təcrübələrinin nəzəri yekunudur. O, dünyada və ölkəmizdə gedən ictimai proseslərin tarixi mənasını Azərbaycan xalqının mənafeyi baxımından izah edir.

Azərbaycançılıq müstəqil, suveren Azərbaycanın tam tarixi istiqlalı uğrunda, bu ölkədə dünyəvi prinsiplərə malik sivil demokratik dövlət uğrunda mübarizəni strateji məqsəd seçən Azərbaycan xalqının ideologiyasıdır. Onun əsasında Azərbaycanı özünə vətən sayan bütün xalqların milli, etnik, dini və sosial hüquqlarının bərabərliyi ideyası dayanır.

O, diktaturadan, avtoritarizmdən demokratiyaya keçid dövrünün nəzəriyyəsi, milli özgürlüyümüz haqqında təlimdir.

Azərbaycançılıq imperiyaçılığa qarşı müqavimətdə formalaşan istiqlal ideologiyasıdır. Azərbaycanın suverenliyi milli prinsipə əsaslanır, azərbaycançılıqda həm də onun ideoloji prinsipləri təsbit olunur. O, qlobal siyasət üçün nəzəri bazadır, çünki, dövlətlərə və xalqlara yeni ictimai sahman və təfəkkür koordinatları diqtə edir.

Milli ideologiya tipi kimi azərbaycançılığın aşağıdakı şərtləri var: maarifçilik yolu ilə inandırma, tarixi əsaslandırma, təşkilatlandırma, istiqamətləndirmə və yenini yaratma. Azərbaycançılığın tərkib hissələri bunlardır:

- Məfkurəçilik (ülgüçülük), yəni sosioloji aspekt
- İstiqlalçılıq (kökə qayıdış - azadlığın tarixən mənimsənilməsi)
- İttihadçılıq (birlikçilik). Onun üç bağlantısı var: a) vətəndaşlıq; b) gendaşlıq; c) dindaşlıq;
- Türkçülük (milli ideya kimi)
- İslamçılıq (ümmətçilik formasında) - Şərqdə ümmətçilik dövlət yaratmaq qüdrətinə malikdir.
- Ünsiyyətçilik. Vahid dillə (Azərbaycan türkcəsi) və mədəniyyətlə vəhdət.

Azərbaycançılıq dövlətçilik yolu ilə siyasi status alır və bu zaman aşağıdakı prinsipləri irəli sürür:

- Milli-siyasi özünüdərkə və siyasi şüurun təkamülünə yardım edir.
- İctimai münasibətləri sistemləşdirir, cəmiyyətin siyasi strukturlaşmasını təmin edir.
- Tarixi proseslərin xarakterinə istinadən dövlətin legitimliyini əsaslandırır.
- Cəmiyyətə uyğunlaşdırır, onu yenidən yaradır, tarixi prosesləri izah edir və proqnozlaşdırır.
- Bütün bunlar əsasında uğurlu idarəçilik elmi kimi intensiv təkamül keçirir.

Azərbaycançılığın iqtisadi əsasları bunlardır:

- Azərbaycanı xammal istehsal edən ölkədən, hazır məhsul istehsal edən ölkəyə çevirmək.
- Regional iqtisadi zonalar yaratmaq, keçmiş qeyri-səmərəli təsərrüfat sistemindən xilas olmaq.
- Milli sərvət üzərində sərt dövlət nəzarəti qoymaq, "Torpaq kadastrı" yaratmaq, mülkiyyətin əsas

növü elan etmək.

- İqtisadi islahatları ümummilli marağın qorunmasına yönəltmək.
- Müəssisələri modernləşdirmək, iri korporasiyalar yaratmaq.
- Bazarı və valyutanı tənzimləmək.
- Dövlət mülkiyyətinin onun real dəyərindən aşağı satılmasını qadağan edən qanun qəbul etmək.
- İqtisadi müstəqilliyin (İqtisadi millətçiliyin!) hüquqi əsaslarını işləyib hazırlamaq.

Bütün bunlar ümummilli iradəni möhkəmlədir. Bu isə dövlətçiliyin başlıca tələbidir. Azərbaycançılığın (Azərbaycanımızın!) taleyi dünya azərbaycanlılarının vətənçilik müstəvisində birliyindən asılıdır.

Nizaməddin Şəmsizadə, filologiya elmləri doktoru, professor

II. Azərbaycan diasporu

Azərbaycanlıların mühacirət tarixi əsasən XIX əsrin ilk onilliklərindən başlayır. Qafqazda çar Rusiyasının antimüsəlman və antitürk siyasəti regionda azərbaycanlı əhalinin üstün mövqeyinin zəifləməsinə yönəlib və 1905-1906, 1918-ci illərdə ermənilər tərəfindən azərbaycanlılara qarşı törədilən qırğınlar belə məkrli strateji niyyətlərlə törədilib. 1920-ci ildə ilk müstəqil Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin süqutundan sonra mühacirətin növbəti mərhələsi başlanıb. Otuzuncu illər və İkinci dünya müharibəsindən sonrakı illərin mühacirəti qanlı repressiyalar, siyasi təqib, qətlərlə bağlı olub. SSRİ-nin dağılmasından və Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonrakı ilk dövrdə respublikadan köçərək xarici ölkələrdə məskunlaşanlar əsasən daha firavan və rahat həyat ardınca gedənlər olublar (əsas etibarilə onlar Rusiya Federasiyasında məskunlaşıblar).

Azərbaycan Respublikası 18 oktyabr 1991-ci ildə dövlət müstəqilliyini elan etdikdən sonra xaricdə yaşayan azərbaycanlılarla əlaqələr yaradılması, diaspor məsələləri getdikcə aktual mənə kəsb etməyə başlayıb.

Ermənistanın Azərbaycana qarşı təcavüzünün başlaması xaricdəki erməni diasporunun geniş anti-Azərbaycan təbliğatı ilə müşayiət olunub. Belə bir şəraitdə xarici ölkələrdə yaşayan azərbaycanlıların təşkilatlanmasına, Azərbaycan xalqı və dövləti haqqında əsl həqiqətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılmasına, milli dövlətçiliyin möhkəmləndirilməsində onların köməyinə xüsusi ehtiyac vardı. Beləliklə, həmin dövrdən başlayaraq bu ehtiyac nəzərə alınaraq ölkədən kənarında yaşayan azərbaycanlıları sıralarında birləşdirən ictimai-mədəni birliklər yaranmağa başlayıb. Hazırda dünyanın 30-dan çox ölkəsində azərbaycanlıların 150-dən artıq ictimai, milli-mədəni cəmiyyət və təşkilatları fəaliyyət göstərir.

Zaman keçdikcə bu qurumları bir araya gətirib diasporun həmrəyliyində nail olmaq zərurəti meydana çıxıb. 9-10 noyabr 2001-ci ildə Bakıda keçirilən Dünya azərbaycanlılarının birinci qurultayı Azərbaycan diasporunun təşkilatlanması istiqamətində dönüş nöqtəsi olub. Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin 23 may 2001-ci il tarixli “Dünya Azərbaycanlılarının I qurultayının keçirilməsi haqqında” sərəncamında xaricdə yaşayan azərbaycanlılar qarşısında çox mühüm vəzifələr qoyulub.

Qurultayda 35 xarici ölkədə yaşayan azərbaycanlıların bir araya gəldiyi 200-dən çox təşkilatı təmsil edən 403 nümayəndə və 63 qonaq iştirak edib. Tədbirdə çıxış edən Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev dünya azərbaycanlılarının qarşısında dayanan məqsədlər, vəzifələr, missiyalar barəsində, diasporların işini effektiv və məhsuldar qurmaq yönündə konseptual fikirlərini səsləndirib.

Bu möhtəşəm tədbirin keçirilməsindən sonra Azərbaycan diasporunun inkişaf etdirilməsinə dair strateji proqram işlənib hazırlanıb. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 5 iyul 2002-ci il tarixli fərmanı ilə respublikada Xarici Ölkələrdə Yaşayan Azərbaycanlılarla İş üzrə Dövlət Komitəsi yaradılıb, daha sonra “Xaricdə yaşayan azərbaycanlılarla bağlı dövlət siyasəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul edilib.

Azərbaycan Respublikasında hər il dekabr ayının 31-i Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəylik günü kimi qeyd edilir. Bu günün qeyd edilməsi Heydər Əliyevin sədr olduğu Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin 16 dekabr 1991-ci il tarixli “Dünya azərbaycanlılarının həmrəylik və birlik günü haqqında” qərarı ilə bağlıdır. Qeyd edək ki, 1989-cu il dekabrın 31-dən başlayaraq Azərbaycanın İran və Türkiyə ilə sərhədində azərbaycanlılar tikanlı məftilləri sökərək bu ölkələrdə yaşayan soydaşları ilə həmrəylik nümayiş etdiriblər.

Naxçıvan MR Ali Məclisinin qərarından sonra 1991-ci il dekabrın 25-də Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Milli Şurası (Milli Məclis) da hər il dekabr ayının 31-nin bütün dünyada yaşayan azərbaycanlıların həmrəylik günü elan olunmasını qərara alıb.

Azərbaycan dövlətinin diaspor ilə münasibətlərində Heydər Əliyevin bu fikirləri prioritet təşkil edir: “...Harada yaşamasından, vəziyyətinin ağır və çətinliyindən asılı olmayaraq gərək hər kəs öz ana vətəni haqqında düşünsün. Azərbaycanlılar artıq bilirlər ki, indi bizim, nəhayət, müstəqil dövlətimiz var. Bu, müstəqil Azərbaycandır. Deməli, harada olursansa ol, hansı ölkədə yaşayırsansa yaşa, ancaq Azərbaycan haqqında, Azərbaycanın müstəqilliyi, ərazi bütövlüyü, Azərbaycan xalqının bu günü və gələcəyi haqqında düşünməlisən”.

YUNESKO-nun məlumatına görə dünyada hazırda 40 milyondan çox azərbaycanlı yaşayır. Dünyada yaşayan azərbaycanlıların təxmini sayı aşağıdakı cədvəldə öz əksini tapıb:

İran	30 milyon
Türkiyə	3 milyon
Rusiya	2 milyon
ABŞ	1 milyon
Ukrayna	1 milyon
İraq	700 min
Gürcüstan	500 min
Əfqanıstan	430 min
Hindistan və Pakistan	350 min
İsveç, Norveç, Danimarka və Şotlandiya	300 min
Almaniya	300 min
Kanada	174 min
Fransa	170 min
Suriya	50 min
Səudiyyə Ərəbistanın	40 min
İsveçrə	40 min
Yəmən	19 min
Yaponiya	10 min
Avstraliya	8 min
Malta	2,5 min

Azərbaycan xalqı, dünyanın müxtəlif ölkələrində məskunlaşmış soydaşlarımız hər il dekabrın 31-də həmrəylik gününü qeyd edirlər. Qədim tarixə malik olan Azərbaycan xalqı uzun illərdən bəri yaranmış, qorunub saxlanılmış milli ənənələrinə, mədəniyyətinə, tarixi köklərinə xas olan ən xoş amallarla və duyğularla bu bayramı keçirir. Bu bayram ildən-ilə daha geniş vüsət taparaq, ürəklərdə Vətən eşqi, milli və mənəvi birlik, inkişaf hissləri bəsləyən hər bir soydaşımız tərəfindən güclü dəstək alır.

2001-ci ilin ən yadda qalan və milli həmrəyliyimizin nümayişinin ən yüksək zirvələrindən biri noyabrın 9-10-da Bakıda Dünya Azərbaycanlılarının birinci qurultayının keçirilməsi oldu. Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin 2001-ci il mayın 23-də imzadığı Sərəncama əsasən keçirilmiş qurultay dünyanın müxtəlif ölkələrində yaşayan soydaşlarımızın və həmvətənlərimizin müstəqil Azərbaycan Respublikası ilə əlaqələrinin daha da möhkəmləndirilməsi, dünya azərbaycanlıları arasında birliyin və həmrəyliyin təmin olunması, habelə Azərbaycan icmaları, cəmiyyət və birliklərinin fəaliyyətinin gücləndirilməsi və əlaqələndirilməsi üçün şərait yaratdı.

Azərbaycan dövləti dünya azərbaycanlılarının potensial imkanlarını cəmləmək, ölkəmizin müstəqil dövlət quruculuğu prosesində meydana çıxan müxtəlif problemlərin həllinə yönəltmək, daha sıx əlaqələr yaratmaq, milli birliyə nail olmaq və mütəşəkkil birgə qüvvə təşkil etmək söylərinə ciddi fikir verir. Keçirilmiş Qurultay bu yolda növbəti və mühüm tədbir oldu. Dünya Azərbaycanlılarının Birinci Qurultayında 36 xarici dövlətdə yaşayan həmvətənlərimizin cəmləşdiyi 200-dən çox müxtəlif təşkilatları təmsil etməklə 403 nəfər nümayəndə və 63 nəfər qonaq iştirak etdi. Qurultay iştirakçıları planetimizin geniş coğrafi məkanını əhatə edən ABŞ, Almaniya, Avstraliya, Avstriya, Belarus, Böyük Britaniya, Danimarka, Estoniya, Gürcüstan, Hollandiya, İsrail, İsveçrə, Finlandiya, Fransa, Kanada, Qazaxıstan, Latviya, Moldova, Özbəkistan, Rumıniya, Rusiya, Türkiyə, Ukrayna və sair dövlətləri təmsil etdilər.

Qurultayın işində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin iştirakı və geniş nitqi tədbirin ən əhəmiyyətli məqamı və Azərbaycan hökumətinin, şəxsən dövlət başçısının milli birliyə və həmrəyliyə diqqətinin ən parlaq nümayişi oldu.

Prezident Heydər Əliyev dünya azərbaycanlıları arasında milli birliyin və həmrəyliyin təmin edilməsi, Azərbaycan dövləti ilə dünya azərbaycanlılarının əlaqələrinin möhkəmləndirilməsi, qarşıya çıxan problemlərin həllində söylərin birləşdirilməsi zərurəti, Azərbaycan dilinin və milli-mənəvi

dəyərlərimizin qorunub saxlanması və inkişaf etdirilməsi haqqında öz fikirlərini söylədi. Bu fikirlər hər bir soydaşımızın ürəyində və şüurunda yer tapıbdir:

“... Azərbaycan dövlət müstəqilliyini əldə edəndən sonra azərbaycançılıq aparıcı ideya kimi həm Azərbaycanda, həm də bütün dünyada yaşayan azərbaycanlılar üçün əsas ideya olubdur. Biz həmişə bu ideya ətrafında birləşməliyik. Azərbaycançılıq öz milli mənsubiyyətini qoruyub saxlamaq, milli-mənəvi dəyərlərini qoruyub saxlamaq, eyni zamanda onların ümumbəşəri dəyərlərlə sintezindən, integrasiyasından bəhrələnmək və hər bir insanın inkişafının təmin olunması deməkdir.

... Müstəqil Azərbaycan dövləti gənc olduğu kimi, Azərbaycanın həmrəyliyi də, dünya azərbaycanlılarının birliyi də, müxtəlif ölkələrdəki Azərbaycan icmaları da gəncdirlər. Ancaq indi biz yeni bir mərhələ keçmişik. Biz formalaşırıq, müstəqilliyimiz möhkəmlənir, xarici ölkələrdə yaşayan azərbaycanlılar daha sürətlə təşkilatlanır və bizim hamımız birlikdə azərbaycançılığı yaşadacağıq, daimi edəcəyik, əbədi edəcəyik.

... Həmişə fəxr etmişəm, bu gün də fəxr edirəm ki, mən azərbaycanlıyam”.

Milli birlik və həmrəylik üçün ən başlıca şərt budur – MƏN AZƏRBAYCANLIYAM!!!

(Azərbaycan diasporu haqqında daha ətraflı məlumat almaq üçün Kitabxanamızın <http://www.preslib.az> saytıdakı “Azərbaycan diasporu” tammətli nəşrə baxın)

III. Görkəmli azərbaycanlılar

Abbas Səhhət

(Abbas Əlabbas oğlu Mehdizadə)

Abbas Əlabbas oğlu 1874-cü ildə Şamaxıda doğulmuşdur. Azərbaycan şairi, ilk təhsilini Şamaxıda almışdır. 1900-cü ildə Tehran Universitetinin tibb fakültəsini bitirmişdir. Rus, ərəb, fars və fransız dillərini bilmişdir.

1901-ci ildə Vətənə qayıdan Abbas həkimliklə yanaşı şeir yazmaqla da məşğul olmuş, ilk şeirləri 1904-cü ildə "Şərqi-Rus" qəzetində çap olunmuşdur. M.Ə.Sabirin yaxın dostu olmaqla onun ilk naşiri olmuşdur. Gənc yaşlarında lirik şeirlər yazmış, romantizmə meyl etmişdir. İctimai-siyasi görüşləri püxtələşdikcə şairin yaradıcılığında realist meyillər artmış, zamanın tələbinə uyğun, habelə uşaqlar üçün şeirlər yazmışdır. Təbiəti son dərəcə gözəl təsvir etməklə onu əkinçi məişəti ilə əlaqələndirərək mərdliyi, əməyi, zəhməti vəsf etmişdir. Abbas Səhhət "Şair, şeir pərisi və şəhərli" poemasında şairlər qarşısında xalq həyatı ilə bağlı yazmaq tələbini qoyurdu. Şəhərlinin diliylə şairə məsləhət görərək deyirdi: "Ya ər ol, ortaya çıx, gəl kömək et qardaşına"... Əgər sən şairsənsə qalx ayağa, xalqın içində axtar, ara, onların qəlbinin içindən qopar, gör vətənin dərdi nədir...

*Atəşli ürəkdən çıxan əfkarın ilə,
İldırımlar saçaraq fırtınalar icad et*

Abbas Səhhət uşaqlar üçün yazılmış "Yay", "Ata və oğul", "Quşlar" və onlarla başqa şeir, mahnı, təmsillərin müəllifidir. "Volqa səyahəti", "Əli və Aişə" əsərlərinin əlyazmaları itmişdir. O, tərcüməçi kimi, A. S. Puşkinin, M. Y. Lermontovun, İ. A. Krilovun, V. Hüqonun, V. Götenin və bir sıra başqa şair və yazıçıların əsərlərini Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir.

Abbas Səhhət Əlabbas oğlu Mehdizadə (Abbas Səhhət) 1918-ci ildə Gəncədə vəfat etmişdir.

Abbasov Mıdhəd
(Mıdhəd Teymur ođlu Abbasov)

1926-cı ildə Bakıda doğulmuşdur. Neftçi, alim, texnika elmləri doktoru, professor, Azərbaycan EA-nın akademiki. 1949-cu ildə Azərbaycan dövlət sənaye institutunun neft sənayesi fakültəsini bitirmişdir.

M. T. Abbasov əmək fəaliyyətinə 1949-cu ildə "Azneft" birliyində başlamışdır. 1951-ci ildən Azərbaycan EA-da işləyir. Əvvəlcə neft və qaz yataqlarının kəşfiyyatı sahəsində, 1960-cı ildən isə neft və qaz yataqları problemləri elmi tədqiqat institutunda laboratoriya müdiri, elmi işlər üzrə direktor müavini, 1971-ci ildən isə direktor olmuşdur. 1990-cı ildə M. Abbasov Azərbaycan EA-nın vitse-prezidenti seçilir. 500-dən artıq elmi əsərin, 13 monoqrafiyanın müəllifidir.

Abbasov Mıdhəd Teymur ođlu bir sıra elmi-texniki cəmiyyətlərin üzvü olmuş, SSRİ Ali Sovetinə deputat seçilmişdir. Orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1991-ci ildə Azərbaycan Respublikası Prezident Şurasının üzvü, 1991-92-ci illərdə Azərbaycan Respublikasının dövlət katibi olmuşdur.

Abdullayev Çingiz
(Çingiz Akif oğlu Abdullayev)

1959-cu ildə Bakıda doğulmuşdur. Yazıçı, publisist, hüquq elmləri doktoru. 1981-ci ildə ADU-nun hüquq fakültəsini bitirmişdir.

Yaradıcılıq fəaliyyətinə tələbəlik illərində başlamışdır. Detektiv mövzularda məqalə və oçerklər yazmışdır. XX əsrin 80-90-cı illərdə "Qolubıye Anqeli" (Mavi mələklər), "Oxota na çeloveka"(Adam ovu), "Zakon neqodyayev" (Əclafların qanunu), "Oxota na prezidenta" (Prezidentin ovlanması), "Mrak pod solntsem" (Günəş altında zülmət), "Alternativa dlya qreşnikov" (Günahkarlar üçün alternativ) "Den lunı" (Ay günü) və s. adlarla 80-dən artıq kitabı nəşr olunmuşdur. Əsərləri xarici dillərə tərcümə olunmuşdur. Çap olunmuş əsərlərinin ümumi tirajı 20 (iyirmi) milyondan çoxdur.

Abdullayev Çingiz Akif oğlu - Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin katibi, H. Z. Tağıyev adına Xeyriyyə Cəmiyyətinin sədri, Krakov Universitetinin fəxri professorudur.

Abdullayev Həsən
(*Həsən Məmmədbağır oğlu Abdullayev*)

1918-ci ildə Culfa rayonunun Yayı kəndində doğulmuşdur. Alim-fizik, SSRİ Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü, Azərbaycan EA-nın həqiqi üzvü, 1970-83-cü illərdə Azərbaycan EA-nın prezidenti olmuşdur. Azərbaycan SSR Dövlət mükafatı laureatı, əməkdar elm xadimi. 1941-ci ildə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun fizika fakültəsini bitirmişdir.

Akademik H.Abdullayev ömrünün əlli ilindən çoxunu yarımkeçiricilər fizikasına və biofizikaya həsr etmişdir. İlk dəfə olaraq selenli cihazlarda selenin anomal hallarını aşkara çıxarmaqla onların idarə olunması yollarını göstərmişdir. Uzunmüddətli elektrik yaddaşlı cihazların hazırlanması və lazer üçün mürəkkəb kimyəvi tərkibli yarımkeçirici monokristalların alınması üçün bir sıra kompleks təcrübələr aparmışdır. H. Abdullayev tərəfindən yeni mürəkkəb yarımkeçiricilərin alınması üçün aparılan təcrübələr, elektrik yaddaşlı idarə olunan diodların yaradılmasına gətirib çıxarmışdır. Termoelektrik çeviriciləri üçün yeni yarımkeçiricilərin alınmasını o, işləyib hazırlamışdır. H.Abdullayev 150 elmi əsərin müəllifidir. Onların 50-si xarici ölkələrdə çap olunmuşdur. 30-dan artıq ixtiranın müəllifidir. Bunlardan bir qismi ABŞ-da, Fransada, Rusiyada patent almışdır. Türkiyədə, Rusiyada, ABŞ-da yarımkeçiricilər fizikası və yarımkeçirici selenlər haqqında bir sıra mühazirələr oxumuşdur. Uzun illər Azərbaycan Elmlər Akademiyasının fizika institutuna rəhbərlik etmişdir. 1956-cı ildə ADU-da yarımkeçiricilər fizikası kafedrasının əsasını qoymuş, bir sıra gənc kadrlar hazırlamışdır.

Həsən Məmmədbağır oğlu Abdullayev dəfələrlə SSRİ Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1993-cü ildə Bakı şəhərində vəfat etmişdir.

Abdullayev Mikayıl
(Mikayıl Hüseyn oğlu Abdullayev)

1921-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Boyakar, qrafik və teatr rəssamı olmuşdur. Professor, SSRİ rəssamlıq akademiyasının akademiki, C. Nehru adına Beynəlxalq mükafatın, Azərbaycan SSR Dövlət mükafatı laureatıdır. 1939-cu ildə Ə. Əzimzadə adına Azərbaycan rəssamlıq məktəbini, 1949-cu ildə Surikov adına Moskva Dövlət Rəssamlıq məktəbini bitirmiş, S. Gerasimovun emalatxanasında rəssamlıq sənətinin incəliklərini öyrənmişdir.

M. Abdullayevin yaradıcılığı üçün, daxili həyəcan, obrazların psixologiyasının, poetik ümumiləşdirilməsi xarakterikdir. Onun əsərləri koloritin zənginliyi ilə cəlbedicidir. Bu xüsusiyyətlər onun "Mingəçevir işıqları", "Xaçmaz qızları", "Astarada çay yığımı", "Azərbaycan çöllərində" triptixində, "Çəltik əkən qızlar" əsərində daha aydın görünür. Milli ənənələrin, kənd yerində yaşayan insanların əməyi, məişəti, tipik mənəvi çalarların, üzvi şəkildə müasirliklə vəhdətdə verilməsi M. Abdullayev yaradıcılığına xas xüsusiyyətdir. "Qırx birin iyunu" triptixinin mərkəzi hissəsi xüsusilə diqqəti cəlb edir. 1941- 45-ci illərdə kənd əməkçilərinin payına düşən, ağır, narahat, keşməkeşli həyatını əks etdirən əsər canlı povestdir. "Çəltikçi qızlar" monumental lövhəsi XX əsrin qadınının zəngin mənəvi cizgilərini parlaq boyalarla əks etdirir. Bu, rəssamın ən sevimli mövzudur. İşlədiyi bir sıra tablolarla müasir qadın obrazı əks olunmuşdur. "Qarabağlı qızlar", "Lənkəranlı kolxozçu qadın", "Abşeyronlu qadın", "Ananın gəncliyi" kimi əsərləri bu qəbildəndir. Xalq şairi Səməd Vurğun, yüz yaşlı naxışçı usta Babayev, şair, mütəfəkkir Nəsimi və başqa portretlər qalereyası, Abşeyron peyzajları, natürmortlar, Əfqanıstan və başqa ölkələrə həsr etdiyi əsərlər Mikayıl Abdullayev yaradıcılıq diapazonunun genişliyinə şəhadət verir. M. Abdullayevin əsərləri dünyanın bir sıra muzeylərində saxlanılır. Bakıda, Dehlidə, Londonda, Monrealda, Moskvada və dünyanın bir sıra başqa şəhərlərində fərdi sərgiləri keçirilmişdir.

Abdullayev Mikayıl Hüseyn oğlu dəfələrlə Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı seçilmiş, "İstiqlal" ordeni ilə təltif olunmuşdur.

Professor Mikayıl Abdullayev 2002-ci il avqustun 21-də vəfat etmişdir.

Ağabəyzadə Sadıxbəy
(*Sadıxbəy İsmayıl oğlu Ağabəyzadə*)

1865-ci ildə Göyçayda doğulmuşdur. Çar ordusunun general-mayoru, şərqşünas-alim. Orta təhsilini Bakı realni məktəbində almışdır. 1886-cı ildə Konstantinovsk hərbi-piyada məktəbini bitirdikdən sonra Mixaylovsk artilleriya məktəbinin üçüncü kursuna dinləyici kimi daxil edilmişdir. Buranı bitirdikdə podporuçik rütbəsi almışdır. 1899-cu ildə Sankt-Peterburqda Hərbi Şərq Dilləri İnstitutunu bitirmişdir. Ərəb, fars, polyak, fransız, rus və türk dillərini bilirdi.

S. İ. Ağabəyzadə 1899-1913-cü illərdə Türküstan diyarının Aşqabad Qarnizonunda xidmət etmişdir. Hərbi xidmətlə yanaşı elmi yaradıcılıqla məşğul olmuş, jurnallara ədəbi məqalələr göndərmişdir, "Turkmenskiy razqovornik" kitabını nəşr etdirmişdir. 1913-cü ildə general-mayor rütbəsi aldıqdan sonra təqaüdə çıxaraq Göyçaya gəlmişdir. Burada məktəb açmaq istəmiş, ancaq rus-alman müharibəsinin başlanması ilə əlaqədar 1914-cü ildə orduya çağırılmışdır. Daha dörd il xidmət edib Göyçaya qayıdır. 1918-ci ildə Azərbaycanda qurulduqdan sonra bu hökumətdə daxili işlər nazirinin müavini təyin olunur. 1920-ci ildə Xalq Cümhuriyyəti hökuməti süqut etdikdən sonra Türkiyəyə gedərək bir müddət İstanbulda yaşamışdır. 1921-ci ildə Fransaya köçərək burada şərq dillərindən dərs demişdir. 1927-ci ildə S. İ. Ağabəyzadə Polşaya – Lvov universitetinə şərq dilləri fakültəsinə professor kimi dəvət olunur. O, burada 17 il işləyərək 1944-cü ildə 79 yaşında vəfat etmişdir.

Ukraynanın Lvov şəhərində mərkəzi küçələrdən biri Sadıqbəy İsmayıl oğlu Ağabəyzadənin adıdır. Tanınmış Azərbaycan yazıçısı Əli Səmədli generalın həyatından bəhs edən "İki ömür yaşamış insan" adlı sənədli povest yazmışdır.

Ağalarov Araz
(*Araz İsgəndər oğlu Ağalarov*)

1955-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. İqtisadçı alim, iş adamı. Beynəlxalq İnformasiyalaşdırma Akademiyasının akademiki. 1977-ci ildə Azərbaycan Dövlət Politexnik institutunun çoxkanallı elektrik rabitəsi fakültəsini bitirmişdir.

1974-83-cü illərdə A. Ağalarov Bakı telefon stansiyasında, şəhərlərarası telefon stansiyasında, rabitə işlərinin həmkarlar ittifaqlarının respublika komitəsində işləmişdir. 1983-87-ci illərdə Ağalarov ÜİHİMŞ-nin ali məktəbində aspirant, 1988-90-cı illərdə elmi-tədqiqat işləri ilə məşğul olmuşdur. 1990-cı ildə "Şafran" kooperativini yaratmış, bir qədər sonra bu qurum Moskvada geniş mağazalar şəbəkəsi, kompüter, məişət texnikası və texnologiyasının, televiziya avadanlığı və kommunikasiyaları, habelə ərzaq sənayesi malları sərğilərinin təşkilatçısı, "Krokus internet" adlanan böyük ticarət müəssisəsinə çevrilmişdir. A. Ağalarov kompaniyanın prezidentidir.

Araz İsgəndər oğlu Ağalarov 50-dən çox elmi işin, "Rossiya na puti k rınu" monoqrafiyasının müəllifi, Azərbaycanlıların Milli-Mədəni Muxtariyyəti Federal Şurasının üzvüdür.

Ağaoğlu Əhməd

(Əhməd bəy Mirzə Həsən oğlu Ağayev)

1869-cu ildə Şuşada doğulmuşdur. Azərbaycanın və Türkiyənin ictimai-siyasi xadimi. İbtidai və orta təhsilini Şuşada almışdır. Parisdə hüquq məktəbini və Sarbonna Universitetini bitirmişdir.

Fransada olarkən gənc türklərlə yaxınlaşaraq onların türk xalqlarının özünüdərk ideyalarını ürəkdən qəbul etmişdir. 1884-cü ildə Azərbaycana gələrək "Həyat", "İrşad", "Tərəqqi" "Kaspi" qəzetləri ilə əməkdaşlıq etmişdir. Türk xalqlarının özünüdərkinə milli oyanışına mədəni və ruhən yaxınlaşmasına tərəqqisinə xidmət edən yazılar yazmışdır. 1908-ci ildə İstanbula gedərək burada gənc türklərin "Birlik və tərəqqi" partiyasına daxil olmuşdur. Süleymaniyyədə kitabxana direktoru, "Türk yurdu" jurnalının redaktoru olmaqla İstanbul universitetində rus dilindən dərs demişdir. Ə.Ağaoğlu 1918-ci ildə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin köməyinə gəlmiş Türkiyə ordusu komandanının siyasi müşaviri olmuşdur.

Ağaoğlu Bakıda Azərbaycan parlamentinə üzv seçilərək Azərbaycan nümayəndə heyətinin tərkibində Versal sülh konfransında iştirak edir. 1920-ci ildə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti süqutu və kommunist rejimi dövründə Ağaoğlu İstanbula gələrək burada "İttihad və Tərəqqi" partiyasının işində daha fəal iştirak edir. Birinci Dünya müharibəsində Türkiyənin məğlubiyyətindən sonra Ə.Ağaoğlu "İttihad və tərəqqi" partiyasının digər rəhbərlərlə birgə ingilislər tərəfindən həbs olunaraq Malta adasına sürgün olunur. Sürgündən qayıtdıqdan sonra kamalçılarla yaxınlaşaraq Ankara İnformasiya Agentliyinə rəhbərlik etmiş, "Hakimiyyəti-milliyə" qəzetinin baş redaktoru olmuş, ikinci və üçüncü çağırış Türkiyə Böyük Millət Məclisinə deputat seçildikdən sonra Mustafa Kamal Atatürkün xarici məsələlər üzrə siyasi məsləhətçisi olmuş və xarici siyasət sahəsində qüvvə və bacarığını sərf etmişdir.

Əhməd bəy Mirzə Həsən oğlu Ağayev 1939-cu ildə Türkiyədə vəfat etmişdir.

Oğlu - Ağaoğlu Səməd Əhmədbəy oğlu (1909-1982) yazıçı, publisist və Türkiyənin dövlət və siyasi xadimi olmuşdur. Üç dəfə Böyük Millət Məclisinə deputat seçilmiş, baş nazirin müavini, dövlət naziri olmuşdur. 1960-cı ildə Calal Bayar-Menderes işinə görə ömürlük həbs cəzasına məhkum olunmuş, 1964-cü ildə amnistiyaya buraxılmışdır. "Rus sovet imperiyası", "Mərmərə dənizində ada", "Qafur müəllim", "Babamın arkadaşları" və s. iyirmidən artıq kitabın müəllifidir. O, 1967-ci ildə ulularının vətəni Azərbaycanı ziyarət etmişdir.

Ağaoğlu Məhəmməd

1896-cı ildə İrəvanda doğulmuşdur. Alim-sənətsünas filologiya elmləri doktoru, professor. 1916-cı ildə MDU-nu, 1926-cı ildə Vyana Universitetinin şərqşünaslıq fakültəsini bitirmişdir. Azərbaycan, ərəb, fars, rus, ingilis, alman, fransız, yunan dillərini bilmişdir.

MDU-nu bitirdikdən sonra M. Ağaoğlu şərq mədəniyyəti və islam incəsənətini öyrənmək üçün Türkiyə, İran, Suriya və Orta Asiyaya səfər edir. 1918-20-ci illərdə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin qurulmasında iştirak edir. Bakıda "İstiqlal" muzeyi yaradır, arxeologiya və etnoqrafiya cəmiyyətlərinin təşkilində iştirak edir. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti süqut etdikdən sonra Türkiyə və Avstriyaya, 1929-cu ildə ABŞ-a köçərək ömrünün sonunadək orada yaşayır. Elə o ildə Detroyt Universitetində islam mədəniyyəti şöbəsini, sonra islam incəsənəti qalereyasını yaradır. 1933-38-ci illərdə M. Ağaoğlu bu universitetdə Şərq xalqları mədəniyyəti kafedrasının professoru olur. 1934-cü ildə "İslam incəsənəti" jurnalını təsis edərək ömrünün sonunadək onun redaktoru olur. M. Ağaoğlu 50-dən artıq elmi əsərin, habelə "İslam incəsənəti tarixi" (İstanbul, 1928). "XV əsrdə İranda kitab çapı" (Miçiqan 1935), "Səfəvilər dövrünün manufaktura və xalçaları" (Nyu-York, 1941)

Ağaoğlu Məhəmməd 1949-cu ildə Amerikanın Kolumbiya ştatında vəfat etmiş, orada da dəfn olunmuşdur.

Almaszadə Qəmər
(*Qəmər Hacığa qızı Almaszadə*)

1915-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Balet aktrisası, baletmeyster. SSRİ xalq artisti, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı. 1936-cı ildə Leninqrad xoreoqrafiya məktəbini bitirmişdir.

1930-cu ildən yaradıcılıq fəaliyyətinə başlamışdır. 1936-cı ildən Azərbaycan Dövlət Opera və Balet teatrının solisti.

Ə. Bədəlbəylinin "Qız qalası" baletində Gülyanaq, S. Hacıbəyovun eyniadlı baletində Gülşən, Qara Qarayevin "Yeddi gözəl" əsərində Ayşə, A. Adanın "Korsar" əsərində Medora, O. Qliyerin "Qırmızı çiçək"də Tao Xoa, B. Asafevin "Bağçasaray fontanı"nda Mariya rolları onun ən gözəl ifa etdiyi partiyalardır. Milli baletlərdə yaratdığı obrazlar dramatikliyi və poetikliyi ilə zəngindir. Q. Almaszadə Azərbaycan rəqsinə xas olan çiyinlərin, qolların zərif hərəkətlərilə ifa zamanı səhnədə sanki uçurdu. Klassik partiyaların ifasında poetik incəlik təsiredici lirika xarakterikdir. Q. Almaszadə 1953-cü ildən Azərbaycan Dövlət Opera və Balet teatrının baş baletmeysteri olmuş, burada S. Hacıbəyovun "Gülşən" S. Prokovyevin "Daş çiçək", Kreynin "Laurensiya" baletlərini tamaşaya qoyulmuşdur. 1936-cı ildən Q. Almaszadə Bakı xoreoqrafiya məktəbində dərs demişdir. 1970-72-ci illərdə İraqda işləmiş, İraqın Dövlət rəqs ansamblını yaratmışdır.

Q. Almaszadə bir çox orden və medallarla təltif olunmuşdur.

Qəmər Hacığa qızı Almaszadə 2006-cı il aprelin 7-də ömrünün 92-ci ilində vəfat etmişdir. Fəxri Xiyabanda dəfn olunmuşdur.

Anar

(Anar Rəsul oğlu Rzayev)

1938-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Yazıçı, dramaturq, ssenarist və kinorejissor. Azərbaycanın əməkdar incəsənət xadimi, xalq yazıçısı, respublika Dövlət mükafatı laureatı. 1960-cı ildə ADU-nun filologiya fakültəsini bitirmişdir. 1964-cü ildə Ali ssenaristlər kursunu, 1974-cü ildə Ali rejissorluq ustalığı kursunu bitirmişdir. Xalq şairləri Rəsul Rzanın və Nigar Rəfibəylinin oğludur.

Anar 1960-cı ildən çap olunur. 50-dən artıq kitabın müəllifidir. Onun "Ağ liman", "Dantenin yubileyi", "Beşmərtəbəli evin altıncı mərtəbəsi" povestləri, "Keçən ilin son gecəsi", "Şəhərin yay günləri" pyesləri sevinclə, kədərlə, qayğılarla yaşayan böyük şəhərin sakinlərinə həsr olunmuşdur. "Əlaqə" adlı elmi-fantastik əsəri Azərbaycan ədəbiyyatında bu janrdə yazılmış ən yaxşı əsərlərdən biridir. Anar bir sıra bədii əsərlərin müəllifidir. O, "Yer, su, od, hava", "Gün keçdi", "Sönmüş ocaqların işıqları" və s. Rejissor kimi Y. Əzimzadə ilə birlikdə özünün "Dantenin yubileyi", "Üzeyir Hacıbəyov. Uzun ömrün akkordları", "Qəm pəncərəsi" əsərlərini lentə almışdır. Anarın ssenarilərində müasir tematika üstünlük təşkil etməklə, kəskin mənəvi problemlər tədqiq olunur. O, dəfələrlə tarixi keçmişə müraciət etmişdir. Anar habelə ədəbiyyatşünaslıq, incəsənət və bir sıra başqa sahədə oçerklərin, məqalələrin müəllifidir. Əsərləri bir sıra xarici dillərə tərcümə olunmuşdur.

Anar Rəsul oğlu Rzayev (Anar) 1987-ci ildə Azərbaycan Yazıçılar İttifaqının birinci katibi seçilmiş, 1991-ci ildən Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin sədridir. Dəfələrlə SSRİ və Azərbaycan SSR Ali sovetlərinə və Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə deputat seçilmişdir. Bir sıra orden və medallarla təltif olunmuşdur.

Araslı Həmid
(Həmid Məmmədağı oğlu Araslı)

1909-cu ildə Gəncədə doğulmuşdur. Şərqsünas alim. Filologiya elmləri doktoru, professor, Azərbaycan EA-nın akademiki, ədəbiyyatçı, tənqidçi. İlk təhsilini mollaxanada almış, sonra Gəncədə gimnaziyanı bitirmişdir. 1932-ci ildə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun dil və ədəbiyyat fakültəsini bitirmişdir. Özbəkistanın əməkdar elm xadimi, Türk Dil Qurumunun və İraq EA-nın fəxri üzvü olmuşdur.

H. Araslı Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunda və Azərbaycan Dövlət Universitetində dərs demişdir. Nizami adına Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyinin direktoru, Yaxın və Orta Şərq Xalqları İnstitutunun elmi işçisi, 1969-83-cü illərdə isə direktoru olmuşdur. Nizami, Xaqani, Şirvani, Füzuli, Nəsimi, Saib Təbrizi, Nəvai, Xətai, Vaqif, Vidadi və bir sıra başqa görkəmli şəxsiyyətlərin həyat və yaradıcılığından bəhs edən 500-dən artıq əsəri çap olunmuşdur. "Kitabi Dədə Qorqud", "Koroğlu" dastanları və aşıq yaradıcılığı ilə bağlı onlarla məqalənin müəllifidir. H. M. Araslı ali və orta məktəblər üçün ədəbiyyat dərslərinin tərtibçisidir. Əsərləri ingilis, rus, ərəb, fransız, türk və özbək dillərində nəşr olunmuşdur.

Həmid Məmmədağı oğlu Araslı orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1983-cü ildə Bakıda vəfat etmişdir.

Oğlu Elman Araslı şərqsünas alim, filologiya elmləri doktoru, professordur, diplomatik fəaliyyətlə məşğuldur.

Aşıq Ələsgər
(*Ələsgər Alməmməd oğlu*)

1821-ci ilin baharında İrəvan xanlığının Göyçə mahalının Ağkilsə kəndində anadan olmuşdur. Atası Alməmməd əkinçiliklə məşğul olan, kənddə sayılan adamlardan olmuş, həm də ilhamlı şair kimi tanınmışdır.

Güclü şairlik istedadı olan Aşıq Ələsgər böyük ustad Aşıq Alıya şeyirdlik etmiş, ondan aşıqlıq sənətinin sirlərini öyrənmiş, klassik və milli şeirlərin forma və məzmun zənginliyinə yiyələnmişdir.

Aşıq Ələsgər özündən əvvəl və sonra yaşamış ustad aşıqların fəvqünə qalxmış və sənətin əlçatmaz zirvəsinə dönmüşdür. Onun qoşma, gəraylı, təcnis, müxəmməs və başqa formada yazdığı şeirlər Azərbaycan poeziyasının qızıl incilərindəndir.

Aşıq Ələsgər dərin biliyə, böyük zəkaya, geniş dünyagörünüşə malik bir sənətkar olmuşdur.

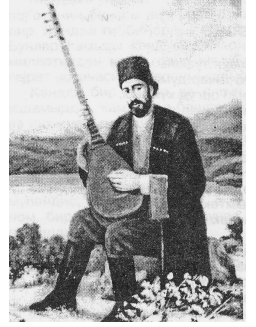
1915-ci ildə ailə həyatında baş verən faciələrdən sonra əlinə saz alıb çalib-çağırmamışdır

Aşıq Ələsgər aşıqlıq etdiyi müddətdə 12 nəfər kamil sənətkar yetişdirmişdir. Bu sənətkarlar arasında məşhur Aşıq Nəcəf (1919-cu ildə ermənilər tərəfindən öldürülüb) və Aşıq Əsəd də olmuşdur.

Məşhur rus şairi Yakov Polonski 19-cu əsrin 40-cı illərində Aşıq Ələsgərlə görüşmüş və bu görüşün təsiri altında "Закавказский Вестник" qəzetində xüsusi bir məqalə dərc etdirmişdir.

Onun dillər əzbəri olan şeirlərinin müəyyən hissəsini ilk dəfə Hümmət Əlizadə toplayıb 1934, 1935, 1937-ci illərdə nəşr etdirmişdir. Sonralar isə onun əsərlərinin mükəmməl nəşrini nəvəsi İslam Ələsgərov hazırlamışdır.

Aşıq Ələsgər 1926-cı ildə vəfat etmişdir. Məzarı Ağkilsə kəndinin qəbiristanlığındadır. Qəbirinin üstündə abidə ucaldılmışdı.

Aslanov Həzi
(*Həzi Əhəd oğlu Aslanov*)

1910-cu ildə Lənkəranın Gərmətük kəndində doğulmuşdur. Tank qoşunları general-mayoru, iki dəfə Sovet İttifaqı Qəhrəmanıdır. 1924-30-cu illərdə Bakıda və Leninqradda hərbi məktəb bitirmişdir.

Rus-alman müharibəsinin ilk günündən - 1941-45-ci illərdə H. Aslanov ön cəbhədə vuruşmuşdur. 1941-ci ildə Moskva ətrafındakı döyüşdə yüksək hərbi təşkilatçılıq qabiliyyətinə görə kapitan H. Aslanova podpolkovnik rütbəsi verilmişdir. Onun sərkərdəlik qabiliyyəti Stalinqraddın müdafiəsində daha qabarıq şəkildə üzə çıxmış, rəhbərlik etdiyi əlahiddə tank alayı Manşteynin tank ordusuna əsaslı zərbə endirərək Stalinqrad ətrafındakı döyüşdə alman-faşist ordusunun darmadağın edilməsində əhəmiyyətli rol oynamışdır. Bu döyüşdən sonra Stalinqrad ətrafındakı döyüşlərdə göstərdiyi igidlik və qəhrəmanlığa görə 55-ci əlahiddə alay Qvardiya adına, komandiri isə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adına layiq görülmüşdür. 1944-cü il-də H. Aslanov 32-ci tank briqadasına komandir təyin edilərək tank qoşunları general-mayor rütbəsi aldıqdan sonra, onun briqadası Belarusiyanın və Pribaltikanın azad olunmasında iştirak edir. 1945-ci ilin əvvəllərində Miatva indiki Yelqava şəhərinin azad olunması uğrunda gedən döyüşlərdə qəhrəmanlıqla həlak olur. Bakıda şəhidlər xiyabanında dəfn edilmiş, qəbiri üstündə tank üzərində büstü qoyulmuşdur.

Həzi Əhəd oğlu Aslanov bir sıra orden və medallarla təltif olunmuş, ölümündən sonra ikinci dəfə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adına layiq görülmüşdür.

Bakıda Zabitlər Evi, Zabitlər parkı, Ali Ümumqoşun Məktəbi, bir sıra orta məktəblər, küçələr onun adını daşıyır. Haqqında romanlar, poemalar, povestlər, şeirlər yazılmışdır. Lənkərandə ev-muzeyi açılmış, dəmir yolu vağzal meydanında abidəsi qoyulmuş, haqqında film çəkilmişdir.

Aşurbəyli Sara
(Sara Balabəy qızı Aşurbəyli)

1906-cı ildə Bakıda doğulmuşdur. Şərqsünas alim, tarix elmləri doktoru. 1925-ci ildə İstanbulda Janna d'Ark adına fransız kollecini, 1930-cu ildə ADU-nun şərqsünaslıq fakültəsini, 1941-ci ildə Moskva pedaqoji institutunun xarici dillər fakültəsini bitirmişdir.

1937-58-ci illərdə S. B. Aşurbəyli Bakının ali məktəblərində ingilis və fransız dillərindən dərs demişdir. 1954-58-ci illərdə Azərbaycan EA-nın tarix muzeyində orta əsrlər şöbəsinin müdiri, Azərbaycan EA şərqsünaslıq institutunun böyük elmi işçisi, katib, 1961-ci ildən Azərbaycan EA-nın tarix institutunda böyük elmi işçi olmuşdur. S. Aşurbəyli orta əsrlər Azərbaycan tarixi ilə bağlı bir sıra əsərlərin müəllifidir. Onun "Şirvanşahlar dövləti" və "Bakının tarixi – orta əsrlər dövrü" fundamental monoqrafiyaları orta əsrlərlə bağlı ədəbiyyatı, şərqsünaslığı, tarixi öyrənənlər üçün çox qiymətli dərs vəsaitidir.

Aşurbəyli Sara Balabəy qızı Azərbaycan Rəssamlar İttifaqının üzvü olmuşdur. O, bir sıra incəsənət əsərlərinin müəllifidir.

Azərbaycan Dövlət Mükafatı laureatı, "Şöhrət" ordeni və respublikanın əməkdar elm xadimi adı ilə mükafatlandırılıb. Milli Elmlər Akademiyası Dövlət Tarix Muzeyinin orta əsrlər şöbəsinin müdiri Sara Balabəy qızı Aşurbəyli uzun sürən xəstəlikdən sonra 95 yaşında dünyasını dəyişmişdir.

Axundov Mirzə Fətəli

(Mirzə Fətəli Mirzə Məhəmmədağlı oğlu Axundov)

1812-ci ildə Şəkiddə doğulmuşdur. Yazıçı-maarifçi, filosof, dramaturq. Fətəli iki yaşı olanda atası vəfat etmiş, anası oğlu ilə Təbrizə köçmüşdür. Burada ilk ruhani təhsili alaraq fars və ərəb dillərini öyrənmişdir. 1825-ci ildə onlar Şəkiyə qayıdırlar. Fətəli burada yenidən açılmış rus məktəbində təhsilini davam etdirir.

1834-cü ildə Axundovlar ailəsi Tiflisə köçür. Burada qəza məktəbində türk və fars dillərindən dərs deyən M. F. Axundov, A. A. Bakıxanovla və onun vasitəsilə Qafqaza sürgün olunmuş dekabrist yazıçı Bestujev-Marlinski ilə tanış olur. Sonuncunun baxışları M. F. Axundova böyük təsir göstərir. 1834-61-ci illərdə M. F. Axundov çar canişininin dəftərxanasında tərcüməçi işləməklə polkovnik rütbəsinə qədər yüksəlir. M. F. Axundovun ilk əsəri "Puşkinin ölümü" mənzum poeması 1837-ci ildə Moskvanın "Nablyudatel" jurnalında çap olunmuşdur. M. F. Axundov inkişaf edən milli burjuaziyanın qızğın tərəfdarı olmaqla yanaşı, Azərbaycan həyatının Avropa həyat tərzinə yaxınlaşması uğrunda çalışırdı. Bu ideyaları "Müsyö Jordan və dərviş Məstəli şah", "Hacı Qara", "Lənkəran xanının vəziri", "Aldanmış kəvakib" və başqa əsərlərində həyata keçirirdi. Özünün fəlsəfi baxışlarını "Kəmalüddövlə məktublarında" və "Filosof ingilis Yuma cavab" və başqa elmi traktatlarında inkişaf etdirmişdir. M. F. Axundovun əsərlərinin Azərbaycan və Yaxın Şərq xalqlarının ictimai fikrinin və ədəbiyyatının inkişafına böyük təsiri olmuşdur. Onun əsərləri ingilis, alman, rus, fransız, fars, türk və bir sıra başqa dillərə tərcümə olunmuşdur.

Mirzə Fətəli Mirzə Məhəmmədağlı oğlu Axundov 1878-ci ildə Tiflisdə vəfat etmişdir. Onun haqqında onlarla məqalələr, poemalar, dram əsərləri, monoqrafiyalar yazılmışdır. Azərbaycanın bir çox şəhərlərində küçə, məktəb və mədəniyyət ocaqlarına onun adı verilmişdir. Tiflisdə qəbiri üstündə abidəsi qoyulmuş, ev muzeyi açılmışdır. Respublika Milli Kitabxanası və Azərbaycan Opera və Balet teatrı onun adını daşıyır. Bakı kinostudiyasında haqqında "Səbuhi" adlı bədii filmi çəkilmişdir. Əsərləri dəfələrlə səhnəyə qoyulmuş, filmə çəkilmişdir.

Axundov Ruhulla
(Ruhulla Əli oğlu Axundov)

1897-ci ildə Bakının Şüvəlan kəndində doğulmuşdur. Alim, publisist, siyasi və dövlət xadimi. Mədrəsə, realni və ticarət məktəbini bitirmişdir. Rus, ingilis, fransız, fars və türk dillərini bilirdi. Azərbaycanın ilk kommunistlərindən olmuşdur.

R. Axundov 1916-18-ci illərdə Bakı qəzetlərinin redaksiyalarında korrektor və tərcüməçi işləmişdir. 1917-ci ildə Azərbaycanın solçu eserlərinə qoşulmuşdur. 1919-cu ildə kommunist partiyasına daxil olur. 1918-20-ci illərdə Bakı sovetinin "Xəbərlər" və kommunistlərin orqanı olan "Kommunist" qəzetini redaktə edir. 1920-ci ilin aprelində Azərbaycanda kommunist rejimi qurulduqdan sonra R. Axundov Azərbaycanda və Zaqafqaziyada mühüm dövlət vəzifələrində olur, V. İ. Leninlə görüşür. K. Marks, F. Engels və V. Leninin əsərlərini Azərbaycan dilinə tərcümə edir. O, ikicildlik rus-Azərbaycan lüğətinin müəllifi və redaktoru, ədəbiyyat, incəsənət, tarixlə bağlı bir sıra əsərlərin müəllifi olmuşdur.

Ruhulla Əli oğlu Axundov kommunist ideyalarının işıqlı gələcəyinə inanaraq 20 il bu yolda mübarizə apardığına baxmayaraq Stalin repressiyasının qurbanı olmuş – 1938-ci ildə güllələnmişdir.

Axundov Vəli
(*Vəli Yusif oğlu Axundov*)

1916-cı ildə Bakıda doğulmuşdur. Alim-həkim, tibb elmləri doktoru, Azərbaycan EA-nın akademiki olmuşdur. 1941-ci ildə Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunu bitirmişdir.

V. Axundov 1941-49-cu illərdə hərbi həkim, Gigiyena İnstitutunda elmi işçi, sonra isə direktor olmuşdur. 1949-69-cu illərdə səhiyyə naziri, Azərbaycanın KP MK-nın birinci katibi olmuşdur. 1969-72-ci illərdə Azərbaycan EA-nın vitse-prezidenti olmuşdur. 1972-ci ildən ömrünün sonunadək Virusologiya, Mikrobiologiya və Gigiyena İnstitutuna rəhbərlik etmişdir. V. Axundov "Azərbaycanın su təchizatı mənbələrinin sanitariya-gigiyenik təsnifatı", "Azərbaycan SSR-in yaşayış məntəqələrinin gigiyenasının bir sıra məsələləri" monoqrafiyalarının və bir sıra başqa elmi əsərlərin müəllifidir.

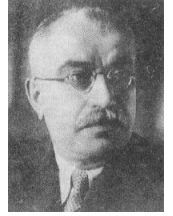

Vəli Yusif oğlu Axundov dəfələrlə SSRİ və Azərbaycan SSR Ali Sovetinə deputat seçilmiş, bir sıra orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1980-ci illərin sonlarında vəfat etmişdir.

Bağirov Mircəfər
(*Mircəfər Abbas oğlu Bağirov*)

1896-cı ildə Qubada doğulmuşdur. Dövlət və siyasi xadim, 1933-1953-cü illərdə Azərbaycan Respublikasına rəhbərlik etmişdir.

M. C. Bağirov əmək fəaliyyətinə Qubada müəllim kimi başlamışdır. 1918-ci ildə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti hökumətinin daxili işlər orqanlarında, Bakı dəmiryol stansiyasında polis rəisi işləmiş, L. Beriya onun müavini olmuşdur. 1920-ci ildə Azərbaycanda sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra bolşeviklərin cəza dəstələrində şöhrət qazanmışdır. 1921-33-cü illərdə M. C. Bağirov fəvqəladə komissiyanın FK(ÇK) sədri, Baş Siyasi İdarənin rəisi (BSİ – QPU), xalq daxili işlər komissarı, Azərbaycan Xalq Komissarları Sovetinin sədri olmuşdur. 1933-53-cü illərdə Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi, Sov. İKP MK Rəyasət Heyəti üzvlüyünə namizəd olmuşdur. Stalin repressiyası dövründə Azərbaycanın minlərlə ən yaxşı oğulları edama göndərilmişdir. Bütün diktatorlarda olduğu kimi, M. C. Bağirovun da müsbət cəhətləri olmuşdur. Azərbaycan dövlətçiliyinin formalaşmasında, xalqın özünüdərkində, iqtisadi və sosial inkişafında onun əhəmiyyətli rolu olmuşdur.

1953-cü ildə İ. Stalinin ölümündən sonra hakimiyyət uğrunda mübarizədə qalib gələn N. Xruşşov Mircəfər Abbas oğlu Bağirovu hakimiyyətdən uzaqlaşdırmışdır. Mühakimə olunmuş və 1956-cı ildə güllələnmişdir.

Oğlanları - 1919-cu ildə doğulmuş Vladimir hərbi təyyarəçi olmuş, 1942-ci ildə Mozdok ətrafında gedən hava döyüşündə qəhrəmanlıqla həlak olmuş, Cen isə (1932-1994) texnika elmləri doktoru, yol maşınlarının yaradılması üzrə böyük mütəxəssis olmuşdur.

Bakıxanov Abbasqulu ağa
(*Qüdsi*)

1794-cü ildə Bakının Əmircan kəndində doğulmuşdur. Tarixçi, şair, yazıçı, maarifçi, filosof, ensiklopediyaçı alim. Axırncı Bakı xanı II Mirzə Məhəmməd xanın oğlu. Gənc yaşlarında Qubada yaşamış və yaxşı təhsil almışdır. Ərəb, fars, türk dillərini mükəmməl bilmişdir.

Rus dilini öyrənərək rus imperiyasının Qafqazdakı canişini A. P. Yermolovun dəftərxanasında tərcüməçi vəzifəsinə işə düzəlir. Burada o, M. Ş. Vazeh, A. A. Bestujev-Marlinski, A. S. Qriboyedov, A. Çavçavadze, sonra isə şair Y. P. Polonski, polyak inqilabçısı T. L. Zablotski ilə tanış olur. 1828-ci ildə Türkmənçayda Rus-İran sülh danışıqlarında iştirak edir. Çar ordusunun polkovniki olmuşdur. A. A. Bakıxanov Rusiya, Latviya, Litva və Polşaya səyahətə çıxır. Peterburqda A. S. Puşkinlə tanış olur. A. Bakıxanov xidmətlə bərabər, elmi yaradıcılıqla da məşğul olur. "Təhzibul əxlaq", "Gülüstani irəm", "Qanuni qüdsi", "Kitabi əsgəriyyə", "Əsrarül mələkut" və başqa poetik hekayətlər və elmi-fəlsəfi tədqiqat əsərləri onun qələminin məhsuludur.

Azərbaycanın və Dağıstanın ərazisində ta qədimdən yerləşmiş feodal dövlətlərin, xanlıqların, habelə monqol və türkmən tayfalarının bu ərazidə hökmranlıq edənlərin 1813-cü ilə qədərki tarixini tədqiq edərək fundamental "Gülüstani irəm" əsərini yazır. Öz vaxtında bu əsər Rusiya və Avropa elmi cəmiyyətləri tərəfindən yüksək qiymətləndirilmişdi. Bakıxanovun elmi-publisistik əsərlərinin əksəriyyəti maarifçi xarakteri daşıyırdı. Ənənəvi məhəbbət süjeti əsasında qurulmuş "Kitabi əsgəriyyə" əsərində vəzifəpərəstliyə, karyerizmə, qəddarlığa, köhnəlmiş adətlərin baş alıb getməsinə qarşı çıxış edirdi. Təbrizlilərə müraciətlə yazdığı "Təbriz əhlinə xitab" satirasında feodal qaydalara və fanatizmə acıyaraq gülür. A. Bakıxanov həm də jurnalist kimi tanınmış, "Tiflisski vedemosti" qəzetinin fars nəşrini redaktə etmişdi. İ. A. Krilovun "Eşşək və Bülbül" təmsilini Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdi. A. M. Bakıxanovun əsərləri bir sıra xarici dillərə tərcümə olunmuşdur.

Abbasqulu ağa Mirzə Məhəmməd oğlu Bakıxanov (Qüdsi) Rusiyanın, Türkiyənin və başqa ölkələrin ordenləri ilə təltif olunmuşdur. 1847-ci ildə Məkkə yaxınlığında vəfat etmişdir. Doğulduğu Əmircan kəndində ona abidə qoyulmuş, Azərbaycanın kənd və şəhərlərində bir sıra maarif müəssisəsi onun adını daşıyır.

Balayev Rasim
(*Rasim Əhməd oğlu Balayev*)

1948-ci ildə Ağsuda doğulmuşdur. Aktyor, Azərbaycanın xalq artisti, Azərbaycan Dövlət mükafatı laureatı. 1969-cu ildə Azərbaycan Dövlət İncəsənət İnstitutunu bitirmişdir.

R. Balayev ilk dəfə Bakı kinostudiyasında "Ulduzlar sönmür" əsərində kiçik bir rolda çəkilmişdir. Yaddaqalan xarici görünüşü və fitri istedadı R. Balayevə çox qısa bir zamanda müvəffəqiyyət qazanmağa kömək etdi. Aktyor lirik, ziddiyyətli, xarakterli və həm də əsl həqiqi faciəli rolları eyni şəkildə çox gözəl oynamışdır. Daha çox "Nəsimi", "Babək" və "Sönmüş ocaqların işıqları" filmlərində oynadığı rollarda tamaşaçıların rəğbətini qazanmışdır. Monumental səhnə əsəri olan "Nəsimi" filminə faciəli taleyi olan XVI əsrin filosof şairin rolunu yüksək məharət və parlaqlığı ilə oynamışdır. Genişekranlı və kütləvi səhnələri olan "Babək" filminə R. Balayev IX əsr xalq hərəkatının əfsanəvi qəhrəmanı, istedadlı hərbi sərkərdə Babəki parlaq şəkildə oynamışdır. Fitri istedadı olan aktyor üçün ən kiçik rollarda da oynamaq çətin deyil. "Bu şirin söz, azadlıq", "Sənin birinci saatın", "Xoşbəxtlik səhnəsi", "Mən hələ qayıdacağam", "Birisigün gecəyarısı" kimi filmlərində o, epizodik görünsə də tamaşaçıların yadında qalmışdır. M. Qorki adına studiyada, "Mosfilmdə", "Özbəkfilmdə", "Tacikfilmdə" və b. studiyalarda lentə çəkilmişdir.

Balayev Rasim Əhməd oğlu bir sıra orden və medallarla təltif olunmuşdur.

Behbudov Rəşid

(Rəşid Məcid oğlu Behbudov)

1915-ci ildə Tiflisdə doğulmuşdur. Müğənni (lirik-tenor), SSRİ xalq artisti, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, SSRİ Dövlət mükafatı laureatıdır.

R. M. Behbudov 1934-44-cü illərdə İrəvan filarmoniyasının və Ermənistan Dövlət Opera və Balet Teatrının solisti olmuşdur. 1944-cü ildə Bakıya gələrək Azərbaycan filarmoniyasının solisti olur. 1945-ci ildə Üzeyir Hacıbəyovun "Arşın mal alan" musiqili komediyasında Bakı kinostudiyasında baş rolda çəkilir. Bu rol ona dünya şöhrəti qazandırır. Film dünyanın 60-dan çox ölkəsində ekranlardan düşmədi. "Arşın mal alan" komediyasında Süleymanın ariyasını Rəşid Behbudov Azərbaycan dövlət opera və balet teatrının, K. S. Stanislavski və Nemiroviç-Dançenko adına Moskva Dövlət Musiqili Teatrının səhnəsində oxumuşdur. Fikrət Əmirovun "Sevil" operasında ifa etdiyi Balaşın ariyası tamaşaçıları rıqqətə gətirmiş, bu səs, bu avaz əbədi olaraq onların yaddaşında qalmışdır. 1952-59-cu illərdə R. Behbudov Azərbaycan dövlət ansamblının solisti və bədii rəhbəri olmuşdur. 1966-cı ildə Azərbaycan Dövlət Mahnı Teatrını yaradaraq onun rəhbəri və aparıcı solisti olmuşdur. R. M. Behbudovun repertuarı son dərəcə zəngin idi. O, ərəb, hind, fars, rus, türk və dünyanın bir sıra başqa xalqların mahnılarını sevə-sevə, məhəbbətlə oxuyurdu. Çıxışlarında həzinlik, məhəbbət hərarəti temperament hiss olunurdu. Rəşid Məcid oğlu Behbudov dəfələrlə SSRİ və Azərbaycan SSR Ali sovetlərinə deputat seçilmiş, bir sıra orden və medallarla təltif olunmuşdu. 1988-ci ildə Moskvada vəfat etmiş, Bakıda dəfn olunmuşdur.

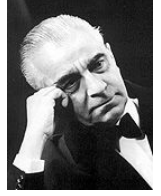
R. M. Behbudovun atası Məcid Behbudəli oğlu Behbudov (1870-1945) tanınmış xanəndə olmuşdur; Qardaşı Ənvər Məcid oğlu Behbudov (1912-1998) tanınmış teatr rejissoru, RSFSR-in xalq artisti olmuşdur.

Bədəlbəyli Əfrasiyab
(*Əfrasiyab Bədəl oğlu Bədəlbəyli*)

1907-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Bəstəkar, musiqi tənqidçisi, dramaturq, Azərbaycanın xalq artistidir. 1930-cu ildə ADU-nun şərqşünaslıq fakültəsinin dilçilik şöbəsini, Leningrad Konservatoriyası nəzdindəki musiqi məktəbini bitirmişdir.

Ə. Bədəlbəyli 1930-cu ildən ömrünün sonunadək dirijor olmuş, Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrının baş dirijoru işləmişdir. Meydanlarda keçirilən simfonik konsertlərə dirijorluq etmişdir. 1943-46-cı illərdə eyni zamanda Azərbaycan Dövlət filarmoniyasının bədii rəhbəri olmuşdur. O, ilk Azərbaycan baleti olan "Qız qalası" baletinin, "Nizami", "Soyüdlər ağlamır" operalarının müəllifidir. "Hacı Qara", 1905-cı ildə, "Fərhad və Şirin" əsərlərinə musiqi bəstələmişdir. "Bahadır və Sona", "Soyüdlər ağlamır", "Qız qalası", "Qaraca qız", "Qızıl açar" baletlərinə libretto yazmışdır. Musiqi və teatr incəsənəti ilə bağlı onlarla məqalənin müəllifidir. C. Rossinin "Sevilya bərbəri" və bir sıra operaların mətnlərini Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir.

Əfrasiyab Bədəl oğlu Bədəlbəyli bir sıra orden və medallarla təltif olunmuş, 1976-cı ildə Bakıda vəfat etmişdir. Bakıdakı musiqi məktəblərindən biri onun adını daşıyır.

Bəhlulzadə Səttar
(*Səttar Bəhlul oğlu Bəhlulzadə*)

1909-cu ildə Bakının Əmircan kəndində doğulmuşdur. Əməkdar incəsənət xadimi, Azərbaycanın xalq rəssamı, Azərbaycan Dövlət mükafatı laureatıdır. 1931-ci ildə Azərbaycan Rəssamlıq Məktəbini, 1941-ci ildə V. İ. Surikov adına Moskva Rəssamlıq İnstitutunu bitirmiş, V. A. Favorskinin və Q. M. Şaqalın tələbəsi olmuşdur.

S. B. Bəhlulzadə doğma yurdu tərənnüm edən onlarla lirik mənərə - portretin müəllifidir. Azərbaycanın müxtəlif guşələrini, günəşli Abşeyronu, Dağlıq Qarabağı, bürkülü Muğanı, gözəl Qubanı, Lənkəranın təsvirəgəlməz lövhələrini fırça ilə kətan üzərinə köçürərkən böyük rəssam özünü unudur, fırça sanki palitra ilə kətan arasında uçaraq təbiət mənzərələrini bütün şairənəliyi ilə həkk edirdi. S. B. Bəhlulzadə doğma diyarın yaz nəfəslə təzətər havasını, ətirli çiçəklərini, doğma çölləri, bağları tərənnüm etməkdən yorulmurdu. Onun "Vətənimin baharı", "Bakıda atəşfəşanlıq", "Qudyalçay vadisi", "Qızıl bənövşəyə gedən yol", "Suraxanı atəşgahı", "Şahnabat", "Əmircan", "Neft daşları", "Şamaxı üzümlükləri" kimi əsərlərində rəssamın incə ruhlı lirik təxəyyülü onun romantikası ilə birləşir. S. B. Bəhlulzadə ilk baxışdan incə yüngül çalarları sərbəst improvizə, manera əlvanlığı ilə tanınıb nəzəri cəlb edir. Onun mənzərə-peyzajlarında, intim-lirik natürmortlarında, incə xalça ornamentlərinin düzülüşünü əks etdirən ənənəvi xalq yaradıcılığı motivləri duyulur. S. B. Bəhlulzadənin fərdi sərgiləri Əlcəzair, Misir, Livan, Suriya, Tunis, Norveç, ADR, Çexoslovakiya, Bolqarıstan, İraq, Kuba, Kanada, Belçika, Fransa, Yaponiya və dünyanın bir sıra başqa ölkələrində nümayiş etdirilmişdir. Dünyanın onlarla muzeylərində S. B. Bəhlulzadənin əsərləri daimi ekspozitlər sırasında vardır.

Səttar Bəhlul oğlu Bəhlulzadə bir sıra orden və medallarla təltif olunmuş, 1974-cü ildə Moskvada vəfat etmişdir. Əmircanda dəfn olunmuşdur, qəbiri üstündə ona abidə qoyulmuşdur.

Bəhmənyar
(*Bəhmənyar ibn Mərzban*)

933-cü ildə doğulmuşdur. Azərbaycanın görkəmli alimi, filosof. İbn Sinanın tələbəsi olmuşdur. Deyirlər, İbn Sina Təbrizdə yaşayarkən Bəhmənyar onun yanına şagirdliyə gəlir. İbn Sina ona od gətirməyi tapşırır. Uşaq əlinə kül töküüb közü onun üstünə qoyub gətirir. Bu, İbn Sinanın xoşuna gəlir və o, Bəhmənyarı şagirdliyə götürür.

Bəhmənyarın traktatında Aristotelin fəlsəfəsini islamın əsas qaydalarına yaxınlaşdıraraq eyniləşdirən, insanın ali məqsədlər üçün yarandığını israr edən fikirləri o dövr üçün çox təhlükəli sayıla bilərdi. Bütün yaranışın birliyi və kainatda ağılın üstünlüyü fikirləri əsərlərində əksini tapırdı. XI əsrdə nə Bəhmənyar, nə də başqa birisi təsəvvürünə gətirə bilməzdi ki, onun əsərləri yaşayacaq, Avropa dillərinə tərcümə olunaraq nəşr olunacaq, XIX əsrdə qabaqcıl insanların düşüncəsinə təsir edərək ağıllarına hakim kəsiləcək.

Bəhmənyar öz fikirlərini "Metafizika", "Mövcudatın mərtəbələri", "Gözəllik və səadət kitabı", "Təhsil kitabı", "Məntiqə dair zinət" kitabı və bir sıra başqa fəlsəfi əsərlərində şərh etmişdir. Əbdülhəsən Bəhmənyar (Bəhmənyar İbn Mərzban) 1066-cı ildə vəfat etmişdir.

Bəhramov Tofiq
(Tofiq Bəhram oğlu Bəhramov)

1925-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Ümumittifaq və Beynəlxalq dərəcəli hakim, Azərbaycanın Əməkdar məşqçisi, bədən tərbiyəsi və idman xadimi.

Rus dili və ədəbiyyatı institutunda bədən tərbiyəsi kafedrasının müdiri olmuşdur. Bolqarıstan, Danimarka, Yuqoslaviya, Macarıstan, İran, Türkiyə, Finlandiya, Misir, Avstriya və s. ölkələrdə keçirilən beynəlxalq futbol yarışlarını idarə etmişdir. 1966-cı ildə İngiltərədə keçirilmiş futbol üzrə 8-ci dünya çempionatında oyunu yüksək səviyyədə düzgün və ədalətli idarə etdiyinə görə "Qızıl İlahə"nin surəti və "Qızıl fit"lə mükafatlandırılmışdır. Mükafatları İngiltərənin kraliçası Yelizaveta şəxsən özü Tofiq Bəhramova təqdim etmişdir. O, Meksikada keçirilən 9-cu dünya çempionatında da hakimlik etmişdir.

T. Bəhramov bir sıra orden və medallarla təltif olunmuşdur. Bakıdakı Respublika stadionu, idman məktəbi və küçələrdən biri onun adını daşıyır. Adına mükafat təsis olunmuşdur.

Respublikada futbolun və ümumən idmanın inkişafı ilə bağlı bir sıra kitabların müəllifidir.

Bəhramov Tofiq Bəhram oğlu 1993-cü ildə Bakıda vəfat etmişdir.

Bülbül
(Murtuza Məşədi Rza oğlu Məmmədov)

1897-ci ildə Şuşa yaxınlığında Xanbağında doğulmuşdur. Müğənni, musiqi folkloru tədqiqatçısı, SSRİ xalq artisti, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı, professor, Azərbaycan professional vokal məktəbinin banisidir. Gənc yaşlarında Bülbül təxəllüsünü almışdır. 1927-ci ildə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında N. İ. Speranskinin sinfini bitirmişdir. İki dəfə 1924 və 1931-ci illərdə Milanda ixtisasartırma kurslarında olmuşdur.

Bülbül yaradıcılığa xanəndə kimi başlamış, Azərbaycan xalq mahnılarını və muğamlarını ifa etmişdir. 1916-cı ildə ilk dəfə Gəncədə Fikrət Əmirovun atası, tanınmış musiqiçi Məşədi Cəmilin yazdığı "Sərkərdənin qılıncı" əsərində səhnəyə çıxmışdır. 1920-ci ildən Birləşmiş Azərbaycan opera teatrı truppasının (1924-cü ildən opera və balet teatrı) solisti olmuşdur. Bülbülün səsi öz dinamik çalarları ilə fərqlənmişdir. İncə yaradıcılıq duyğularına malik olmaqla, milli ifaçılıq tərzini italyan vokal məktəbinin ənənələrini özündə birləşdirirdi. Ü. Hacıbəyovun "Koroğlu" operasında Koroğlu, Qliyerin "Şahsənəm"ində Qərib, M. Maqomayevin "Nərgiz"ində Əlyar, Ə. Bədəlbəylinin "Nizami"sində, Nizami, Niyazinin "Xosrov və Şirin"ində Fərhad, Raxmaninovun eyniadlı əsərində Aleko, Verdinin "Riqoletto"sunda Hersoq, və s. partiyaların təkrarsız ifası onun yaradıcılığında xüsusi yer tutur. Bülbül tez-tez konsert proqramları ilə xarici ölkələrdə qastrollarda olurdu. "Sənsiz", "Sevgili canan", "Qara gözlər", "Ölkəm" daimi repertuarında olan mahnılar idi. 1932-44-cü illərdə respublika elmi-tədqiqat musiqi mərkəzinin təşkilatçısı və rəhbəri olmuşdur.

Bir sıra elmi ekspedisiyalar təşkil edərək 200-dən artıq musiqi folkloru nümunəsinin ifa tərzini lentə almışdı. Azərbaycan mahnılarının üç toplusunu nəşr etdirmişdi. 1932-ci ildən ömrünün sonunadək Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında dərslər demişdir.

Murtuza Məşədi Rza oğlu Məmmədov (Bülbül) dəfələrlə Azərbaycan SSR Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla, habelə İtaliyanın "Harribaldi" ordeni ilə təltif olunmuşdur. 1961-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir.

Bülbülün oğlu - Polad Bülbüloğlu (Polad Murtuza oğlu Məmmədov - 1945) tanınmış müğənni və bəstəkardır.

Bünyadov Ziya
(*Ziya Musa oğlu Bünyadov*)

1921-ci ildə Astarada doğulmuşdur. Tarix elmləri doktoru, professor, Azərbaycan EA-nın akademiki, əməkdar elm xadimi, Azərbaycan Dövlət mükafatı laureatı olmuşdur.

Z. Bünyadov 1941-ci ildə Bakı hərbi məktəbini bitirmiş, 1941-45-ci illərdə sovet-alman müharibəsində iştirak etmiş, bölüyə və tabura rəhbərlik etmiş, döyüşlərdə Berlinə qədər gedib çıxmışdır. Göstərdiyi qəhrəmanlıqlara görə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adına layiq görülmüşdür. 1950-ci ildə Moskva Şərqsünaslıq İnstitutunu bitirmişdir. 1954-64-cü illərdə Azərbaycan EA-nın Tarix İnstitutunda elmi işçi, baş elmi işçi, orta əsrlər tarixi şöbəsinin müdiri, sonralar EA-nın Şərqsünaslıq İnstitutuna çevrilmiş Yaxın və Orta Şərq Xalqları Tarixi İnstitutunun direktoru olmuşdur. Eyni zamanda 1970-ci ildən "Azərbaycan EA-nın Xəbərləri" jurnalının tarix, fəlsəfə və hüquq seriyasının baş redaktoru olmuşdur. 1958-59-cu illərdə ADU-da dərs demişdir. Z. Bünyadov 250-dən artıq əsər çap etdirmişdir. Daha çox şöhrət tapmış monoqrafiyaları - "Azərbaycan VII-IX əsrlərdə", "Azərbaycan Atabəylər dövləti" (1136-1225) "Qafqaz Albaniyası tarixindən", "Xəzər dənizi ərəb məxəzlərində", "Torpaq mülkiyyəti vergilərinin növləri: Vergilər və Xarəzmşahların vergi yığımı" (1097-1203) və s. elmi əsərlərin müəllifidir. Z. Bünyadov həm də Şərq dillərinin bilicisi kimi gözəl tərcüməçi idi. Z. Bünyadovun əsərləri Fransada, İraqda, Rusiyada, Türkiyədə və dünyanın bir sıra başqa ölkələrində nəşr olunmuşdur. O, dünyanın bir sıra alimlərinin əsərlərini ingilis, ərəb, rus və türk dillərindən tərcümə etmişdir. O, professor Vasim Məmmədəliyevlə birgə "Quran"ı Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir.

Ziya Musa oğlu Bünyadov bir sıra orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1997-ci ildə Azərbaycan xalqının düşmənləri tərəfindən Bakıda qətlə yetirilmişdir.

Cabbar Qaryağdı oğlu
(*Cabbar Məşədi İsmayıl oğlu*)

1861-ci ildə Şuşada doğulmuşdur. Xanəndə, şair, musiqi xadimi, Azərbaycanın xalq artisti. Orta musiqi təhsilini Şuşada almışdır.

Cabbar Qaryağdı oğlu gənc yaşlarından oxumağa başlamışdır. 1887-ci ildə Ə. Haqverdiyevin "Məcnun Leylinin qəbiri üstündə" səhnəsində Cabbar Qaryağdı Məcnun rolunu ifa etmişdir. XIX əsrin 90-cı illərində Bakı, Gəncə, Ağdaş və Şamaxıda qastrollarda olmuşdur. 1905-ci ildə tərda Qurban Pirimiov, kamançada S. Oqanezaşvili olmaqla üçlük yaradır. Üçlüyün repertuarına Azərbaycanın xalq mahnıları Kürd-şahnaz, Mahur, Bayatı-Qacar, Heyratı və başqa musiqi və təsniflər daxil idi. Onlar Zaqafqaziya, Orta Asiya, İran və İraqa qastrollara gedirdilər. Cabbar Qaryağdı təkcə Azərbaycan dilində deyil fars, özbək, türkmən, gürcü və ərəb dillərində də gözəl oxumuşdur. Üçlüyün ifaları Varşavada, Kiyevdə və Moskvada qrammofon vallarına yazılmışdı. Moskvada Cabbar Qaryağdı ilə tanış olan F. Şalyapin və S. Yesenin onun ifa ustalığını yüksək qiymətləndirirlər. S. Yesenin Cabbar Qaryağdıni "Şərq musiqisinin peyğəmbəri" adlandırmışdı. Cabbarın geniş diapazonlu gözəl tembri, güclü səsi var idi. Musiqi ictimaiyyəti onun səsinə italyan müğənnisi E. Karuzo ilə müqayisə edirdilər. Cabbar Qaryağdı Azərbaycan Konservatoriyasının yaradıcılarından biri olmuşdur. O, burada klassik xalq musiqisindən dərs demişdir. Konservatoriyanın nəzdində Azərbaycan xalq musiqisini öyrənən Bülbülün rəhbərlik etdiyi elmi-tədqiqat kabinetində onun ifasında 300-ə qədər xalq mahnısı lentə alınmışdır ki, bunların da 50-ni bəstəkar S. Rüstəmov nota almışdı. Cabbar Qaryağdı oğlu Azərbaycan Filarmoniyasının və Azərbaycan radiosunun solisti idi. Şair kimi otuzdan artıq qəzəl və dübeyti yazmışdır. "Şahsənəm" operasının yazılmasında R. Qliyerə kömək etmişdir. Üzeyir Hacıbəyov, Fikrət Əmirov, Niyazi öz musiqi əsərlərini yaradarkən Cabbar Qaryağdı oğlu ilə məsləhətləşərdilər.

Cabbar Qaryağdı oğlu bir sıra orden və medallarla təltif olunmuşdur.

Cabbar Məşədi İsmayıl oğlu (Cabbar Qaryağdı oğlu) 1944-cü ildə Bakıda vəfat etmişdir.

Cahangirov Cahangir
(Cahangir Şirgəşt oğlu Cahangirov)

1921-ci ildə Bakının Balaxanı kəndində doğulmuşdur. Bəstəkar, Azərbaycanın xalq artisti, SSRİ Dövlət Mükafatı Laureatı. 1951-ci ildə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasını bitirmişdir.

1932-42-ci illərdə C. Cahangirov Azərbaycan Filarmoniyasının xormeysteri, 1942-61-ci illərdə respublika radiosu xorunun bədii rəhbəri, 1961-65-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Rəqs ansamblının və eyni zamanda Azərbaycan Filarmoniyasının bədii rəhbəri olmuşdur. 1952-ci ildən C. Cahangirov Azərbaycan Dövlət konservatoriyasında dərs deyir. "Azad", "Xankəndinin taleyi" operaları, "Təzə gəlin" operettası, "Arazın o tayında" solist, xor və orkestr üçün poeması, "Xalqlar dostluğu süitəsi", "Sabir oratoriyası" "Füzuli" kantatası əsas musiqi əsərləridir. Bundan başqa o, bir sıra dram əsərlərinə və filmlərə musiqi bəstələmiş, mahnılar yazmışdır.

Cahangir Cahangirov bir sıra orden və medallarla təltif olunmuşdur.

Cahangir Şirgəşt oğlu Cahangirov 1992-ci ildə vəfat etmişdir.

Cavad Heyət

1925-ci ildə Təbrizdə doğulmuşdur. Tibb elmləri doktoru, professor. Beynəlxalq Cərrahlar Cəmiyyətinin və Fransız Cərrahları Akademiyasının üzvüdür. Orta təhsilini Təbrizdə almışdır. 1946-cı ildə İstanbul Universitetinin tibb fakültəsini bitirmişdir.

Universiteti bitirdikdən sonra C. Heyət altı il Parisdə biliyini təkmilləşdirmişdir. 1952-ci ildə Tehrana gələrək burada cərrahiyyə klinikası yaratmış, praktik işləməklə Tehran Universitetində dərs demiş, bu universitetin professoru olmuşdur. 80-ci illərin əvvəlindən İran Azad İslam Universitetinin tibb fakültəsində cərrahiyyə kafedrasının müdürüdür. Tibbə dair çoxsaylı əsərlərin müəllifi, habelə "Onikibarmaq bağırsağın operativ və klinik müalicəsi" əsərinin müəllifidir.

Cavad Heyət türkoloq kimi də tanınmışdır. O, Azərbaycan dilinin tarixi, sintaksisi, morfolojiyası və leksikasını tədqiq etmişdir. "İki dilin müqayisəsi" əsərinin müəllifidir. 1991-ci ildə "Varlıq" adlı türkoloji jurnal nəşr etməyə başlamışdır. Varlıq jurnalında mütəmadi olaraq, Azərbaycan ədəbiyyatı, mədəniyyəti, incəsənəti elmi və tarixi ilə bağlı materiallar çap olunur. Cavad Heyət özü bu jurnalda "Füzuli", "Füzulinin dili", "Füzuli yaradıcılığı" ilə bağlı ədəbiyyatşünaslığa aid məqalələrini dərc etmişdir. Cavad Heyət türkologiya ilə məşğuliyyətini belə izah edir: "...Mənim xalqıma və xalqımın dilinə həmişə böhtanlar atmışlar. Və mən Azərbaycan dilinin tarixini, onun kökünü öyrənmək qərarına gəldim və sübut etmək istədim ki, mənim dilim heç də başqa dillərdən pis deyil". Cavad Heyət BDU-nun fəxri professorudur.

Cavad xan

Sonuncu Gəncə xanı Cavad xan ibn Şahverdi xan Ziyadoğlu Qacar 1748-ci ildə Gəncə şəhərində doğulub. 1785-1804-cü illərdə Gəncə xanlığının hakimi olmuş, sərkərdə. Hakimliyi illəri ərzində daim Rusiya və qonşu gürcü Kartli-Kaxetiya knyazlığının hücumlarına qarşı mübarizə aparmışdır. 30 minlik yaxşı silahlanmış atlı və piyada qoşunu olmuşdur.

Cavad xan 1795-ci ildə İran şahı Qacarla birlikdə Tiflisə qarşı hücumda iştirak etmişdir. 1796-cı ildə Gəncəyə hücum etmiş general V. Zubovun qoşunlarına qarşı vuruşmuşdur. Bir neçə parlaq qələbə əldə etmişdir. Tezliklə Rusiya qoşunları Qafqazdan geri çağırıldı. 1794-cü ildə Kartli-Kaxetiyanın hakimi II İrakliy Qarabağ xanı İbrahimxəlil və Şəki hakimi Səlim xanla danışığa girərək Gəncə xanlığında Cavad xanı devirib danışıq aparılması daha rahat olan Əlisultanı yerinə qoymağı qərara aldılar. Ancaq Qacarı Qafqaza hücumunu eşidib fikirlərindən döndülər. 1801-ci ildə Gürcüstan Rusiyanın tərkibinə daxil olduqdan sonra rus-gürcü qoşunları general O. Lazarevin başçılığı ilə Gəncə xanlığının içərilərinə yeridilər. Cavad xan onlara layiqli cavab verdi. Cavad xanın tərəfində Şəki xanı Səlim xan və Qarabağ xanı İbrahimxəlil xan vuruşurdu. 1803-cü ildə rus qoşunları general P. D. Sisyanovun başçılığı ilə təkrarən Gəncəyə hücum etdilər. Bu dəfə də Cavad xan işğalçılara qarşı lazımi müqavimət göstərdi. Onunla birlikdə oğlu da süvari dəstələrin birinə başçılıq edərək döyüşdü.

Rus qoşunlarının komandanı Sisyanov 1804-cü il yanvarın 3-də qalanı hücumla almaq qərarı verir. İlk hücumda qalanı asma pilləkənlərlə almaq istəyirlərsə də, uğursuzluğa düşər olurlar. Bu hücum qurtarmamış, qalanın o biri yanından hücum başlanır. Gəncəlilərin qəhrəmancasına müqavimət göstərmələrinə baxmayaraq, ruslar qalanın əsas qüllələrini ələ keçirirlər. Qalanın divarları üzərində açıq döyüş zamanı Cavad xan yanvarın 3-dən 4-nə keçən gecə (səhər saat 4-də) düşmən gülləsindən həlak olur. Qala divarları uğrunda döyüşlərdə onun oğlu Hüseynqulu xan da atasının adına layiq bir şərəflə həlak olur.

Cavad xan Gəncədə şah Abbas tərəfindən tikilmiş məşhur Cümə məscidində dəfn olunur. 1962-ci ildə yaxınlıqdakı meydanın rekonstruksiyası adı altında onun məzarı dağıdıldı. Lakin vətənpərvərlər Cavad xanın cəsədinin qalıqlarını gizli şəkildə qoruyub saxladılar və artıq 1990-cı il martın 27-də öz əvvəlki yerində torpaqa tapşirdilər. Məzarın üzərində kiçik bir abidə də qoyuldu. Hazırda Cavad xanın məzarının üzərində məqbərə ucaldılmışdır.

Cavadzadə Mirməmməd
(*Mirməmməd Cavad oğlu Cavadzadə*)

1926-cı ildə Lənkəranda doğulmuşdur. Həkim, uroloq, tibb elmləri doktoru, professor, EA-nın akademiki, Rusiya Tibb Elmləri Akademiyasının müxbir üzvü, SSRİ və Azərbaycan SSR Dövlət mükafatı laureatı. 1948-ci ildə Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunu bitirmişdir.

M. C. Cavadzadə 1941-ci ildən Azərbaycan xəstəxanalarında cərrahiyyə şöbəsinin müdiri, baş həkim işləmişdir. 1951-54-cü illərdə Moskva Dövlət Tibb İnstitutunda 2-ci urologiya kafedrasının aspirantı, sonra Simferopol Tibb İnstitutunun operativ cərrahiyyə kafedrasının dosenti, 1957-ci ildən 2-ci Moskva Tibb İnstitutunun dosenti, Azərbaycan Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun urologiya kafedrasının müdiri, 1967-ci ildən eyni zamanda bu institutun rektoru, Azərbaycan Səhiyyə Nazirliyinin baş uroloqu. Cavadzadə 1966-cı ildə Bakıda SSRİ-də birinci olaraq klinik uroloji xəstəxana açıb onun baş həkimi olur. M. C. Cavadzadə bir sıra cərrahiyyə əməliyyatların modifikasiyasını təklif etmişdir. Böyrəkdaşı xəstəliklərində cərrahiyyə əməliyyatı aparmadan sidik axarı daşlarının klinikası, diaqnostikası və qarın divarı əzələlərini kəsmədən az travmatik kəsiklə müalicəsi və ya sidik-tənasül yolları vasitəsilə böyrəkdaşı xəstəliklərinin müalicəsi, pollikistozun omentorevaskulyarizasiyası, aşağı subkritikal, pielolitimiyanın müalicəsi və s. M. C. Cavadzadə urologiya, nefrologiya, böyrəkdaşı xəstəliyi, böyrəküstü şişlər, sidik və cinsiyyət orqanlarının anomaliyası, böyrək və sidik kisəsi şişləri, kəskin xroniki böyrək çatışmazlığı və s. onlarla elmi əsərin müəllifidir. Azərbaycan dilində yazılmış urologiya dərslisinin müəllifidir.

Zaqafqaziyada ilk dəfə olaraq böyrək köçürməsi aparmış, Azərbaycanda dəfələrlə SSRİ və dünya uroloq, nefroloq və dərman istehsalçılarının beynəlxalq konfranslarının və qurultaylarının keçirilməsini təşkil etmişdir.

Cavadzadə Mirməmməd Cavad oğlu ümumittifaq uroloqlar elmi cəmiyyətinin sədr müavini olmuşdur. Azərbaycan uroloqlar cəmiyyətinin sədri və beynəlxalq uroloqlar cəmiyyətinin üzvüdür. Urologiya, nefrologiya, anesteziologiya, cərrahiyyə sahəsində onlarla elmlər doktorları və namizədlər yetirmişdir. Dəfələrlə Azərbaycan Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur.

Cəfər Cabbarlı
(*Cəfər Qafar oğlu Cabbarlı*)

1899-cu ildə Bakı yaxınlığındakı Xızı kəndində doğulmuşdur. Yazıçı şair, dramaturq, musiqiçi, teatr xadimi, Azərbaycanın əməkdar incəsənət xadimidir. İlk təhsilini rus-tatar məktəbində, sonra isə sənaye və teatr texnikumunda oxumuş, Azərbaycan Dövlət Universitetinin şərq fakültəsini bitirmişdir.

İlk "Bahar" şeirini 1915-ci ildə "Məktəb" jurnalında dərc etmişdir. 1915-16-cı illərdə "Babayi-Əmir" jurnalında bir sıra satirik şeirlərini, habelə дума üzvlərini tənqid edən felyetonlar dərc etdirmiş və buna görə bir neçə gün jandarmeriyanın qəzamatında yatmışdır. Onun ilk pyesləri "Vəfalı Səriyyə", "Solğun çiçəklər", hekayələri "Aslan və Fərhad", "Mənsur və Sitarə" sosial bərabərsizliyə, geriliyə, qadın hüquqsuzluğuna, haqsızlığa, çörəkitirən, qaniçən namussuzlara qarşı yönəlmişdi. "Nəsrəddin şah" tarixi dramında İrəndəki feodalizm ifşa olunur. "Aydın" və "Oqtay Eloğlu" pyesində rəzil, qurdlu, ikiüzlü, vicdansız, qaniçən olan varlıları tənqid etməklə sadə qəlbli zəhmət adamlarının faciəsinə, halına acıyır. "Od gəlini" tarixi romantik dramı feodal zülmünə qarşıdır. Bəstəkar Ə. Bədəlbəylinin eyni adlı əsərə balet yazdığı "Qız qalası" poeması feodal şərqində qadın hüquqsuzluğuna qarşı yazılmışdır. Ümumiyyətlə, C. Cabbarlı qadın hüquqsuzluğuna qarşı bir sıra əsər, "Sevil", "Dilərə", "Dilbər", "Gülzar" dramatik pyes və hekayələr yazmışdır. "Sevil" pyesinin motivləri əsasında F. Əmirov opera yazmış, səhnədə oynanılmış, film-balet lentə alınmış və bədii film çəkilmişdir. C. Cabbarlının "Almas" və "Yaşar" pyeslərində Azərbaycan kəndinin o dövrlükə real həyatı öz əksini tapmışdır. "1905-ci ildə" əsərində xalqlar dostluğu çox incə şəkildə tərənnüm olunur. Cəfər Cabbarlı Azərbaycan teatrının bədii rəhbəri və rejissor kimi Azərbaycan teatrının işində yaradıcı şəkildə fəal işləməklə onun inkişafına kömək edirdi. Onun tənqidi məqalələri Azərbaycan teatrı və dramaturgiyasının inkişafını istiqamətləndirmişdir. C. Cabbarlı Qliyerin "Şahsənəm" operasına libretto və bir sıra filmlərə kinossenari yazmışdır. O, F. Şillerin, J. Bomaşenin, A. Afinoqenovun və V. Şekspirin əsərlərini Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir. C. Cabbarlının özünün əsərləri dünyanın bir sıra dillərinə tərcümə olunmuş, pyesləri ən böyük səhnələrdə oynanılmışdır. O, öz dram əsərində oxunan mahnılara musiqi bəstələmişdir.

Cəfər Qafar oğlu Cabbarlı (Cəfər Cabbarlı) 1934-cü ildə Bakıda vəfat etmişdir. Xızıda və Bakıda ev muzeyi açılmış, Bakıda və Sumqayıtda heykəlləri qoyulmuşdur. Bakı kinostudiyası, Gəncə Dövlət Dram Teatrı, İrəvan Azərbaycanlı Dram Teatrı, Respublika Teatr Muzeyi, məktəb və kitabxana, Azərbaycanın bir sıra şəhərlərində küçələr və s. mədəni müəssisələr onun adını daşıyır.

Cəfərov Məmmədyusif

(Məmmədyusif Hacıbaba oğlu Cəfərov)

1885-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Siyasi və dövlət xadimidir. Orta təhsilini Bakıda almışdır. 1912-ci ildə Moskva universitetinin hüquq fakültəsini bitirmişdir. Tələbəlik illərində tələbə hərəkatında fəal iştirak etmişdir.

M. Cəfərov 1912-ci ildə İrəvan quberniyası müsəlmanlarından Rusiya Dövlət Dumasına deputat seçilmişdir. Rusiyada 1917-ci il fevral inqilabından sonra müvəqqəti hökumətin tapşırığı ilə Dövlət Dumasının üzvlərindən Cəfərov da daxil olmaqla 5 nəfərlik Zaqafqaziya komitəsi yaradılır. 1917-ci ilin noyabrında komissarlıq yarananda M. Cəfərov sənaye və ticarət komissarı olur. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti elan olunduqda M. H. Cəfərov bu hökumətinin tərkibinə sənaye və ticarət naziri kimi daxil olur. 1919-cu ildə Azərbaycan parlamentinə seçilir və Müsavat partiyasının üzvü olur. Tezliklə M. Cəfərov Azərbaycanın diplomatik nümayəndəsi kimi Gürcüstana göndərilir. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti hökumətinin dördüncü kabinetində M. Cəfərov xarici işlər naziri olur. 1920-ci ilin fevralında Azərbaycan parlament sədrinin müavini seçilir. Bu ərafədə parlamentin sədri Əlimərdan bəy Topçubaşov Versal sülh konfransında iştirak etdiyinə görə M. Cəfərov parlamentin sədri vəzifəsini icra edir. 27 aprel 1920-ci ildə gecə saat 23-də bolşeviklər M. Cəfərovu Azərbaycan parlamentinin hakimiyyəti bolşeviklərə verməsi haqqında razılığa imza etməyə məcbur etdilər.

Sovet dövründə Məmmədyusif Hacıbaba oğlu Cəfərov müxtəlif sənaye müəssisələrində hüquq məsləhətçisi işləmiş, 1938-ci ildə Bakıda vəfat etmiş, Şağın kəndində dəfn olunmuşdur

Cəfərzadə Əzizə

(Əzizə Məmməd qızı Cəfərzadə)

1921-ci il dekabrın 29-da Bakıda doğulmuşdur. Yazıçı, ədəbiyyatşünas, filologiya elmləri doktoru, professor.

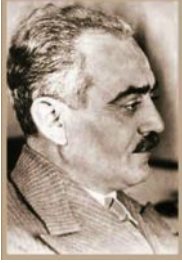
"Ölüm mələyi" adlı ilk povestini 16 yaşında yazmışdır. "Aləmdə səsim var mənim", "Vətənə qayıt", "Xatırla məni", "Anamın nağılları" və başqa tarixi roman və povestlərin müəllifidir. Görkəmli Azərbaycan şairi və qüdrətli sərkərdə I Şah İsmayıl Xətəinin həyat və yaradıcılığına həsr olunmuş "Bakı 1501-ci ildə" əsəri Azərbaycan tarixi ilə bağlı yazılmış ən yaxşı romanlardan hesab olunur. Roman habelə Azərbaycanın XVI əsr tarixindən və səfəvilərin şiəliyi güclü şəkildə inkişaf etdirməklərindən bəhs edir. Ə. Cəfərzadə həm də ədəbiyyatşünaslıqla bağlı bir sıra əsərlərin müəllifidir.

Əzizə Cəfərzadənin Azərbaycan elmi və ədəbiyyatı qarşısında göstərdiyi xidmətlər yüksək qiymətləndirilmişdir. O, dönə-dönə müxtəlif fəxri fərmanlar, "Xalqlar dostluğu" ordeni və müstəqil Azərbaycanın "Şöhrət" ordeni ilə təltif edilmişdir. Azərbaycan Respublikası prezidentinin fərdi təqaüdçüsü idi. Azərtelefilm birliyi onun həyat və yaradıcılığı haqqında 2 telefilm çəkmişdir. Əzizə xanımın ən böyük mükafatı isə xalqın ona qarşı olan böyük məhəbbəti idi. Bu sevginin məntiqi nəticəsi kimi, o 2001-ci ildə "Azərbaycan Anası" və "Xalq Yazıçısı" kimi yüksək adlara layiq görülmüşdür. Əzizə Cəfərzadə 2003-ci il sentyabrın 4-də ömrünün 82-ci ilində uzun sürən ağır xəstəlikdən sonra haqqın dərğahına qovuşmuş və vəsiyyətinə əsasən Hacıqabul rayonunun Tağılı kəndində valideynləri, həyat yoldaşı və qardaşları ilə bir məzarlıqda dəfn edilmişdir. Görkəmli yazıçı və ədəbiyyatşünas, əsl vətəndaş və qayğıkeş insan olan Əzizə Cəfərzadənin işıqlı xatirəsi onu tanıyanların qəlbində həmişə yaşayacaqdır.

Çəmənzəminli Yusif Vəzir
(*Yusif Mirbaba oğlu Vəzirov*)

1877-ci ildə Şuşanın Çəmənzəminli kəndində doğulmuşdur. 1915-ci ildə Kiyev Universitetinin hüquq fakültəsini bitirmişdir. On bir dil bilməmişdir. Y. V. Çəmənzəminli 1906-cı ildən çap olunmağa başlamışdır. "Ağsaqqal", "Qoz ağacı", "Cənnətə vəsiqə", "Şahqulunun xeyriyyə işi" adlı və s. hekayələri "Keçmişin səhifələri" adlı topluda sonralar çap olunmuşdur. XIX əsrin sonu XX əsrin əvvəllərində

Azərbaycanın şəhər və kəndlərinin həyatını burada əlvan boyalara əks etdirmişdir. "Polis şineli", "Zeynal bəy" kimi əsərləri çarizmin Azərbaycanda apardığı qəddar siyasətə həsr olunmuşdur. Y. V. Çəmənzəminli universiteti bitirdikdən sonra Simferopol, Odessa, Saratov, İstanbul və Parisdə yaşamışdır. 1926-cı ildə Vətənə qayıdıb yaradıcılıqla məşğul olmuş, qəzet və jurnallarla əməkdaşlıq etmişdir. 1938-40-cı illərdə rus dilindən dərslər demişdir. Çəmənzəminlinin ilk "Studentlər" romanının mövzusu yazıçının Kiyev həyatından götürülmüşdür. 1936-37-ci illərdə Qarabağ xanının vəziri böyük şair Vaqifin həyatından bəhs edən "Qan içində" və 1961-ci ildə çap olunmuş "İki od arasında" əsərlərini yazır. "Qızlar bulağı" "Həzrəti Şəhriyar" və bir sıra

başqa roman, komediya və ssenarilər onun qələminin məhsuludur. Y. V. Çəmənzəminlinin əsərləri dilinin sadəliyi, yumşaq bədii təsviri və özünəməxsus lirik çalarlarıyla seçilir. Onun əsərləri Parisdə, İstanbulda nəşr olunmuşdur.

Yusif Mirbaba oğlu (Yusif Vəzir Çəmənzəminli) Stalin repressiyasının qurbanı olmuş, 1940-cı ildə həbs olunaraq Qorki vilayətinin Suxobezvodnoye həbs düşərgəsinə göndərilmiş, 1943-cü ildə orada vəfat etmişdir. Bakıda və Şuşada küçə, məktəb, kitabxana, respublikada bir sıra başqa mədəni-maarif müəssisələri onun adı ilə adlandırılmışdır.

Daşdəmirov Əfrand
(*Əfrand Firudin oğlu Daşdəmirov*)

1942-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Filosof, alim, fəlsəfə elmləri doktoru, professor, Azərbaycan MEA-nın akademiki, Moskva Pedaqoji və Sosial Elmlər Akademiyasının akademiki. 1964-cü ildə ADU-nun tarix fakültəsini bitirmişdir.

Milli münasibətlərdə nəzəri metodoloji problemlər, müasir dünyada etnosiyasi proseslər, milli mənsubiyyət problemləri, etnik müəyyənlik, fərdin vətənpərvərlik və beynəlmiləl tərbiyəsi, millətlərarası münasibətlərdə mədəniyyətin formalaşması ilə bağlı sosial fəlsəfi nəzəriyyələrin işlənilib hazırlanması ilə bağlı tədqiqatlar aparmışdır. 1991-ci ildən Rusiya Federasiyası prezidenti yanında Rusiya Dövlət Xidməti Akademiyasının professorudur. Ə. F. Daşdəmirov son zamanlar etnik və geosiyasi zəmində yaranan etnosiyasi gərginliklərin və münaqişələrin təbiətinin tədqiqi ilə məşğuldur. Ə. F. Daşdəmirov 200 dən artıq elmi işin, habelə 6 monoqrafiyanın müəllifidir. Onun 70-ci illərdə çap etdirdiyi "Milli münasibətlərin sosioloji strukturu" və "Şəxsiyyət və millət" monoqrafiyaları öz aktuallığını itirməmişdir.

Daşdəmirov Əfrand Firudin oğlu dəfələrlə Azərbaycan Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. Rusiya Azərbaycanlılarının Milli-Mədəni Muxtariyyəti Federal Şurasının üzvü, Rusiyada çıxan "Azerros" qəzetinin yaradıcısıdır.

Dilbazi Əminə
(*Əminə Paşa qızı Dilbazi*)

1909-cu ildə Qazaxda doğulmuşdur. Rəqqasə, milli rəqslərin ustası, səhnə quruluşçusu. 1957-ci ildə Moskva Beynəlxalq tələbə gənclər festivalının laureatı.

Ə. Dilbazi 1935-ci ildən estradada milli rəqslərin ifaçısı kimi çıxış etmişdir. 1939-cu ildən xalq rəqslərini səhnəyə qoymuşdur. Ə. Dilbazi Azərbaycan Dövlət filarmoniyasının səhnəsində oynanılan "Dədə Qorqud", "Azərbaycan toyu", "Bir bağçanın gülləri" səhnə əsərlərində əsas partiyaların ifaçısı olmuşdur. Onun ifasında "İnnabi", "Tərəkəmə", "Vağzalı-mirzeyi", "Turacı", "Naz eləmə" kimi Azərbaycan rəqsləri istedadının pərəstişkarları arasında yüksək məhəbbətlə qarşılanırdı. Repertuarına rus, ukrayna, özbək, iran, türk, ərəb xalqlarının rəqsləri daxil idi. 1959-cu ildə Ə. Dilbazi Azərbaycanda ilk qadın "Çinar" rəqs ansamblını yaradaraq, rəqslərin quruluşçusu və ansamblın bədii rəhbəri oldu. 1962-65-ci illərdə Azərbaycan mahnı və rəqs ansamblına, 1967-68-ci illərdə "Sevinc" rəqs ansamblına rəhbərlik etmişdir. Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrının səhnəsində Ə. Dilbazi "Arşın mal alan", "Leyli və Məcnun", "O olmasın, bu olsun", əsərlərinin rəqs səhnələrini, Azərbaycan musiqili komediya teatrında, habelə erməni, osetin, özbək ansambllarında rəqsləri tamaşaya qoymuşdur. "Arşın mal alan", "Ulduz", "Yallı", "Sevinc" film-konsertində lentə çəkilmişdir. Dünyanın bir sıra ölkələrində qastrollarda olmuşdur. 1949-cu ildən Bakı xoreoqrafiya məktəbində dərs demişdir.

Əminə Paşa qızı Dilbazi bir sıra orden və medallarla təltif olunmuşdur. 2003-cü ildə vəfat etmişdir.

Elçibəy
(Əbülfəz Qədirqulu oğlu Əliyev)

1938-ci ildə Ordubad rayonunun Kələki kəndində doğulmuşdur. Şərqsünas-alim, dövlət və siyasi xadim, tarix elmləri namizədi. 1962-ci ildə ADU-nun şərqsünaslıq fakültəsini bitirmişdir.

1962-63-cü illərdə Elçibəy Moskva Hidrologiya İnstitutunun Bakı filialında tərcüməçi işləmişdir. 1963-64-cü illərdə Misirin Asuan bəndində tərcüməçi olmuşdur. 1965-68-ci illərdə ADU-nun aspiranturasında oxumuş, 1968-75-ci illərdə orada dərs demiş, 1975-ci ildə antisovet təbliğat aparması ilə əlaqədar DTK orqanları tərəfindən həbs olmuşdur. Həbsxanadan azad olunduqdan sonra bir müddət işsiz qalmışdır. 1977-92-ci illərdə Azərbaycan EA-nın Əlyazmalar İnstitutunda kiçik, sonra böyük elmi işçi işləmişdir. Əliyev Əbülfəz Qədirqulu oğlu (Elçibəy) tələbəlik illərindən sovet imperiyasına qarşı Azərbaycanın müstəqilliyi uğrunda barışmaz mübarizə aparmışdır. Elə buna görə də Azərbaycan gəncliyi arasında böyük populyarlığa malik olmuşdur. 1989-cu ildə Azərbaycan Xalq Cəbhəsi adlanan siyasi təşkilat yarandıqdan sonra onun sədri olmuşdur. 1992-ci ilin iyununda isə Azərbaycan Respublikasının prezidenti seçilmişdir. Bir ildən sonra Surət Hüseynovun üsyanı zamanı hakimiyyətdən uzaqlaşaraq Kələki kəndinə getmişdir. 1997-ci ildə Bakıya qayıtmış, ömrünün son illərində müxalifətdə olan Xalq Cəbhəsi partiyasına rəhbərlik etmişdir.

Əliyev Əbülfəz Qədirqulu oğlu (Elçibəy) 2000-ci il avqustun 22-də Ankarada vəfat etmiş, Bakıda Fəxri Xiyabanda dəfn olunmuşdur.

Eldarov Ömər
(*Ömər Həsən oğlu Eldarov*)

1927-ci ildə Dərbənddə doğulmuşdur. Heykəltəraş, əməkdar incəsənət xadimi, Azərbaycanın xalq rəssamı. 1945-ci ildə Bakı rəssamlıq məktəbini, 1951-ci ildə İ. Repin adına Leningrad Boyakarlıq, Heykəltəraşlıq və Memarlıq İnstitutunu bitirmişdir.

Ö. Eldarovun yaradıcılığında kompozisiyalı işlər üçün aydın konstruksiya və parlaq ifadəlilik xarakterikdir. Belə ki, Tretyakov qalereyasında nümayiş etdirilən Səttar Bəhlulzadənin portreti son dərəcə əhatəli və mənalıdır. Burada mürəkkəb mənəvi zənginliyə malik iti baxışlı yaradıcı şəxsiyyətin obrazı aydın görünür. Natəvanın heykəlinin, "Neftçilər", "Gəncin portreti", "Bacılar", "Tələbə qız" kompozisiyalarının, Üzeyir Hacıbəyovun qəbirüstü abidəsinin müəllifidir. Ö. Eldarovun yenilikçiliyi, novatorluğu müasirliyin daha aydın və zəngin boyalarla əks etdirilməsini tapmaq və onları bədii düşüncənin - fikrin istəklərinə tabe etdirməkdir. Ö. Eldarovun əsərləri romantikliyilə zəngindir. O, tipikliyi fərdilikdə verməyi bacarır. Onun yaratdığı oftalmoloq akademik Zərifə Əliyevanın və ümummillə lider Heydər Əliyevin, məşhur müğənni Rəşid Behbudovun qəbirüstü abidələri böyük bədii təəssürat yaradır.

Ömər Həsən oğlu Eldarov 1946-cı ildən sərgilərin iştirakçısıdır, orden və medallarla təltif olunmuş, Milli Məclisə deputat seçilmişdir. Hazırda Azərbaycan Rəssamlıq Akademiyasının rektorudur.

Əbdürrəhmanov Fuad
(*Fuad Həsən oğlu Əbdürrəhmanov*)

1915-ci ildə Şəkidə doğulmuşdur. Memardır. SSRİ Rəssamlıq Akademiyasının müxbir üzvü, əməkdar incəsənət xadimi, Azərbaycan xalq rəssamı, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı olmuşdur. 1929-32-ci illərdə rəssamlıq texnikumunda, 1936-39-cu illərdə Repin adına Leningrad Dövlət Boyakarlıq, Heykəltəraşlıq və Memarlıq İnstitutunda oxumuşdur.

İstedadlı sənətkar F. H. Əbdürrəhmanovun Azərbaycan monumental heykəltəraşlıq sənətinin inkişafı və formalaşmasında böyük rolu olmuşdur. Onun əsərləri zəngin yaradıcılıq ənənələri ilə seçilir. Bakıda və Gəncədə Nizaminin, Səməd Vurğunun, Buxarada İbn Sinanın, Düşənbədə Rudəkinin, Ulan-Batorada Suxe Batorun və Çoybalsanın ucaldılmış abidələrində F. Əbdürrəhmanov yaradıcılığının intəhasız genişliyi insanı heyrətə gətirir. Sənətkar "Azadlıq" əsərində istedadlı yaradıcılıq manerası, milli mənəvi zənginliyi üzə çıxarmağa nail ola bilmişdir. Nizaminin abidəsi əhəmiyyətli bədii ümumiləşdirmələri özündə əks etdirir. Burada obrazlılıq və plastika vəhdətdədir.

Fuad Həsən oğlu Əbdürrəhmanov bir sıra orden və medallarla təltif olunmuşdur. O, yaradıcılığının çiçəklənən dövründə - 56 yaşında Bakıda vəfat etmişdir. 1971-ci ildə onun memorial ev-muzeyi açılmışdır.

Əfəndiyev Fuad
(*Fuad Ələddin oğlu Əfəndiyev*)

Fuad Ələddin oğlu Əfəndiyev 1909-cu il fevralın 23-də Bakı şəhərində ziyalı ailəsində anadan olmuşdur. Onun valideynləri Gürcüstanın Axıska bölgəsinin Azğur kəndindən olmuşdur. Alim-cərrah, tibb elmləri doktoru, professor, əməkdar elm xadimi, Azərbaycanın əməkdar həkimi, Azərbaycan EA-nın müxbir üzvü.

Orta təhsilini Bakıda almışdır. 1927-1932-ci illərdə indiki Azərbaycan Dövlət Tibb Universitetində təhsil almışdır. 1934-cü ildə dissertasiya müdafiə edib tibb elmləri namizədi, 1943-cü ildə tibb elmləri doktoru elmi dərəcəsi almışdır. Fuad Əfəndiyev pedaqoji sahə ilə yanaşı elmi işlə də məşğul olmuşdur. 1944-cü ildən ömrünün sonunadək Azərbaycan Dövlət Tibb Universitetində 2-ci fakültə cərrahlığı kafedrasının müdiri işləmişdir. O, hematologiya və qanköçürmə sahəsində də tədqiqat işləri aparmış, 1957-ci ildə onun təşəbbüsü ilə 4 saylı klinikada köks cərrahlığı şöbəsi yaradılmışdır. 1961-ci ildə Azərbaycan Ekspertimental və Klinik Tibb İnstitutunun təşkilatçısı və ömrünün sonunadək onun direktoru olmuşdur. F. Ə. Əfəndiyev köks cərrahiyyəsi problemləri qanköçürmə və periferik damarların patoloji hematologiyasından bəhs edən 160-dan çox elmi əsərin müəllifidir. Plevra boşluğunda qanın infeksiyalaşmasını asanlıqla təyin etməyə imkan verən orijinal üsul təklif etmiş, ağciyər əməliyyatlarını asanlaşdırmaq üçün alətlər yaratmış, hemotoraks və hemartrazların, ekspress üsulla yanıqların üzərinə novakain, furasilin çəkməklə 16-18 saat ərzində yanığ üzərində germetik təbəqə - plyonka əmələ gətirməklə müalicəni asanlaşdırmışdır. F. Əfəndiyev üsulunda hətta qapalı hemotoraks zamanı sitoloji nümunə tətbiq edilmişdir. Xlorlu-kalsiumu, qanın konservantı kimi işlətməyi təklif etmişdir.

Fuad Ələddin oğlu Əfəndiyev Azərbaycan SSR Ali Sovetində deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1963-cü ildə Bakıda vəfat etmişdir. Bakıdakı 4 saylı xəstəxana onun adını daşıyır.

Əhməd Cavad
(*Cavad Məmmədəli oğlu Axundzadə*)

1892-ci ildə Şəmkir rayonunun Seyfəli kəndində doğulmuşdur. İbtidai təhsilini evdə almış, 18 yaşında Gəncə mədrəsəsi adlanan ruhani seminariyasını bitirmişdir. Səkkiz yaşında atasını itirən Əhməd Cavad onun çox böyük varidatının varisi olmuşdur. 1914-18-ci illərdə Rus-alman müharibəsi dövründə xeyriyyə fondu yaradaraq müharibədə yaralanan və həlak olanların ailələrinə, yetimlərə yardım etmişdir. 1912, 1916, 1918-ci illərdə Türkiyədə olmuşdur. Ermənilər azərbaycanlılara qarşı soyqırım törəyəndə türk ordusunu yardıma çağıranların ilk təşəbbüsçülərindən olmuşdur. Əhməd Cavad 13 yaşından çap olunmağa başlamışdır. İlk şeirlər məcmuəsi 1916-cı ildə çap olunmuşdur. Azərbaycan dövlət himninin mətninin müəllifidir. (Musiqisi Üzeyir Hacıbəyovundur). "Azərbaycan, Azərbaycan", "Can Azərbaycan", "Yaralı quş", "Biz qardaş deyilikmi", "Bir gün", "Bayram", "Mən olaydım", "Kür", "Dünən" və bir sıra onlarla gözəl şeir və mahnıların müəllifidir. Ə. Cavad Şekspirin "Otello" əsərini, A. Puşkinin, Ş. Rustavelinin və bir sıra başqa xarici müəlliflərin əsərlərini Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir. Azərbaycanda sovet hakimiyyətinin ilk illərində Əhməd Cavad Qubada və Bakıda müəllimlik etmiş, proletar yazıçıları cəmiyyətinin sədri, Bakı kinostudiyasında redaktor olmuşdur. Kollektivləşmə dövründə Ə. Cavad özünün bütün mülkiyyətini kənddəki kolxoza bağışlamışdı.

Cavad Məmmədəli oğlu Axundzadə (Əhməd Cavad) Stalin repressiyasının qurbanı olmuş, 1937-ci ildə üçüncü dəfə həbs olunduqdan sonra oktyabrın 12-dən 13-nə keçən gecə güllələnmiş, ailəsi sürgün olunmuşdur. Beləcə, Azərbaycanın ən yaxşı oğullarından birinin həyatına son qoyuldu. Bakı küçələrindən biri onun adı ilə adlandırılmışdır.

Əhməd Cəfəroğlu
(*Əhməd İsmayıl oğlu Cəfərzadə*)

1899-cu ildə Gəncədə doğulmuşdur. Filologiya elmləri doktoru, professor. İbtidai təhsilini Səmərqənddə, orta təhsilini Gəncədə almışdır. 1916-17-ci illərdə Kiyev Kommersiya İnstitutunda, 1919-cu ildə ADU-da oxumuşdur. Rusiyadakı inqilabi hərəkatla bağlı Kiyevdə təhsilini yarımçıq saxlayan Ə. Cəfəroğlu Gəncəyə qayıdıb könüllü olaraq müsəlman ordusunda artilleriya zabiti kimi xidmət edir.

1920-ci ildə Bakıda kommunist rejimi qurulduqdan sonra Ə. Cəfəroğlu Türkiyəyə getmiş, burada təhsilini davam etdirmişdir. 1924-cü il İstanbul Universitetinin dil və ədəbiyyat fakültəsini bitirmişdir. Əmək fəaliyyətinə İstanbul universitetində başlamışdır. Uzun illər türk dili tarixi kafedrasına rəhbərlik etmişdir. 40 monoqrafiyanın, 500-dən çox elmi işin müəllifidir. O, Nizami, Xaqani, Füzuli, Nəsimi, Vaqif, Vidadi, Cəlil Məmmədquluzadə, Məmmədəmin Rəsulzadə, Ömər Seyfəddin, Tofiq Fikrət, Rəşad Nuri, Xalidə Edip, Aka Gündüz, Yaqub Qədri və bir sıra başqa Azərbaycan, türk və fars yazıçı və şairlərin həyat və yaradıcılığını tədqiq etmişdir.

"Yurd bilgisi" jurnalını təsis edərək onun ilk redaktoru olmuşdur. O, öz əsərlərini mükəmməl bildiyi macar, Azərbaycan, alman, fransız, rus, ispan, fars, italyan, polyak və türk dillərində yazmışdır. Ə. Cəfəroğlu bir sıra Avropa və Asiya yazıçı və şairlərinin əsərlərini türk dilinə tərcümə etmişdir.

Əhməd İsmayıl oğlu Cəfərzadə Macarıstanın və Polşanın Elmlər Akademiyalarının müxbir üzvü və bir sıra beynəlxalq türkoloji cəmiyyətlərin üzvü olmuşdur. O, İspaniyanın "De Alfonso Sabio" və Türkiyənin bir sıra ordenləri ilə təltif olunmuşdur. 1975-ci il yanvarın 16-da İstanbulda vəfat etmişdir.

Hazırda Sabancı Muzeyinin başında bulunan Nazan Ölçər, Türkiyənin ilk və ən önəmli türkologlarından biri Prof. Əhməd Cəfəroğlunun qızıdır.

Əhmədbəyov Zivərbəy
(Zivərbəy Gəraybəy oğlu Əhmədbəyov)

1873-cü ildə Şamaxıda doğulmuşdur. Orta təhsilini Şamaxıda almışdır. 1902-ci ildə Peterburq inşaat-mühəndisləri institutunu bitirmişdir. İlk ali təhsilli diplomlu - azərbaycanlı memardır.

1902-17-ci illərdə Z. Əhmədbəyov Bakı Quberniyasının İdarəsində, sonra isə Bakı şəhər idarəsində memar işləmişdir. 1908-22-ci illərdə Bakı şəhərinin baş memarı olmuşdur. Şamaxıda "Cümə məscidi" nin, "İmam məscidi"nin, Bakıda "Təzə Pir" məscidinin, Əmircanda və Vladiqafqazda bir sıra yaşayış, məişət binaları onun layihəsilə tikilmişdir. Z. Əhmədbəyov öz layihələrində Qərbi Avropa və Şərqi memarlıq ənənələrini böyük məharətlə birləşdirirdi. Bakıda Oftalmologiya institutunun və onun layihəsilə tikilən bir sıra başqa yaşayış binaları bu gün də göz oxşayır. Əmircanda tikdiyi məscid isə Şərqi memarlığının ən yaxşı incilərindən biri kimi YUNESKO-nun tarixi abidələr siyahısına salınaraq qorunur. 1917-ci ildə isə Z. Əhmədbəyov "İslam mədəniyyət abidələrini qoruyan", 1919-cu ildə isə Şamaxıda mədəniyyət abidələrinin öyrənilməsi ilə məşğul olan "Yeni Şirvan" cəmiyyətlərini yaradır.

Zivərbəy Gəraybəy oğlu Əhmədbəyov 1925-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir.

Əhmədova Firəngiz
(*Firəngiz Yusif qızı Əhmədova*)

1928-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Müğənni (soprano), SSRİ xalq artisti. 1955-ci ildə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında M. Kolotovanın sinfini bitirmişdir.

1946-51-ci illərdə Azərbaycan radiosu xorunun, 1951-ci ildən Azərbaycan Dövlət Opera və Balet teatrının solisti olmuşdur. F. Əhmədova səhnə təcəssümündə ilıq ahəng zənginliyi olan cəlbedici səsə malikdir. Azərbaycan bəstəkarları, F. Əmirovun "Sevil"ndə Sevil, Ü. Hacıbəyovun "Koroğlu"sunda Nigar, M. Maqomayevin "Nərgiz" və "Şah İsmayıl"ında Nərgiz və Gülzar, C. Cahangirovun "Azad"ında Səriyyə, S. Ələsgərovun "Bahadır və Sona"sında Sona partiyalarında Şərq qadınının bütün milli koloritini təcəssüm etdirən bu obrazları özünəxas temperamentlə və bütövlüklə yaratmışdır. F. Əhmədova həm də Avropa bəstəkarlarının əsərlərinin gözəl ifaçısı kimi tanınmışdır. D. Puççininin "Toska"sında Toska, C. Verdinin "Aida"sında Aida partiyalarını ifa etmişdir. F. Əhmədova həm də konsertlərdə Azərbaycan xalq mahnıları və romanslarının Ü. Hacıbəyovun "Sənsiz", A. Zeynallının "Ölkəm", "Sual", Niyazinin "Arzu", Ə. Abbasovun "Heyran olmuşam", A. Rzayevin "Oxuma gözəl", habelə S. Raxmaninovun, P. Çayakovskinin, S. Tanayevin əsərlərini böyük məharətlə ifa etmişdir. O, bir sıra xarici ölkələrdə qastrollarda olmuşdu.

Əhmədova Firəngiz Yusif qızı SSRİ və Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı olmuşdur. Orden və medallarla təltif olunmuşdur.

Ələkbərov Vahid
(Vahid Yusif oğlu Ələkbərov)

1950-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Neft və qaz sənayesinin böyük təşkilatçısıdır. Orta və ali təhsilini Bakıda almışdır. 1974-cü ildə Azərbaycan Neft Kimya İnstitutunu bitirmişdir. İqtisad elmləri doktorudur.

1972-79-cu illərdə V. Ələkbərov Kaspıqneft birliyində neft və qazçıxarma üzrə usta, mühəndis texnoloq, növbə rəisi, usta, böyük mühəndis, 1972-74-cü illərdə ali məktəbdə təhsillə yanaşı neft mədəninin rəis müavini işləmişdir. 1979-cu ildən V. Y. Ələkbərov Sibirin "Koqalımneftqaz" və "Başneft"də Qərbi Sibir üzrə baş direktorun müavini işləmişdir. 1982-90-cı illərdə "Koqalımneftqaz" neft-qazçıxarma idarəsinin rəisi, yenidən qurulmuş, "Koqalımneftqaz" istehsalat birliyinin baş direktoru olmuşdur. 1990-91-ci illərdə V. Ələkbərov SSRİ neft və qaz sənayesi nazirinin müavini, sonra birinci müavini olmuşdur. 1991-ci ildə LUKoyl (Lanqepas-Uray-Koqalımneft) neft konserninin yaradılmasında iştirak etmişdir. 1991-ci ildə "LUKoyl" konserni "LUKoyl" kompaniyasına çevrildikdə V. Y. Ələkbərov bu kompaniyanın prezidenti olur.

Ələkbərov Vahid Yusif oğlu bir sıra elmi-texniki və iqtisadi şuraların üzvüdür. O, Qərbi Sibirdə neft və qaz sənayesinin inkişafı ilə əlaqədar orden və medallarla təltif olunmuşdur. Bir sıra məqalələrin, neft və qaz problemlərilə bağlı elmi işlərin, habelə "Vertikalno inteqrirovanniyə neftyanıye kompanii Rossii: Metodolojiya, formirovaniye i realizasiya" (Rusiya neft kompaniyalarının vertikal inteqrasiyası: metodologiyalarının formalaşdırılması və həyata keçirilməsi) adlı monoqrafiyanın müəllifidir. İqtisad elmləri doktorudur.

Əli Cavan

1926-cı ildə Tehrandə doğulmuşdur. Amerika alimi, fizik, ABŞ Milli Elmlər Akademiyasının üzvü. Milliyyətə azərbaycanlıdır. Bir il Tehran Universitetinin fizika fakültəsində oxumuşdur. 1948-ci ildə ABŞ-a köçmüş, burada ali təhsil, sonra fəlsəfə elmləri doktoru elmi dərəcəsi almışdır.

1958-61-ci illərdə Bell-Telefon laboratoriyalarında işləmişdir. 1960-cı ildən Massaçusets Texnologiya İnstitutunda işləyir. Əli Cavanın tədqiqatları kvant elektronikasına və onun tətbiqi, habelə lazer elektroskopiyasına aiddir. Qeyri-xətti spektroskopiyasının əsasını qoymuşdur. 1960-cı ildə qaz lazerini Amerika alimləri U. Bennet və C. Erritonla birlikdə təklif etmişdir. Lazerin güclənmə mərkəzində lazerin daxilolma gərginliyinin enmə rezonansı hadisəsini U. Bennet və C. Lembomla birlikdə kəşf etmişdir. 1966-cı ildə mod kəşimlərinin effekti nəzəriyyəsini yaratmış və bunu 1969-cu ildə müşahidə etmişdir. 1970-ci ildə işıq hərəkəti tezliklərinin absolyut ölçülməsi hərəkəti və qeyri-xətti flyuressensiyaların metodlarını işləmişdir. O, həm də spektral xətlərin itələyici daralmasını kəşf etmişdir.

Əliyev Cəmil
(*Cəmil Əziz oğlu Əliyev*)

1946-cı ildə Bakıda doğulmuşdur. 1968-ci ildə Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunu bitirmişdir. Alim-onkoloq. Tibb elmləri doktoru, professor. Niy-York Elmlər Akademiyasının üzvü, Rusiya Tibb Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü, Rusiya Federasiyasının Təbiət Elmləri Akademiyasının həqiqi üzvü, İngiltərə Nammersmit Kral Universitetinin professoru, Anderson xərçəng əleyhinə Mərkəzin professorudur.

1968-78-ci illərdə Azərbaycan Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun onkologiya kafedrasında laborant, assistent, elmi işçi, böyük elmi işçi işləmişdir. 1979-90-cı illərdə Azərbaycan Səhiyyə Nazirliyinin rentgenologiya şöbəsinin müdiri və elmi məsələlər üzrə direktor müavini vəzifəsində işləmişdir. 1990-cı ildən Azərbaycan Səhiyyə Nazirliyinin Onkologiya Mərkəzinin direktoru, 1994-cü ildən eyni zamanda Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun onkologiya kafedrasının müdürüdür. C. Ə. Əliyev 10 monoqrafiyanın, 200-dən artıq elmi nəşrlərin müəllifidir. 2001-ci ildə Azərbaycan MEA-nın həqiqi üzvü seçilmişdir.

C.Ə.Əliyev Y. Məmmədəliyev adına mükafatın laureatı, Azərbaycan Elmi-Tibbi Onkologiya Cəmiyyətinin sədri, bir sıra ölkələrin onkologiya cəmiyyətlərinin üzvüdür. Azərbaycanda tibb elminin inkişafındakı xidmətlərinə görə Cəmil Əziz oğlu Əliyev «Şöhrət» ordeni ilə təltif edilmişdir.

Əliyev Əziz

(Əziz Məmmədkərim oğlu Əliyev)

Əziz Məmmədkərim oğlu Əliyev 1897-ci ildə İrəvanda anadan olmuşdur. İlk təhsilini İrəvanda Abdulla bəy Muğanlinskinin pansionatında almışdır. O, İrəvan gimnaziyasını 1917-ci ildə qızıl medalla bitirdikdən sonra Peterburqa gedərək Hərbi-Tibb Akademiyasına daxil olmuşdur. 1918-ci ildə Ermənilərin İrəvanda törətdikləri qırğınlardan qurtulmaq üçün ailəsini əvvəlcə Naxçıvanın Şaxtaxtı kəndinə, oradan isə İrana aparmalı olur. 1921-ci ildə yenidən Şaxtaxtıya qayıdırlar və iki il oradahəkim köməkçisi işləyir. 1923-cü ilin mayında Bakıya köçərək Xalq Komissarları Şurasında işləyir. İşləməklə yanaşı Tibb İnstitutunda təhsil alır və oranı 1927-ci ildə bitirir.

1928-30-cu illərdə Xalq Səhiyyə Komissarlığında müalicə şöbəsinin müdiri və Klinik İnstitutun direktoru işləyir. 1932-34-cü illərdə Tibb İnstitutunun direktoru, sora isə Bakı şəhər səhiyyə şöbəsinin rəisi işləyir. 1936-37-ci illərdə Tibb İnstitutunun direktoru və ADU-nun rektoru vəzifəsində çalışır. Həmin ildə doktorluq işini müdafiə edir. 1938-39-cu illərdə Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin katibi işləyir. 1939-41-ci illərdə xalq səhiyyə komissarı olur. 1941-ci ilin martından 1942-ci ilin sentyabrınadək Azərbaycan KP MK-nın katibi, 1948-ci ilin dekabrınadək isə Dağıstan Vilayət Partiya Komitəsinin birinci katibi vəzifələrində işləmişdir. 1949-50-ci illərdə İctimai Elmlər Akademiyasında dinləyici, sonra isə ÜİK(b)P MK-nın inspektoru olmuşdur. 1950-1951-ci illərdə Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini, 1952-56-cı illərdə Elmi-Tədqiqat Ortopediya və Bərpa Cərrahlığı İnstitutunun direktoru və rayon xəstəxanasında baş həkimin müavini, 1956-cı ildən ömrünün sonunadək Azərbaycan Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun direktoru işləmişdir.

Əziz Məmmədkərim oğlu Əliyev dəfələrlə SSRİ, RSFSR, Azərbaycan SSR və Dağıstan MSSR Ali Sovetlərinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1962-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir. Azərbaycanda və Dağıstanda bir sıra küçələr onun adı ilə adlandırılmışdır.

Qızı Zərifə Əliyeva Azərbaycan Respublikasının əməkdar elm xadimi, tibb elmləri doktoru, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının akademiki olmuşdur. Azərbaycan xalqının görkəmli oğlu Heydər Əliyevin həyat yoldaşı, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin anası Zərifə xanım 1985-ci il aprel ayının 15-də Moskva şəhərində vəfat etmişdir. Onun cənazəsi 1994-cü ildə Moskvanın Novo-Deviçye qəbiristanlığından Bakıya gətirilərək, Fəxri Xiyabanda, atasının qəbiri yanında dəfn olunmuşdur.

Oğlu Tamerlan Əliyev tibb elmləri doktoru, professor, respublikanın baş terapevti idi. Uzun müddət Tibb Universitetində daxili xəstəliklər kafedrasının müdiri, müdafiə şurasının sədri olmuşdur.

Oğlu Cəmil Əliyev tibb elmləri doktoru, professordur. 1990-cı ildən Azərbaycan Səhiyyə Nazirliyinin Onkologiya Mərkəzinin direktoru, 1994-cü ildən eyni zamanda Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun onkologiya kafedrasının müdürüdür. Nyu-York Elmlər Akademiyasının üzvü, Rusiya Tibb Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü, Rusiya Federasiyasının Təbiət Elmləri Akademiyasının həqiqi üzvü, İngiltərə Kral Universitetinin professoru, Anderson Xərçəng Əleyhinə Mərkəzin professorudur.

Əliyev Heydər
(*Heydər Əlirza oğlu Əliyev*)

Heydər Əlirza oğlu Əliyev 1923-cü il mayın 10-da Azərbaycanın Naxçıvan şəhərində anadan olmuşdur. O, 1939-cu ildə Naxçıvan Pedaqoji Texnikumunu bitirdikdən sonra Azərbaycan Sənaye İnstitutunun (indiki Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyası) memarlıq fakültəsində təhsil almışdır. Başlanan müharibə ona təhsilini başa çatdırmağa imkan verməmişdir.

1941-ci ildən Heydər Əliyev Naxçıvan MSSR Xalq Daxili İşlər Komissarlığında və Naxçıvan MSSR Xalq Komissarları Sovetində şöbə müdiri vəzifəsində işləmiş və 1944-cü ildə dövlət təhlükəsizliyi orqanlarında işə göndərilmişdir. Bu dövrdən təhlükəsizlik orqanları sistemində çalışan Heydər Əliyev 1964-cü ildən Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti yanında Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsi sədrinin müavini, 1967-ci ildən isə sədri vəzifəsində işləmiş, general-mayor rütbəsinə qədər yüksəlmişdir. Həmin illərdə o, Leningrad şəhərində (indiki Sankt-Peterburq) xüsusi ali təhsil almış, 1957-ci ildə isə Azərbaycan Dövlət Universitetinin tarix fakültəsini bitirmişdir.

Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin 1969-cu il iyul plenumunda Heydər Əliyev Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi seçilərək respublikanın rəhbəri olmuşdur. 1982-ci ilin dekabrında Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsi Siyasi Bürosunun üzvü seçilən Heydər Əliyev SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini vəzifəsinə təyin edilmiş və SSRİ-nin rəhbərlərindən biri olmuşdur. Heydər Əliyev iyirmi il ərzində SSRİ Ali Sovetinin deputatı, beş il isə SSRİ Ali Soveti sədrinin müavini olmuşdur.

Heydər Əliyev 1987-ci ilin oktyabrında Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsi Siyasi Bürosunun və şəxsən Baş katib Mixail Qorbaçovun yeritdiyi siyasi xəttə etiraz əlaməti olaraq, tutduğu vəzifələrdən istefa vermişdir.

Heydər Əliyev 1990-cı ilin 20 yanvarında sovet qoşunlarının Bakıda törətdiyi qanlı faciə ilə əlaqədar ertəsi gün Azərbaycanın Moskvadakı nümayəndəliyində bəyanatla çıxış edərək, Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş cinayətin təşkilatçıları və icraçılarının cəzalandırılmasını tələb etmişdir. O, Dağlıq Qarabağda yaranmış kəskin münaqişəli vəziyyətlə bağlı SSRİ rəhbərliyinin ikiüzlü siyasətinə etiraz əlaməti olaraq, 1991-ci ilin iyulunda Sovet İttifaqı Kommunist Partiyasının sıralarını tərk etmişdir.

1990-cı ilin iyulunda Azərbaycana qayıdan Heydər Əliyev ilk əvvəl Bakıda, sonra isə Naxçıvanda yaşamış, həmin ildə də Azərbaycan Ali Sovetinə deputat seçilmişdir. O, 1991-1993-cü illərdə Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sədri, Azərbaycan Respublikası Ali Soveti sədrinin müavini olmuşdur. Heydər Əliyev 1992-ci ildə Yeni Azərbaycan Partiyasının Naxçıvan şəhərində keçirilmiş təsis qurultayında partiyanın sədri seçilmişdir.

1993-cü ilin may-iyununda hökumət böhranının son dərəcə kəskinləşməsi ilə ölkədə vətəndaş müharibəsinin baş verməsi və müstəqilliyin itirilməsi təhlükəsi yarandıqda Azərbaycan xalqı Heydər Əliyevin hakimiyyətə gətirilməsi tələbi ilə ayağa qalxdı. Azərbaycanın o zamankı rəhbərləri Heydər Əliyevi rəsmən Bakıya dəvət etməyə məcbur oldular. Heydər Əliyev 1993-cü il iyunun 15-də Azərbaycan Ali Sovetinin sədri seçildi, iyulun 24-də isə Milli Məclisin qərarı ilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətlərini həyata keçirməyə başladı.

1993-cü il oktyabrın 3-də ümumxalq səsverməsi nəticəsində Heydər Əliyev Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçildi. O, 1998-ci il oktyabrın 11-də xalqın yüksək fəallığı şəraitində keçirilən seçkilərdə səsərin 76,1 faizini toplayaraq, yenidən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilmişdir. 2003-cü il oktyabrın 15-də keçirilən prezident seçkilərində namizədliyinin irəli sürülməsinə razılıq vermiş Heydər Əliyev səhhətində yaranmış problemlərlə əlaqədar seçkilərdə iştirak etməkdən imtina etmişdir.

2003-cü il dekabrın 12-də Azərbaycanın ümummilli lideri, Prezident Heydər Əliyev Amerika Birləşmiş Ştatlarının Klivlend Klinikasında vəfat etmişdir.

Heydər Əliyev dörd dəfə Lenin ordeni, Qırmızı Ulduz ordeni və çoxlu medallarla təltif edilmiş, iki dəfə Sosialist Əməyi Qəhrəmanı adını almış, bir çox xarici dövlətlərin orden və medalları ilə təltif olunmuşdur. O, həmçinin bir çox dövlətlərin orden və medalları ilə təltif olunmuş, beynəlxalq mükafatlara layiq görülmüş, müxtəlif ölkələrin universitetlərinin fəxri doktoru seçilmişdir.

Heydər Əlirza oğlu Əliyevin həyat yoldaşı – Əliyeva Zərifə Əziz qızı (1923-1985) alim-oftalmoloq, tibb elmləri doktoru, professor, Azərbaycan EA-nın akademiki olmuşdur.

Oğlu İlham Heydər oğlu Əliyev 2003-cü il oktyabrın 15-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilmişdir.

Əliyev İlham
(*İlham Heydər oğlu Əliyev*)

1961-ci il dekabrın 24-də Bakı şəhərində anadan olmuşdur.
1967-1977-ci illərdə Bakı şəhərində orta məktəbdə oxumuşdur.
1977-ci ildə Moskva Dövlət Beynəlxalq Əlaqələr İnstitutuna (MDBƏİ) daxil olmuşdur.

MDBƏİ-ni bitirdikdən sonra 1982-ci ildə Moskva Dövlət Beynəlxalq Əlaqələr İnstitutunun aspiranturasına daxil olmuşdur.

1985-ci ildə dissertasiya müdafiə edərək, tarix elmləri namizədi dərəcəsi almışdır.

1985-1990-cı illərdə Moskva Dövlət Beynəlxalq Əlaqələr İnstitutunda müəllim işləmişdir.

1991-1994-cü illər ərzində özəl biznes sahəsində çalışmışdır və bir sıra istehsal-kommersiya müəssisələrinə rəhbərlik etmişdir.

1994-cü ildən 2003-cü ilin avqust ayınadək Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin vitse-prezidenti, sonra isə birinci vitse-prezidenti olmuşdur. "Heydər Əliyevin neft strategiyası"nın həyata keçirilməsində fəal iştirak etmişdir.

Suveren Azərbaycanın neft siyasətinin geosiyasi aspektlərinə dair bir sıra tədqiqat işlərinin müəllifidir. Siyasi elmlər doktorudur.

İki dəfə, 1995-ci və 2000-ci illərdə Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə seçilmişdir. 2003-cü ildə Azərbaycan Respublikasının Baş naziri vəzifəsinə təyin edilməsi ilə əlaqədar olaraq deputat səlahiyyətlərinə xitam vermişdir.

1997-ci ildən Azərbaycanın Milli Olimpiya Komitəsinin Prezidentidir. İdmanın və Olimpiya hərəkatının inkişafında böyük xidmətlərinə görə Beynəlxalq Olimpiya Komitəsinin ali ordeni ilə təltif edilmişdir.

1999-cu ildə hakim Yeni Azərbaycan Partiyası sədrinin müavini, 2001-ci ildə sədrin birinci müavini, 2005-ci ildə isə partiyanın sədri seçilmişdir.

2001-2003-cü illərdə Avropa Şurası Parlament Assambleyasında (AŞPA) Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin nümayəndə heyətinin rəhbəri olmuşdur.

2003-cü ilin yanvar ayında Avropa Şurası Parlament Assambleyası sədrinin müavini, AŞPA-nın Büro üzvü seçilmişdir.

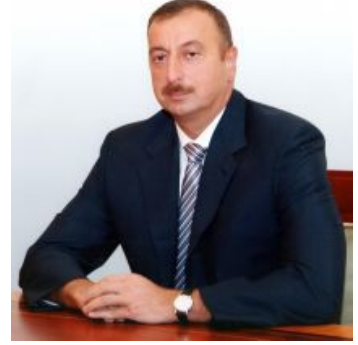
2003-cü il avqustun 4-də Milli Məclis tərəfindən təsdiq edildikdən sonra Azərbaycan Respublikasının Baş naziri təyin edilmişdir.

2003-cü il oktyabrın 15-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilmişdir. Prezident seçkilərində seçicilərin 76%-dən çoxu İlham Əliyevin lehinə səs vermişdir. O, 2003-cü il oktyabrın 31-də vəzifəsinin icrasına başlamışdır.

2004-cü ilin aprelində AŞPA-nın fəaliyyətində fəal iştirakına və Avropa ideallarına sədaqətinə görə AŞPA-nın fəxri üzvü diplomu və AŞPA medalı ilə təltif edilmişdir.

Azərbaycan, rus, ingilis, fransız və türk dillərini mükəmməl bilir.

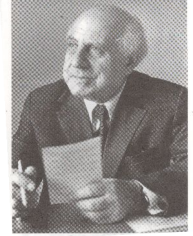
Evlidir. Üç övladı var.

Əliyev Həsən
(*Həsən Əlirza oğlu Əliyev*)

1907-ci ildə Yelzavetpol (Gəncə) quberniyasının Zəngəzur qəzasının Qarakilsə nahiyəsinin (sonralar Sisyan rayonu) Comərdli kəndində doğulmuşdur. Torpaqşünas və coğrafiyaşünas alim.

Azərbaycan EA Torpaqşünaslıq və Aqrokimya İnstitutunda elmi işlər üzrə direktor müavini, API-də müəllim, Azərbaycan EA Botanika İnstitutunun direktoru (1949-52), Azərbaycan KP MK katibi (1952), Azərbaycan EA-nın akademik katibi (1952-57) olmuşdur. 1968-ci ildən ömrünün sonunadək Azərbaycan EA Coğrafiya İnstitutunun direktoru, eyni zamanda 1975-ci ildən Azərbaycan Təbiəti Mühafizə Cəmiyyətinin sədri olmuşdur. ABŞ-da, Yunanıstanda, Rumıniyada, İsveçrədə, Polşada və bir sıra başqa ölkələrdə keçirilən beynəlxalq simpoziumların iştirakçısı olmuşdur. H. Ə. Əliyevin Azərbaycanda meşə zolaqlarının və üzümlüklərin salınmasında böyük xidmətləri olmuşdur. Meşələrin qorunması üçün var qüvvəsini səfərbər etmiş, təbiətin mühafizəsi ilə bağlı "Həyəcan təbili" adlı kitabını yazmış, hamını təbiətin mühafizəsinə çağırmışdır. Yüzlərlə elmi əsərin müəllifidir. Dəfələrlə Ali Sovetə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur.

1992-ci ildə vəfat etmişdir. Xatirəsi əbədiləşdirilərək adı küçə, məktəb və elmi tədqiqat müəssisəsinə verilmişdir.

Əliyev İqrar
(*İqrar Həbib oğlu Əliyev*)

1924-cü ildə Bakıda doğulmuşdur. Tarixçi, alim, tarix elmləri doktoru, professor, Azərbaycanın əməkdar elm xadimi, Azərbaycan EA-nın akademiki olmuşdur. 1945-ci ildə ADU-nun tarix fakültəsini bitirmişdir.

Azərbaycanın Qədim tarixi üzrə yeni elmi məktəbin yaradıcısıdır və ilk dəfə Qədim Şumer, Assur, Babil, İran və o cümlədən, digər Qədim Şərq mənbələrini elmi dövriyyəyə cəlb etmişdir.

1945-74-cü illərdə İ. Əliyev ADU-da dərslər demiş, Azərbaycan EA tarix institutunun elmi işçisi, kafedra müdiri olmuşdur. 1978-ci ildən Azərbaycan EA-nın tarix institutunun direktorudur. O, 1980-ci ildə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü, 2001-ci ildə isə həqiqi üzvü seçilib. İ. H. Əliyev 150-yə yaxın elmi işin, yeddi monoqrafiyanın, yeddi cildlik "Azərbaycan tarixi"nin müəlliflərindən biridir. Bir sıra beynəlxalq elmi konfransların və simpoziumların iştirakçısıdır.

"Şöhrət ordeni" ilə təltif olunmuşdur.

İqrar Həbib oğlu Əliyev 2004-cü il iyunun 11-də vəfat edib.

Əliyev Məmmədbağır
(*Məmmədbağır Cavad oğlu Əliyev*)

1955-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Həkim-alim, ictimai xadim, tibb elmləri doktoru, professor, Rusiya Federasiyası dövlət mükafatı laureatı. 1979-cu ildə Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunu bitirmişdir.

1979-91-ci illərdə M. Əliyev xəstəxana və onkoloji mərkəzlərdə həkim işləmişdir. 1992-ci ildə Rusiya TEA-nın Onkoloji Mərkəzində doktorluq müdafiə edərək burada hərəkət dayaq aparatının şişləri şöbəsinə aparıcı mütəxəssis kimi işləməyə başlamışdır. Elmi tədqiqatları hərəkət dayaq aparatında radikal müalicə aparılmış xəstələrdə sonrakı reabilitasiya ilə bağlıdır. 1998-ci ildən professordur. 2000-ci ildə dövlət mükafatına layiq görülmüşdür. 150-dən artıq elmi işin, iki monoqrafiyanın bir sıra səmərələşdirici təkliflərin müəllifidir. Rəhbərliyi altında bir çox elmlər namizədi və doktor yetişmişdir. M. Əliyev bir sıra beynəlxalq elmi-tibbi cəmiyyətlərin üzvüdür.

Əliyev Məmmədbağır Cavad oğlu Ümumrusiya Azərbaycanlılar Konqresinin ilk prezidenti seçilmişdir. O, bu vəzifədə azərbaycanlıların Rusiya Federasiyası qarşısında duran vəzifələrinin yerinə yetirilməsinə cəlb olunması, Rusiya-Azərbaycan münasibətlərinin genişlənməsi və möhkəmlənməsi yolunda böyük əmək sərf edir.

Əliyev Mirzəğa
(*Mirzəğa Əli oğlu Əliyev*)

1883-cü ildə Bakının Hövsan kəndində doğulmuşdur. İki dəfə SSRİ Dövlət mükafatı laureatı, SSRİ xalq artisti olmuşdur. İbtidai təhsilini mollaxanada, orta təhsilini Bakı rus-müsəlman məktəbində almışdır.

1901-ci ildə səhnə fəaliyyətinə həvəskar kimi Nəcəf bəy Vəzirovun "Müsibəti Fəxrəddin" əsərində Şahmar bəy rolunun ifası ilə başlamışdır. 1906-cı ildə "Həmiyyət" adlı teatr truppası yaradaraq müxtəlif tamaşalarda baş rollarda oynamışdır. 1907-12-ci illərdə "Nicat" cəmiyyətinin teatr truppasında çıxış etmişdir. 1912-ci ildə çar rejimini ifşa edən çıxışlarına və ictimai fəaliyyətinə görə Həştərxana sürgün olunmuşdur. Həştərxanda teatr truppası yaradan Mirzəğa Əliyev 1912-16-cı illərdə Volqaboyu şəhərlərdə, Gürcüstanda, İrəvanda və İranda teatr tamaşaları ilə çıxış etmişdir. Üzeyir Hacıbəyovun "Arşın mal alan", "O olmasın, bu olsun", "Ər və arvad" Z. Hacıbəyovun "Əlli yaşlı cavan", "Evliyə subay" komediyaları teatrın daimi repertuarında idi. 1921-ci ildə M. Əliyev Bakıda müstəqil teatr yaradır. Burada "Vəzirin gözləri", "Məşədi evlənir", "Telefon" və bir sıra başqa tamaşalarda baş rolda oynayır. 1924-cü ildən ömrünün sonunadək Azərbaycan Dövlət Dram Teatrında çalışmaqla bir sıra filmlərə çəkilir. M. Əliyev fitri istedadla malik səhnə ustası idi, oynadığı rollarda milli koloritə malik təbiilik və incə yumor ifa tərzini ancaq ona məxsus idi. Ü. Hacıbəyovun "O olmasın, bu olsun" tamaşasında Məşədi İbad, C. Cabbarlının "Aydın"ında Balaxan, "Od gəlini"ndə Oddamdı, "Yaşar"da Əmioğlu, Ə. Məmmədخانlının "Şərqi səhəri"ndə Nəcəf bəy, M. İbrahimovun "Məhəbbət"ində Qulamhüseyn, M. Axundovun "Hacı Qara"sında Hacı Qara, M. Qorkinin "Həyatın dibində" əsərində Luka və bir sıra başqa rollarda son dərəcə gözəl ifa tərzilə tamaşaçıların dərin rəğbətini qazanmışdır. M. Əliyev "Almas", "Hacı Qara", "Bakının işıqları" bir sıra başqa filmlərdə yaddaqalan obrazlar yaratmışdır.

M. Əliyev bir sıra orden və medallarla təltif olunmuşdur. O, 1954-cü ildə Bakıda vəfat etmişdir. Bakı küçələrindən biri onun adını daşıyır.

Əliyev Musa
(*Musa Mirzə oğlu Əliyev*)

Əliyev Musa Mirzə oğlu 11 aprel 1908-ci ildə Şamaxı şəhərində anadan olmuşdur.
1950-58-ci illərdə Azərb. SSR EA-nın Prezidenti seçilmişdir.

1950-ci ildə Azərb. SSR EA-nın həqiqi üzvü, 1957-ci ildə geologiya-mineralogiya elmləri doktoru adını almışdır. 1939-41-ci illərdə M.Əzizbəyov adına Sənaye İnstitutunun (indiki Neft Akademiyası) direktoru olmuşdur.

Paleontologiya və stratigrafiya şöbəsinin rəhbəri, Rusiya EA Yanar Faydalı Qazıntıların Geologiyası və Kəşfiyyatı İnstitutunun direktor müavini və Neftli-qazlı vilayətlərin stratigrafik tədqiqi laboratoriyasının rəhbəri olmuşdur.

Təbaşirin inoseram faunası, sistematika və biostratigrafiya sahəsində tanınmış mütəxəssisdir. Qafqazın, Orta Asiyanın, Qərbi Sibirin neft-qazlı komplekslərinin stratigrafik tədqiqini aparmış, həmçinin Əlcəzair Saxarası və Atlasların, Yaxın və Orta Şərqi regional geologiyası və neftliliyi ilə məşğul olmuşdur. Mezozey üzrə Bakı paleontoloq və stratigraflar məktəbinin yaradıcısıdır. Lenin ordeni, iki Qırmızı Əmək Bayrağı ordeni, "Şərəf nişanı" ordeni və medallarla təltif edilmişdir.

40 elmlər doktoru və namizədi yetişdirmişdir.

210 elmi əsərin, o cümlədən 15 monoqrafiyanın müəllifidir.

1985-ci ildə vəfat etmişdir.

Əlizadə Əbdülkərim
(*Əbdülkərim Əli oğlu Əlizadə*)

1906-cı ildə Bakının Bilgəh kəndində doğulmuşdur. Şərqsünas-alim, tarix elmləri doktoru, professor, əməkdar elm xadimi, Azərbaycan EA-nın akademiki, SSRİ Dövlət mükafatı laureatıdır. 1930-cu ildə Leningrad Şərqsünaslıq İnstitutunu bitirmişdir.

1931-44-cü illərdə Ə. Əlizadə Leningrad Şərqsünaslıq İnstitutunda və Leningrad Dövlət Universitetində ADU-da SSRİ EA-nın Şərqsünaslıq İnstitutunda baş elmi işçi olmuşdur. 1944-50-ci illərdə Azərbaycan EA-nın Tarix İnstitutunun direktoru olmuşdur. 1950-57-ci illərdə qədim və orta əsrlər tarixi şöbəsinin, şərqsünaslıq şöbəsinin müdiri, ictimai elmlər üzrə akademik katib olmuşdur. 1958-79-cu illərdə Şərqsünaslıq İnstitutunun direktoru, mətnşünaslıq və məxəzləri çapa hazırlama şöbəsinin rəhbəri olmuşdur. 60-a qədər əsəri nəşr olunmuşdur. ASE Baş Redaksiyasının üzvü olmuşdur. Ə. Əlizadə Yaxın şərq ölkələrinin səlcuqlar və monqollar dövrünün tədqiqatçısıdır. Nizaminin "İsgəndərnəmə" əsərinin "Şərəfnamə" hissəsini, "Sirlər xəzinəsi", Rəşid-əd-dinin "Cami Ət-Təvarix" Məhəmməd ibn Hinduşah Naxçıvaninin "Dəstur Əl katib fi təyin əl məratib", A. A. Bakıxanovun "Gülüstani irəm" və bir sıra başqa əsərlərinin çapa hazırlanması onun rəhbərliyi və iştirakı ilə olmuşdur. Ə. Əlizadənin əsərləri ingilis, alman, ərəb, türk, fars və bir sıra başqa dillərə tərcümə olunmuşdur.

Əbdülkərim Əli oğlu Əlizadə bir sıra orden və medallarla təltif olunmuş, 1979-cu ildə Bakıda vəfat etmişdir.

Əlizadə Ələşrəf
(*Ələşrəf Əbdülhüseyn oğlu Əlizadə*)

1911-ci ildə Şamaxıda doğulmuşdur. Geoloq-alim, geologiya-mineralogiya elmləri doktoru, professor, Azərbaycan EA-nın akademiki, SSRİ Dövlət mükafatı Laureatı Türkmənistanın, əməkdar elm və texnika xadimi. 1937-ci ildə Azərbaycan sənaye institutunun geoloji fakültəsini bitirmişdir.

1938-40-cı illərdə Ə.Əliyev Azərbaycan sənaye institutunda dərslər demiş, respublikada geoloji kəşfiyyatla məşğul olmuşdur. 1942-44-cü illərdə Azərbaycan KP MK katibi, 1944-cü ildə Azərbaycan KP MK ikinci katibi, 1946-48-ci illərdə "Azərneft" və "Azərneftkəşfiyyat" birliklərinin rəisi, 1949-54-cü illərdə Türkmənistan Dövlət Universitetində kafedra müdiri və Türkmənistan SSR EA faydalı qazıntılar bölməsinin müdiri, 1959-77-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Neft Sənayesi Elmi Tədqiqat və Layihə institutunun direktoru, 1977-ci ildən Azərbaycan SSR EA-nın M. Qubkin adına Geologiya İnstitutunda regional geologiya və tektonika şöbəsinin rəhbəri olmuş, bir sıra neft yataqlarının açılmasında iştirak etmişdir. Çox sayda elmi əsərlərin, monoqrafiyaların müəllifidir. Mezozoy çöküntülərinin neftlilik problemi ilə məşğul olmuş, Türkmənistanda Pliosen çöküntülərinin strotirafik sxemini tərtib etmişdir. "Yer və zəlzələlər", "Azərbaycanın Açıqgözü", "Türkmənistanın Açıqgözü", "Azərbaycanın Sarmatı", "Azərbaycanın paleogen yataqları" və s əsərlərin müəllifidir.

Ələşrəf Əbdülhüseyn oğlu Əlizadə SSRİ Ali Sovetinin deputatı seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1980-ci illərin sonunda Bakıda vəfat etmişdir.

Əmiraslanov Əli
(*Əli Ağamalı oğlu Əmiraslanov*)

1900-cü ildə Qubadlının Balahəsənli kəndində anadan olmuşdur. Geoloq-alim, geologiya-mineralogiya elmləri doktoru, professor, SSRİ EA-nın müxbir üzvü. 1930-cu ildə Moskva Mədən Akademiyasını bitirmişdir.

Ə. Əmiraslanov 1930-38-ci illərdə Uralda, Qazaxıstanda, Orta Asiyada və Qafqazda əlvan metallar – sink, mis, qalay və s. yataqlarının öyrənilməsi ilə məşğul olmuş, bir sıra yataqların açılmasında iştirak etmişdir. 1938-54-cü illərdə müxtəlif elmi-tədqiqat geologiya institutlarında işləmiş, Moskva geologiya institutunda dərs demiş, "Sovetskaya Qeologiya" elmi jurnalının baş redaktorunun müavini olmuşdur. Ə. Əmiraslanov 1954-62-ci illərdə SSRİ-nin əlvan metallurgiya, geologiya və Yer təkinin mühafizəsi nazirliklərində rəhbər vəzifələrdə çalışmışdır. "Qurğuşun və sink yataqlarının əsas tipləri" (axtarış metodları kəşfiyyat və qiymətləndirmə) "Avstraliyanın qurğuşun-sink yataqları. Yerləşmə qanunauyğunluğu və geoloji xarakteri". "Faydalı qazıntıların axtarılmasının progressiv metodları" və s. onlarla elmi əsərlərin müəllifidir.

Əli Ağamalı oğlu Əmiraslanov orden və medallarla təltif olunmuş, 1962-ci ildə Moskvada vəfat etmiş Novodeviçye qəbiristanlığında dəfn olunmuşdur.

Əmirov Fikrət

(Fikrət Məşədi Cəmil oğlu Əmirov)

1922-ci ildə Gəncədə doğulmuşdur. SSRİ xalq artisti, SSRİ və Azərbaycan SSR Dövlət mükafatları laureatı, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, professor, Azərbaycan EA-nın müxbir üzvüdür. Gəncə musiqi məktəbini bitirdikdən sonra 1938-39-cu illərdə Bakı musiqi məktəbində oxumuş, 1948-ci ildə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasını bitirmişdir.

F. Əmirovun yaradıcılığı təkrarolunmaz rəngarəngliyi ilə seçilməklə Azərbaycan xalq musiqisi ilə üzvi vəhdət təşkil edir. O, ilk lirik-psixoloji "Sevil" operasının, "Mən bir gecə" baletinin, "Şur", "Kürd ovşarı", "Azərbaycan kapriçiosu", "Gülüstən-Bayatı-Şiraz" simfonik muğamlarının, simli orkestr üçün "Nizami" fəlsəfi simfoniyaının müəllifidir. Ərəb mövzuları əsasında fortepiano ilə orkestr üçün konsertləri, musiqi axıcılığı rəngarəngliyi ilə qəlb oxşayır. Onlarla mahnıları, romansları, xalq mahnılarına işləmələri dillər əzbəridir. Bir sıra dram əsərlərinə və filmlərə musiqi bəstələmişdir.

F. Əmirovun yaradıcılığında simfonik muğamlar təkcə Azərbaycan deyil, bütövlükdə bütün şərq xalqlarının musiqi sənətində ənənəvi Instrumentallıqda ilk simfoniyalaşdırma təcrübəsi kimi dəyərlidir.

F. Əmirovun musiqisi İngiltərənin, Almaniyanın, Rusiyanın, Amerikanın, Fransanın və bir sıra başqa ölkələrin səhnələrində radio və televiziya səsəndirilmişdir. Onun əsərləri XX əsrin görkəmli dirijorları Niyazinin, L. Stakovskinin (ABŞ), Abandorqun (Almaniya), Munşun (Fransa), K. Rojdestvenskinin (Rusiya) və başqalarının rəhbərliyi ilə səslənmişdir.

F. Əmirov 1941-45-ci il sovet-alman müharibəsinin iştirakçısıdır. Dəfələrlə Azərbaycan SSR Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1959-84-cü illərdə Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının I katibi, eyni zamanda 1974-84-cü illərdə SSRİ Bəstəkarlar İttifaqının katibi seçilmiş, Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında dərslər demişdir. F. Əmirov 1984-cü ildə Bakıda vəfat etmişdir.

F. Əmirovun atası Məşədi Cəmil Əmiraslan oğlu (1875-1928) tanınmış musiqiçi-tarzən-müəllim olmuşdur. "Seyfül-mülk", "Sərkərdənin qılınıcı" və "Namuslu qız" musiqili dramlarının müəllifidir.

Ərəblinski Hüseyn
(*Hüseyn Məmməd oğlu Xələfov*)

1881-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. İlk təhsilini mollaxanada, orta təhsilini Bakı rus-müsəlman məktəbində almışdır. H. Ərəblinski ilk dəfə səhnəyə 1897-ci ildə M. F. Axundovun "Lənkəran xanının vəziri" dramında Kərim rolunda çıxmışdır. 1905-ci ildən peşəkar aktyor kimi səhnəyə çıxmışdır. "Nicat" və "Səda" cəmiyyətlərinin nəzdindəki teatr truppalarında çıxış etmişdir. 1918-ci ildə Ceyhun, Zülfüqar və Üzeyir Hacıbəyov qardaşlarının teatr truppasında aktyor və rejissor kimi çalışmışdır. Ə. B. Haqverdiyevin "Bədbəxt cavanın"da Fərhad, N. B. Vəzirovun "Müsibəti Fəxrəddinin"də Fəxrəddin, Ş. Saminin "Dəmirçi Gavə"sində Gavə kimi xalq içindən çıxan igid, mərd, mübariz, qəhrəman, saf məhəbbəti, düzlüyü, təmizliyi tərənnüm edən obrazları özünəməxsusluğu ilə ifa edərək tamaşaçıya sevdirdi. Bütün rolların gözəl ifaçısı idi. Şekspirin eyniadlı əsərində Otello obrazı onun yaradıcılığının zirvəsidir. H. Ərəblinski 1916-cı ildə Bakı kinostudiyasında "Neft və milyonlar səltənətində" filmə çəkilmişdir. O, rejissor kimi, M. F. Axundovun, Ə. B. Haqverdiyevin, N. B. Vəzirovun, C. Məmmədquluzadənin, V. Şekspirin, N. Qoqolun dram əsərlərini habelə Üzeyir və Zülfüqar Hacıbəyov qardaşlarının musiqili komediyasını səhnəyə qoymuşdur. H. Ərəblinski ilk professional azərbaycanlı rejissor olmuşdur. O, teatr truppalarında Azərbaycanın, Şimali Qafqazın, Orta Asyanın, Krımın və Volqanın şəhərlərində qastrollarda olmuşdur. Həştərxanda teatr səhnəsində ilk addımlarını atan istedadlı aktrisa Davudovanı Bakıya dəvət etmiş, sonralar Mərziyə xanım Azərbaycan səhnəsinin ulduzuna çevrilmişdi.

Hüseyn Məmməd oğlu Ərəblinski (Xələfov) 1919-cu ildə Bakıda öldürülmüşdür. Sumqayıt Dövlət Dram Teatrı və Bakı küçələrindən biri onun adını daşıyır.

Əsədullayev Şəmsi

1841-ci ildə Bakının Əmircan kəndində doğulmuşdur. Multimilyonçu - neft sahibkarı. Elmə, mədəniyyətə xüsusi qayğı göstərmiş, onlarla azərbaycanlı gəncin Almaniyada, Fransada, Varşavada, Kazanda, Kiyevdə, Moskvada, Odessada, Peterburqda və Xarkovda oxumasına himayədarlıq etmişdir. Tiflisdə olan Aleksandr müəllimlər institutu onun şəxsi vəsaiti hesabına fəaliyyət göstərmişdir. Ş. Əsədullayev tanınmış fransız yazıçısı Benin (Ümbülbani) xanımın babasıdır.

Şəmsi Əsədullayev kasıb ailədə dünyaya göz açmışdır. Gəncliyində arabaçəkən olmuş, kənd təsərrüfatı məhsullarını daşımışdır. 1874-cü ildə azacıq kapitalla primitiv üsullarla işləyən neftçixarma kontoru açır. Artıq 1893-cü ildə bu kiçik kontor "Şəmsi Əsədullayev" adına yeni texnoloji üsullarla işləyən neftçixarma firmasına çevrilir. 1893-cü ildə cəmi 500 manat kapitalla malik "Şəmsi Əsədullayev" firması 1913-cü ildə artıq 10 milyon manat vəsaitə malik idi. Şəmsi Əsədullayev Sabunçu, Suraxanı və Ramanada yerləşən 37 neft buruğunun, mexaniki emalatxanaların və neftayırma zavodlarının, Xəzərdə üzən onlarla gəminin sahibi idi. Moskvada böyük daşınmaz mülkiyyətin sahibi idi. Malikanələrinin birini müsəlman mədəniyyət mərkəzinə bağışlamışdı (Tatar evi). 1920-ci ildə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti

süqut etdikdən sonra kommunist rejimi Əsədullayevin bütün mülkiyyətini milliləşdirdi.

Şəmsi Əsədullayev 1913-cü ildə Yaltada vəfat etmiş, Bakıda basdırılmışdır.

Ş. Əsədullayevin oğlu - Mirzə Əsədullayev (1875-1936) Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti hökumətinin görkəmli xadimlərindən olmuş, tanınmış fransız yazıçısı Baninin (Ümbülbani) atasıdır.

Əzimzadə Əzim
(*Əzim Aslan oğlu Əzimzadə*)

1880-ci ildə Bakının Novxanı kəndində doğulmuşdur. Azərbaycanın xalq rəssamı, Əmək Qəhrəmanı, xüsusi rəssamlıq təhsili almamışdır. Yaradıcılığı əsrlərdən bəri formalaşan Təbriz Azərbaycan miniatür məktəbindən və rus rəssamlıq məktəbindən bəhrələnmişdir.

1906-cı ildən "Molla Nəsrəddin", "Baraban", "Zənbur", "Tuti", "Kəlniyyət" və sair jurnalların səhifələrində satirik qrafik karikaturalarını nəşr etdirməklə Azərbaycan satirik qrafikasının əsasını qoymuşdur. Ə. Əzimzadənin əsrlərinin əsas mövzusu sosial təzadlar, adətlər və xalqın məişəti təşkil edirdi. Cəmiyyətin müxtəlif təbəqələrinin mənfi ünsürləri - xəsis tacirlər, fırıldaqçı din xadimləri, şarlatanlar onun satirik qələminin hədəfində olurdular. Yaradıcılığında obrazlılıq yığcamlıq olmaqla o, mənfi surətləri gah kəsərli yumor, gah yumşaq kinayə ilə kəskin satira atəşinə tuturdu. Çəkdiyi "İt boğuşdurma", "Kişi arvadını döyür", "Varlı evində toy", "Su üstündə dava", "Köhnə bakılılar" kimi əsrlərində müxtəlif sosial təbəqələrə məxsus tiplərin iç üzünü açaraq qadın hüquqsuzluğu ədalətsizliyə qarşı çıxış edir. O dövrdə cəmiyyətdəki sosial ədalətsizlikləri daha qabarıq əks etdirən "Köhnə Bakı tipləri" və "100 tip" əsəri xüsusilə təqdirəlayiqdir.

Ə. Əzimzadə satirik şair M. Ə. Sabirin "Hophopnamə"sinə çəkdiyi illüstrasiyalarla kitab qrafikası sənətinin əsasını qoymuşdur. Onun teatrlara çəkdiyi geyim eskizləri və dekorasiyalar Azərbaycan rəssamlığının bu sahədəki inkişafına xüsusi təsiri olmuşdur. Əsrləri Bakının, Moskvanın və dünyanın bir sıra başqa muzeylərində nümayiş etdirilir. 1940-cı ildən fərdi sərğiləri nümayiş etdirilmişdir. Bakıda keçirilən birinci sərğidə rəssamın 1200-dən çox əsəri nümayiş etdirilmişdir. 1920-43-cü illərdə Ə. Əzimzadə Azərbaycan rəssamlıq texnikumunda müəllim, 1932-37-ci illərdə isə direktor olmuşdur.

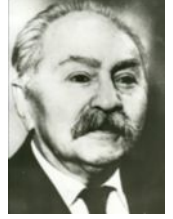
Əzim Aslan oğlu Əzimzadə 1943-cü ildə Bakıda vəfat etmişdir. Xalq öz istedadlı sənətkarını unutmamışdır. Bakı Rəssamlıq Texnikumu, Bakı küçələrindən biri onun adı ilə adlanır. Yaşadığı evdə rəssamın ev muzeyi açılmış, evin yaxınlığındakı bağda büstü qoyulmuşdur.

Əziz Şərif
(*Əziz Qurbanəli oğlu Şərifov*)

1895-ci ildə Naxçıvanda doğulmuşdur. Ədəbiyyatçı-tərcüməçi, filoloji elmlər doktoru, professor. Azərbaycan Respublikasının əməkdar elm xadimidir. İlk təhsilini Naxçıvanda, orta təhsilini Tiflisdə almışdır. 1915-17-ci illərdə Moskva Kommersiya İnstitutunda oxumuş, 1943-cü ildə Moskvada Ədəbiyyat Institutunu bitirmişdir.

Əziz Şərif 1910-cu ildən çap olunmaqla başlamışdır. 1910-20-ci illərdə Tiflisdə müxtəlif nəşriyyatlarda işləmiş, müəllimlər institutunda dərs demişdir. Sonra Moskvaya köçmüş "Moskva Ədəbiyyat İnstitutunu bitirdikdən sonra SSRİ EA-nın Şərqsünaslıq və Dünya Ədəbiyyatı Institutlarında böyük elmi işçi kimi fəaliyyət göstərmişdir. 1962-ci ildən ömrünün sonunadək MDU-nun professoru, kafedra müdiri olmuşdur. Çoxlu məqalələrin, elmi əsərlərin, tənqidi bioqrafik очерк və monoqrafiyaların müəllifidir. Əsərləri rus və Azərbaycan dillərində nəşr olunmuşdur. M. F. Axundovun, Ə. Haqverdiyevin, N. B. Vəzirovun, C. Cabbarlının və başqa Azərbaycan yazıçılarının əsərlərini rus dilinə, N. V. Qoqolun, M. Qorkinin A. N. Tolstoyun, A. A. Fadeyevin və başqalarının əsərlərini Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir.

Əziz Qurbanəli oğlu Şərifov (Əziz Şərif) 1988-ci ildə 93 yaşında Moskvada vəfat etmişdir. Doğma Naxçıvanda dəfn olunmuşdur.

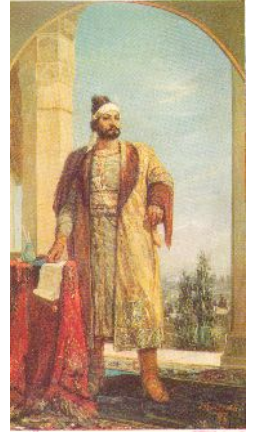

Fətəli xan

1736-cı ildə Bakıda anadan olmuşdur. 1758-89-cu illərdə Quba xanı, böyük dövlət xadimi, sərkərdə, diplomat olmuşdur.

I İbrahimdən sonra Fətəli xan Azərbaycan hakimləri içərisində Azərbaycanın feodal dövlətlərinin xanlıqlarını vahid qüdrətli bir dövlətdə birləşdirmək cəhdində olmuşdur. Rusiya ilə dostluq əlaqələri saxlamış, dəfələrlə Peterburqa elçilər göndərmişdir. 1769-cu ildə Türkiyə və İran dövlətlərinin Rusiyaya qarşı birgə çıxış etmək təkidini rədd etmişdi. 1759-74-cü illərdə danışıqlar və müharibələr vasitəsilə öz ərazilərini Gilana qədər genişləndirmişdi. Ancaq 1774-cü ildə Fətəli xanın siyasətindən narazı olan Azərbaycanın bir sıra xanlıqları birləşərək Xudat yaxınlığında onunla döyüşə başladılar. Fətəli xan döyüşdə məğlub olaraq Salyana geri qayıtdı. 1775-ci ildə Rusiyanın Fətəli xana yardımı nəticəsində Fətəli xan Dərbənd, Şamaxı və Cənubi Azərbaycandakı əraziləri itirməklə öz ərazilərinin bir qismini bərpa edə bildi. Fətəli xan təkrarən Azərbaycan xanlıqlarını bir dövlətdə birləşdirmək istəyəndə Zaqafqaziyanı ələ keçirmək istəyən Rusiya ona maneçilik etdi.

Fətəli xana Azərbaycanın feodal xanlıqlarını vahid bir dövlətdə birləşdirmək nəşib olmadı. O, 1789-cu ildə Bakıda vəfat etmişdir.

Füzuli

1494-cü ildə Kərbəladə doğulmuşdur. Şair-filosof. Doğma türk-azərbaycan, ərəb və fars dillərində yazmışdır. Hərtərəfli təhsil almışdır.

Qəzəl və qəsidələri, dördlükləri təkcə Azərbaycan ədəbiyyatında deyil, bütün türkdilli xalqların poeziyasında yeni parlaq bir səhifə açmışdır. Azərbaycan dilində yazdığı "Leyli və Məcnun" poeması bütün Yaxın Şərq ölkələrində ən populyar kitab olmuşdur. Ərəb dilində yazılmış "Mətlə-ül-etiqađ" adlanan fəlsəfi əsəri habelə ərəb və fars divanları geniş vüsət tapmışdı. Füzuli poeziyasının qeyri-adiliyi insanın daxili aləminə yaxınlığında idi. Şeirlərindəki qəm, kədər, iztirab, sevgilisinin gözəlliyi ilə heyrtlənərək kamil məhəbbətə, sevgisinə əbədi əlçatmazlıq Füzuli lirikasının əsasını təşkil edirdi. Füzuli hesab edirdi ki, məhəbbət qəhrəmanlıq tələb edir, onunçün mübarizə aparmaq lazımdır. Məhəbbət qanunlara, adət-ənənələrə, doğmalara qarşı durur, onlar tərəfindən sıxışdırılır, alçaldılır, təhqir olunur. Ancaq böyük qəlbə və mənəvi gücə malik insan həyatın ağır zərbələrinə davam gətirə bilər, çünki məhəbbət hər şeydən əvvəl iztirabdır. Füzuli hesab edir ki, kim sevirsə, o iztirablarından mənəvi zövq alır.

*Ya Rəbb bəlayi eşq ilə, qıl aşına məni,
Bir dəm bəlayi eşqdən, qılma cüda məni.*

Füzulinin poeziyası hər cür zorakılığa qarşı nifrət hopmuş humanist poeziyadır. Onun "Ənisül-qəlb" qəsidəsi antifeodal haqsızlığa qarşı çıxan sosial kəskinliyi ilə fərqlənir. O, aldadıcı həyata uymamağı sağlam həyat tərzini keçirməyi tövsiyə edir. "Şikayətnamə" əsəri Azərbaycan bədii nəsrinin ilkin nümunəsi olmaqla, özünəməxsus siyasi satiradır. Bu əsər taledən şikayətlə bərabər, Bağdadı işğal etmiş türk sultanı I Süleymanın sarayında hökm sürən rüşvətxorluğu, haqsızlığı və hərcmərçliyi özündə təcəssüm etdirir. Sosial-fəlsəfi tematika Füzuli yaradıcılığında alleqorik poema olan "Bəngü Badə", "Meyvələrin söhbəti", "Şikayət kitabı", habelə fəlsəfi-etik tematika isə "Səhhət və Mərz", "Rindü Zahid" kimi əsərlərində öz əksini tapmışdır.

Füzulinin bütöv bir epoxa təşkil edən, Azərbaycan dilçiliyi və ədəbiyyatını zənginləşdirib inkişaf etdirdiyi romantik poeziyası həqiqi, həyatı və dünyəvi poeziyadır. Füzuli epoxasında ərəb və xüsusən də fars dilləri poeziyada hörmətdə idi. Bu dillərdə yazan Azərbaycan şairləri çoxdan qəbul edilmiş ştamlar, obraz və metaforalardan istifadə edirdilər. O vaxt Azərbaycan dilində qəzəl yazmaq çətinliyini Füzuli etiraf edərək deyirdi: "Əgər mənim gücüm çatsa, mən bu çətinliyi asanlaşdıraram". O, bu işin öhdəsindən məharətlə gəldi. İndi artıq dörd yüz ildir ki, Füzulinin qəzəlləri türkdilli xalqlar arasında yaşayır və uğur qazanır. Onun yaradıcılığı təkcə Azərbaycan ədəbiyyatına deyil, bütün Yaxın Şərq xalqlarının ədəbiyyatına əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərmişdir.

Füzulinin əsərləri bir çox xarici dillərə tərcümə olunmuş, dörd əsrdə ki, nəşr olunur. Onun əsərlərinə tanınmış firca ustaları heyretəminiz miniatürlər yaratmışlar. Bəstəkarlardan Üzeyir Hacıbəyov "Leyli və Məcnun" operasını, Arif Məlikov və Cahangir Cahangirov simfonik poemalar, romanslar və mahnılar yazmışlar. "Leyli və Məcnun", "Məhəbbət əfsanəsi" filmləri çəkilmişdir. Füzuli haqqında monoqrafiyalar, poemalar, ədəbiyyatşünaslıq məqalələri və oçerklər yazılmışdır. Füzulinin əlyazmaları dünyanın ən zəngin London, Berlin, Qahirə, Paris, Sankt-Peterburq, İstanbul və Tehran kitabxanalarının və muzeylərinin qızıl fonduna daxil edilmişdir.

Məhəmməd Süleyman oğlu (Füzuli) 1556-cı ildə Kərbəladə vəfat etmişdir. Sonrakı nəsil onu unutmamışdır. Azərbaycan Respublikasının rayonlarından biri onun adını daşıyır. Bakıda onun adına olan meydanda həyatının və yaradıcılığının əsas qayəsini əks etdirən monumental heykəli ucaldılmışdır. Meydan, kitabxana, küçə və bir sıra mədəni-maarif ocaqları onun adıyla adlandırılmışdır. 1996-cı ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti H. Ə. Əliyevin fərmanı ilə Füzuli adına beynəlxalq mükafat təsis edilmişdir.

Fikrət Qoca
(*Fikrət Göyüş oğlu Qocayev*)

1935-ci ildə Ağdaş rayonunun Kotanarx kəndində doğulmuşdur. Şair, əməkdar incəsənət xadimi. 1957-ci ildə Bakı Dəmiryolu Texnikumunu bitirmişdir. Azərbaycan Respublikası xalq şairi (1999). Azərbaycan Respublikası əməkdar incəsənət xadimi (1978). 1964-cü ildə Moskva M. Qorki adına Ədəbiyyat İnstitutunu bitirmişdir.

Əmək fəaliyyətinə 1957-ci ildə betonçu kimi başlamış, sonra "Azərbaycan gəncləri" qəzetində ədəbi işçi, "Azərbaycan" jurnalında şöbə müdiri, 1987-ci ildən "Qobustan" jurnalının baş redaktoru işləmişdir. Yaradıcılıq fəaliyyətinə 1956-cı ildə "Kirpi" jurnalında "Bacıqızı" şeir ilə başlamışdır. 1963-cü ildə özünün ilk "Qağayı" şeirlər toplusunu nəşr etdirmişdir. F. Qoca bundan sonra bir sıra poema və şeirlər yazmış, onları çap etdirmişdir. "Tam bərc içində", "Yuxusuzluq", "Bir gündə", "İnsanlar arasında", "İnsan xarakteri": "Özümə məktub" və s. bu qəbildəndir.

Qocayev Fikrət Göyüş oğlu (Fikrət Qoca) Yazıçılar İttifaqı idarə heyətinin katibidir. "Şöhrət" ordeni ilə təltif olunmuşdur.

Hacıbəyov Ceyhun
(*Ceyhun Əbdül Hüseyn oğlu Hacıbəyov*)

1891-ci ildə Şuşada doğulmuşdur. Publisist, ədəbiyyatşünas, ictimai xadimdir. Üzeyir Hacıbəyovun kiçik qardaşdır. İlk təhsilini Şuşada, orta təhsilini Bakıda almışdır. Peterburq və Sarbonna universitetlərində təhsil almışdır.

Gəncliyində musiqi və teatrı maraqlanmış sonra əsaslı şəkildə ədəbiyyat və publisistika ilə məşğul olmuşdur. Parisdə yaşayaraq "Revyu de Monde musulman" jurnalında Azərbaycan türklərinin mədəniyyəti ilə bağlı mütəmadi olaraq məqalələrlə çıxış edir. Parisdən "Baku" və "Kaspi" qəzetlərinə məqalələr göndərir. 1918-ci ildə ADR bərqərar olduqda C. Ə. Hacıbəyli Bakıya qayıdaraq rusdilli "Azərbaycan" qəzetinə redaktorluq edir. 1919-cu ildə Azərbaycan nümayəndə heyətinin tərkibində Versal sülh konfransında iştirak edir. Parisdə "Azərbaycan ilk müsəlman Respublikası" kitabını nəşr etdirir, "Revyu de Monde musulman" jurnalında Andranikin başçılıq etdiyi erməni millətçi şovinist bandasının Azərbaycanda törətdiyi genosiddən 30 min insanı vəhşicəsinə qətlə yetirməsindən bəhs edən böyük məqalə ilə çıxış edir. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin süqutundan, Bakıda kommunist rejimi qurulduqdan sonra, C. Hacıbəyli Parisdə qalır. Fransız oxucularını Azərbaycan musiqisi, incəsənəti və ədəbiyyatı ilə tanış edir. Üzeyir Hacıbəyovun "Arşın mal alan" musiqili komediyasını fransız dilinə tərcümə edərək səhnəyə qoyuluşunda iştirak edir. Azərbaycan teatrı, ədəbiyyatı, Hüseyn Cavid, Cəfər Cabbarlı haqqında məqalələr yazır. 1928-ci ildə "Aziatik" jurnalında böyük azərbaycanlı ensiklopedist alim-filosof Abbasqulu Ağa Bakıxanov haqqında bir sıra məqalələr dərc edir. 1933-cü ildə "Aziatik-revyu" jurnalında bu gün də əhəmiyyətini itirməyən "Qarabağ azərbaycanlılarının dialekti" adlı elmi məqalə dərc etdirir. C. Hacıbəyli fransız şərqşünasları A. Beniçsen və T. Kelkejeninlə "Rusiyada 1920-ci ilədək müsəlman nəşriyyat işinin tarixi" adlı monoqrafiyanın hazırlanmasında iştirak edir (1964-cü ildə nəşr olunmuşdur)

Ceyhun Əbdülhüseyn oğlu Hacıbəyli 1962-ci ildə Parisdə vəfat etmiş, müsəlman qəbiristanlığında dəfn olunmuşdur. Bakı küçələrindən biri onun adınadır.

Hacıbəyov Üzeyir
(*Üzeyir Əbdülhüseyn oğlu Hacıbəyov*)

1885-ci ildə Şuşada doğulmuşdur. Bəstəkar, musiqişünas, SSRİ xalq artisti, professor, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı, Azərbaycan EA-nın akademiki, Azərbaycan professional musiqi incəsənətinin banisi. 1899-1904-cü illərdə Qori Müəllimlər Seminariyasında təhsil almışdır. 1911-12-ci illərdə Moskva filarmoniya cəmiyyətində fərdi kurslarda, sonra isə Peterburq konservatoriyasında təhsil almışdır.

1908-ci ilin yanvarında Ü. Hacıbəyov qardaşları Ceyhun və Zülfüqarla birlikdə H. Z. Tağıyevin teatrında M. Füzulinin eyniadlı poeması əsasında "Leyli və Məcnun" operasını tamaşaya qoyur. Bu tamaşada Ceyhun Hacıbəyli İbn Salam rolunda çıxış edir. Bu əsərlə nota yazılmış musiqi ilə solo vokal ifaçılığını bəstəkarın göstərişinə uyğun olaraq özündə birləşdirən ilk Şərqi muğam teatrının əsası qoyuldu. Əsər böyük rəğbətlə qarşılandı və bu gün də opera səhnəsindən düşmür. Bundan sonra Ü. Hacıbəyov "Şeyx Sənan", "Rüstəm və Söhrab", "Əsli və Kərəm", "Şah Abbas və Xurşudbanu", "Harun və Leyla" musiqili muğamlı operalarını yaratdı. Bu əsərlər insanın ən gözəl hisslərini təcəssüm etdirir. Bu əsərlərin hamısı 1908-ci ildə Ü. Hacıbəyov tərəfindən yaradılmış ilk teatr truppası tərəfindən H. Z. Tağıyevin maddi yardımı ilə səhnəyə qoyulmuşdur.

Ü. Hacıbəyov yaradıcılığının zirvəsi "Koroğlu" operasıdır. Bu epik qəhrəmanlıq dastanı XVII-XVIII əsrdə kəndli üsyanlarından sonra xalq hərəkatı birliyinin klassik musiqi nümunələri ilə obrazlı təzahür ifadəsidir. "Koroğlu" operasının musiqi dramaturgiyasını monumental xor səhnələri təşkil edir. Keçmiş dövrün məişəti və adət-ənənələri onun "Ər və arvad", "O olmasın, bu olsun", çox şöhrət tapmış "Arşın mal alan" musiqili komediyalarında daha dolğun əksini tapır. Bu əsərlər, xüsusilə "Arşın mal alan", Londonda, Parisdə, Berlində, Nyu-Yorkda, Moskvada, Sankt-Peterburqda, İstanbulda, Tehranda, Qahirədə, Pekində, Varşavada, Sofiyada və dünyanın bir sıra başqa ölkələrində dəfələrlə oynanılıb. "Arşın mal alan" motivləri əsasında 1917, 1945 və 1956-cı illərdə Bakıda, 1937-ci ildə isə Amerikada eyniadlı film çəkilmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, "Arşın mal alan" dünya musiqi mədəniyyəti tarixində ilk musiqidir. Öz muğam operalarına və musiqili komediyasına Üzeyir Hacıbəyov librettoları özü yazırdı. O, çoxlu musiqi əsərlərinin müəllifidir. Nizaminin "Sənsiz" və "Sevgili canan" qəzəllərinə yazdığı romanslar ölməz sənət nümunələridir. O, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti (1918-20) Dövlət himninin (sözləri Əhməd Cavadındır), Azərbaycan SSR-nin Dövlət himnini (sözləri S. Vurğun və S. Rüstəmindir) müəllifidir. "Firuzə" əsəri yarımçıq qalmışdır. Ü. Hacıbəyov respublikada musiqi təhsilinə xüsusi qayğı ilə yanaşırdı. Musiqi məktəbi yaradaraq burada xalq çalğı alətləri şöbəsi təşkil etmiş, xor kollektivini formalaşdırmışdı. M. Maqomayevlə birlikdə ilk Azərbaycan mahnıları toplusunu nəşr etmişdir. 1938-48-ci illərdə Azərbaycan dövlət konservatoriyasının müəllimi və rektoru olmuşdur.

Üzeyir Əbdülhüseyn oğlu Hacıbəyov dəfələrlə SSRİ Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1948-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir. Azərbaycan Dövlət Konservatoriyası, özünün yaratdığı və rəhbərlik etdiyi Azərbaycan dövlət simfonik orkestri, Bakıda küçə onun adını daşıyır. Bakıda və Şuşada ev muzeyi açılmış, ona abidələr qoyulmuşdur. Bəstəkar F. Əmirov Ü. Hacıbəyova musiqili poema həsr etmiş, yazıçı Anar Bakı kinostudiyasında "Üzeyir Hacıbəyov. Uzun ömrün akkordları" ikiseriyalı film çəkmişdir. Ona çoxlu şeirlər, mahnılar, poemalar həsr olunmuş, haqqında oçerklər yazılmışdır.

Üzeyir Hacıbəyovun böyük qardaşı tanınmış bəstəkar Zülfüqar Əbdülhüseyn oğlu (1884-1950) "Aşıq Qərib" operasının, "Əlli yaşlı cavan" musiqili komediyasının, "Varlı", "Evliykən subay", "On bir yaşlı nişanlı" və başqa musiqi əsərlərinin müəllifidir. Ü. Hacıbəyovun əmisi oğlu SSRİ xalq artisti Soltan İsmayıl oğlu Hacıbəyov (1919-1974) tanınmış bəstəkar və dirijor olmuşdur. "Gülşən" baletinin və "Qırmızı qızılgül" musiqili komediyasının, "Karvan" süitasının və bir sıra başqa musiqi əsərlərinin müəllifidir.

Hacınski Cəmo bəy
(*Cəmo bəy Süleyman oğlu Hacınski*)

1888-ci ildə Qubada doğulmuşdur. Siyasi və dövlət xadimi. Valideynlərilə hələ uşaqkən Bakıya köçmüş, burada gimnaziyanı bitirmişdir. Bir müddət "Kaspi" qəzetində müxbir işləmişdir. 1907-ci ildə Peterburq Universitetinin hüquq fakültəsinə daxil olmuşdur.

C. Hacınski Universiteti bitirdikdən sonra 1915-17-ci illərdə Birinci Dünya müharibəsi illərində Batumda müsəlman qaçqın-cəmiyyətində çalışaraq ziyan çəkənlərə hüquqi yardım göstərmişdir. 1917-ci ilin aprelində C. Hacınski Zaqafqaziya Komitəsində Rusiyanın müvəqqəti hökumətinin nümayəndəsi təsdiq olunur. 1918-ci ilin fevralında Zaqafqaziya Seyminə daxil olur. Azərbaycan Demokratik Respublikasının birinci kabinetində dövlət nəzarəti naziri olur. Dördüncü və beşinci kabinetlərdə isə rabitə və teleqraf naziri olur, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti parlamentinə seçilir. 1920-ci ildə Azərbaycanda kommunist rejimi qurulduqdan sonra Xalq Ədliyyə Komissarlığında çalışır. 1922-ci ildə birinci dəfə həbs olunaraq altı il məhkum olunur. Azadlığa çıxaraq Solovkovdan Bakıya gəlir. 1928-36-cı illərdə tutduğu böyük hüquq məsləhətçisi vəzifəsi ixtisara düşdüyü üçün işsiz qalıb, küçəyə düşür. İyirmi iki ay heç kəs C. Hacınskini işə götürmək istəmir.

1938-ci ilin noyabrında Cəmo bəy Süleyman oğlu Hacınski təkrar həbs olunur, 1942-ci ildə Vyatka həbs düşərgəsində vəfat edir. Kommunist rejimi Azərbaycanın ləyaqətli oğullarının birini də beləcə məhv edir.

C. Hacınskinin böyük qardaşı Mehdi bəy Süleyman oğlu (1879-1941) Azərbaycan mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələrindən biri-publisist, nəşir, aktyor və teatr xadimi olmuşdur.

Hacınski Məmmədhasən
(*Məmmədhasən Cəfərqulu oğlu Hacınski*)

1875-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Siyasi və dövlət xadimi, şəhərsalma mühəndisi. Orta təhsilini Bakı realnı məktəbində almışdır. 1902-ci ildə Peterburq Texnologiya Institutunu bitirmişdir.

1902-ci ildə M. C. Hacınski bir neçə ay Şəmsi Əsədullayevin Moskvadakı neftayırma zavodunun tikintisində çalışır. İlin sonunda Bakıya qayıdır və burada Bakı şəhər idarəsində tikinti şöbəsinə rəhbər təyin olunur. 1904-cü ildə M. C. Hacınski, M. Q. Mövsümov, M. Ə. Rəsulzadə RSDFP-nin Bakı komitəsinin nəzdində "Hümmət" qrupunu yaradırlar. 1905-ci ildə bu qrupa M. Əzizbəyov, N. Nərimanov və Azərbaycanın başqa kommunistləri daxil olurlar. 1904-05-ci illərdə bu qrup altı nömrə "Hümmət" adlı qəzet buraxır. 1911-ci ildə M. Hacınski müsəlman demokratik müsavət partiyasına daxil olur. M. C. Hacınski şəhərin abadlaşdırılmasına xüsusi qayğı göstərir.

Onun rəhbərliyi altında 1911-ci ildə Bakı bulvarının tikintisi başa çatdırılır, küçələrə ad, evlərə nömrə qoyulur. M. C. Hacınskinin təşəbbüsü ilə Şirvanşahlar sarayının bərpası üçün tədbirlər planı hazırlanır. 1913-cü ildə M. C. Hacınski bir müddət Bakı şəhər idarəsinə rəhbərlik edir. Rusiyada 1917-ci ildəki fevral burjuva inqilabından sonra M. Hacınski Bakıda və Moskvada müsəlmanların qurultayının işində iştirak edir. 1917-ci ilin oktyabrında keçirilən "Türk Milli Federallar" partiyasının və sonralar "Müsavət" adlandırılmış, "Müsəlman Demokratik Müsavat" partiyasının birləşdirilmiş qurultayında "Müsavət" partiyasına keçərək onun mərkəzi komitəsinə üzv seçilir. Zaqafqaziya Seyminin üzvü olmuş, Zaqafqaziya Komissarlığında ticarət komissarının müavini olmuşdur. 1918-ci ilin aprelində Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti elan olunduqda bu hökumətin birinci kabinetində xarici işlər naziri, ikinci kabinetində əvvəlcə xarici işlər naziri, sonra maliyyə naziri, üçüncü kabinetdə dövlət nəzarət naziri, beşinci kabinetdə əvvəlcə daxili işlər naziri, sonra sənaye və ticarət naziri olmuşdur. M. Hacınski Azərbaycan parlamentinə nümayəndə seçilmişdi. 1920-ci ilin aprelində hökumətin təşkili M. Hacınskiyə tapşırılır. O, fraksiyalarla habelə bolşevik fraksiyası ilə danışıqlara başlayır. Onlara dövlətdə vəzifə təklif edir, bolşeviklər razılaşırlar. 1920-ci ilin aprelində M. Hacınski parlamentdə dövlətin formalaşdırılmasının mümkün olmadığını elan edir. Beş gün sonra Sovet Rusiyasının XI ordusu Bakıya daxil olur. Bu günlərdə "Müsavət"ın bir qrup üzvü M. Hacınski ilə birlikdə partiyadan çıxıb bolşeviklərə qoşulduğunu elan edir. Sovet dövründə M. Hacınski Azərbaycanın xalq təsərrüfatında rəhbər vəzifələrdə çalışmış, Zaqafqaziya Sovet Sosialist Federasiyasında plan komissiyasının sədr müavini olmuşdur. 1920-30-cu illərdə M. Hacınski Azərbaycanın və Zaqafqazianın perspektiv inkişafı ilə əlaqədar bir sıra məqalələr dərc etdirir.

1931-ci ilin əvvəlində Məmmədhasən Cəfərqulu oğlu Hacınski sovet imperiyasının cəlladı L. Beriyanın tapşırığı ilə həbs edilərək mart ayında güllələnir.

Hacıyev Rauf
(Rauf Soltan oğlu Hacıyev)

1922-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Bəstəkar, ictimai xadim, SSRİ xalq artisti. 1948-49-cu illərdə Moskva Konservatoriyasında oxumuş, 1953-cü ildə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasını bitirmişdir.

R. Hacıyev Azərbaycan Dövlət estrada orkestrinin yaradıcısı və bədii rəhbəridir (1955-65). 1965-71-ci illərdə Azərbaycanın mədəniyyət naziri. Dəfələrlə SSRİ və Azərbaycan SSR bəstəkarlar ittifaqlarının rəhbər orqanlarına seçilmişdir. R. Hacıyev "Romeo mənim qonşumdur", "Tələbələrin işləkləri...", "Kuba - məhəbbətim mənim", "Təbəssümünü, gülüşünü gizlətmə", "Dördüncü fəqərə", "Ana, mən evlənirəm", "Qafqaz əsiri", "Müxtəlif yollar" komediyalarının, oratoriya, kantataların, dramatik səhnə əsərlərinə, filmlərə yazılmış musiqili əsərlərinin müəllifidir. Onun musiqili komediyaları dünyanın bir çox teatrlarının səhnələrində oynanılmışdır.

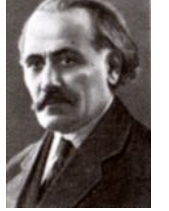

Hacıyev Rauf Soltan oğlu dəfələrlə Azərbaycan Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1995-ci ildə vəfat etmişdir.

Haqverdiyev Əbdürrəhim
(*Əbdürrəhim Əsəd bəy oğlu Haqverdiyev*)

1870-ci ildə Şuşada doğulmuşdur. Yazıçı, dramaturq, ədəbiyyatşünas, ictimai xadimdir. Azərbaycanın əməkdar incəsənət xadimidir. İlk təhsilini Şuşada, orta təhsilini Tiflis realni məktəbində almışdır. 1899-cu ildə Peterburq Yol Mühəndisləri Institutunu bitirmişdir. Institutda oxuyarkən azad dinləyici kimi Peterburq Universitetinin şərq fakültəsində ədəbiyyat dərslərində mühazirələri dinləmişdir.

Ə. Haqverdiyev 1892-ci ildə "Yeyərsən qaz ətini, bilərsən ləzzətini" ilk əsərini yazır. Dramaturq kimi Azərbaycan teatr sənətinin inkişafında böyük xidmətləri olmuşdur. "Dağılan Tifaq" əsərində o, dövrdə haqsızlıqları, rəzaləti, sələmçilərin orta təbəqənin var-dövlətinin ələ keçirməsi öz əksini tapmışdır. "Bəxtsiz cavan" əsərində kəndlilərin ağır əməyi, təhsil alıb kəndə gələn bəyin öz təbəqələrini müdafiə etməsi öz əksini tapır. "Pəri cadu" əsərində əyalət həyatı bütün çılpaqlığı ilə canlanır, qadınların hüquqsuzluğu, hakim sinfin haqsızlıqları tənqid olunur. Əsər uzun müddət səhnədən düşməmişdir. "Marallarım", "Xortdanın cəhənnəm məktubları", "Şeyx Şaban", "Diş ağrısı", "Mirzə Səfər" kimi əsərlərində avamlığı, cəhaləti, ikiüzlülüğü, yaltaqlığı kəskin satira atəşinə tutur.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə əvvəlcə Ermənistanda, sonra isə Dağıstanda Azərbaycan hökumətinin nümayəndəsi olmuşdur.

XX əsrin 30-cu illərində yazdığı "Ağac kölgəsində", "Köhnə dudman", "Qadınlar bayramı", "Çox gözəl", "Yoldaş Koroğlu" o dövrdə xüsusi şöhrət qazanmışdı. Ə. Haqverdiyev əsrin əvvəlində rejissor və istedadlı musiqiçi kimi tanınmış, Ü. Hacıbəyovun "Leyli və Məcnun"un ilk tamaşasında dirijorluq etmişdir. 1905-ci ildə Gəncə şəhər Dumasına deputat seçilir. 30-cu illərdə teatrların dövlət müfəttişliyində işləmiş, ADU-da mühazirələr oxumuşdur. Ə. Haqverdiyev "Azərbaycanda teatr", "M. F. Axundovun həyat və yaradıcılığı", "M. Qorkinin həyat və yaradıcılığı", "Bizim ədəbi dilimiz" kimi ədəbi publisistik yazıların müəllifidir. Ə. Haqverdiyev V. Şekspirin, F. Şillerin, E. Zolyanın, M. Qorkinin, A. Çexovun, V. Korolenko və başqalarının əsərlərini Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir.

Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev 1933-cü ildə Bakıda vəfat etmişdir. Ağdam Dram Teatrı onun adını daşıyır. Azərbaycanın müxtəlif rayonlarında küçələr onun adı ilə adlandırılmışdır.

Hüseyn Cavid

1882-ci ildə Naxçıvanda doğulmuşdur. Şair dramaturq. İlk təhsilini mollaxanada, orta təhsilini Naxçıvanda və Təbrizdə almışdır. 1909-cu ildə İstanbul universitetinin ədəbiyyat fakültəsini bitirmişdir.

1909-15-ci illərdə Hüseyn Cavid Naxçıvanda, Gəncədə, Tiflisdə və Bakıda müəllim işləmişdir. 1913-cü ildən çap olunmağa başlamışdır. Hüseyn Cavid Azərbaycan romantizminin görkəmli nümayəndələrindən olub haqsızlığa qarşı etiraz etmiş, humanizmi təbliğ etmişdir. "Keçmiş günlər", "Bahar şəhi", "Ana" dramı, "Maral", "Şeyda", "Şeyx Sənan", "İblis" əsərləri yaradıcılığında görkəmli yer tutur. Azərbaycanda kommunist rejiminin qurulması onda sanki gələcəyə inamı bir az da artırır. Hüseyn Cavid bu inamı "Azər" dastanında, sonra "Məsud və Şəfiqə" dramında əks etdirdi. Ancaq tezliklə açıqcasına kommunizmin, kommunizm ideyalarının nağıldan başqa bir şey olmadığına heyfşiləndi. Hüseyn Cavid "Peyğəmbər", "Topal Teymur", "Siyavuş", "Xəyyam" və s. tarixi dramların müəllifidir. "Peyğəmbər" və "Topal Teymur" dramlarına görə şair kəskin tənqid olunmağa başlandı ki, guya "Peyğəmbər"də islamın yaradıcısı Məhəmmədi ideallaşdırmaqla islam ideyalarını, "Topal Teymurda" isə feodal işğalçını təbliğ etmişdir. Şərqi işıqlı simalarından biri şair və filosof Xəyyam obrazı Şərqi orta əsrlər fonunda geniş təsvir olunmuşdur. Sənətkarlar və tələbələr, saray əyanları, ikiüzlü din xadimləri xalq, saray, xəlifə, övliyalar, bütün bunlar işıqlı boyalarla aydın təsvir edilmişdir. Romantik şair olan Hüseyn Cavid mahnılar, musiqi, aforizmlərdən canlı şəkildə istifadə etməklə insanın obrazını yaratmış, onu həyatsevər, hikmətli, ağıllı və mərhəmətli təsvir etmişdir. Xəyyamın həyatı faciəli olsa da, obrazı cəzbedici və gözəldir. "Simli saz" və "Kor neyçalan" poemaları Cənubi Azərbaycan xalqının faciəli taleyinə həsr olunmuşdur.

Hüseyn Abdulla oğlu Rasizadə (Hüseyn Cavid) 1937-ci il-də Stalin repressiyasının qurbanı oldu. O, 1941-ci ildə İrkutsk vilayətində həbs düşərgəsində vəfat etdi. Hüseyn Cavidin cəsədinin qalıqları vətənə gətirilərək Naxçıvandakı ev muzeyinin həyətində dəfn edilmiş, üzərində məqbərə ucaldılmışdır. Bakıda və respublikanın başqa şəhərlərində kitabxanalar, məktəblər, küçələr onun adını daşıyır. 1982-ci ildə Azərbaycan xalqı Hüseyn Cavidin 100 illik yubileyini təntənə ilə geniş qeyd etdi. Naxçıvanda "Hüseyn Cavid poeziyası" teatri açılmış, haqqında monoqrafiyalar, poemalar, şeirlər və məqalələr yazılmışdır.

Hüseynov Çingiz
(Çingiz Həsən oğlu Hüseynov)

1929-cu ildə Bakıda doğulmuşdur. Yazıçı, ədəbiyyatşünas, filologiya elmləri doktoru, professor. Azərbaycanın əməkdar elm xadimi. 1952-ci ildə MDU-nun filologiya fakültəsini bitirmişdir.

1955-71-ci illərdə Ç. Hüseynov SSRİ Yazıçılar İttifaqının Azərbaycan ədəbiyyatı üzrə komissiyasının sədri, 1972-91-ci illərdə Sov. İKP MK yanında ictimai elmlər akademiyasında kafedra müdirinin müavini, 1991-ci ildən MDU-nun filologiya fakültəsində, Mədəniyyət və incəsənət işçilərinin təkmilləşdirmə akademiyasında dərs deyir. Rusiya, Fransa, ABŞ, Türkiyə və başqa xalqların mədəniyyətləri haqqında mühazirələr oxumuşdur. Ç. Hüseynov 30-dan artıq romanın müəllifidir. Forma və məzmunca ziddiyyətli dramatik süjetli "Məhəmməd, Məmməd, Məmiş", "Fətəli fəthi", "Doktor N" əsərləri ona böyük şöhrət gətirmişdir. "Məhəmməd, Məmməd, Məmiş"də müəllif rəhbər strukturların mafioz köklərinin üstünü açır, "Ailənin sirləri"ndə cəmiyyətə öz şərtlərini diktə edən klanı ifşa edir. Ən əhəmiyyətli əsərlərindən biri olan XIX əsrdə Rusiya Qafqaz münasibətlərindən bəhs edən " Fətəli fəthi" əsəri Rusiyanın kolonial işğalçı siyasəti, bununla bağlı regiondakı dəhşətli qəddarlıqdan danışır. Ç. Hüseynovun, birinci hissəsi 1998-99-cu illərdə "Nauka i reliqiya" jurnalında çap olunmuş "Əyilmiş fındandan suyu dağılmağa qoymamalı" əsəri Məhəmməd peyğəmbərin həyatına həsr olunmuşdur.

Ç. H. Hüseynov M. Ə. Sabir, C. Məmmədquluzadə, Səməd Vurğun, Hüseyn Mehdi və bir sıra Azərbaycan yazıçı və şairlərin yaradıcılığından bəhs edən ədəbiyyatşünaslıq məqalələrinin müəllifidir. Onun əsərləri tərcümə olunaraq dünyanın bir sıra ölkələrində, habelə ABŞ-da çap olunmuşdur.

Çingiz Həsən oğlu Hüseynov Azərbaycan ədəbiyyatı üzrə beynəlxalq yazıçılar birliyinin sədri, azərbaycanlıların Rusiyada Milli-Mədəni Federal Şurasının üzvüdür.

Hüseynov Heydər
(*Heydər Nəcəf oğlu Hüseynov*)

1908-ci ildə İrəvanda doğulmuşdur. Alim-filosof, ədəbiyyatçı, ictimai xadim. Azərbaycan EA-nın akademiki, SSRİ dövlət Mükafatı laureatı, 1931-ci ildə ADU-nu bitirmişdir.

H. N. Hüseynov 1936-40-cı illərdə SSRİ EA-nın Ensiklopediya və Lüğətlər İnstitutu filialının direktoru olmuşdur. 1939-45-ci illərdə SSRİ EA Azərbaycan filialının sədr müavini, eyni zamanda Azərbaycan KP(b) MK nəzdində Partiya Tarixi Institutunun direktoru olmuşdur. Uzun illər ADU-da kafedraya rəhbərlik etmişdir. Yüzlərlə elmi işin müəllifidir. "M. F. Axundovun fəlsəfi görüşləri", "Nizaminin sosial görüşləri", "Azərbaycanın böyük alimi A. Bakıxanov", bundan başqa onun Füzuli, M. Kazımbəy, Zərdabi, Vazeh, S. Vurğun, C. Cabbarlı, Ə. Şıxlinski və onlarla dahi şəxsiyyətlərin həyat və yaradıcılığında bəhs edən əsərlər yazmışdır. Onun ən dəyərli əsərlərindən biri Bağırov rejiminin süqutundan sonra 1949-cü ildə işıq üzü görmüş, 733 səhifəlik "Azərbaycanda XIX əsr ictimai və fəlsəfi fikir tarixindən" əsəridir ki, burada Azərbaycan xalqının ictimai siyasi və fəlsəfi fikrinin inkişaf mərhələləri göstərilmişdir. H. Hüseynov "Rus-Azərbaycan" və "Azərbaycan-rus" lüğətlərinin əsas tərtibçisi və redaktorlarından biridir. O, Qafqaz xalqlarının qəhrəmanı Şeyx - Şeyx Şamil haqqında monoqrafiya yazmış, monoqrafiya hazır olanda hətta Stalin mükafatına təqdim edildikdən sonra sanki birdən-birə işıqlı, günəşli bir gündə ildırım çaxdı. M. C. Bağırov "Pravda" və "Bakinski raboçi" qəzetlərində Şeyx Şamili Qafqaz xalqlarının azadlığı uğrunda vuruşan qəhrəman deyil, Türkiyənin və İngiltərənin casusu kimi qələmə verərək yazırdı ki, guya Şamil Qafqazı Türkiyəyə birləşdirməyə cəhd göstərirmiş. Beləliklə, XX əsrdə Azərbaycanın ən böyük aliminə qarşı iftirlər baş qaldırdı.

Heydər Nəcəf oğlu Hüseynov özünün həbs olunmasını gözləməyib, 1950-ci ildə böhtanlara dözməyərək venasını açaraq intihar etmişdir.

Hüseynov Mirzə Davud
(*Mirzə Davud Bağır oğlu Hüseynov*)

Mirzə Davud Bağır oğlu Hüseynov 1894-cü ilin martında anadan olmuşdur. Sovet partiya və dövlət xadimi olan M. D. Hüseynov 1918-ci ilin noyabrından Sov. İKP-nin üzvü olmuşdur. O, 1913-cü ildə Moskva Kommersiya İnstitutuna daxil olmuşdur. 1917-ci ildə Bakıya qayıtmış, Azərbaycan tələbələri arasında inqilabi iş aparmış, tələbə komitəsini yaratmışdır. 1918-1919-cu illərdə bolşevik Hümmət təşkilatının əvvəl sədr müavini, sonra isə sədri, RK(b)P-nin Bakı komitəsinin Qafqaz Ölkə Komitəsinin üzvü olmuşdur.

Azərbaycan KP-nin I qurultayında (1920-ci il fevral) hazırkı vəziyyət haqqında məruzə etmiş, MK Rəyasət Heyətinin sədri seçilmişdir.

Azərbaycanda Sovet hakimiyyətinin qələbəsindən sonra Azərbaycan İnqilab Komitəsinin sədrinin müavini, Azərbaycan SSR xalq maliyyə naziri və xarici işlər komissari, Ali İqtisadi Şuranın sədri, ZSFSR XKS sədrinin müavini, ZSFSR xalq maliyyə və xarici işlər komissari vəzifələrində çalışmışdır.

1930-1933-cü illərdə Tacikistan KP MK-nin birinci katibi, sonralar isə Moskvada RSFSR Xalq Maarifi Komissarlığında qeyri-rus məktəbləri şöbəsinin müdiri olmuşdur. Dəfələrlə Azərbaycan KP MK Siyasi Şurasının, ÜİKP ZÖK və Orta Asiya bürolarının, Azərbaycan SSR, Tacikistan SSR və ZSFSR MİK Rəyasət Heyətlərinin, SSRİ MİK-nin üzvü seçilmişdir.

Mirzə Davud Bağır oğlu Hüseynov 1938-ci ildə Stalin repressiyasının qurbanı olmuşdur.

Hüseynqulu xan Qacar

Hüseynqulu xan təxminən 1742-ci ildə Cənubi Azərbaycanda anadan olmuşdur. Qacarların Qoyunlu/Qovanlı tayfasına mənsub olmuşdur. Bəzən Qəzvini adından istifadə etməsinə görə onun Qəzvinə doğulduğu ehtimal edilir. Lakin çox güman ki, bu ləqəbin işlədilməsi onun Qəzvin yaxınlığında Sadiq xan Şaqaqi üzərində qələbəsi və bundan sonra orada hökmdarlığı ilə əlaqədardır.

Atası Məhəmməd xan Qacar məşhur sərkərdə olmuşdur. Doğulduğu yer məlum deyil.

Tarixi mənbələrdə Hüseynqulu xanın adı ilk dəfə Şirazda sarayın üzvü kimi xatırlanır, O, burada qullarağası kimi fəaliyyət göstərmişdir. Fətəli şah taxta çıxandan sonra, ona olan sədaqətində görə, Hüseynqulunu bir neçə üsulla mükafatlandırmışdı: Xorasanın idarəçiliyi də daxil olmaqla, ona bir neçə vəzifə vermiş, Hüseynqulunun bacısı ilə evlənmiş, Hüseynqulunun qızlarının birinə vəliəhd Abbas Mirzə ilə evlənməyi təklif etmiş və 29 yaşlı qızının Hüseynqulunun oğlu Məhəmməd ilə evlənməsinə razılıq vermişdir. Birinci Rusiya-İran müharibəsi (1804-1813) zamanı İrəvan qalasının rus qoşunlarından qorunması üçün şahın güclü və sədaqətli sərkərdəyə ehtiyacı var idi. Fətəli şah 1807-ci ildə Hüseynqulunu İrəvan xanı və şah qüvvələrinin baş komandanı (sərdarı) təyin edir. Bir il ondan sonra Hüseynqulunun qardaşı – hansı ki, igidliyinə görə “Sarı Aslan” adını qazanan Həsən xan da İrəvana gəlir.

20 illik hökmdarlığı zamanı Hüseynqulu xan ədaləti üsul-idarəçiliyə görə əhalinin rəğbətini qazanmışdır. Xarici səyahətçilər onu vəliəhd Abbas Mirzə qədər ixtiyar sahibi, ən güclü və var-dövlətli hökmdarlarından biri adlandırırdılar.

Hüseynqulu xan pul kəsmək ixtiyarına malik idi. O, gəlirin böyük hissəsini müdafiə məqsədlərinə istifadə etməyə imkan əldə edirdi. Hüseynqulu xan ticarəti həvəsləndirmiş və sabit idarəçilik qurmuşdu. Erməni və rus mənbələri də Hüseynqulu xanın mərhəmətli, səmimi, alicənab, vicdanlı və ədalətli xan olduğunu təsdiqləyirlər.

1827-ci ilin sentyabrın 1-də rus qoşunları Sərdarabad qalasını mühasirəyə alırlar. Hüseynqulu xan İrəvan qalasından çıxıb Sərdarabad qalasını mühafizə edən nəvəsinin köməyinə yetişmək istəyir lakin rus qoşunları buna imkan vermirlər. O, İran-Türkiyə sərhədinə çəkilmək məcburiyyətində qalır. İrəvan qalasının müdafiəsi Həsən xanın üzərinə üzərinə düşür. Oktyabrın 1-də rus qoşunları İrəvan qalasını ələ keçirirlər. Həsən xanı isə ruslar əsir alır və onu Peterburqa imperator I Nikolayın hüzuruna göndərmək qərara alınır. Müəyyən səbəblərdən Hüseyn xanı aparan kareta yolda Terek çayı üzərindəki Yekaterinoqrad şəhərində ləngiyir. Lakin onun sonrakı taleyi haqda məlumat verilmir. Fətəli şah Səfəvilərdən ona miras qalan Teymurləngin qılıncını müharibələr zamanı göstərdiyi igidliyə görə Həsən xana hədiyyə etmişdi. Həsən xanın həmin qılıncını general-leytnant Krasovski İmperatora hədiyyə olaraq göndərir.

Fars mənbələrinə istinadən Hüseynqulu xan 1831 ildə İranda vəfat etmişdir.

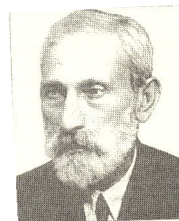
Hüseynzadə Əlibəy
(*Əlibəy Molla Hüseyn oğlu Hüseynzadə*)

1864-cü ildə Salyanda doğulmuşdur. Şair, alim, publisist, həkim, rəssam, maarifçi. Nurlu bir insan olmuşdur. İlk təhsilini mollaxanada, orta təhsilini Tiflis şəhər gimnaziyasında almışdır. Peterburq Universitetinin fizika-riyaziyyat fakültəsində təhsil almışdır. 1895-ci ildə İstanbulda Ali Hərbi Tibb Məktəbini bitirmişdir. 1900-cü ildən İstanbulda Ali Hərbi Tibb Məktəbində professorun köməkçisi olmuş, tibbə, siyasətə dair məqalələrlə mətbuatda çıxış etmişdir. "İttihad və Tərəqqi" partiyasının yaratıcılarından biri olmuşdur.

Ə. Hüseynzadə 1904-cü ildə Bakıya gələrək "Həyat" və "Kaspi" qəzetlərini, sonra isə "Füyuzat" jurnalını redaktə edir. "Səadət" cəmiyyəti nəzdindəki məktəbin direktoru olur. 1910-cu ildə İstanbula qayıdaraq Tibb Universitetində kafedraya rəhbərlik edir.

Ə. Hüseynzadə ədəbiyyatda romantik axına rəhbərlik etmiş, lirik şeirlər yazmış, türk milli ideyalarını təbliğ etmiş, türk xalqlarının özünəməxsus səviyyəsinin yüksəlişi yolunda çalışmışdır. O, "Molla Nəsrəddin" jurnalının böyük maarifpərvər rolunu yüksək qiymətləndirmiş və burada öz rəsmləri ilə çıxış etmişdir. Onun çəkdiyi "Bibi Heybət məscidi", "Şeyxülislamın portreti" əsərləri Bakıda R. Mustafayev adında Azərbaycan Dövlət İncəsənət Muzeyinin daimi eksponatıdır.

Əlibəy Molla Hüseyn oğlu Hüseynzadə 1940-cı ildə İstanbulda vəfat etmiş, Qaracaəhməd qəbiristanlığında dəfn olunmuşdur. Salyanda ona abidə qoyulmuşdur.

Xanlarova Zeynəb
(*Zeynəb Yəhya qızı Xanlarova*)

1936-cı ildə Bakıda doğulmuşdur. Müğənni (lirik soprano), SSRİ xalq artisti, 1961-ci ildə Bakı Musiqi Məktəbində S. Şuşinskinin sinfini bitirmişdir.

Z. Xanlarova Azərbaycan xalq mahnılarının görkəmli ifaçısıdır. Zəngin tembri, qeyri-adi geniş diapazonlu ifa tərzı var. Z. Xanlarova Azərbaycan Dövlət Opera və Balet teatrında C. Hacıbəyovun "Leyli və Məcnun", "Əsli və Kərəm" operasında Leyli və Əslinin partiyalarını ifa etmişdir. Estrada müğənnisi kimi daha çox populyardır. "Şahnaz", "Qatar", "Bayatı-Şiraz" və habelə Azərbaycan bəstəkarları, Q. Qarayev, F. Əmirov, A. Məlikov, T. Quliyev, C. Cahangirov, R. Hacıyev, Ə. Tağıyevin mahnılarının gözəl ifaçısıdır. Z. Xanlarova özü də mahnılar bəstələmişdir. Repertuarına ərəb, fars, hind, türk, əfqan və bir sıra başqa xalqların mahnıları daxildir. Dünyanın bir sıra ölkələrinin milyonlarla tamaşaçıları Zeynəb Xanlarovanın sənətini alqışlamışlar. Onun haqqında "Salam, Zeynəb" filmi çəkilmişdir.

Xanlarova Zeynəb Yəhya qızı dəfələrlə Azərbaycan Ali Sovetinə, Milli Məclisə deputat seçilmişdir. "Melodiya" qrammofon valları firmasının "Qızıl val" mükafatına layiq görülmüşdür.

Xaqani Şirvani

(Bədil Əfzələddin İbrahim Əli Nəcəf oğlu)

1120-ci ildə Şamaxının Məlhəm kəndində doğulmuşdur. Şair, mütəfəkkir. Bədil uşaq yaşlarından Şamaxıda həkimlik, münəccimlik, astronomiya və metafizika ilə məşğul olan əmisinin yanında tərbiyə almışdır. Əmisi Bədilin dünyagörüşünün formalaşmasına böyük təsir göstərmişdir. Xaqaninin biliyi heyratəmiz dərəcədə rəngarəng idi. O, doğma Azərbaycan dilindən başqa fars, ərəb, gürcü, latın dillərini sərbəst bilirdi. Xaqaninin elmi məşğuliyyəti qrammatika, leksika, fəlsəfə, astrologiya, riyaziyyat, həndəsə, natiqlik, məntiq, qanunçuluq, ruhanilik və Quranın təfsiri idi. Xaqani müsəlman və xristian dinlərinin əsaslarını mükəmməl bilməklə, zərdüştlüyün də hikmətlərindən xəbərdar idi.

Bədil hələ lap gənc yaşlarında poetik yaradıcılıqda yüksək qabiliyyət göstərməklə öz şeirlərlə dövrünün ədəbi ictimaiyyətinin diqqətini cəlb etmişdi. Gənc Bədilin bu istedadını görən Şirvanşah sarayının məclisi şüərası Əblülə Gəncəvi onu saraya gətirərək Şirvanşaha təqdim etmiş və sonra qızını ona ərə vermişdi. Mədhhiyələr yazan saray şairi olduqdan sonra Xaqani təxəllüsü götürərək II Mənuçöhrə, onun ölümündən sonra isə I Axsitana sədaqətlə xidmət etmişdi.

Xaqani yaradıcılığı və istedadı nə qədər yüksək olsa da, əgər o, mədhhiyə və qəsidələrdən əlavə başqa əsərlər yazmasaydı yəqin ki, xalq tərəfindən belə sevilməzdi. Həm müasirləri, həm də ki sonrakı nəsillər Xaqanini gözəl qəzəl və avtobioqrafik şeirlərin ustası kimi tanıyırlar.

1156-cı ildə Xaqani şah sarayından bütün müsəlmanların ən müqəddəs ziyarətگاهی olan Məkkəyə getməyə icazə alır. Yolda o yaxın Şərq ölkələrinə də səyahət edir. Geri qayıtdıqdan sonra özünün "Mədain xərabələri" adı ilə tanınan fəlsəfi əsərini yazır.

1157-ci ildə Yaxın və Orta Şərq poeziyasının ən gözəl incilərindən olan "Təhfətül İraqeyn" əsərini başa çatdırır. Demək olar ki, poema poetik lirikanın özünəməxsus incisinə çevrildi. Burada şair təəssüratlarını, özünün yüksək əxlaqi baxışlarını, əks etdirir. Poemada "Günəşə müraciət və qızılın təhmətləndirilməsi" şeirində çox maraqlı nəsihətəməz sətirlər var:

*Qızılın dalınca getməməlidir,
Qəlbində həqiqət biliyi olan.
Hər gün qızıl yığıb töksə kisəyə,
Kisə tək boğazı keçərilməyə.*

Birinci həccdən bir neçə il keçdikdən sonra Xaqani ikinci dəfə həccə getməyə icazə istəyir. O, bundan istifadə edərək şah sarayını həmişəlik tərək etmək, müstəqil olmaq istəyirdi. Ancaq bu çox çətin idi. Şair I Axsitanın müştəbəhliyi, qabalığı və şıtaqlıqlarından əziyyət çəkirdi. Ancaq Xaqaniyə saraydan getməyə icazə verilmir. Onda o, Şamaxıdan gizli qaçır. Onu tutub Şabran qalasına salırlar.

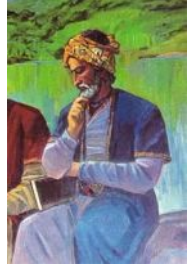
Xaqani zindanda ağır acıqlarla dolu şeirlər yazır:

*Rahiblərin paltarı tək, gündüzüm olmuş qara,
Hər gecə mən rahib kimi başlaram ahu-zara.*

Sonralar Şabranda yazılmış şeirlər "Həbsiyyə" adı ilə tanınır. 1171-ci ildə Xaqani ikinci həcc ziyarətinə gedir. Şirvana qayıtdıqdan sonra orada çox qalmayıb oranı həmişəlik tərək edir. Ailəsilə birlikdə Təbrizə köçür. Ancaq bu illər şair üçün faciəli olur. Özünün mərsiyələrində o, qızının, oğlunun və arvadının ölümünə ürək ağrısı ilə ağlayır. Vətən üçün darıxır.

Xaqani güclü poetik irsə malikdir. Şeirlərin anlaşılıqlığı, zəriflik, bədii boyaların zənginliyi, forma və məzmun bitkinliyi ilə müqayisəyə gəlməzdir. Onun yaradıcılığında çox deyilir və yazılır, onu filosof-şair kimi haqlı olaraq Yaxın və Orta Şərq şairlərinin müəllimi və ustası sayırlar.

Bədil Əfzələddin İbrahim Əli Nəcəf oğlu (Xaqani Şirvani) 1199-cu ildə Təbrizdə vəfat etmiş, Söhrab qəbiristanlığında basdırılmışdır. Onun əsərləri dünyanın bir çox dillərinə tərcümə olunaraq səkkiz əsrdə ki, oxunur, sevilir, çap olunur. Onun haqqında Şərqi, Avropanın və Amerikanın böyük alimləri ədəbiyyatşünaslıq əsərləri yazmışlar. Məmməd Rahim onun haqqında "Xaqani" pyesi, Əbdül Hüseynov "Şirvanlı səyyah" adlı roman yazmışdır. Xaqaninin şeirlərinə Azərbaycan bəstəkarları mahnılar, romanslar bəstələmişlər. Azərbaycanın müxtəlif yerlərində küçə və mədəni-maarif müəssisələri onun adıyla adlandırılmışdır.

Xasməmmədov Xəlil bəy
(*Xəlil bəy Hacıbaba oğlu Xasməmmədov*)

1873-cü ildə Gəncədə doğulmuşdur. Siyasi və dövlət xadimi. Azərbaycan Demokratik Partiyası "Müsavat"ın əsas ideoloqlarından biri olmuşdur, orta təhsilini Gəncədə almışdır. 1895-ci ildə Moskva Universitetinin hüquq fakültəsini bitirmişdir.

1895-1919-cu illərdə Yekaterinodar və Yelizavetpol qəzalarının məhkəmələrində işləmişdir. II və III çağırış Dövlət Dumasına deputat seçilmişdir. 1913-18-ci illərdə Yelizavetpol şəhər bələdiyyə rəisi, Yelizavetpol qəza icraiyyə komitəsinin sədri olmuşdur. 1917-ci ildə Rusiyada fevral inqilabından sonra Zaqafqaziya Komissarlığı yaradıldıqda nəzarət komissarı, habelə Zaqafqaziya Seyminin üzvü olur. 1918-ci ilin mayında Azərbaycan Milli Şurasında icraiyyə komitəsinin tərkibində olmuşdu. O, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti hökumətinin bütün beş kabinetinin tərkibində ədliyyə, yollar, daxili işlər, təkrarən ədliyyə naziri, habelə Azərbaycan parlamentinin üzvü olmuşdur.

1920-ci ilin aprelində Xəlil bəy Hacıbaba oğlu Xasməmmədov Azərbaycanın Türkiyədə səfiri təyin olunur. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin süqutundan və Azərbaycanda kommunist rejimi qurulmasından sonra vətənə qayıtmamışdır. Türkiyədə vəfat etmişdir. Bakıdakı Hüquq Kadrlarının Təkmilləşdirmə İnstitutu onun adını daşıyır.

Xəlil İbrahim
(İbrahim Xəlil İbrahim oğlu)

Xəlil İbrahim 1892-ci ildə Şuşada doğulmuşdur. Tanınmış jurnalist, tənqidçi və tərcüməçi. 1914-cü ildə ədəbi-bədii fəaliyyətə başlamışdır.

1914-19-cu illərdə "Azərbaycan", "İqbal" qəzetlərində ictimai-siyasi məqalələrlə çıxış etmişdir. Birinci Dünya müharibəsi illərində, beynəlxalq məsələlərə, müharibənin dəhşətlərinə həsr olunmuş "Dəhşətli yanğın qarşısında", "Avropa müharibəsi nə qədər baha ilə bitəcəkdir", "Alban inqilabı", "Kənd həyatından səhnələr" və bir sıra ictimai-siyasi publisistik məqalələrlə çıxış etmişdir. 1919-cu ildə Xəlil İbrahim "Azərbaycan" qəzetinin yaradıcılarından biri və baş redaktoru olur. Bu illərdə o, Azərbaycan milli teatr və mədəniyyətinin inkişafı və problemlərlə bağlı onlarla məqalə və resenziyalarla çıxış edir, dil islahatı, terminoloji lüğətlərin hazırlanması Azərbaycan əlifbası problemləri, Azərbaycan (türk) ədəbi lüğətinin hazırlanmasında fəal iştirak edir. 1918-20-ci illərdə Xəlil İbrahim Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin formalaşmasında böyük fəaliyyət göstərmiş, Məmmədəmin Rəsulzadənin yaxın silahdaşı və məsləhətçilərindən olmuşdur. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin süqutundan və respublikada kommunist rejimi qurulduqdan sonra Xəlil İbrahim müxtəlif vəzifələrdə çalışaraq Azərbaycan xalqının inkişafı ilə bağlı müxtəlif problemlər haqqında 1923-30-cu illərdə məqalələrlə qəzetlərdə çıxış etmişdir. Xəlil İbrahim AXC-nin və Müsavat partiyasının qabaqcıl xadimlərindən olduğu üçün 1923-cü ildə kommunist rejimi tərəfindən həbs olunur, bir qədər sonra günahı sübut olunmadığından azad olunur.

Xəlil İbrahimin tərcüməçi kimi Azərbaycan ədəbiyyatı qarşısında xidmətləri böyükdür. O, Şekspirin, Şillerin, A. Tolstoyun və bir sıra başqa Qərbi Avropa və rus yazıçılarının əsərlərini Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir.

Bütün bu illər ərzində Xəlil İbrahim "ÇK"-nın nəzarətində olmuş, 1937-ci ilin noyabr ayında xalq düşməni kimi həbs olunmuş, 4 ay sonra 1938-ci ildə güllələnmişdir. Stalinin ölümündən sonra bəraət almışdır.

Xəlil İbrahimin oğlu: Elxan Xəlil oğlu İbrahimov (1921-1981) jurnalist-tərcüməçi olmuşdur. 1925-ci ildə doğulmuş qızı Solmaz Xəlil qızı İbrahimova Moskva Dövlət Pedaqoji Universitetinin ingilis dili kafedrasının professorudur. 40 ildən artıqdır ki, burada dərs deyir. SSRİ Jurnalistlər və Yazıçılar Birliyinin üzvüdür. 1934-cü ildə doğulmuş ikinci qızı Gülər Xəlil qızı İbrahimova Azərbaycan İnşaat Mühəndisləri İnstitutunun hidrotexnik qurğular kafedrasının dosentidir.

Xəlil Rza Ulutürk
(*Xəlil Rza oğlu Xəlilov*)

Xəlil Rza Ulutürk 1932-ci il oktyabr ayının 21-də Azərbaycanda Salyan rayonunun Pirəbbə kəndində Rza kişinin ailəsində ilk körpə dünyaya göz açdı. Gəlişi ilə ailəyə sevinc bəxş edən uşağa babası Xəlil öz adını verdi. Körpə qayğı və nəvazişlə böyüdü. Onu yeddi yaşından məktəbə göndərdilər.

İki sayılı Salyan şəhər orta məktəbində təhsil aldığı ilk illərdən Xəlil öz çalışqanlığı, fərasəti və davranışı ilə müəllimlərin rəğbətini qazandı. O, Salyan şəhər kitabxanasının ədəbiyyat dərnişinin üzvü idi. 1939-1949-cu illərin məktəb həyatı Xəlilin bədii ədəbiyyat aləminə, necə deyərlər, poeziyanın əzablı, romantik yaradıcılıq meydanına çıxması üçün hazırıq dövrü oldu. Onun şifahi xalq ədəbiyyatını, klassik və müasir yazıçıların əsərlərini mütaliə etməsi, istər-istəməz onda yazıb-yaratmağa güclü həvəs oyatmışdı. Xəlil onu həyəcanlandıran, düşündürən hadisələri bəzən poetik dillə ifadə etməyə çalışırdı. Onun ilk mətbu şeiri "Kitab" 1948-ci ildə "Azərbaycan pioneri" qəzetində dərc olunmuşdur.

1949-cu ildə Xəlilin Azərbaycan Dövlət Uiversitetinin filologiya fakültəsinin jurnalistika şöbəsinə daxil olması, Bakı ədəbi mühiti onun yaradıcılıq imkanlarına geniş yol açdı: universitetdə ədəbiyyatşünas-alim Cəfər Xəndanın, sonralar şair Bəxtiyar Vahabzadənin rəhbərlik etdiyi ədəbi dərnişdə, istərsə də Azərbaycan Yazıçılar Birliyində xalq yazıçısı Mirzə İbrahimovun başçılığı ilə keçirilən "Gənclər günü" məşğələlərində fəal iştirak etməsi Xəlil Rzanın şair kimi püxtələşməsinə ciddi təsir göstərdi.

1954-cü ildə Azərbaycan Dövlət Universitetini bitirən Xəlil Rza əmək fəaliyyətinə "Azərbaycan qadını" jurnalı redaksiyasında başlamışdır. O burada ədəbi işçi vəzifəsində çalışdığı iki ildə (1955-1957) dövrü mətbuatda çap etdirdiyi məqalə və şeirlərlə ədəbi ictimaiyyətin diqqətini cəlb etmişdir. 1954-cü ildə Xəlil Rza SSRİ Yazıçılar ittifaqının üzvü seçilir. Onun ilk şeirlər toplusu - "Bahar gəlir" (1957) kitabı da nəşr olunur. 1957-ci ilin avqust ayında Azərbaycan Yazıçılar İttifaqı Xəlil Rzanı Moskvaya, M.Qorki adına Dünya Ədəbiyyat İnstitutu nəzdində olan ikiillik Ali Ədəbiyyat kurslarına göndərməsi də gənc şairin gələcəyinə inamla bağlı idi. Xəlil Rza Institutda rus ədəbiyyatının görkəmli sənətkarı Pavel Antokolskinin rəhbərlik etdiyi bölmədə poeziyanın nəzəri əsaslarını öyrənməklə yanaşı, dünya xalq-larının mədəni irsi ilə yaxından tanış olmuşdur. Moskvada təhsil illərində görkəmli rus şairi Samuil Marşakın evində və Yasnaya Polyanada dahi Lev Tolstoyun xatirə muzeyində olması, Leninqrada Ermitaj xəzinəsinə kollektiv səfəri, Nazim Hikmət və Mixail Şoloxovla görüşləri gənc şairin xatirəsində dərin izlər buraxmışdır.

1959-cu ildə Xəlil Rza Bakıya qayıtdıqdan sonra Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun aspiranturasında təhsilini davam etdirmişdir. O, 1963-cü ildə "Müharibədən sonrakı Azərbaycan sovet ədəbiyyatında poema janrı (1945-1950)" mövzusunda yazdığı dissertasiyanı uğurla müdafiə etmiş, filologiya elmləri namizədi elmi dərəcəsinə layiq görülmüşdür. Onu institutda müəllim kimi saxlamışlar. Tələbə auditoriyasına müəllim kimi daxil olduğu gündən Xəlil Rza dərş proqramı çərçivəsi ilə məhdudlaşmamış, vətənpərvərlik ruhlu mühazirələrində qədim milli bəşəri dəyərlərimizdən və doğma dilimizdən ürək yangısı ilə söhbət açmışdır.

Xəlilin antisovet, antiimperiya çıxışlarına dəlilik kimi baxanlar, onun səsini kəsməyə çalışan, yüksək kürsülərə yolunu bağlayan, onu kiçiltmək istəyənlər Xəlil Rza istedadının Allah vergisi olduğunu, şairin Allah hökmü ilə danışdığını dərk edə bilmirdilər" Xəlil Rza Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutundan uzaqlaşdırır. Onu Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutuna dəvət edirlər. Burada Xəlil Rza bütün qüvvəsini elmi-tədqiqat işinə və bədii yaradıcılığa həsr edir. Azərbaycan-Özbək ədəbi əlaqələri, Maqsud Şeyxzadənin həyat və yaradıcılığı haqqında monoqrafik əsərlər üzərində çalışır. Buna baxmayaraq, Xəlil Rza yenə də "şübhəli şəxs" kimi təqib olunur, onun imkanlarını məhdudlaşdırır, "təhlükəli ictimai mübarizə" yolundan çəkəndirməyə çalışırlar. 1984-cü ildə şairin "Ömürdən uzun gecələr" adlı kitabı və SSRİ xalqlarının dillərindən tərcümə edilmiş poetik əsərlərdən ibarət "Qardaşlıq çələngi" toplusu ictimaiyyət tərəfindən Azərbaycan SSR Dövlət mükafatına təqdim olunsada, hakim dairələrin etinasızlığı ilə qarşılandı. Bu soyuq münasibət onu sarsıtmadı. Şairin ən böyük vəzifəsini yazıb yaratmaqda görəən Xəlil Rza yorulmadan var qüvvəsi ilə çalışır; yeni şeirləri, elmi araşdırmaları ilə təsəlli tapır. 1985-ci ildə "Maqsud Şeyxzadənin bədii yaradıcılığı və Azərbaycan-Özbək ədəbi əlaqələrinin aktual

problemləri" mövzusunda doktorluq dissertasiyası müdafiə edir. 1986-cı ildə Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafındakı xidmətlərinə görə ona əməkdar incəsənət xadimi fəxri adı verilir.

80-ci illərin axırlarında xalq azadlıq hərəkatı genişləndiyi zaman Xəlil Rzanın gur səsi Azərbaycanın bütün regionlarında eşidilirdi. O, bütün varlığı ilə xalq hərəkatına qoşulmuşdu, hər yerdə rus şovinist siyasətini, Dağlıq Qarabağ torpağına təcavüz edən erməni daşnaklarını odlu-alovlu çıxışları ilə ifşa edirdi.

Son günlərini yaşayan sovet imperiyası ömrünü uzatmaq üçün 1990-cı ilin yanvarında Azərbaycanın paytaxtı Bakıda dinc əhaliyə vəhşicəsinə divan tutdu. Bu qətlə, soyqırım siyasəti Qorbaçovun və onun əlaltılarının iradəsi ilə icra edilirdi. Bütün dünyanın açıq fikirli adamları bu aksiyanı, bəşər tarixində misli görünməmiş qətləmi lənətlə qarşıladılar. Sovet ordusu tərkibində zirehli tanklarla, hərbi gəmilər və müasir silah növləri ilə yaraqlanıb xüsusi tapşırıqla Bakını gülləbaran edənlərin törətdiyi ci-nayətlər Xəlil Rzanı sarsıtmışdı. O, bütün qüvvəsi ilə gecə-gündüz dinclik bilmədən, ürəyini məşələ çevirib xalq düşmənlərə qarşı mübarizəyə səsləyirdi: xarici ölkə jurnalistlərinə verdiyi müsahibələrdə 20 Yanvar hadisələrini, Qorbaçovun və onun əlaltılarının qanlı əməllərini dünya ictimaiyyətinə çatdırmağa çalışırdı.

1990-cı il yanvarın 26-da Xəlil Rza SSRİ Dövlət Təhlükəsizliyi əməkdaşları tərəfindən həbs edilib Moskvaya Lefortovo həbsxanasına göndərilir. Aramsız sorğu-sual, ağır ittiham şairin iradəsini qıra bilmir, o, zindanda da mübarizəsini davam etdirir. 8 ay 13 gün öz mühitindən təcrid olunmuş şair odlu-alovlu qəlbinin işığında "Lefortovo gündəliyini, 200-dən çox, şeir, poema və məktubunu qələmə alır. Bu əsərlər mübariz şairin ictimai-siyasi dünyagörüşünü əks etdirməklə yanaşı, öz siqləti, bədii dəyəri, məzmunu cəhətdən milli poetik fikri zənginləşdirən misilsiz abidədir. "Lefortovo gündəliyi" şairin qəbul etdiyi Ulutürk təxəllüsünün vəsiqəsidir.

(Xəlil Rza 1990-cı il yanvarın 29-dək - 40 illik ədəbi-bədii yaradıcılığı dövründə öz əsərlərini "Xəlil Xəlilov", "Xəlil Xəlilbəyli", "Xəlil Odsevər", "Xəlil Rza" təxəllüsləri ilə çap etdirmişdi. "Xəlil Rza Ulutürk" təxəllüsü isə şairin keçdiyi mübarizə yolunun, ədəbi-mənəvi axtarıqlarının məntiqi nəticəsi idi. Şair ömrünün son illərində, dörd il beş ay, 22 gün - 1994-cü il iyun ayının iyirmi ikisində, dünyasını dəyişən günədək yazdığı şeirlərdə və nəşr etdirdiyi kitablarda Xəlil Rza Ulutürk imzasını qoymuşdur. Şairin vəfatından sonra, onun ömür-gün yoldaşı, vəfadar Firəngiz xanım XX əsrin axırlarından bu günədək Xəlil Rzanın şeirlərini, gündəliklərini və tərcümələrini sahmana salıb sanballı kitab halında Xəlil Rza Ulutürk imzası ilə nəşr etdirməkdədir. O, Xəlil Rzanın yarımçıq işlərini - "ışığı üzü görməyən küll halında qalmış əsərlərini" nəşr etdirməklə "onunla nəfəs alır", onu yaşadır, onu ölməzliyə, əbədiyyətə qovuşdurur).

Lefortovo həbsxanasında şəkər xəstəliyi olan Xəlil Rzanın səhhəti pozulmuşdu. 1990-cı il oktyabrın 9-da yatab qatarında Moskvadan Bakıya gətirilən Xəlil Rza, bir ay davam edən məhkəmə prosesindən sonra azadlığa buraxıldı. Necə deyərlər, bir dəri, bir sümük qalmış, bənizi saralmış şair fiziki halsızlığına, xəstəliyinə baxmayaraq, bəraət alıb azadlığa buraxıldığı ilk günlərdən yenə Azərbaycanın istiqlaliyyəti uğrunda mübarizə meydanına atılmışdı. Onun öz sözü ilə desək, düşmən ətini şişə çəksə də, fil qüdrətini sındıra bilməmişdi.

Xəlil Rza Azərbaycan Respublikasının Ali Sovetinə növbəti seçkilərdə deputatlığa öz namizədliyini irəli sürmüş, seçkilərdə uğur qazansa da, onun seçilməsinə imkan verilməmişdir. Buna baxmayaraq, Xəlil Rza vətəndaş şair kimi geniş oxucu kütlələri ilə, döyüş bölgələrində əsgərlərlə görüşlərində şeirlər oxuyur, alovlu çıxışlar edir, dinləyiciləri sərvaxt olmağa, istiqlaliyyət uğrunda mübarizəyə səsləyir, onlarda birlik və döyüşkənlik ruhu aşılayırdı.

1991-ci il mayın 6-da Xəlil Rza "Türk milləti mükafatı laureatı" fəxri adına layiq görülür. Bir ildən sonra, 1992-ci ildə ona Azərbaycan Respublikasının Xalq şairi fəxri adı verilir. Süleyman Dəmirəlin tapşırığı ilə cərrah Paşa adına Şəfa evində onun şəkərini və gözlərini müalicə edirlər. May ayının 19-da Həsəki Qəlb xəstəxanasında Xəlil Rzanın ürəyində cərrahiyyə əməliyyatı aparılır. 1993-cü il fevral ayının 11-də Bakıya qayıdan Xəlil Rza ayağından çıxarılan şırımın yeri bitişmədiyindən müalicə komissiyasında həkimlərin nəzarəti altında saxlanılır. Lakin çox çəkmir ki, həkimlərin məsləhətinə görə, şairi Almaniyaya göndərirlər. 1993-cü il avqust ayının 23-də Xəlil Rza Firəngiz xanımla Bakı-İstanbul-Köln təyyarə marşrutu ilə Almaniyaya gedir, Zolenger şəhər klinikasında müalicəsini davam etdirir. Bakıya qayıdan Xəlil Rzanın bir müddətdən sonra yenə vəziyyəti ağırlaşır, onu Kardiologiya İnstitutunda müalicə edirlər.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin Fransaya rəsmi səfəri zamanı Xəlil Rza və Firəngiz xanım da nümayəndə heyətinin tərkibinə daxil edilmişdi. Bu tarixi səfər Xəlil Rzanın son səfəri oldu. Fransa səfərindən sonra tez-tez ön cəbhə bölgələrində, məktəb və mədəniyyət

oqaqlarında, görüşlərdə çıxışlar edib şeirlər oxuması, narahat həyat tərzi, yaradıcılıqla ciddi məşğul olması onu haldan salıb vəziyyətini ağırlaşdırdı. Sonrakı müalicə nəticə vermədi. 1994-cü il iyunun 22-də bədi yaradıcılığının barlı-bəhərli çağında şairin vətən eşqi, xalq məhəbbəti ilə çırpınan ürəyi döyünməkdən qaldı.

Xəlil Rza Ulutürk Fəxri Xiyabanda dəfn olundu, onun məzari üstündə şairin əzəmətli heykəli yüksəldildi.

Azərbaycan xalqının milli mübarizəsində xüsusi xidmətlərinə görə xalq şairi Xəlil Rza Ulutürk (ölümündən sonra) "İstiqlal" ordeni ilə təltif edilmişdir.

Xəlilov Rövşən
(Rövşən İbrahimxəlil oğlu Xəlilov)

1952-ci ildə Ucarın Qəzyan kəndində doğulmuşdur. Biofizik-alim, ekoloq. Fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor. 1976-cı ildə MDU-nun fizika fakültəsini bitirmişdir.

R. Xəlilovun ali bitkilərin plazmatik membran və qəfəsələrində ultrabənövşəyi şüalarla oyanma zamanı "binar cavab reaksiyaları", bu sahədə tədqiqat apararı dünya alimlərinin diqqətini cəlb etmiş, bu elmi ədəbiyyata "yeni hal" kimi daxil olmuşdu. Bu təcrübələr göstərdi ki, plazmatik membranın cavab reaksiyalarının sürətinin dəyişməsi, membran potensialının depolyarizasiyası və repolyarizasiyası ilə xarakterizə olunur ki, bu da antropogen təsirlər nəticəsində stratosferdə ozon qatının azalması zamanı ultrabənövşəyi şüaların hərəkət mexanizminin potensialını müəyyən etməyə imkan verdi. Bitkilərin biofizikası, fiziologiyası və habelə fotobiologiyası ilə bağlı yeni elmi istiqamətlərin inkişafına yol açdı. R. İ. Xəlilovun çoxillik pedaqoji fəaliyyəti - 1979-cu ildən assistent, dosent, 1992-ci ildən professor - BDU ilə bağlıdır. O, 100-dən artıq çap olunmuş elmi işin, metodik dərslər vəsaitlərinin müəllifidir. Onun rəhbərliyi altında doktorluq və namizədlik dissertasiyaları müdafiə olunmuşdur. Öz elmi nəticələrilə Bolqariya, Almaniya, İran, ABŞ, Türkiyə, Yaponiya və Çində keçirilən elmi konfranslarda iştirak etmişdir. 1990-cı ildə altı ay Çində elmi ezamiyyətdə olmuşdur. 1994-95-ci illərdə Ankara universitetində, 1998-ci ildə Berlinin Humboldt universitetində mühazirələr oxumuşdur.

Xəlilov Rövşən İbrahimxəlil oğlu Beynəlxalq Elektromaqnit Paramaqnit Rezonansı Cəmiyyətinin və biofizika, biokimya, bitkilərin fiziologiyası ilə bağlı dünya elmi cəmiyyətlərinin və Beynəlxalq Energetika Akademiyasının həqiqi üzvüdür.

Xətai
(*I Şah İsmayıl Səfəvi*)

1487-ci ildə Cənubi Azərbaycanın Ərdəbil şəhərində doğulmuşdur. Şair, sərkərdə, dövlət xadimi. Sufi Şeyx Heydər oğlu olmuşdur. Səfəvilər sülaləsinin banisi, milliyyətə azərbaycanlı.

1500-01-ci illərdə qızılbaş sülaləsinin müdafiəsilə yeddi minlik dəstə ilə Ağqoyunlu türkmən qəbilələrinin birləşmiş 30 minlik qoşununu məğlub edərək Təbrizi ələ keçirmişdir. Taxta oturub özünü I Şah İsmayıl elan edir. 1503-10-cu illərdə bütöv İrani, Cənubi Qafqazı, Kürdüstanı, İraq Ərəbini, Orta Asiyanın bir hissəsini və bir sıra başqa yaxın əraziləri hakimiyyəti altına aldı. I İsmayılın Qərbə doğru irəliləyişi 1514-cü ildə türklərlə müharibəyə gətirib çıxartdı. Çaldıran döyüşündə I İsmayıl məğlub olaraq Şərqi Anadolunu, Kürdüstanı, İraq Ərəbini itirdi.

Osmanlıların Şərqi irəliləyişinin qarşısını almaq üçün I Şah İsmayıl 1515-ci ildə Zəngi çayının sahilində qala tikməyi əmr edir. Qalanın tikintisi Rəvanqulu xana tapşırılır. Buradan da qalanın adı Rəvanqala qalır. Sonralar Rəvanqala Rəvan şəhəri oldu. Bir qədər sonra isə İrəvan.

I Şah İsmayıl sənətkarlığı və ticarəti alqışlayırdı. O, şiəliyi dövlət dini kimi qəbul etmişdi. Alimlərə, şairlərə, rəssamlara rəğbət bəsləyirdi. Xətai təxəllüsü ilə Azərbaycan, ərəb və fars dillərində yazırdı. Xətainin yazdıqlarının çoxu ruhuoxşar-qəlboxşar xalq nəğmələrini xatırladır. Onun "Nəsihətnamə" toplusu qəhrəmanlığa, şücaətə çağıran Azərbaycan dilində yazılmış didaktik ədəbiyyatın ən yaxşı nümunəsidir.

Səfəvi şahı I Şah İsmayıl Xətai 1524-cü ildə ovda xəstələnmiş, dağ yolu ilə Təbrizə aparılarkən yolda vəfat etmiş, Ərdəbildə dəfn olunmuşdur.

1993-cü ildə Bakıda abidəsi ucaldılmışdır.

Xiyabani Şeyx Məhəmməd
(*Şeyx Məhəmməd Hacı Əbdülhəmid oğlu Xiyabani*)

1878-ci ildə Təbrizin Xamnə kəndində doğulmuşdur. Cənubi Azərbaycanın milli-azadlıq hərəkatının görkəmli xadimi, publisist.

Təbrizdə ruhani təhsili almış Xiyabani 1905-11-ci illər İran inqilablarının fəal iştirakçısı olmuşdur. Port-Petrovsk, Bakı və Tiflisdə yaşamışdır. 1914-18-ci illərdə Təbrizdə gizli yaşamışdır. 1917-ci ildə Cənubi Azərbaycan Demokratik partiyasına rəhbərlik etməklə partiyanın orqanı olan "Təcəddüd" qəzetində mütəmadi olaraq çıxış etməklə İrandakı azərbaycanlıları müstəqillik uğrunda mübarizəyə çağırmışdır. 1920-ci ilin aprelində Təbriz üsyanına, iyunda isə Cənubi Azərbaycan hökumətinə rəhbərlik etmişdir. Xiyabani hökuməti qısa müddət ərzində xəstəxanalar, məktəblər açmış və xalqın həyatını yaxşılaşdırmaq üçün bir sıra başqa sosial tədbirlər həyata keçirmişdir.

Şeyx Muhəmməd Hacı Əbdülhəmid oğlu Xiyabani 1920-ci ilin sentyabrında şah qoşunlarının Təbrizə hücumu və üsyanın yatırıldığı zaman öldürülmüşdür.

Xoyski Fətəli xan
(*Fətəli xan İsgəndər oğlu Xoyski*)

1875-ci ildə Şəkiddə doğulmuşdur. Onun ulu babası Cəfərqulu xan Cənubi Azərbaycanda Xoyun hakimi, babası İsmayıl xan 1807-10-cu illərdə Şəki xanı olmaqla rus ordusunun general-leytenantı olmuşdur. F. İ. Xoyski orta təhsilini Gəncə Klassik Gimnaziyasında almış, 1901-ci ildə Moskva Universitetinin hüquq fakültəsini bitirmişdir.

1901-16-cı illərdə Gəncə, Suxum, Batum, Kutais, Bakı məhkəmələrində vəkil olmuşdur. Yekaterinodarda prokurorun köməkçisi, ikinci Dövlət Dumasının deputatı olmuşdur. 1917-ci ildə Rusiyada fevral inqilabından sonra F. Xoyski Zaqafqaziya seyminə daxil olur. 26 may 1918-ci ildə Seym buraxıldıqdan sonra, 1918-ci il mayın 28-də M. Ə. Rəsulzadənin başçılığı ilə yaradılan Azərbaycan Milli Şurası Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti yaradıldığını elan etdi. Şura F. İ. Xoyski başda olmaqla Azərbaycan hökumətini seçdi. 1919-cu ilin martına kimi F. İ. Xoyski bu hökumətin rəhbəri oldu. Bu müddət ərzində bank sistemi yaradılaraq pul və poçt markaları buraxıldı, milli dildə məktəblər açıldı, kənd və şəhərlərə əvvəlki adları (məs. Yelizavetpol - Gəncə) qaytarıldı və s. dövlət əhəmiyyətli işlər görülərək dövlət hakimiyyətinin strukturu möhkəmləndirildi. F. Xoyski Azərbaycan Dövlət Universitetinin yaradılması prosesində və Azərbaycan parlamentinə keçiriləcək seçkilərdə fəal iştirak edir. 1919-cu ilin martından 1920-ci ilin martınadək olan dövrdə Azərbaycan hökumətinə Nəsimbəy Yusifbəyli rəhbərlik edir. F. İ. Xoyski bu hökumətdə xarici işlər naziri vəzifəsini tuturdu. 22 yanvar 1920-ci ildə bolşevik Rusiyasının xarici işlər naziri Çiçerin Azərbaycan hökumətinə nota göndərərək Denikinə qarşı birgə səy göstərməyi təklif etmişdi. Azərbaycan hökumətinin cavabı belə olmuşdu: "Azərbaycan Respublikası Sovet Rusiyasının işinə qarışmır, biz bu məsələdə bitərəfik". 27 aprel 1920-ci ildə Azərbaycan parlamentində Çiçerinin göndərdiyi ikinci notasına eyni cavab oxuduqdan sonra rus imperiyasının qoşunları Azərbaycan dövlət sərhədini keçdilər.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti süqut edib kommunist rejimi qurulduqdan sonra Fətəli İsgəndər oğlu Xoyski ailəliklə Tiflisə köçdü. Burada 1920-ci ilin iyunun 19-da erməni millətçi-terrorçuları tərəfindən qətlə yetirildi.

Xuraman və Fidan Qasımova bacıları

Azərbaycanın xalq artisti, Azərbaycan Dövlət mükafatı laureatı **Xuraman Əkrəm qızı Qasımova** 1975-ci ildə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasını bitirmişdir.

X. Qasımova səhnə fəaliyyətinə 1976-cı ildən Azərbaycan Opera və Balet Teatrının solisti kimi başlamışdır. Onun güclü səsi qısa bir müddətdə tamaşaçıların və teatr ictimaiyyətinin diqqətini cəlb etdi. F. Əmirovun "Sevil"ində Sevil və Dilbər, Ü. Hacıbəyovun "Koroğlu"sunda Nigar, D. Puççininin "Bohema"sında Timi və Muzetta, C. Verdinin "Otello" və "Aida"sında Dezdemon və Aida partiyaları yaradıcılığının əsasını təşkil edir. X. Qasımova vokalislərin bir sıra beynəlxalq müsabiqələrinin qalibi, 1981-ci ildə Afinada keçirilən festivalın "Qran Pri" və Qızıl medalının laureatıdır. Bakı kinostudiyalarında filmə çəkilmişdir.

Xuraman Əkrəm qızı Qasımova dünyanın bir sıra ölkələrində böyük uğurla konsertlər verir, Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında dərs deyir.

Xuraman Qasımovanın bacısı **Fidan Əkrəm qızı Qasımova** ilk müğənnidir ki, Azərbaycan vokal məktəbini beynəlxalq səviyyəyə qaldırmış və xarici ölkələrdə keçirilən bir çox nüfuzlu vokal müsabiqələrinin qalibi olmuşdur. Hələ tələbəlik illərində o, Cenevrədə (İsveçrə) keçirilən I beynəlxalq müsabiqəsində gümüş medala layiq görülmüş və Niderlandda keçirilən müsabiqədə II yerə çıxmışdır. Onun ən böyük qələbəsi 1977-ci ildə İtaliyada Vietti adına beynəlxalq vokalçılar müsabiqəsinin I mükafatına layiq görülməsi oldu.

1976-cı ildə F. Qasımovanı Azərbaycan Opera Teatrına solist dəvət edirlər. Teatrın işləri ilə bərabər o, pedaqoji fəaliyyətlə də məşğul olur. F. Qasımova xarici ölkələrə çoxlu qastrol səfərləri edərək Azərbaycan mədəniyyəti və incəsənətini təbliğ edir. F. Qasımova Azərbaycanın xalq artisti və SSRİ xalq artisti, eləcə də Respublika Dövlət mükafatı laureatı adına layiq görülmüşdür. 1997-ci ildə o, Azərbaycan Respublikasının «Şöhrət Ordeni» ilə təltif olunmuşdur.

İbrahimxəlil xan

Təxminən 1726-cı ildə Şuşa yaxınlığında doğulmuşdur. 1759-1806-cı illərdə Qarabağ hakimi.

Cənubi Qafqazda Azərbaycanın qədim feodal dövləti Qarabağ xanlığı dəfələrlə yadelli işğalçıların hücumlarına məruz qalmışdır. Xüsusilə, İran şahı Ağa Məhəmməd şah Qacarın XVIII əsrin ikinci yarısındakı hücumları daha ağır olmuşdur. Qacar müharibələr üçün ondan atlılar və vəsait tələb edirdi. Ona görə də İbrahimxəlil xan rus çarından himayə istəməyə məcbur oldu. 1783-cü ildə o, Peterburqa elçilər göndərdi. (Bu səhnə rəssam Q. Qaçarın tərəfindən "Qarabağ xanlığından Peterburqa elçilərin gəlməsi" əsərində gözəl təsvir olunmuşdur). II Yekaterina elçiləri qəbul etdi. Elçilər Qarabağ xanı İbrahimxəlil xanın Rusiya təbəəliyinə girmək xahişini imperatriçəyə bildirdilər. Təklif anlaşıqlı şəkildə qəbul edildi. 1795-ci ildə Şah Qacar növbəti dəfə Şuşa qalasını mühasirəyə aldı. Mühasirə 33 gün davam etdi, 34-cü gün Qacar mühasirəni götürüb Gürcüstana getdi. 1796-cı ildə general V. Zubov böyük qoşun dəstəsilə Şimali Azərbaycana girdi. İbrahimxəlil xan vəziri - xarici işlər naziri, böyük şair Molla Pənah Vaqifi onun yanına göndərərək Qarabağın rus təbəəliyinə keçmək təklifini təkrarladı. 1897-ci ildə Rusiyanın yeni çarı I Pavel Azərbaycandakı qoşunları geri çağırırdı. Bundan istifadə edən İran şahı Qacar təkrarən Qarabağa hücum etdi. Ancaq bu yürüşdə Qacar öldürüldü. İbrahimxəlil Qarabağa qayıtdı və 1805-ci il mayın 14-də Kür çayı sahilində general Sisianovla Qarabağ xanlığının Rusiya tərkibinə keçməsilə bağlı Kürəkçay traktatını imzaladılar. 1806-cı ildə İran qoşunları təkrarən Qarabağa hücum etdi. Rus qoşunlarının Şuşada yerləşən qarnizonunun rəisi mayor Lisaneviç xanın xəyanətçılığından şübhələnərək İbrahimxəlil xanı və ailəsini güllələdi.

1813-cü ildən sonra ermənilər Qarabağa İran və Türkiyədən köçərək gəlmişlər. 1823-cü ildə Qafqaz canişininin dəftərxanasının keçirdiyi siyahıyaalmaya görə orada yaşayan 18563 ailənin ancaq 1559-u və ya 8,4 faizi ermənilər idi. 1832-ci ildə Qarabağ əhalisinin 34,2 faizi erməni, 64,8 faizi azərbaycanlılar idi.. XX əsrin sonunda isə azərbaycanlılar Qarabağdan tamamilə qovuldular.

İbrahimov Mirzə
(*Mirzə Əjdər oğlu İbrahimov*)

1911-ci ildə Cənubi Azərbaycanın Sərab şəhəri yaxınlığında İvə kəndində doğulmuşdur. Yazıçı dramaturq, ictimai və dövlət xadimi. Azərbaycanın əməkdar incəsənət xadimi, xalq yazıçısı, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, SSRİ və Azərbaycan SSR Dövlət Mükafatı laureatı və C. Nehru adına Beynəlxalq mükafatın laureatı, Azərbaycan EA-nın akademiki. Bakıda və Leninqrad Şərqsünaslıq İnstitutunda təhsil almışdır.

M. Ə. İbrahimov 1918-ci ildə ailəsi ilə birlikdə Bakıya köçmüşdür. Ədəbi fəaliyyətə 1938-ci ildən başlamış, "Qazılan buruq" şeirini çap etdirmişdir, sonra o, vaxtkı Azərbaycan kəndinin həyatından bəhs edən "Həyat" pyesini yazmışdır. İspaniyada başlayan vətəndaş müharibəsindən bəhs edən "Madrid" pyesini, 1941-45-ci illər sovet-alman müharibəsi dövründə "Kəndçi qızı", "Yaxşı adam" komik pyeslərini yazmışdır. Konfliktlərin kəskinliyi və hadisələrin reallığı onun dramaturgiyasına xasdır.

Cənubi Azərbaycan silsiləsindən yazdığı "Cənub hekayələri", "Gələcək gün" romanında İranda baş verən milli azadlıq hərəkatından bəhs olunur. "Böyük dayaq" romanı müharibədən sonrakı kənd həyatından bəhs edir. "Pərvanə" roman-epopeyası Nəriman Nərimanovun həyat və yaradıcılığına həsr olunmuşdur. M. Ə. İbrahimov dramaturgiya və dillə bağlı məqalələr və publisistik yazılarla da çıxış etmişdir. C. Məmmədquluzadə haqqında monoqrafiyanın müəllifidir. A. Ostrovski, A. Çexov və Şekspirin əsərlərini Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir.

Mirzə Əjdər oğlu İbrahimov Azərbaycan Yazıçılar İtifaqının sədri, SSRİ Yazıçılar İtifaqının katibi, Azərbaycanın maarif naziri, Azərbaycan Nazirlər Sovetinin sədr müavini olmuş, dəfələrlə SSRİ və Azərbaycan Ali Sovetlərinə deputat seçilmiş, 1954-58-ci illərdə Azərbaycan Ali Soveti Rəyasət heyətinin sədri və SSRİ Ali Sovetini sədrinin müavini olmuşdur. Orden və medallarla təltif olunmuşdur.

1993-cü ildə Bakıda vəfat etmişdir.

İmadəddin Nəsimi
(Seyid Əli)

1369-cu ildə Şamaxıda doğulmuşdur. Şair, mütəfəkkir. Sənətkarlar arasında böyümüş, ilk təhsilini Şamaxıda almışdır. Tarixi, ədəbiyyatı, dini elmləri, məntiqi, riyaziyyatı, astronomiyayı yaxşı bilmişdir. Riyazi poetikanın bilicisi olmuş, Azərbaycan, ərəb, fars dillərində yazmışdır.

Nəsimi Yaxın Şərq ölkələrində dərvişlik etmiş, Təbrizdə və Anadoluda yaşamışdır. Panteizmin təbliğatçısı olmuşdur. Gözəlliyi əhatə edən aləmdə və insanın özündə axtarmağa, insanı ən gözəl yaradan qüvvə kimi görməyə çağıraraq deyirdi: Allah insanın üzündə təcəllə tapıb, onun vasitəsilə təzahür edir.

*Ey daşlar və dəmirilər içrə xəzinə axtaran,
İnsandan böyük xəzinə gəlməmiş cahana!*

Nəsiminin əsərləri Yaxın Şərqdə və Orta Asiyada böyük şöhrət qazandı. O, sosial haqsızlığa qarşı çıxır, fanatizmi, mövhumatı tənqid edir, düzlüyə, ağılın qələbəsinə çağırırdı. Poeziyasında sufi mistik motivlər güclüdür. Allahla vəhdətləşməyə cəhd edir. Nəsiminin humanizmi Nizaminin humanist ənənələri ilə vəhdət təşkil edir. Nəsimi sözün əsl ustası olub, qəzəl, rübai, müxəmməs, qəsidə və s. janrlarda yazıb yaratmışdır.

*Ey cəmalın səhifəsində xətmə Quran buldum uş.
Saçının hər tərəsində küfrü iman buldum uş.
Çün hidayət eyləmiş həqq üzünə nuri-əzəl,
Ol səbəbdən kim üzündə nuri-burhan buldum uş.
Surətin müsfəhdir ey dilbər, üzün bədri munir,
Tələtin şəmsiz zühadır, mahi-taban buldum uş.
Ey səkkiz cənnəti ədni ərz edən zahid, mana
Mən bu gün yarın cəmalında gülüstan buldum uş
Cövrünə qaldım təhəmmül, səbr edib, yarın müdam,
Dərdə dərman ondan oldu, dərdə dərman buldum uş
Ey Nəsimi, vəchi-Allahın kəlamidir üzün
Kim, bu vəchilillah içində fəzli-rəhman buldum uş.*

Öz baxışlarına görə Nəsimi dəfələrlə həbs olunmuşdur. 1417-ci ildə isə Hələbdə Misir sultanının fərmanına əsasən dəhşətli edama məruz qalıb - dərisi diri-diri soyulmuşdur.

*Zahidin bir barmağın kəssən dönüb haqqdan qaçar,
Amma bu miskin aşiqi sərpa soyalar ağlamaz.*

Seyid Əlinin (İmadəddin Nəsimi) yaradıcılığı Yaxın və Orta Şərqdə poeziyanın inkişafına böyük təsir göstərmişdir.

Əsərləri dünyanın bir çox dillərinə tərcümə edilərək çap olunmuşdur. Haqqında monoqrafiyalar, şeirlər, poemalar, romanlar, musiqi əsərləri yazılmış, Bakının mərkəzində ona abidə qoyulmuş, abidə qoyulduğu rayon Nəsimi adlanır, adına elmi-tədqiqat institutu var. Haqqında ikiseriyalı “Nəsimi”bədi filmi çəkilmişdir. Hələbdə qəbrinin üstündə mavzoley tikilmiş, küçələrdən birinə adı verilmişdir.

İmamverdiyev İlqar
(İlqar Cəmil oğlu İmamverdiyev)

1956-cı ildə Gəncədə doğulmuşdur. Aşıq, bəstəkar. Sənətşünaslıq doktoru, professor. C. Hacıbəyli adına müsabiqənin laureatı. 1981-ci ildə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasını bitirdikdən sonra tardan və sazdan dərs demişdir. XX əsrin 80-ci illərin ortalarında Daşkənd Konservatoriyasında ixtisasını artırmışdır.

İ. İmamverdiyev aşıq musiqisini nota salan ilk azərbaycanlı bəstəkardır. “Koroğlu uvertürası”nı sazda ifa etmişdir. 20-yə qədər elmi işin müəllifidir. Sazda ifa olunması üçün bir neçə musiqi pyesi yazmışdır.

İlqar Cəmil oğlu İmamverdiyev 2000-ci ildən Ərzurumdakı Atatürk Universitetində Azərbaycan musiqi alətlərindən dərs deyir.

İsgəndərov Adil
(*Adil Rza oğlu İsgəndərov*)

1910-cu ildə Gəncədə doğulmuşdur. SSRİ xalq artisti, Azərbaycanın əməkdar incəsənət xadimi, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı. 1931-ci ildə Bakı teatr texnikumunu, 1936-cı ildə Moskva Dövlət Teatr İncəsənəti İnstitutunu bitirmişdir. 1932-36-cı illərdə A. İsgəndərov oxumaqla bərabər, E. Vaxtanqov adına Moskva Teatrında rejissorluq təcrübəsində olmuşdur. 1936-60-cı illərdə A. İsgəndərov Azərbaycan Dövlət Dram Teatrında rejissor, baş rejissor və direktor olmuşdur. 1966-74-cü illərdə Bakı Kinostudiyasının direktoru olmuşdur. A. İsgəndərovun ilk quruluş verdiyi A. Korneyçukun "Platon Kreçet" və M. İbrahimovun "Həyat" pyesi ictimaiyyət tərəfindən rəğbətlə qarşılandı. Azərbaycan Dövlət Dram Teatrında işlədiyi 25 il ərzində S. Vurğunun "Fərhad və Şirin", "Vaqif", C. Cabbarlının "Aydın", "1905-ci ildə", M. S. Ordubadinin "Dumanlı Təbriz", Ə. Məmmədخانlının "Şərqi səhəri", V. Şekspirin "Otello", M. Hüseyinin "Cavanşir" və başqa əsərlərə quruluş vermişdir. A. İsgəndərovun teatrda S. Vurğunun "Vaqif" dramına verdiyi quruluş yaradıcılığının zirvəsi olmuşdur. A. İsgəndərov Azərbaycan opera və balet teatrında və Rus dram teatrında da əsərlər tamaşaya qoymuşdur. A. İsgəndərovun aktyor kimi kinoda da xidmətləri böyükdür. "Qara daşlar", "Uzaq sahillərdə", "Məhəbbət dastanı", "Romeo mənim qonşumdur", "Dərviş Parisi partladır", "Məhəbbətim mənim, kədərim mənim" filmlərində yaddaqalan obrazlar yaratmışdır. Quruluşçu rejissor kimi, "Əhməd haradadır" filmi çəkmişdir. A. İsgəndərov 1937-ci ildən Azərbaycan Dövlət İncəsənət İnstitutunda işləmiş, professor olmuşdur.

Adil Rza oğlu İsgəndərov dəfələrlə Azərbaycan SSR Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1978-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir.

İsgəndərov Əhməd
(*Əhməd Əhməd oğlu İsgəndərov*)

1927-ci ildə Bakının Mərdəkan kəndində doğulmuşdur. Tarixçi-şərqşünas. Tarix elmləri doktoru, professor, Rusiya EA-nın müxbir üzvü, Rusiyanın əməkdar elm xadimi. Ümumittifaq Xarici Dillər İnstitutunun yapon dili və MDU-nun fəlsəfə fakültəsini bitirmişdir.

1957-58-ci illərdə Ə. İsgəndərov SSRİ EA-nın Şərqşünaslıq İnstitutunda kiçik elmi işçi, 1958-60-cı illərdə "Problemı mira i sosializma" jurnalında məsləhətçi redaktor, şöbə müdirinin müavini, 1960-63-cü illərdə SSRİ EA-nın Asiya Xalqları İnstitutunda böyük elmi işçi, 1963-65-ci illərdə "Problemı mira i sosializma" jurnalında şöbə müdiri, 1965-69-cu illərdə Sov. İKP MK informasiya şöbəsində məsləhətçi, 1969-70-ci illərdə SSRİ Xarici İşlər Nazirliyində məsləhətçi-ekspert, 1970-72-ci illərdə SSRİ EA-nın Beynəlxalq Fəhlə Hərəkatı İnstitutunun direktor müavini, 1972-87-ci illərdə SSRİ EA-nın Ümumi Tarix İnstitutunda baş elmi işçi, direktor müavini, 1987-ci ildən "Voprosı istorii" jurnalının baş redaktoru olmuşdur. Ə. İsgəndərov 100-dən artıq nəşr olunmuş elmi əsərin müəllifidir. Onun işləri dünyanın bir sıra xarici dillərinə tərcümə olunmuşdur.

Əhməd Əhməd oğlu İsgəndərovun əsas elmi işləri: "XVI yüzilliyin feodal Yapon şəhəri", "Afrika, siyasət, iqtisadiyyat, ideologiya", "Toetomi Xideyosi", "Tarix və cəmiyyət", "Portuqaliyanın Yaponiyaya girməsi tarixindən", "Rusiya monarxiyası: islahatlar və inqilab" əsərləridir.

Kazımbəyli Cahangir

1885-ci ildə Gəncədə doğulmuşdur. Çar ordusunun polkovniki, 1920-ci ildə Gəncə hərbi qarnizonundakı üsyanın başçısı, 1939-cu ildə Varşavanın müdafiəsində diviziya komandiri. Peterburq Hərbi Hava Akademiyasını bitirmişdir.

Kazımbəyli 1914-18-ci illər rus-alman müharibəsinin iştirakçısı olmuş, 1918-ci ilin əvvəlində Vətənə qayıtmışdır. Elə o ildə də Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti hökuməti tərəfindən Gəncə hərbi qarnizonuna komandir təyin olunur. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti hökuməti süqut etdikdə 1920-ci ilin aprelində ə kommunist rejiminə qarşı Gəncə qarnizonunu üsyana qaldırdı. 1920-ci il mayın 28-də Sovet Rusiyasının XI ordusu Gəncəyə hücum etdi. Qanlı döyüşlər getdi. Gəncə qarnizonu Kazımbəylinin komandanlığı altında bolşeviklərə layiqli cavab verdi. Qüvvələr bərabər deyildi. Yeddi gün, yeddi gecə vuruşduqda sonra Gəncə qarnizonu təslim oldu. Kazımbəyli deyirdi: "Doğrudur, biz döyüşü uduzduq, yoldaşlarımızın çoxu qurban getdi. Vətən uğrunda can hayıf deyil, ancaq düşmən bunu unutmaz". Sovet ordusu bir neçə min döyüşçüsünü və zabitini itirdi. Onların cəsədlərini yığmağı çətdirmirdilər, çaqqallar yeyirdi. Bu qanlı döyüşdə Azərbaycanın şanlı oğulları, general Cavad bəy Şıxlinski, Teymur bəy Novruzov, zabitlərdən Məmməd Mirzə, Sarı Ələkbər, Qara Mehdi və başqaları Vətən yolunda qəhrəmanlıqla həlak oldular. Bu qanlı faciə haqqında kommunist rejimi 70 il susmağı məsləhət bildi. İnanırıq ki, tarixin bu səhifələri araşdırılacaq və bu hadisə Azərbaycan tarixində öz layiqli yerini tutacaqdır.

Gəncə üsyanı yatırıldıqdan sonra Cahangir Kazımbəyli Türkiyəyə, sonra Polşaya gedir. Burada o, Polşa ordusuna daxil olub diviziyaya komandirlik edir. 1939-cu ildə Varşavanın müdafiəsində iştirak edib, almanlara əsir düşür. Müharibədən sonra İtaliyaya köçür. Sonra İstanbula gəlir. 1954-cü ildə Almaniya Federativ Respublikasına gedir. Burada azərbaycanlıların birliyini yaratmaq üçün onlar arasında təşkilati-siyasi söhbətlər aparır. Almaniya Azərbycan Mərkəzini yaradır. 1955-ci ilin yanvarında Almaniya Demokratik Respublikasının xüsusi agentı tərəfindən Moskvada xaincəsinə arxadan güllə ilə vurulur.

Kərbəlayi Səfixan

1788-ci ildə Cənubi Azərbaycanın Əhər vilayətində doğulmuşdur. Memar. Bu sənətin incəliklərini Təbrizdə öyrənmişdir. XIX əsrin ikinci yarısında Şuşaya köçmüşdür. 122 il yaşamışdır. Ağdamda, Bərdədə və Şuşada iki məscidin, Odessadakı və Aşqabaddakı "Qarabağlılar" məscidini layihələşdirmişdir. O, habelə türk hamamlarının, ovdanların və başqa məişət binalarının müəllifidir.

Kərimov Kərim A.
(*Kərim Abbasəli oğlu Kərimov*)

1917-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Mühəndis xidməti general-leytenantı. Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, 1942-ci ildə Azərbaycan Dövlət Sənaye İnstitutunun energetika fakültəsini, 1943-cü ildə Hərbi Artilleriya Akademiyasını bitirmişdir.

1943-45-ci illərdə reaktiv mərmilər buraxan Moskva zavodlarında hərbi nümayəndə olmuşdur. 1945-ci ildən 20 il SSRİ Müdafiə Nazirliyinin aparatında müxtəlif vəzifələrdə işləyərək, böyük mühəndisdən kosmik vasitələr idarəsinin rəisliyinə qədər yüksəlmişdir. 1965-ci ildə sahə sənaye nazirlikləri yarandıqda K. Kərimov Ümumi Maşınqayırma Nazirliyində baş kosmik idarəsinə rəhbərlik edir. O illərdə sovet sənayesi "Soyuz" uçan pilotlu gəmilərin istehsalında böyük səy göstərirdi. K. Kərimov bu gəmilərin uçuşu üzrə Dövlət komissiyasının sədri təsdiq olunur. Bu vəzifədə fasiləsiz olaraq 25 il xidmət etmişdir. Akademiklərdən V. P. Qluşko, V. P. Mişin, Y. P. Semyonov onun müavinləri olmuşlar. K. Kərimov ehtiyata çıxdıqdan sonra 1991-ci ildən Kosmik Uçuşların İdarəetmə Mərkəzində məsləhətçi işləmişdir.

Kərim Abbasəli oğlu Kərimov bir sıra orden və medallarla təltif olunmuşdur. Yerində zondlaşdırılması üçün oriyentirli peykləri yaratdığına görə Lenin, bir sıra beynəlxalq uçuşların müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsinə görə SSRİ Dövlət mükafatına layiq görülmüşdür.

Kosmonavtikanın inkişafında böyük rolunu və Azərbaycan Respublikası qarşısında nailiyyətlərini nəzərə alaraq Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin fərmanı ilə K.Kərimov "Şərəf" Ordeni ilə təltif edilmişdir.

Kərim Kərimov "Kosmosa yol" avtobioqrafik kitabın müəllifidir.

Sovet kosmonavtikasının əfsanəvi şəxsiyyəti adını qazanan Kərim Kərimov 2003-cü ilin aprelində vəfat etmişdir.

Kərimov Kərim M.

(Kərim Məmmədخان oğlu Kərimov)

1933-cü ildə Ağdamda doğulmuşdur. 1957-ci ildə Azərbaycan Sənaye İnstitutunu dağ mühəndisliyi geofizikası ixtisası üzrə bitirmişdir. Geologiya-mineralogiya elmləri doktoru, professor, Beynəlxalq Energetika Akademiyasının üzvü, Azərbaycan əməkdar elm və texnika xadimi.

İnstitutu bitirdikdən sonra K. M. Kərimov Dərin Neft-Qaz Yataqları Problemləri Elmi-Tədqiqat İnstitutunda kiçik elmi işçi, kəşfiyyat ekspedisiyanın rəhbəri olmuşdur. 1992-ci ildən K. Kərimov Geofizika və Mühəndis Geologiyası İstehsalat Birliyinin direktoru olmuşdur. K. Kərimov elmi nəticələrə əsaslanaraq yer qabığında seysmik sərhdərlərin çoxunu stratifikasiya edərək, əsaslı şəkildə onlara dəyişikliklər etmişdir. Bu işlərdən sonra Kür və Cənubi Xəzər çökəkliyində neftqazdaşıyıcılıq məsələsinə yenidən baxmağa imkan yaratdı. K. Kərimov birmənalı şəkildə sübut etdi ki, Azərbaycanda və Xəzərin Azərbaycan hissəsində neft və qaz ehtiyatları 8 milyard tondan artıqdır.

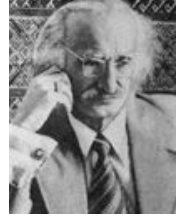
K. Kərimov 350-dən artıq elmi işin, habelə bir sıra monoqrafiyaların, atlas, xəritə və ixtiraların müəllifidir.

K. Kərimov həm də rəssam-karikaturaçı kimi tanınır. Onun qələmindən və fırçasından 2500-dən artıq karikatura çıxmışdır. K. Kərimovun siyasi plakatları Bakıda, Moskvada, Sankt-Peterburqda, İstanbulda sərgilərdə nümayiş etdirilmişdir.

Kərim Məmmədخان oğlu Kərimov dünyanın bir sıra ölkələrinin geologiya və geofizika cəmiyyətlərinin üzvüdür. Azərbaycan Milli Geofizika Cəmiyyətinin prezidentidir.

Kərimov Lətif
(*Lətif Hüseyn oğlu Kərimov*)

1900-cü ildə Şuşada doğulmuşdur. Dekorativ sənəti ustası, ornamentçi-rəssam, sənətşünas. Azərbaycanın xalq rəssamı, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı, Azərbaycanın əməkdar incəsənət xadimi. Təbriz xalça məktəbinin rəssamlarının rəhbərliyi altında yüksək ustalığa çatmışdır.

L. H. Kərimov 1912-29-cu illərdə Cənubi Azərbaycanda yaşamışdır. 1930-cu ildən ömrünün sonunadək "Azərbaycan" birliyinin bədii-texniki rəhbəri olmuşdur. O, 1200-dən çox xalça naxışının ornamentinin müəllifidir. Onun xalça ornamentikasının zənginləşdirilməsi yolundakı axtarışları, tematik və portret xalçaların toxunması təcrübəsi zəngin və rəngarəng idi. "Firdovsi" xalçası özünün yüksək bədii-texniki keyfiyyətləri haşiyəyə çıxarılmış ornamentlərin zərifliyi, ornamental formaların kombinasiyalarının, ritmlərin aydınlığı və dəqiqliyi, bitkinliyi ilə fərqlənir. Ərəb hərflərilə çap olunmuş şeir nümunələri xalça dekoru ilə üzvi vəhdət təşkil edir. "Bahar", "Göy-göl", "Qarabağ", "Şuşa", "Nizami", "Füzuli", "Nəsimi", "Vaqif" və başqa xalçaları özünün tərəvətli dekorativ həlli ilə diqqətçəkəndir. Onun xalçaları London, Paris, Nyu-York, Dehli, Qahirə, Tehran və dünyanın bir sıra başqa muzey və saraylarının bəzəyidir. L. Kərimov eyni zamanda Azərbaycan EA-nın Memarlıq və İncəsənət İnstitutunun dekorativ tətbiqi sənət şöbəsinin müdiri olmuşdur. O, həm də dizayner olmuşdur. Binaların daxili interyerlərini bəzəmiş, kitablara tərtibat vermiş, zərgərlik məmulatları üçün maketlər və başqa dekorativ bəzək işləri görmüşdür.

Lətif Hüseyn oğlu Kərimov orden və medallarla təltif olunmuşdur.

90-cı illərin əvvəlində Bakıda vəfat etmişdir.

Kərimov Mahmud
(*Mahmud Kərim oğlu Kərimov*)

Kərimov Mahmud Kərim oğlu 1948-ci ildə doğulmuşdur. Fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor, AMEA-nın akademikidir. 1971-ci ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin fizika fakültəsini bitirmişdir. 1973-cü ildən Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Fizika İnstitutunda, 1974-cü ildən Radiasiya Tədqiqatları Sektorunda, 1984-cü ildən isə həmin sektorun direktoru işləmişdir.

Professor M. Kərimovun molekulyar bərk cisimlər əsasında informasiya çeviriciləri fizikasının inkişafı ilə bağlı elementar elektron və molekulyar proseslərin yeni elmi əsaslarının yaradılmasında və həmçinin molekulyar elektronika və informatika sahəsindəki aktual istiqamətlərin formalaşmasında xidmətləri var. Onun tərəfindən ilk dəfə olaraq yüksəkmolekulyar sistemlərdə güclü elektrik və maqnit sahəsinin təsiri ilə baş verən elementar elektron və molekulyar proseslər, elektrik və fotoelektrik keçiriciliyinin maqnit spin effektləri tədqiq edilmişdir ki, bu da öz növbəsində materialların xassələrinin elektrik və maqnit sahəsi ilə idarə edilməsinə yollar açmışdır və makromolekulların informasiya yaddaşı və çevrilməsi mexanizmlərini aydınlaşdırmışdır. M. K. Kərimov 100-dən artıq elmi əsərin və ixtiraların müəllifidir ki, onların böyük əksər çoxluğu keçmiş SSRİ, Rusiya və xarici elmi jurnallarda nəşr edilmişdir. O, müntəzəm olaraq elmi konfranslarda, simpoziumlarda və seminarlarda iştirak edir.

M. K. Kərimov həmçinin bir sıra elmi forumların təşkilatçılarından biri olmuşdur. MDB ölkələri üzrə Atom Enerjisinin Sülh Məqsədi ilə İstifadəsi Komissiyasında Azərbaycan Respublikasının səlahiyyətli nümayəndəsidir. 1999-cu ildə isə "Atom Enerjisindən Sülh Məqsədləri üçün İstifadə üzrə" Türkdilli Dövlətlərin Komitəsinin üzvü seçilmişdir. O, Atom Enerjisi üzrə Beynəlxalq Agentliyin Azərbaycandakı bəzi proqramlarının milli koordinatorudur. Hazırda AMEA-nın prezidentidir.

Kirmanşahlı Mir Seyfəddin

1892-ci ildə Tehran yaxınlığındakı Kirmanşahda doğulmuşdur. Aktyor, rejissor, sənətsünaş. 1908-ci ildə Rusiyaya gəlmişdir. İlk təhsilini Tiflisdə almış, sonra Moskva Teatr Texnikumunda oxumuşdur.

Yaradıcılıq fəaliyyətinə Tiflisin Azərbaycan teatrında başlamışdır. Burada o, C. Məmmədquluzadənin "Ölümlər"ində İsgəndəri, M. F. Axundovun "Hacı Qara"sında Heydər bəyi, Ş. Saminin "Dəmirçi Gavə"sində Gavə, N. Qoqolun "Müfəttiş"ində bələdiyyə rəisini və başqa rolları böyük ustalıqla ifa etmişdir. Onun gözəl səsi, hərəkətləri böyük səhnə mədəniyyəti tamaşaçılarda rəğbət hissi ilə qarşılanırdı. O, rejissor kimi bu teatrda E. Molyerin, "Jorj Danden", H. Cavidin "Uçurum", C. Cabbarlının "Aydın", F. Şillərin "Qaçqlar", N. Vəzirovun "Hacı Qənbər", Şekspirin "Hamlet" əsərlərini böyük ustalıqla tamaşaya qoymuşdu. 1919-cu ildə Ş. Kirmanşahlı Tiflisdəki Azərbaycan teatrının kollektivi ilə İstanbulda böyük müvəffəqiyyətlə çıxış etmişdi. 1920-ci ildən M. Kirmanşahlı Azərbaycan Dövlət Dram teatrında aktyor və rejissor işləməklə bərabər filmlərə də çəkilir.

O, 1930-cu ildə İrana qayıdır. Təbrizdə teatr truppasına rəhbərlik edir, İran teatr səhnələrində Ü. Hacıbəyovun "O olmasın, bu olsun" musiqili komediyasını "Leyli və Məcnun" operasını, M. F. Axundovun "Lənkəran xanının vəziri", Ə. Haqverdiyevin "Pəri cadu" və başqa əsərləri tamaşaya qoyur. Tehranda "Dramaturji Studiya" açaraq burada səhnə ustalığından dərs keçirdi.

Mir Seyfəddin Kirmanşahlı İranda siyasi görüşlərinə görə təqib olunmuşdur.

1933-cü ildə Tehranda vəfat etmişdir.

Köçərli Tofiq
(*Tofiq Qasım oğlu Köçərli*)

Tofiq Köçərli 1929-cu il fevralın 11-də Gədəbəy rayonunun İsalı kəndində anadan olmuşdur. Orta məktəbi bitirdikdən sonra ali təhsilini 1945-1950-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Universitetinin tarix fakültəsində almışdır. Əmək fəaliyyətinə 1950-1951-ci illərdə Quba Müəllimlər İnstitutunda müəllim kimi başlayan Tofiq Köçərli 1952-1953-cü illərdə Ağdam Müəllimlər İnstitutunda kafedra müdiri, 1953-1956-cı illərdə Həsən bəy Zərdabi adına Gəncə Pedaqoji İnstitutunda müəllim, baş müəllim və dosent işləmişdir. Tofiq Köçərli 1957-1965-ci illərdə Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsi yanında Partiya Tarixi İnstitutunda baş elmi işçi, 1965-1972-ci illərdə Bakı Ali Partiya Məktəbinin kafedra müdiri, 1972-1990-cı illərdə rektoru, 1990-1991-ci illərdə isə professoru olmuşdur. O, 1993-2001-ci illərdə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının İctimai-Siyasi Tədqiqatlar İnstitutunun elmi işçisi, 2002-ci ildən ömrünün sonunadək Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutunun baş elmi işçisi vəzifəsini tutmuşdur.

O, 1981-ci ildə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü, 1989-cu ildə isə həqiqi üzvü seçilmişdir.

Tofiq Köçərli müasir Azərbaycan tarixinin aktual problemlərinin araşdırılması ilə ardıcıl məşğul olmuş, bu sahədə bir çox kitab və monoqrafiyanın, 120-dən çox məqalənin müəllifi kimi tanınmışdır. Azərbaycan tarixşünaslığına töhfələr verən alimin əsərləri ölkəmizdə, eləcə də onun sərhədlərindən kənarında elmi ictimaiyyət tərəfindən maraqla qarşılanmışdır. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin təşkili və fəaliyyətinin öyrənilməsi, Naxçıvanın və Qarabağın tarixinin ən mühüm məsələlərinin tədqiqi onun əsas elmi nailiyyətləri sırasındadır.

Tofiq Köçərli tarix və siyasi elmlər sahəsində fəaliyyəti ilə yanaşı, dövlət idarəçiliyi üzrə yüksək ixtisaslı kadrların hazırlanması işində də uzun illər səmərəli xidmət göstərmişdir.

Köçərli Tofiq Qasım oğlu Azərbaycan Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur.

31 Oktyabr 2007 il Bakı şəhərində dünyasını dəyişmişdir.

T. Q. Köçərlinin qardaşı Firudin Köçərli filosof-alim, fəlsəfə elmləri doktoru, Azərbaycan EA-nın akademiki olmuşdur.

Koroğlu Xalıq
(Xalıq Hüseyn oğlu Koroğlu)

1919-cu ildə Cənubi Azərbaycanın Sərab şəhərindən Türkmənistanın Aşqabad şəhərinə gedən yolda doğulmuşdur. Filoloq-alim, ədəbiyyatçı. Filoloji elmlər doktoru, professor. 1946-cı ildə Moskva tibb institutunu bitirmişdir. 1956-cı ildə MDU-nun filologiya fakültəsini bitirmişdir.

1944-48-ci illərdə X. Koroğlu Moskva Şərqşünaslıq İnstitutunda, 1948-58-ci illərdə Moskva Xarici Ticarət İnstitutunda dərs demişdir. 1958-71-ci illərdə Böyük Sovet Ensiklopediyasında xarici şərq ədəbiyyatı şöbəsinin müdiri, 1971-86-cı illərdə SSRİ EA-nın Dünya Ədəbiyyatı İnstitutunda baş elmi işçi, 1986-cı ildən MDU-nun filologiya fakültəsinin professoru.

Mətbuatda 1946-cı ildən çap olunur. 150-dən artıq elmi əsərin müəllifidir. İlk kitabı "Fars-rus, rus-fars ümumiqtisadi və xarici ticarət lüğəti" 1957-ci ildə çap olunmuşdur. Orta və ali məktəblər üçün "Uzbekskaya literatura", "Turkmenskaya literatura" dərsliklərinin, "Oğuz qəhrəmanlıq eposu", "Eposun orta Asiya, İran və Azərbaycan xalqları ilə əlaqəsi", "Müasir fars ədəbiyyatı" monoqrafiyalarının və bir sıra başqa ədəbiyyatşünaslıq əsərlərinin müəllifidir. "Quran" və "İncil" əsasında, şamançılıqdan islama qədər (altı dindən) bəhs etdiyi "Ruhani mədəniyyət və bədii ədəbiyyat" mühazirələr silsiləsi dinləyicilərdə xüsusi maraq yaratmışdır.

Koroğlu Xalıq Hüseyn oğlu MDU-nun əməkdar professoru fəxri adını daşıyırdı. O, beynəlxalq türk akademiyasının üzvü, Əl Buxari adına beynəlxalq mükafatın laureatı olmuşdur.

Göyərçin xanım
(*Gövhər Əhməd qızı Qazıyeva*)

İlk qadın aktyorumuzdur. Göyərçin, əslində onun teatr təxəllüsüdür, əsl adı isə Gövhərdir. Gövhər Əhməd qızı Qazıyeva 1887-ci ildə Tiflisdə ziyalı ailəsində anadan olub, orada nəcib qızlar institutunu bitirib, rus və Azərbaycan dillərində mükəmməl təhsil alıb. İbrətəməz, maraqlı bir həyat yolu keçib.

19-cu əsrin sonu – 20-ci əsrin əvvəli Tiflisin teatr mühiti, çox maraqlı və rəngarəng idi. Tiflis zadəgan teatrında həvəskar azərbaycanlı aktyorlar da tez-tez tamaşalar verirdilər. Bu zaman Tiflisdə bir neçə Azərbaycan teatr truppası fəaliyyət göstərirdi. Bunlardan mühümləri Mirzə Əli Abbasovun rəhbərlik etdiyi "Dram cəmiyyəti" və Həbib bəy Köçərlinskinin başçılıq etdiyi "Səadət" truppası idi.

1906-cı ildən səhnə fəaliyyətinə başlayan Göyərçin xanım hər iki truppasının tamaşalarında uğurla çıxış etmişdir. İlk qadın aktyorumuzun Tiflis zadəgan teatrında iştirak etdiyi ilk tamaşa Nəcəf bəy Vəzirovun "Müsibəti-Fəxrəddin" faciəsi idi. 1910-cu il oktyabrın 9-da verilmiş bu tamaşa böyük müvəffəqiyyətlə keçmişdi. Yenə həmin il oktyabrın 30-da "Səadət" dram dəstəsi Şəmsəddin Saminin "Gaveyi-ahəngər" pyesini tamaşaya qoymuşdu. Tamaşada Gavə rolunda Sultanov, Fərhad rolunda Mir Seyfəddin Kirmanşahlı, Xubçöhr rolunda Göyərçin xanım çıxış edirdilər.

Göyərçin xanımın şöhrəti tez bir zamanda bütün Zaqafqaziyaya yayıldı. Bakı qəzetləri ona məqalələr həsr etdi. "Nicat" cəmiyyəti onu Bakıya çağırdı.

Göyərçin xanımın repertuarı geniş və əhatəli idi. O, Henrix Heynenin "Əlmənsur", Loxmanovanın "Napoleonun vəfatı", Namiq Kamalın "Qara bəla" əsərləri ilə yanaşı, Azərbaycan dramaturqlarının tamaşalarında da oynamışdır. Azərbaycanlı qızı N.Nərimanovun "Nadir şah" pyesində Gülcahan, Ə.Haqverdiyevin "Pəri Cadu" tamaşasında Hafizə, "Bəxtsiz cavan" faciəsində Mehri xanım, Z.Hacıbəyovun "Evliyə subay" əsərində Pərizad rollarını sənətkarlıqla yaratmışdır.

Ü.Hacıbəyovun "O olmasın, bu olsun" tamaşasında Gülnaz, "Leyli və Məcnun"da Leyli rollarının ifaçısı olan Göyərçin xanım bu obrazları səhnədə özünəməxsus tərzdə canlandırma bilmişdir.

1911-ci il mayın 26-da və 30-da Tiflisdə Göyərçin xanımın benefisi keçirildi. Bu gecədə ilk dəfə Zülfüqar Hacıbəyovun "On bir yaşlı arvad" pyesi göstərilmişdi. Lakin azərbaycanlı qadının səhnəyə çıxması nadan, cahil adamları narahat edirdi. Odur ki, cahillər və din xadimləri müsəlman qadının səhnəyə çıxması əleyhinə müxtəlif fitnələr törədirdilər.

Göyərçin xanım Azərbaycan səhnəsinin bir çox görkəmli aktyorları - Hüseyn Ərəblinski, Mirzəğa Əliyev, Hüseynqulu Sarabski, Mir Seyfəddin Kirmanşahlı və başqaları ilə birgə çıxış etmişdir. Onun Mirzəğa Əliyevlə əməkdaşlığı ilk dəfə Tiflisdə "Əlli yaşında cavan" tamaşasında olmuşdur. İrəvanda onlar daha böyük müvəffəqiyyət əldə etmişdilər.

Mirzəğa Əliyevlə Göyərçin xanımın sənət dostluğu sonralar məhəbbətə çevrildi. 1912-ci ilin mayında onlar evlənib Bakıya köçdülər. Çar hökuməti orqanlarının fitnəkarlığı nəticəsində Mirzəğa Əliyev həmin il Həştərxana sürgün olundu. Göyərçin xanım isə 1913-cü ildə Polşaya getdi və Varşavada "Müqəddəs Sofiya" tibb məktəbinə daxil oldu, 1915-ci ildə məmalıq üzrə bu təhsil müəssisəsinin bitirib Bakıya qayıtdı. 1915-ci ildə "Bəsirət" qəzeti akuşerka Gövhər xanım Əliyevanın peşə fəaliyyətinə başlaması haqqında bir elan da vermişdi.

Mirzəğa Əliyevlə Göyərçin xanımın tale yolları ayrıldığı üçün onlar boşanmışdılar. Qəribədir ki, evləndəndən sonra M.Əliyev həyat yoldaşının səhnədə çıxış etməsinə icazə verməmişdir. Reallıq budur ki, Göyərçin xanım ərə gedəndən (bu, onun ikinci nikahı idi və birinci ərindən onun İsmayıl adlı oğlu vardı) sonra səhnəyə çıxmamışdır.

1937-ci ildə Göyərçin xanım artıq daimi yaşadığı İrandan bir neçə günlüyə Bakıya gəlir. Keçmiş səhnə yoldaşları teatrda onun şərəfinə qəbul düzəldirlər. Keçmiş aktrisa C.Cabbarlının "Almas" pyesinin tamaşasına baxır. Tamaşa və qəbul günü qeyri-adi hadisə baş verir. Göyərçin xanım on beş ildən bəri itirdiyi oğlu İsmayılı tapır. Qəfil sevincdən özünü itirmiş qadın hamıya hədiyyə paylayır.

Göyərçin xanım İrana görkəmli aktyor və rejissor Mirseyfəddin Kirmanşahlının təhriki ilə getmişdir.

1960-cı ildə Cənubi Azərbaycanda vəfat etmiş Gövhərin – Göyərçin xanımın Azərbaycan teatrının salnaməsinə ilk qaranquş kimi düşməsi təbiidir.

Qabil

(Qabil Allahverdi oğlu İmamverdiyev)

1926-cı ildə Bakıda doğulmuşdur. Azərbaycanın xalq şairi, əməkdar incəsənət xadimi. 1948-ci ildə Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun dil və ədəbiyyat fakültəsini bitirmişdir. 1954-56-cı illərdə Qorki adına Moskva Ədəbiyyat İnstitutunun ali kurslarında təhsil almışdır.

Ali məktəbi bitirdikdən sonra Yardımlıda müəllimlik etmiş, Bakıda radio və qəzetlərdə, jurnallarda ədəbi işçi olmuşdur. 1944-cü ildən çap olunur. "Nəsimi" poemasının (Azərbaycan və rus dillərində) müəllifidir. Qabil "Mehparə", "Sübh çağ", "Ömür boyu", "Küləkli havada", "Qoy təbiət danışsın", "Mən hara gedim" kimi onlarla şeir və poemaların müəllifidir.

İmamverdiyev Qabil Allahverdi oğlu (Qabil) Azərbaycan Yazıçılar İttifaqı Ağsaqqallar Şurasının sədri olmuşdur. Orden və medallarla təltif olunmuşdur.

Azərbaycan Dövlət mükafatları laureatı, əməkdar incəsənət xadimi, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərdi təqaüdcüsü, xalq şairi Qabil 2007-ci il aprelin 4-də ömrünün 81-ci ilində vəfat etmişdir.

Qarayev Qara
(*Qara Əbülfəz oğlu Qarayev*)

1918-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. SSRİ xalq artisti, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, professor, Azərbaycan EA-nın akademiki, Lenin və SSRİ Dövlət mükafatları laureatı, 1935-38-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında təsil almışdır. 1938 ildən təhsilini Moskva konservatoriyasında davam etdirərək, 1946 ildə konservatoriyanı bitirmiş (D. Şostakoviçin bəstəkarlıq sinfini) və həmin ildən ADK-da dərs demişdir. Azərbaycan EA-nın akademiki (1959), SSRİ Dövlət (1946, 1948), və Lenin (1967) mükafatları laureatı.

Ən yaxşı ifadə vasitələri ilə dünya musiqisinin ən gözəl nümunələrini Azərbaycan musiqisinə tətbiq etməklə onun inkişafını sürətləndirmək Q. Qarayev yaradıcılığının xarakterik cəhətlərindəndir. Onun musiqisi ekspressiv və melodik olmaqla dərin mənə daşıyır. Q. Qarayevin musiqisində dərin lirika, tragik pafos, epik əhatəlilik və incə psixologiya bir-birinə toxunmuş şəkildə vəhdət təşkil edir. Bəstəkarın ən yaxşı əsəri "Yeddi gözəl" baletidir. Nizaminin humanist obrazları burada yüksək bədiiliklə öz əksini tapmışdır. Bu baletdə xalq musiqisi yaradıcı şəkildə sərbəst işlənmişdir. "Yeddi gözəl" dünya musiqili-xoreoqrafiya incəsənətinin ən böyük nailiyyətidir. Bu balet dünyanın bir çox ölkələrinin teatr səhnələrində oynanılmışdır. Q. Qarayevin "İldırım yollarla" baletində zənci musiqi folkloru böyük ustalıqla işlənmişdir. Q. Qarayev "Leyli və Məcnun" simfonik poemasında musiqi ilə ali Nizami poeziyasının bütün incəliklərini əks etdirməyə nail ola bilmişdir. 3-cü simfoniya da öz dəyərinə görə xeyli əhəmiyyətlidir. Burada insan şəxsiyyətinin formalaşması, onun həyata münasibətləri problemləri qoyulmuşdur. O "Könül mahnısı" kantatası, "Dostluq himni" kantatası kimi iri həcmli böyük vokal-simfonik əsərlərin müəllifidir. Q. Qarayev C. Hacıyevlə birlikdə "Vətən" operasına, "Ələkeçməz Qaskonlu" müziklinə və bir çox dramatik səhnə əsərlərinə, bədii filmlərə musiqi bəstələmişdir. O, həm də bir sıra başqa musiqi əsərlərinin müəllifidir.

Qara Əbülfəz oğlu Qarayev 1953-82-ci illərdə Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının birinci katibi, 1962-82-ci illərdə SSRİ Bəstəkarlar İttifaqının katibi olmuşdur. 1946-82-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında dərs demiş, 1949-53-cü illərdə bu Konservatoriyanın rektoru olmuşdur. O, dəfələrlə Azərbaycan və SSRİ Ali sovetlərinə deputat seçilmişdir. Bir sıra orden və medallarla təltif olunmuş, 1982-ci ildə Moskvada vəfat etmiş, Bakıda dəfn olunmuşdur.

Qasım bəy Zakir
(*Qasım bəy Əli bəy oğlu Cavanşir*)

1784-cü ildə Şuşada doğulmuşdur. Şair, mollaxanada təhsil almışdır. Klassik şərq ədəbiyyatını, ərəb və fars dillərini mükəmməl bilmişdir.

Qasım bəy Zakir gəncliyində Qarabağ süvarilərinin tərkibində çar ordusunda xidmət edərək hərbi əməliyyatlarda iştirak etmişdir. Sonralar Qarabağın Xındırstan kəndində kənd təsərrüfatı ilə məşğul olmuşdur. Qasım bəy Zakir çox gənc yaşlarında şeir yazmağa başlamışdır. Onun poeziyası janr rəngarəngliyi ilə fərqlənir. O, məhəbbəti vəsf edən lirik qoşmalar, gəraylılar, qəzəllər yazmışdır. Onun lirik məhəbbət poeziyası həyatsevər, melodik və əlvandır, saflığı və sadəliyi ilə cəzbedicidir. Qasım bəy Zakir satirik əsərlərilə şöhrət qazanmışdı. Onun satiralarında XIX əsrdə Azərbaycan xalqının müxtəlif təbəqələrinin məişətinin əhəmiyyətli tərəfləri, bu təbəqələr arasında münasibətlər və adət ənənələr öz əksini tapırdı. "Tülkü və şir", "Aslan, qurd və çaqqal", "Dəvə, ilan və tısbağa", "Dəvə və eşşək" təmsillərində güclü dünyanın iç üzünü açaraq, yaltaqlığı, həsədi, yalançılığı ifşa edir. Şeirlə yazdığı "Dərviş və qız", "Qoca və onun gənc arvadı", "Sonuncu arvad" əsərlərində orta əsrin qalıqları olan ailə həyatını acı gülüslə tənqid edir. Şair Azərbaycanın Qarabağ torpaqlarında ermənilərin məskunlaşdırılmasına qarşı çar imperiyasının siyasətini ifşa edir. Qasım bəy Zakir çar məmurlarının utanıb-çəkinmədən rüşvət almalarını qamçılıyırdı.

*Yüz təşnələbi-qəhr olsan, xadimi dövlət,
Verməz bir içim su sənə, ta almaya dərya
Simuzər ilə doldurasan ta gərək ovcun,
Ondan sora zahir qıla şayəd yədi beyza.*

Cavanşir Qasım bəy Əli bəy oğlu (Qasım bəy Zakir) XIX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrindən biridir. Poetik vasitələrindəki hamının dərk edə bildiyi sadəlik və həqiqətin canlı səhnələri müasirliyi və sonrakı nəslin diqqətini cəlb etmişdir. Azərbaycan poetik ədəbiyyatının inkişafında Qasım bəy Zakirin böyük xidməti olmuşdur.

O, 1857-ci ildə Şuşada vəfat etmişdir.

Qulamrza Səbri Təbrizi

1934-cü ildə Təbrizdə doğulmuşdur. Filologiya elmləri doktoru, professor. Təbriz Universitetinin dil və ədəbiyyat fakültəsini bitirmişdir. 1960-cı ildə İngiltərənin Edinburq Universitetində magistr dərəcəsinə almışdır.

S. T. Qulamrza 1969-cu ildə Edinburq Universitetində doktorluq dissertasiyası müdafiə edərək "Orta Asiya, İran və Azərbaycan xalqlarının ədəbiyyatı" kafedrasında professor olmuşdur. O çoxsaylı elmi publisistik əsərlərin müəllifi, habelə "Vilyam Bleykin dialektik düşüncələri" (Tanınmış ingilis şairi, rəssam, ədəbiyyatçı, filosof) monoqrafiyasının və "İranlı oğlan və kişinin sərgüzəştləri" adlı povestinin müəllifidir. Nizaminin "Leyli və Məcnun", Xaqaninin "Mədain xərəbələri" əsərlərini ingilis dilinə tərcümə etmişdir.

80-ci illərin sonlarında Qulamrza Səbri Təbrizi Azərbaycan və fars dillərində "Odlar ölkəsi" adlı aylıq qəzet çap etdirir. Mühacir həmyerlilərini Cənubi və Şimali Azərbaycanda baş verən yeniliklərlə tanış edir.

Quliyev Tofiq
(Tofiq Ələkbər oğlu Quliyev)

1917-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Azərbaycanın xalq artisti. 1934-36-cı illərdə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında oxumuşdur. 1951-54-cü illərdə Moskva Konservatoriyasının bəstəkarlıq şöbəsində və dirijorluq şöbəsində oxumuş, aspiranturada təhsil almışdır.

1954-58-ci ildə T. Ə. Quliyev Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında orkestr sinfini və eyni zamanda "Azərbaycanfilm" Kinostudiyasında musiqi redaktoru olmuşdur. 1961-64-cü illərdə Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının direktoru olmuşdur. T. Quliyevin musiqisində Azərbaycan milli musiqisinin xarakterik cəhətləri əks olunmuşdur. O, bir sıra musiqili komediyaların - "Sabahın xeyr, Ella", "Aktrisa", "Qızılaxtaranlar" komediyalarının müəllifidir. T. Quliyev tez-tez əmək, gənclik və məhəbbət mövzularına müraciət etmişdir - "Azərbaycan", "Bahar", "Sevimli", "Qızıl yarpaq" əsərləri böyük müvəffəqiyyət qazanmışdır. O, teatr tamaşalarına, bədii filmlərə musiqi bəstələmiş, bir sıra başqa musiqi əsərləri üzərində işləmişdir.

Tofiq Quliyev Azərbaycan Ali Sovetinə deputat seçilmiş, Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının katibi olmuş, orden və medallarla mükafatlandırılmışdır.

Tofiq Quliyev 2000-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir.

Tofiq Quliyevin oğlu 1941-ci ildə doğulmuş, Eldar Tofiq oğlu Quliyev tanınmış kinorejissor, Azərbaycanın xalq artisti, SSRİ Dövlət mükafatı laureatıdır.

Quliyev Valeh
(*Valeh Cəfər oğlu Quliyev*)

1943-cü ildə Salyan rayonunun Şorsulu qəsəbəsində doğulmuşdur. Fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor. Beynəlxalq Mineral Resurslar və Çuvaşiya Mühəndis Texniki Akademiyalarının akademiki, SSRİ Nazirlər Sovetinin mükafatı laureatı. 1969-cu ildə ADU-nun mexanika-riyaziyyat fakültəsini bitirmiş, MDU-nun aspiranturasında oxumuş, Moskva Aviasiya İnstitutunda böyük elmi işçi, bölmə müdiri olmuşdur.

1979-87-ci illərdə Azərbaycan EA-nın Mexanika və Riyaziyyat İnstitutunda xüsusi konstruktor bürosuna rəhbərlik etmişdir. 1999-cu ildən o, tətbiqi riyaziyyat fakültəsinin dekanıdır. 1974-cü ildə namizədlik, 1980-ci ildə MDU-da doktorluq dissertasiyası müdafiə etmişdir. V. C. Quliyev müasir riyaziyyat elminə böyük töhfələr vermişdir. Laylı kompozisiyalı materialların nəzəriyyəsi, dağılma mexanikası, elastiklik mexanikası və s. haqqında 130-dan artıq çap olunmuş elmi əsərin müəllifidir. Əsərlərinin 12-si SSRİ EA-nın məruzələrində çap olunmuşdur. İki monoqrafiya, bir dərslik, bir ixtirası var. Redaktəsi ilə 30 metodiki vəsait çap olunmuşdur. Onun rəhbərliyi altında bir sıra namizədlik və doktorluq işləri müdafiə olunmuşdur. Dünyanın bir sıra ölkələrinin ali məktəblərində, elmi-tədqiqat mərkəzlərində məruzələrlə çıxış etmişdir. O, Rusiya, ABŞ, Avropa İttifaqı və Yaponiyanın birgə əməkdaşlığı proqramı əsasında yerinə yetirilən termoyaderli energetik reaktorlarının müvəqqəti kriteriyalı konstruksiyalı layihələri üzrə elmi tədqiqat və təcrübə konstruktor işlərinin məsul icraçısıdır.

Quliyev Valeh Cəfər oğlu Rusiyanın bir çox ali texniki məktəblərinin elmi-texniki şuralarının üzvüdür. Orden və medallarla təltif olunmuşdur.

Qurbanov Rafiq
(*Rafiq Osman oğlu Qurbanov*)

1937-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Fəlsəfə, elm və texnika sahəsində alim, fəlsəfə elmləri doktoru, professor. Orta və ali təhsilini Bakıda almışdır. 1960-cı ildə ADU-nun fizika fakültəsini bitirmişdir. Şair Osman Sarıvəllinin oğludur.

1960-61-ci illərdə R. Qurbanov Azərbaycan EA-nın kimya institutunda kiçik elmi işçi, 1961-64-cü illərdə SSRİ EA-nın təbiət elmləri şöbəsində fəlsəfə bölməsinin aspirantı olmuşdur. 1964-69-cu illərdə R. Qurbanov Azərbaycan EA-nın Fəlsəfə və Hüquq İnstitutunda kiçik elmi işçi, 1970-99-cu illərdə SSRİ EA-nın (REA) Fəlsəfə İnstitutunda işləmiş, 1972-99-cu illərdə müəllimlik etmişdir. 1994-96-cı illərdə R. O. Qurbanov Türkiyədə olmuş, Bursanın Uludağ universitetində elmin fəlsəfəsi, fəlsəfə tarixi, tarixin fəlsəfəsi, ədəbiyyatın fəlsəfəsi, dövlət və cəmiyyət mövzularında mühazirələr oxumuşdur. R. O. Qurbanov 200-dən artıq elmi işin, habelə xarici və daxili mətbuatda yüksək qiymətləndirilmiş "Fizikada fəlsəfi əlaqələr kateqoriyası" monoqrafiyasının müəllifidir.

Qurbanov Rafiq Osman oğlu hərtərəfli inkişaf etmiş, fitri istedadla malik insandır, şeir yazır, xarici müəlliflərin əsərlərini Azərbaycan dilinə tərcümə edir. Azərbaycanlıların Rusiyada Milli-Mədəni Muxtariyyəti Federal Şurasının üzvüdür.

R. Qurbanovun oğlu 1967-ci ildə doğulmuş Ercan Rafiq oğlu Qurbanov sosiologiya doktoru, Merlin Universitetinin professorudur. ABŞ-da yaşayır.

Rafiq Osman oğlu Qurbanov 7 dekabr 2004-cü ildə Moskvada vəfat etmişdir.

Qurbanov Şıxəli
(*Şıxəli Qurban oğlu Qurbanov*)

1925-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Filoloq-alim, şair, yazıçı, dramaturq, ədəbiyyatçı, dövlət və ictimai xadim. Filologiya elmləri doktoru, Azərbaycan Dövlət mükafatı və Üzeyir Hacıbəyov adına mükafatın laureatıdır.

Ş. Qurbanov 1960-cı illərdə Azərbaycan EA-nın Dil və Ədəbiyyat İnstitutuna rəhbərlik etmişdir. Uzun illər Azərbaycan KP MK-da rəhbər vəzifədə çalışmışdır. İlk yazdığı əsər "Əcəb işə düşdük" 1962-ci ildə çap olunmuş komediyasıdır. "Özümüz bilərik", "Olmadı elə, oldu belə" komediyalarında bürokrat və firıldaqçıları, "Milyonçunun dilənçi oğlu" əsərində ailə münasibətləri övladlar və valideynlərin problemləri qoyulmuşdur. Ş. Qurbanov XIX əsr Azərbaycan rus ədəbi əlaqələrinin inkişaf mərhələləri monoqrafiyasının, onlarla məqalənin, publisistik əsərlərin, şeir və poemaların müəllifidir. Azərbaycan KP MK katibi olarkən Ş. Qurbanovun təşəbbüsü ilə 40 ildən çox keçirilməsi qadağan olunmuş Novruz bayramı ilk dəfə təntənəli surətdə respublikada qeyd olunmuşdur.

Şıxəli Qurban oğlu Qurbanov dəfələrlə Azərbaycan SSR Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. O, 1967-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir.

Qutqaşınlı İsmayıl bəy
(*İsmayıl bəy Nəsrullah Sultan oğlu Qutqaşınlı*)

1806-cı ildə Qutqaşendə doğulmuşdur. Yazıçı, hərbi və ictimai xadim. İlk təhsilini evdə, orta təhsilini Şamaxıda almış, Peterburqda hərbi piyada məktəbində oxumuşdur.

İ. Qutqaşınlı 30 il çar ordusunda xidmət etdikdən sonra 1851-ci ildə general-mayor rütbəsində Şamaxıya gəlmişdir. O, burada məmur işləmiş, M. F. Axundov və Qasım bəy Zakirlə dostluq əlaqələri saxlamışdır. XIX əsrin 30-cu illərindən yaradıcılığa başlamışdır. 1835-ci ildə Varşavada fransız dilində, "Rəşid bəy və Səadət xanım" adlı aşiqanə povestini çap etdirir. Əsər Şərq əfsanələri "Leyli və Məcnun" və "Əsli və Kərəm" in təsiri altında yazılmış və avropalı oxucular arasında böyük rəğbət qazanmışdır. 1825-ci ildə İ. Qutqaşınlı Məkkəyə həcc ziyarətinə gedir. Azərbaycandan, Gürcüstandan və yolboyu ərəb ölkələrindən keçən zəvvar burada yaşayan insanların, xalqların həyatı, məişəti, tarixi, etnoqrafiyası haqqında zəngin material toplayır. 1876-cı ildə topladığı materialları "Səfərnəmə" adlı kitabında çap etdirir. Bu ensiklopedik iş XX əsrin sonlarında da öz əhəmiyyətini, aktuallığını itirməmişdir.

İsmayıl bəy Nəsrulla Sultan oğlu Qutqaşınlı bir sıra elmi əsərlərin müəllifidir. O, rus Coğrafiya Cəmiyyətinin Qafqaz bölməsinin üzvü olmuşdur. Rus imperiyasının ordenləri ilə təltif olunmuşdur.

O, 1869-cu ildə Şamaxıda vəfat etmişdir.

Lütfi-zadə
(Lütfi Ələsgərzadə)

1921-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. 1929-cu ildə Lütfi Ələsgərzadə ailəsi ilə birlikdə İrana köçmüş, orada orta və ali təhsil almışdır. Kibernetika, informatika və riyaziyyat sahəsində görkəmli alimdir. 1942-ci ildə Tehran Universitetinin elektrik mühəndisliyi fakültəsini bitirmiş, 1946-cı ildə ABŞ-ın Massaçuset Texnologiya Universitetini bitirmişdir.

1942-ci ildə ABŞ-a köçmüşdür, 1949-cu ildə ABŞ-da ali məktəbi bitirdikdən üç il sonra Kolumbiya Universitetində dissertasiya müdafiə edərək texnika elmləri doktoru dərəcəsi almışdır. On il ərzində Lütfi Ələsgərzadə bu universitetdə riyaziyyat, kibernetika və informatika sahəsində elmi tədqiqatlar aparmışdır. 1959-cu ildən Kaliforniyanın Berkli Universitetində işləyir. Burada Lütfi Ələsgərzadənin əsasını qoyduğu qeyri-məntiqi və qeyri-səlis çoxluqlar nəzəriyyəsinin insan fəaliyyətinin müxtəlif sahələrində tətbiqi elektronika, kosmik texnologiya, fundamental və humanitar elmlərin inkişafına güclü təkan vermişdir.

Ələsgərzadə Lütfi ixtirası elektrik və süni intellekt yaradılması sahəsində yeni səhifə - epoxa adlandırılmışdır. O, XX əsr elmi fikrinin korifeyidir.

Maqomayev Əbdülmüslüm
(*Əbdülmüslüm Məhəmməd oğlu Maqomayev*)

1885-ci ildə Qroznıda Azərbaycanın Qax rayonundan köçmüş dəmirçi ailəsində anadan olmuşdur. Bəstəkar, dirijor, Azərbaycanın əməkdar incəsənət xadimi. 1904-cü ildə Qori Müəllimlər Seminariyasını bitirmişdir.

M. Maqomayev Şimali Qafqazda, Lənkəranda və Bakıda müəllimlik etmişdir. 1911-ci ildən Azərbaycan musiqili teatrının yaradılmasında fəal iştirak etmişdir. Üzeyir, Zülfüqar və Ceyhun Hacıbəyov qardaşlarının truppasında skripkaçı, sonra dirijor olmuşdur. M. Maqomayev də Ü. Hacıbəyov kimi xalq musiqi incəsənətini klassik musiqi ilə sintez etməyə səy etmişdir. M. Maqomayevin bəstəkarlıq stilinin formalaşmasında xalq musiqi folklorunu toplamasının və yazdırmasının əhəmiyyətli rolu olmuşdur. O, Üzeyir Hacıbəyovla birgə 300-ə qədər xalq musiqi nümunəsini toplayaraq nota almış və ilk xalq musiqisi toplusunu nəşr etdirmişdir. M. Maqomayev 1916-cı ildə tarixi əfsanələrə uyğun, musiqi əsasını muğamlar təşkil edən "Şah İsmayıl" operasını yaratdı. Xalq mahnıları üstündə qurulmuş "Nərgiz" operası çox əhəmiyyətlidir. M. Maqomayev orkestr üçün "Dərviş" fantaziyası, "Azərbaycan çölləri" simfonik pyesi və bir sıra başqa musiqi əsərlərinin müəllifidir. Onun "Cənab Xoruz" musiqili komediyası yarımçıq qalmışdır. O, bir sıra filmlərə və dramatik səhnə əsərlərinə musiqi bəstələmişdir. M. Maqomayev bir müddət Bakı radio qovşağında musiqi redaksiyasına rəhbərlik etmişdir. Azərbaycan Opera Və Balet Teatrının dirijoru, bədi rəhbəri, baş rejissoru və direktoru olmuşdur.

O, 1937-ci ildə Nalçikdə vəfat etmiş, Bakıda dəfn olunmuşdur. Azərbaycan Dövlət Filarmoniyası və Bakı küçələrindən biri onun adını daşıyır.

M. Maqomayevin nəvəsi 1942-ci ildə doğulmuş Müslüm Məhəmməd oğlu Maqomayev tanınmış müğənni, bəstəkar və rəssamdır.

Maqomayev Müslüm
(*Müslüm Məhəmməd oğlu Maqomayev*)

1942-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Müğənni (bariton), bəstəkar, rəssam. SSRİ xalq artisti. Bəstəkar Maqomayev Əbdülmüslüm Məhəmməd oğlunun nəvəsidir. 1963-cü ildən Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrının solisti olmuşdur. 1964-65-ci illərdə Milanın "La-Skala" teatrında sənətkarlığını artırmışdır. 1968-ci ildə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasını bitirmişdir.

M. Maqomayev yüksək temperamentli, yumşaq templi, gözəl ahəngli böyük səsə malikdir. Onun ifaçılığı özünün ekspressivliyi və ruh yüksəkliyi ilə fərqlənir. O, Ü. Hacıbəyovun "Koroğlu", M. Maqomayevin "Şah İsmayıl", S. Raxmaninovun "Aleko", Qara Qarayevin və C. Hacıyevin "Vətən" operalarında böyük müvəffəqiyyətlə oxumuşdur. 70-80-ci illərdə SSRİ-də, həm də başqa ölkələrdə böyük təmtəraqla qarşılanan estrada müğənnisi olmuşdur. Böyük konsert zallarında və stadionlarda onun konsertinə minlərlə tamaşaçı toplaşır. 1975-ci ildə M. Maqomayev yaratdığı və rəhbərlik etdiyi Azərbaycan Dövlət Simfonik-Estrada Orkestri ilə qastrollarda solist kimi çıxış etmişdir. O, dünyanın bir sıra ölkələrində - Bolqarıstan, Almaniya, İran, Kanada, Rusiya, Finlandiya, Fransa, Polşa, Türkiyə və başqa ölkələrdə müvəffəqiyyətlə oxumuşdur. M. Maqomayevin repertuarı "Koroğlu", "Sehrli tütək", "Şah İsmayıl", "Yevgeni Onegin", "Fiqaronun toyu", "Riqoletto", "Sevilya bərbəri", "Otello", "Faust" operaları, P. İ. Çaykovskinin, S. V. Raxmaninovun romansları, A. Paxmutova, T. Xrennikov, P. Bülbüloğlunun və özünün bəstələdiyi neopolitan mahnıları ilə zəngindir. M. Maqomayevin ifasında Ü. Hacıbəyovun, Nizaminin sözlərinə bəstələdiyi "Sənsiz" və "Sevgili canan" romansları təntənəli səslənir.

M. Maqomayev bir sıra mahnı müsabiqələrinin iştirakçısıdır. 1969-cu ildə Polşanın Sopot şəhərində keçirilən beynəlxalq festivalda birinci mükafatı almışdır. Festivalın münisflər heyətinin üzvlərindən biri demişdi: Müslümün özünə tay rəqibindən başqa hər şeyi var. Elə o ildə M. Maqomayevi Fransada mexaniki yazı üçün oxuduğu mahnılara görə "Qızıl val" mükafatına layiq görülmüşdü. O, Polşanın Zelene-Qur şəhərində birinci mükafata layiq görülmüş "Mavi əbədilik" və bir sıra başqa mahnıların müəllifidir. "Nizami" filmində baş rolda çəkilmiş və haqqında "Oxuyur Müslüm Maqomayev" filmi çəkilmişdir.

Müslüm Maqomayev bir sıra orden və medallarla təltif olunmuşdur.

Maqsud və Rüstəm İbrahimbəyov qardaşları

Azərbaycan ədəbiyyatının, mədəniyyətinin və incəsənətinin inkişafında Maqsud və Rüstəm İbrahimbəyov qardaşlarının böyük xidmətləri vardır.

Maqsud Məmmədibrahim oğlu İbrahimbəyov 11. 05. 1935-ci ildə Bakıda anadan olmuşdur. 1955-1960-cı illərdə Azərbaycan Dövlət Politexnik İnstitutunda təhsil almışdır. 1964-cü ildə Moskvada Ümumittifaq Dövlət Kinematografiya İnstitutunun ali ssenaristlik və rejissorluq kurslarının ssenarist, 1974-cü ildə isə rejissorluq fakültəsini bitirmişdir.

"İnsanların dənizi" (1965), "Bakı Kremlisi" (1965), "Suvenir" (1967), "Canlı çiçəklər" (1967), "Uşaqlığın son gecəsi" (1968), "Bizim Cəbiş müəllim" (1969), "Bütün yaxşılıqlara görə ölüm" (1974), "Mezozoy əhvalatı" (1975), "De ki, sevirsən məni" (1979), "Yarımcıq qalmış mahnı" (1979), "Sonu yaxşı qurtaran hekayə" (1982), "Gənc kişi üçün qadın" (1996) filmlərinin ssenari müəllifi və bəzilərinin rejissorudur.

M. İbrahimbəyov bir neçə bədii kitabın müəllifidir. Xalq yazıçısı, əməkdar incəsənət xadimidir.

Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafında böyük xidmətlərinə görə Maqsud İbrahimbəyov Prezident İlham Əliyevin Sərəncamı ilə 10. 05. 2005-ci ildə "İstiqlal" ordeni ilə təltif edilmişdir.

Rüstəm Məmmədibrahim oğlu İbrahimbəyov 05. 02. 1939-cu ildə Bakıda anadan olmuşdur. 1962-ci ildə Azərbaycan Neft Kimya İnstitutunu bitirib, namizədlik dissertasiyasını müdafiə etmişdir. O illərdə Moskvada ai rejissorluq və ssenaristlik kurslarının əvvəlcə ssenari bölməsini (1967), sonralar rejissorluq bölməsini (1974) bitirmişdir.

Rüstəm İbrahimbəyov "Bir cənub şəhərində" (1969, rejissor E. Quliyev), "Səhranın bəyaz günəşi"(1969, V. Yejovla birgə, rejissor V. Motil), "Çekist haqqında povest" (1969, rejissor B. Durov), "Müharibənin sonunda sakit gün" (1970, rejissor N. Mixalkov), "Süita" (1976, rejissor R. İbrahimbəyov), "Ad günü" (1977, rejissor R. Ocaqov), "Bir ailəlik bağ evi" (1978, rejissor Y. Qusman), "İstintaq" (1979, rejissor R. Ocaqov), "Gəmi saatının sirri" (1982, rejissor R. Şabanov), "Vurulmayan şillə" (1987, rejissor İ. Şatrov), "Qətləndən yeddi gün sonra" (1991, rejissor R. Ocaqov), "Urqa - məhəbbət dairəsi"(1991, rejissor N. Mixalkovla birgə), "Həm ziyarət, həm ticarət" (1994, rejissor R. Ocaqov), "Günəşdən usanmışlar" (1994, rejissor N. Mixalkovla birgə), "Sibir bərbəri" (1999, rejissor N. Mixalkovla birgə), "Şərq-Qərb" (1999, S. Bodrovla birgə, rejissor R. Varnye), "Əlaqə telefonu" (2001, rejissor R. İbrahimbəyov) və s. filmlərin ssenari müəllifidir.

R. İbrahimbəyovun teatr həyatı da çox uğurlu olmuşdur. "Şirə bənzer", "Yaşıl qapı arxasında qadın", "Öz yolu ilə", "Təmas", "Qum üzərində ev", "İstintaq", "Ultimatium", "Kaliforniyada dəfn" pyesləri Azərbaycanda, Türkiyədə, Moskvada, Sant-Peterburqda, Praqada, Nyu-Yorkda, Sofiyada, Budapeştdə, Berlində tamaşaya qoyulmuşdur.

Avropa Kino Sənəti Akademiyasının həqiqi üzvü, ABŞ Kino Akademiyasının üzvüdür.

Avropa və Amerika Kino Akademiyasının üzvüdür. Azərbaycanın Xalq yazıçısıdır. Azərbaycan, Rusiya və SSRİ-nin Dövlət mükafatlarına layiq görülüb. 1995-ci ildə «Günəşdən usanmışlar» filmi Amerika Kino Akademiyasının «Oskar» mükafatına layiq görülüb.

Mehdi Hüseyn
(*Mehdi Əli oğlu Hüseynov*)

1909-cu ildə Qazaxda doğulmuşdur. Yazıçı, dramaturq, ədəbiyyatşünas. Azərbaycan xalq yazıçısı, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı. 1929-cu ildə ADU-nun filologiya fakültəsinin tarix şöbəsini bitirmişdir.

M. Hüseyn Azərbaycan kəndinin həyatından bəhs edən "Qoyun qırxımı" əsərini 1927-ci ildə dərc etdirmişdir. Özünün "Bahar suları" və "Tərlan" poemalarında Azərbaycan kəndinin həyatından daha ətraflı bəhs edib bunu inkişaf etdirir. 1941-45-ci il sovet-alman müharibəsi illərində "Fəryad" povestini və tarixi mövzuya həsr olunmuş "Cavanşir" pyesini yazır. "Abşeyron" və "Qara daşlar" romanlarında neftçilərin əməyini geniş və parlaq boyalarla əks etdirir. "Səhər" və "Yeraltı çaylar dənizə axır" tarixi romanlarında şəxsiyyətin formalaşmasından bəhs edir. Mehdi Hüseyn "Qardaşlar", "Şamil", "Nizami" və başqa məşhur pyeslərin müəllifidir. Ə. Məmmədخانlı ilə birgə "Fətəli xan", "Səhər", "Qara daşlar" filmlərinə ssenari yazmışdır.

Mehdi Hüseyn uzun illər publisistika ilə də məşğul olmuşdur. O, ədəbiyyat haqqında bir sıra məqalələr, resenziyalar yazmış, teatr və kinofilmlərinə quruluş vermişdir.

Mehdi Əli oğlu Hüseynov (Mehdi Hüseyn) Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin sədri, SSRİ Yazıçılar Birliyinin katibi olmuş, Azərbaycan və SSRİ Ali sovetlərinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1965-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir.

Qazax rayonunda məktəb, Bakıda küçələrdən biri onun adı ilə adlandırılmışdır.

Mehdiyev Arif
(*Arif Şafaət oğlu Mehdiyev*)

1934-cü ildə anadan olmuşdur. Fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor, Azərbaycan EA-nın həqiqi üzvüdür. 140-dan artıq çap olunmuş elmi işin müəllifidir. 85 əsəri xaricdə çap olunmuşdur. 19 müəlliflik şəhadətnaməsi, 11 patenti var. Yerin kosmosdan tədqiqinin texniki vasitələrinin işlənilib hazırlanmasının elmi prinsiplərini müəyyənləşdirmişdir. Yaratdığı avtomatlaşdırılmış yerüstü məlumat ölçü kompleksləri Yerin peykaltı tədqiqinin elmi-texniki bazasının təminatlılığını təşkil edir. Sualtı obyektlərin, boru kəmərlərinin və kommunikasiyaların aşkar edilməsi və vəziyyətinə nəzarət edən avtonom hidroakustik informasiya sisteminin yaradılması və istifadəyə verilməsinə görə 1990-cı ildə Azərbaycan Respublikası Dövlət mükafatına layiq görülmüşdür.

Uzun illərdir ki, hərbi təyinatlı məlumat ölçü komplekslərinin yaradılması üzrə elmi-tədqiqat və təcrübi-konstruktor işləri görür. Elmi-Tədqiqat Aerokosmik İnformatika İnstitutunu yaratmış və direktoru olmuşdur. Hazırda Ali Attestasiya Komissiyasının sədridir.

Məhəmməd Əsəd bəy

Azərbaycanın görkəmli mühacir yazıçısı. Özünün yazdığı kimi, 1905-ci ildə anası Sürixdən Bakıya qayıdarkən Ukrayna ilə Rusiya arasındakı çöldə, qatarda dünyaya gəlmiş, Bakıda boya-başa çatmışdır. Anası rus inqilabçısı, atası Bakı neft sənayesinin idarəçiliyində mühüm vəzifə tutan azərbaycanlı olmuşdur. Kiçik yaşlarında anasını itirdikdən sonra atasının tərbiyəsi ilə böyümüş, alman dayəsinin sayəsində körpə yaşlarından alman dilini dərindən öyrənmişdir. Şaumyanın başçılığı ilə daşnak-bolşevik cütlüyü 1917-ci ildə Bakıda hakimiyyəti ələ keçirəndə atası ilə əvvəlcə Türküstanə, oradan da İrana keçmiş, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin qələbəsindən sonra Vətənə qayıtmışdır. Cümhuriyyətin süqutundan sonra Gürcüstanə, oradan da İstanbula getmiş, sonralar İtaliya üzərindən Almaniyaya gəlmiş, Berlin Universitetində islam tarixini dərindən öyrənmiş, Avropadakı çeşidli müsəlman cəmiyyətlərinin fəal üzvü olmuşdur.

Avropanı və Yaxın Şərqi qarış-qarış gəzmiş, üç dəfə Amerikaya getmiş, ömrünün son illərini isə İtaliyada, Bakıya çox bənzəyən Pozitano şəhərində yaşamış və 1942-ci ildə həmin şəhərdə vəfat etmiş, elə orada da dəfn edilmişdir.

Əsərlərinin əksəriyyətini alman dilində yazmışdır. Mənbələrin göstərdiyinə görə Azərbaycan və rus dillərində də əsərləri olmuşdur. Bu dillərdən başqa ingilis, italyan, fars, ərəb, puştu dillərini mükəmməl bilmiş, Liviyada italyan-ərəb dilləri üzrə tərcüməçi işləmiş, Qurban Səid təxəllüsü ilə ilk dəfə alman dilində çapdan çıxmış "Əli və Nino" romanını italyan dilinə "Əlixan" adı ilə özü tərcümə etmiş və onu Əsəd Bəy müəllifliyi ilə nəşr etdirmişdir. Qeorq Silvester Fireklə birlikdə ingilis dilində "İkinci Vilhelm" romanını yazmışdır.

Yaradıcılığı üç adla qeydə alınmışdır: jurnalistlik fəaliyyəti Leo Noissumbaum, tarixi romanları Əsəd Bəy, bədii romanları isə Qurban Səid adları ilə işıq üzü görmüşdür.

Əsərləri: yüzdən çox elmi-publisistik məqalə; tarixi romanlar, alman dilində: "Qafqazda neft və qan" (1929), "Qafqazda on iki sirr" (1930), "Stalin" (1930), "Son Peyğəmbər" - orijinalda "Mohammad" (1932), "Ağ Rusiya" (1932). "Dünyaya qarşı qəsd. Q. P. U." (1932), "Rusiya yol ayrıcında" (1933), "Ayar qızıl" (1933), "İkinci Nikolay" (1935), "Rza Şah" (1935), "Allahu Əkbər" (1936); italyan dilində: "Lenin" (1935), ingilis dilində: "İkinci Vilhelm" (nəşr ili dəqiqləşdirilməyib); polyak dilində: "Manuella" (1934), "Milosc nafta" (1934); Bədii romanlar, alman dilində: "Əli və Nino" (1937), "Altunsaç" (1938), "Sevgidən heç nə qanmayan kişi" (əlyazma şəklində). Müxtəlif dildə nəşr etdirdiyi əsərlərinin hər birində doğma vətəninə, onun gözəl insanlarından danışmaqla Azərbaycanın və Azərbaycan xalqının ən böyük təbliğatçısı olmuşdur.

Bunlardan əlavə, digər müəlliflərin adı ilə nəşr olunmuş romanların da Əsəd Bəyə məxsusluğu barədə gümanlar və onun hələlik işıq üzü görməmiş bir neçə əlyazması mövcuddur.

Mehmandarov Səmədbəy
(*Səmədbəy Sadiqbəy oğlu Mehmandarov*)

1855-ci ildə Lənkəranda doğulmuşdur. Çar ordusunun general-leytenantı, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti və Sovet ordusunun hərbi xadimi, orta təhsilini Bakıda almış, Peterburq artilleriya məktəbini bitirib, podporuçik hərbi rütbəsi almışdır.

S. S. Mehmandarov Varşavada, Sibirdə, Mancuriyada hərbi xidmət keçmişdir. 1904-05-ci illərdə Rus-yapon müharibəsində Port-Arturda divizion komandiri olmuşdur. Göstərdiyi qəhrəmanlığa görə qızıl qılıncla təltif olunmuş, general-mayor rütbəsi almışdır. 1907-10-cu illərdə 3-cü Sibir ordusunda artilleriya rəisi olmuşdur. 1908-ci ildə general-leytenant rütbəsi almışdır. Birinci Dünya müharibəsində əvvəlcə diviziya, sonra korpusa komandanlıq etmişdir. Çar ordusundakı xidmətlərinə görə Müqəddəs Anna, Vladimir, Georgi və Stanislav ordenlərinin bütün dərəcələri ilə təltif olunmuşdur. O, İngiltərə, İran, Rumıniya və Fransanın ordenləri ilə mükafatlandırılmışdır. 1917-ci ildə hərbi xidmətdən tərxis olunaraq Vladıqafqazda yaşamışdır. 1918-ci ildə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti elan edildikdən sonra Azərbaycana hərbi xidmətə dəvət olunmuşdur. Dövlətin üçüncü, dördüncü və beşinci kabinetlərində hərbi nazir olmuş, 40 minlik milli ordu yaratmışdır. 1920-ci ildə Azərbaycanda sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra hərbi məktəblərdə dərslər demiş, Azərbaycanın hərbi və dənizçilik qüvvələrində məsləhətçi olmuşdur. 1923-cü ildə ehtiyata çıxmışdır.

Səmədbəy Sadiqbəy oğlu Mehmandarov 1931-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir. Onun haqqında kitablar, məqalələr yazılmış, şöhrətli generallar N. A. Brusilov və Ə. Şıxlinski öz memuarlarında onun haqqında xoş sözlər yazmışlar. S. Mehmandarovun igidliyi, qəhrəmanlığı haqqında A. Stepanov özünün "Port Artur" və "Zvonaryevlər ailəsi" kitablarında yazmışdır.

Məhsəti Gəncəvi

XI əsrin sonunda Gəncədə doğulmuşdur. Azərbaycanın böyük şairəsi, Nizaminin müasiri olmuşdur. Evdə təhsil almış, yüksək düşüncə qabiliyyəti istedadı və bacarığı ilə poeziyada və musiqidə şöhrət tapmışdır.

Məhsəti haqqında biblioqrafik məlumat çox azdır. Məlumdur ki, o, Səlcuq Sultanının, Sultan Mahmud Səncərin saray şairəsi və müğənnisi olmuşdur. 200 rübaisi və bir neçə lirik şeirləri bizə gəlib çatmışdır. Məhsətinin şeirləri əsasında yaradılmış Cövhərinin poeması qorunub saxlanılmışdır. Poema əsasında demək olar ki, Məhsəti istedadlı şairə olmuşdur. Azadfikirli şeirlər yazaraq qadın azadlığını vəsf etmişdir.

*Bizi nə ox gücü bir an saxlayar,
Nə də kədər dolu quru dörd divar.
Züflərin boynunda zəncir olanı
Zəncirlə heç evdə bənd etmək olar?*

Şeir o dövr üçün ənənəvi olan həqiqi ehtirasla səslənir. Məhsəti Gəncəvi XII əsrin ortalarında Gəncədə vəfat etmişdir. Ona çoxlu şeirlər, pyeslər, monoqrafiyalar və başqa ədəbi əsərlər həsr olunmuşdur. Onun haqqında E. Bertels, Frits Meyer və başqaları yazmış, Azərbaycanda adına mədəni-maarif müəssisələri verilmişdir. Gəncədə ona abidə qoyulmuş, ev muzeyi açılmışdır.

Məlik-Aslanov Xudadat bəy
(*Xudadat bəy Ağa oğlu Məlik-Aslanov*)

1879-cu ildə Şuşada doğulmuşdur. Dövlət və siyasi xadim, 1899-cu ildə Şuşa realni məktəbində oxumuş, 1904-cü Peterburq yol mühəndisləri institutunu bitirmişdir.

1901-ci ildə də RSDFP-yə daxil olur, 1904-cü ildə partiyadan çıxaraq ömrünün sonunadək bitərəf qalır. Ali məktəbi bitirdikdən sonra yarım il Voloqda-Petrozavodsk yolunun tikintisində işləmişdir. 1905-ci ildə Tiflisə gəlmiş, burada Zaqafqaziya dəmir yolunda çalışmış, Surom bölməsində texniki qurğular tikmiş, Çianuri-Marqal mərkəzlərinə ensiz dəmir yolu çəkmişdir. 1912-17-ci illərdə Peterburq elmi jurnallarında dəmir yollarının sonrakı perspektiv texniki inkişafı yolları haqqında bir sıra məqalələrlə çıxış edir. Fevral inqilabından sonra müvəqqəti hökumətin Zaqafqaziya dəmir yolu üzrə nümayəndəsi təyin olunur. Sonra, Zaqafqaziya komissarlığında dəmir yolu komissarı, Zaqafqaziya federativ hökumətində dəmir yol naziri olur. 1918-ci ildə Zaqafqaziya dəmir yolu tarixindən kitab nəşr etdirir. 1920-ci ildə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti elan olunduqdan sonra, hökumətin birinci kabinetində dəmir yol, teleqraf və poçt naziri olur. İkinci, üçüncü, dördüncü kabinetlərdə dəmir yolu naziri, beşinci kabinetdə dəmir yolu eyni zamanda sənaye və ticarət naziri və həm də hökumətin birinci müavini olur, Azərbaycan parlamentinin üzvü idi. 1919-cu ildə bilavasitə Məlik-Aslanovun iştirakı ilə dəmir yolunu kadrlarla təmin etmək üçün Bakıda dəmir yolu texnikumu açılır. Elə həmin il Məlik-Aslanovun rəhbərliyi ilə latın əlifbasına keçmək üçün komissiya yaradılır. Komissiyanın hazırladığı tədbirlər planını parlament təsdiq edir. ADR süqut etdiyindən bu məsələni həyata keçirmək mümkün olmur. Ölkədə kommunist rejimi quruldu. Sovet hakimiyyətinin ilk günlərində Məlik-Aslanov əvvəlcə tikinti komitəsində şöbə müdiri, sonra komitənin sədri olur. 1923-33-cü illərdə Xalq Təsərrüfatı Şurasında, Dövlət Plan komissiyasında, işləmiş Politexnik İnstitutunda dekan olmuşdur. SSRİ-nin və Azərbaycanın müxtəlif elmi texniki cəmiyyətləri və komissiyalarının üzvü olur. İki monoqrafiya bir sıra elmi məqalələr nəşr etdirir.

1930-cu ildə Məlik-Aslanov Xudadat bəy Ağa oğlu birinci dəfə tutularaq Baş Siyasi İdarəsinin zindanında iki il yarım həbsdə olur. Qısa bir müddət azadlığa çıxan kimi nəqliyyat və tikinti institutlarında dərs deyir. 1934-cü ildə ikinci dəfə həbs olunur, 1935-ci ildə həbsxanada vəfat edir. Beləcə Stalinin cəza məşını Azərbaycanın ən ləyaqətli oğullarından birinin həyatına son qoyur.

Melikoff İren xanım

1917-ci ildə Peterburqda doğulmuşdur. Ailəsilə birlikdə Fransaya köçmüşdür. Atası azərbaycanlı, anası rusdur. Filologiya elmləri doktoru, professor. Parisdə ingilis dilində litsey bitirmişdir. Sorbonna Universitetində təhsil almaqla eyni zamanda, Şərq Dilləri İnstitutunda oxumuş, ərəb, fars və türk dillərini öyrənmişdir.

1940-cı ildə universiteti bitirdikdən sonra İ. Melikoff yeddi il Türkiyədə ərinin vətəninə yaşamış qızlarını böyütmüşdür. 1947-ci ildə Fransaya qayıdaraq "Orta əsrlər Türkiyə eposları" mövzusunda doktorluq dissertasiyası müdafiə etmiş və Strasburq Universitetində professor yeri almışdır. Onun elmi maraq dairəsi çox əhatəlidir. O, 400-ə qədər elmi işin müəllifidir. "Koroğlu", "Umur paşa", "Məlik Danişmənd", "Seyid Batddal", Babək hərəkəti, Qızılbaşlar tarixi, Əbu Hüseyn Xorasaninin yaradıcılığı, Xətai, M. F. Axundov və bir sıra başqa monoqrafiyaların və ədəbiyyatşünaslıq tədqiqatlarının müəllifidir. İ. Melikoffun səyi nəticəsində Strasburq universitetində türk şöbəsi yaradılmış, tezliklə İren xanımın direktor olduğu elmi-tədqiqat institutuna çevrilmişdir. Bu institutda Azərbaycan mədəniyyətini öyrənən mərkəz yaradılmışdır. 1966-cı ildə İ. Melikoff "Türkika" adlı jurnal nəşr edərək burada fransız oxucularını türk xalqlarının tarixi, ədəbiyyatı və mədəniyyəti ilə tanış edir. Bu jurnalda Anarın, Çingiz Hüseynovun, Sara Aşurbəylinin, Tofiq Məlikovun və bir sıra başqa azərbaycanlı müəlliflərin əsərləri çap olunmuşdur.

Melikoff İren xanım Fransa və Azərbaycan mədəniyyət əlaqələri mərkəzinin sədridir. İren xanımın üç qızından biri Şirin bu cəmiyyətin katibidir. Böyük qızı Bilqeyis filoloji elmlər doktoru, Strasburq universitetinin professorudur, burada rus dilindən mühazirələr oxuyur.

Məlikov Arif
(Arif Cahangir oğlu Məlikov)

1933-cü ildə Bakıda doğulmuşdur. Bəstəkar, SSRİ və Azərbaycan xalq artisti, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı, professor, 1958-ci ildə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında Q. Qarayevin sinfini bitirmişdir.

A. Məlikov müxtəlif janrlarda yazılmış musiqi əsərlərinin - "Məhəbbət əfsanəsi", "İki qəlbın poeması", "Bu yerdə iki nəfər" baletlərinin, "Dalğalar" operettasının, vokal simfonik əsərlərin, simfoniyaaların müəllifi olmaqla, kinofilmlərə və teatr səhnə əsərlərinə musiqi bəstələmiş və bir sıra başqa musiqi əsərləri yazmışdır. "Məhəbbət əfsanəsi" baleti A. Məlikova dünya şöhrəti gətirmişdir. Bu əsər dünyanın bir sıra ölkələrinin teatr səhnələrində, habelə Moskvanın Böyük Teatrında dəfələrlə oynanılmışdır. A. Məlikov 1958-ci ildən Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında dərs deyir.

Arif Cahangir oğlu Məlikov dəfələrlə SSRİ Ali sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur.

Məlikov Tofiq
(*Tofiq Davud oğlu Məlikov*)

1942-ci ildə Şəmkirdə doğulmuşdur. Filologiya elmləri doktoru, professor. 1965-ci ildə ADU-nun şərqşünaslıq fakültəsini bitirmişdir.

T. Məlikov 1966-91-ci illərdə SSRİ EA-nın Şərqşünaslıq İnstitutunda elmi işçi, 1992-94-cü illərdə İstanbul Universitetinin rus dili və ədəbiyyatı kafedrasına rəhbərlik etmiş, eyni zamanda Boğaziçi Universitetində Azərbaycan dili və ədəbiyyatından dərs demişdir. 1995-ci ildən T. Məlikov Moskva Dövlət Dilçilik İnstitutunda şərq dilləri kafedrasının müdürüdür. O, eyni zamanda REA-nın Dünya Ədəbiyyatı İnstitutunda elmi işçi işləmişdir. T. Məlikovun elmi maraq dairəsi - türk xalqlarının dili, ədəbiyyatı və mədəniyyəti təşkil edir. O, yüzdən artıq nəşr olunmuş elmi işin, habelə dörd monoqrafiyanın müəllifidir. T. Məlikov 1988-ci ildə Moskvada azərbaycanlıları birləşdirmək, onlara və doğma xalqına kömək etmək məqsədilə "Ocaq" cəmiyyəti yaradaraq onun sədri olmuşdur. 90-cı illərdə rus qoşunları Bakının dinc əhalisini qanına qəltan edəndə "Ocağ"ın üzvlərini bir yerə toplamış, birlikdə Moskvada yaşayan azərbaycanlıları və Azərbaycanın dostlarını öz xalqının müdafiəsinə qaldırmışdı.

Tofiq Davud oğlu Məlikov Rusiya Türkoloqları Komitəsi sədrinin müavini, "Türkologiya" jurnalının redaksiya şurasının üzvü, Ümumrusiya Azərbaycanlıları Konqresinin vitse-prezidentidir.

Məmməd Arif

(Məmməd Arif Məhərrəm oğlu Dadaşzadə)

1904-cü ildə Bakıda doğulmuşdur. Ədəbiyyatçı, publisist, ictimai xadimdir. Filoloji elmlər doktoru, professorudur. Azərbaycan EA-nın akademiki, əməkdar elm xadimi, Azərbaycan Dövlət mükafatı laureatı olmuşdur. 1930-cu ildə ADU-nu bitirmişdir.

1939-59-cu illərdə - xalq maarif komissarının müavini, ADU-da kafedra müdiri, Azərbaycan EA Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun direktoru. 1923-cü ildən çap olunmağa başlamışdır. "Cəfər Cabbarlının yaradıcılıq yolu", "Səməd Vurğunun dramaturgiyası" monoqrafiyalarının, "Vladimir Mayakovski", "Vissarion Belinski", "Krilov və Azərbaycan ədəbiyyatı" kitablarının, ali məktəblərin filoloji fakültələri üçün "Azərbaycan ədəbiyyatı" dərş vəsaitinin müəllifidir. "Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi" kitabının redaktoru və müəlliflərindən biridir. Ç. Bexer, Evripid, Servantes, Remark, N. Qoqol, L. Tolstoy, A. Çexov və bir sıra başqa müəlliflərin əsərlərini Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir. Məmməd Arifin əsərləri bir sıra xarici dillərə tərcümə olunmuşdur.

Məmməd Arif Məhərrəm oğlu Dadaşzadə (Məmməd Arif) Azərbaycan SSR Ali Sovetinə deputat seçilmiş, Ali Sovetin sədri olmuşdur. Orden və medallarla təltif olunmuşdur. Kitabxanalardan biri onun adını daşıyır.

1975-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir.

Məmmədəliyev Yusif
(*Yusif Heydər oğlu Məmmədəliyev*)

1905-ci ildə Ordubad şəhərində doğulmuşdur. Kimya elmləri doktoru, professor, Azərbaycan EA-nın akademiki, SSRİ EA-nın müxbir üzvü, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı olmuşdur. 1926-cı ildə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunu bitirmişdir.

Ali məktəbi bitirdikdən sonra Y. Məmmədəliyev Gəncə Pedaqoji Texnikumunda və İrəvan Pedaqoji İnstitutunda müəllim işləmişdir. 1932-33-cü illərdə Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı İnstitutunda, 1933-45-ci illərdə Elmi-Tədqiqat Neftayırma İnstitutunda işləmişdir. 1945-51-ci illərdə bu institutun direktoru olmuşdur. 1951-54-cü illərdə Y. Məmmədəliyev Azərbaycan EA-nın fizika, kimya və neft bölməsinin elmi katibi olmuşdur. 1954-58-ci illərdə ADU-nun rektoru, 1958-61-ci illərdə Azərbaycan EA-nın prezidenti olur. Onun elmi işləri əsasən kimya, neft və təbii qazın emalına, problemlərinə həsr olunmuşdur. O, reaktiv mühərriklər üçün yeni növ yanacaq yaratmışdır. "Azərbaycanın təbii qazı və onun kimyada tətbiqi", "Alkəlləşdirmə və dealkəlləşdirmə yolu ilə aromatik karbohidratlardan toluolun sintezi", "Azərbaycanda elmin inkişafı" və bir sıra elmi əsrlərin müəllifidir.

Yusif Heydər oğlu Məmmədəliyev Azərbaycan və SSRİ Ali Sovetlərinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1961-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir. Azərbaycan EA-nın elmi tədqiqat Neft-Kimya Prosesləri İnstitutu, Ordubad ipəkçilik kombinatı, Bakı küçələrindən biri onun adını daşıyır. Azərbaycanın paytaxtında və Ordubadda ona abidə qoyulmuş, Ordubadda ev-muzeyi açılmışdır.

Məmmədov Ələkbər
(*Ələkbər Əmir oğlu Məmmədov*)

1930-cu ildə Bakıda doğulmuşdur. Futbolçu, SSRİ-nin əməkdar idman ustası, dördqat SSRİ çempionu. 1952-ci ildə Azərbaycan Bədən Tərbiyəsi İnstitutunu, 1965-ci ildə ADU-nun jurnalistika fakültəsini bitirmişdir.

Ə. Məmmədov 1948-53 və 1960-62-ci illərdə Bakının "Neftçi" komandasında, 1954-59-cu illərdə Moskvanın "Dinamo" komandasında çıxış etmişdir. Dəfələrlə SSRİ yığma komandasının, habelə 1958-ci ildə futbol üzrə Avropa Kubokunu alanda yığma komandanın tərkibində oynamışdır. "Dinamo" və SSRİ yığma komandasının tərkibində Ə. Məmmədov dünyanın 20 ölkəsində çıxış etmişdir. O, dünya miqyaslı futbolçu olmuşdur. Azərbaycan Dövlət Neft və Kimya İnstitutunda idman kafedrasının müdiri və Azərbaycan futbol federasiyasının sədr müavini olmuş, Neftçi komandasının məşqçisi olmuşdur.

Məmmədov Ələkbər Məmməd oğlu "Üç qitədə" kitabının müəllifidir. Orden və medallarla təltif olunmuşdur.

Məmmədov Tokay
(*Tokay Həbib oğlu Məmmədov*)

1927-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Əməkdar incəsənət xadimi, Azərbaycanın xalq rəssamı, SSRİ rəssamlıq akademiyasının müxbir üzvü, professor, SSRİ və Azərbaycan Dövlət mükafatları laureatı. 1951-ci ildə Repin adına Leningrad Boyakarlıq, Heykəltəraşlıq və Memarlıq İnstitutunu bitirmişdir.

T. Məmmədovun yaradıcılığı üçün həyat həqiqətləri ilə seçilən emosionallıq, mürəkkəb psixoloji hallar əsl milli əlamətlərin ehtivası xarakterikdir. Özlərinin yaradıcılıq dəsti xətti, və yaradıcılıq dünyası müxtəlif olan şairlər Nizami, Sabir, Səməd Vurğun, bəstəkar Üzeyir Hacıbəyov, dirijor Niyazi kimi Azərbaycan ədəbiyyat və incəsənət xadimlərinin portretlərini yaratmaq ona müyəssər olmuşdur. Leningrad institutunda eyni kursda oxuduğu Ö. Eldarovla və memar H. Muxtarovla birgə yaratdıqları Azərbaycanın XVI əsr dahi şairi Füzulinin monumenti xüsusilə nəzərə çarpandır. Abidənin yaradıcıları şairin yaşadığı dövrü, şəxsi həyatının və mənəvi ruhi dünyasının ayrı-ayrı cizgilərini əks etdirən birləşmiş məcmusunu ümumi vəhdət şəklində çox ustalıqla əks etdirə bilmişlər. Bu elə bir dərin xəlqi və milli özünəməxsus abidədir ki, burada obrazların tipik xarakterləri ictimai ideal səviyyəsinə qaldırılmışdır.

Məmmədov Tokay Həbib oğlu Azərbaycan Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1970-72-ci illərdə Azərbaycan Rəssamlar İttifaqına rəhbərlik etmişdir.

Məmmədov Xudu
(Xudu Surxay oğlu Məmmədov)

Xudu Surxay oğlu Məmmədov 14.12.1927-ci ildə Ağdam rayonunun Mərzili kəndində anadan olmuşdur. Azərbaycan kristalloqrafı. Geologiya-mineralogiya elmləri doktoru. (1970), professor (1973), Azərbaycan Elmlər Akademiyası müxbir üzvü (1976).

Xudu Surxay oğlu Məmmədov 1946-cı ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin geologiya-coğrafiya fakültəsinə daxil olub. 1957-ci ildən Azərbaycan Elmlər Akademiyası Qeyri-üzvi və Fiziki Kimya İnstitutunun struktur kimya laboratoriyasının müdürüdür. Əsas elmi işləri kristallokimya sahəsinə aiddir.

Silikat birləşmələrindən bir çoxunun quruluşunu müəyyənləşdirmiş, həmin birləşmələr sinfi ilə boratlar, karbonatlar, yarımkəçiricilər və s. arasında kristallokimyəvi qohumluq olmasını aşkara çıxarmış, 50-dən çox üzvi liqandlı kompleks birləşmənin molekulyar və kristall quruluşunu öyrənmiş, tədqiqatlarında elektronografiya, rentgen-spektral analiz və hidrotermal sintez üsullarından geniş istifadə etmişdir. Yüksəkixtisaslı elmi kadrlar hazırlanmasında xidməti var. «Şərəf nişanı» ordeni və medallarla təltif edilmişdir.

15.10. 1988-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir.

Məmmədova Şövkət
(*Şövkət Həsən qızı Məmmədova*)

1897-ci ildə Tiflisdə doğulmuşdur. Müğənni (lirik-soprano), SSRİ xalq artisti. 1910-cu ildə Tiflis Musiqi Məktəbini bitirdikdən sonra Hacı Zeynalabdin Tağıyevin sponsorluğu ilə təhsilini Milanda davam etdirmişdir. 1919-21-ci illərdə Kiyev Konservatoriyasında təhsil almış, 1927-29-cu illərdə vokal professional təhsilini Milanda və Parisdə təkmilləşdirmişdir.

Ş. H. Məmmədova yumşaq, ilıq tembrli səsə malik yüksək professional səviyyəli müğənni olmuşdur. O, dünya vokal incəsənətinin ən yaxşı ənənələri və nümunələrini Azərbaycan səhnəsinə gətirmişdir. 1921-ci ildə Verdinin "Traviata" əsərindən Violettanın partiyasını Azərbaycan Dövlət Opera və Balet teatrının səhnəsində ifa etmişdir. Burada O, Ü. Hacıbəyovun "Arşın mal alan" operasında Gülçöhrənin, M. Maqomayevin "Şah İsmayıl"ında Gülzarın, Qliyerin "Şahsənəm" operasında Şahsənəmi, Rossinin "Sevilya bərbəri"ndə Rozannanı, Qlinkanın "İvan Susanin"ində Antonidanı və bir sıra başqa operalardan partiyaları, yüksək professionalılıqla ifa etmişdir. O, dəfələrlə Kiyev, Moskva, Leningrad, Odessa, Tbilisi, Təbriz, Paris və başqa şəhərlərdə konsert proqramları ilə çıxış etmişdir. Ş. Məmmədova ilk Azərbaycan Teatr Texnikumunun və not nəşriyyatının yaradıcısıdır. 1945-ci ildən Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında dərs demişdir. 1949-cu ildən bu konservatoriyanın professoru olmuşdur.

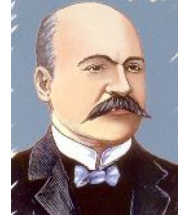

Şövkət Həsən qızı Məmmədova dəfələrlə Azərbaycan SSR Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1981-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir.

Məmmədquluzadə Cəlil
(*Cəlil Hüseynqulu oğlu Məmmədquluzadə*)

1866-cı ildə Naxçıvanda doğulmuşdur. Yazıçı, dramaturq, publisist, ictimai xadim. İlk təhsilini mollaxanada, orta təhsilini Naxçıvanda almışdır. 1887-ci ildə Qori Müəllimlər Seminariyasını bitirmişdir.

1887-97-ci illərdə C. Məmmədquluzadə Azərbaycanın İrəvan mahalının Uluxanlı qəsəbəsində müəllimlik etmişdir. XIX əsrin sonunda Moskvada, sonra da Peterburqda olmuşdur. 1898-ci ildə İrəvana, 1903-cü ildə Tiflisə köçmüşdür. 1904-cü ildən M. Şaxtaxtının redaktə etdiyi "Şərqi-rus" qəzeti ilə əməkdaşlıq edir. Burada "Poçt qutusu", "Kişmiş oyunu" satirik hekayələrini yazır. L. Tolstoyun "Zəhmət, ölüm və naxoşluq" hekayəsini tərcümə edib çap etdirir. "Kaspi" və "Tiflisskiy listok", "Vozrojdeniye", "Kafkazskiy raboçiy listok" qəzetlərində felyetonlarını çap etdirir. "Qeyrət" və "Novruz" qəzetlərini nəşr etdirir. Tiflisdə Azərbaycan zadəganları üçün məktəb və pansion təşkil edir. 1905-ci ildə tanınmış jurnalist Ömər Faiq Nemanzadənin və tacir M. Bağırzadənin köməyiylə mətbəə alır. 1906-cı ilin apreliyindən "Molla Nəsrəddin" satirik jurnalının nəşrinə başlayır. Hakimiyyət tərəfindən sıxışdırılsa da jurnal xalq arasında ziyalılar arasında geniş şöhrət tapır. 1894-cü ildə yazdığı ilk povesti olan "Eşşəyin itməkliyi" - "Danabaş kəndinin əhvalatları" ancaq 1936-cı ildə ölümündən sonra işıq üzü görmüşdür. Əsərdə yazıçı despotik feodal qaydaları kəskinliylə tənqid olunur.

C. Məmmədquluzadə kiçik hekayələr müəllifi kimi də tanınmışdır. Bu janrdə onun satirik məharəti bütün parlaqlığı ilə üzə çıxır: "Usta Zeynal", "İranda konstitusiyə", "Qurbanəli bəy", "İki kişi" "Anamın kitabı" belə hekayələrdəndir. "Ölümlər", "Dəli yığıncağı" kimi komediyaları fanatizmin köklərinin amansız tənqidinə yönəlmişdir.

1920-ci ildə C. Məmmədquluzadə ailəsiylə birgə Təbrizə köçür. Burada "Molla Nəsrəddin" jurnalının altı nömrəsini nəşr etdirir. 1922-ci ildə Bakıya qayıdan Cəlil Məmmədquluzadə 1931-ci ilə qədər "Molla Nəsrəddin" jurnalını nəşr edir. Jurnalın adı kommunistlər tərəfindən dəyişdirilib "Allahsız" qoyulduqda o, redaktorluqdan imtina edir. Jurnal cəmi bir nömrə çıxır. Beləliklə əsrin əvvəlində dünyanın 42 ölkəsində sevilmə-sevilmə hörmətlə oxunan bir məcmuə bağlanır. C. Məmmədquluzadə Bakıda "Yeni yol" qəzetini redaktə edir, başqa qəzetlərlə əməkdaşlıq edir. Yaradıcılığının son illərində "Bəlkə də qaytardılar", "Konsulun arvadı", "İki yastıq" və s. əsərlərini yazır. Onun əsərləri bir sıra xalqların dillərinə tərcümə olunmuş, dram əsərləri Gürcüstanda, İranda, Türkiyədə, Tatarıstanda, İrəvanda dəfələrlə səhnəyə qoyulmuşdur. C. Məmmədquluzadə yaradıcılığı Azərbaycan ədəbiyyatının və ictimai fikrin formalaşmasında böyük rolu olmuşdur. Onun həyatına və əsərlərinə filmlər çəkilmiş, haqqında monoqrafiyalar, məqalələr yazılmışdır.

Cəlil Hüseynqulu oğlu Məmmədquluzadə 1932-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir. C. Məmmədquluzadənin əsərləri bir sıra dillərə tərcümə edilmişdir. Azərbaycan Respublikasında bir sıra küçə və mədəni-maarif müəssisəsinə (o cümlədən Naxçıvan Dövlət Musiqili Dram Teatrına, Naxçıvan Muxtar Respublika Dövlət Ədəbiyyat Muzeyinə) C. Məmmədquluzadənin adı verilmişdir. Keçmiş Astraxan rayonu və şəhəri 1967-ci ildə onun şərəfinə Cəlilabad, vaxtilə müəllimlik etdiyi Baş Noraxən kəndi isə Cəlilkənd adlandırılmışdır. Naxçıvanda və Cəlilabadda heykəli qoyulmuşdur. Bakıda və Naxçıvanda ev-muzeyləri, Nehrəm və Cəlilkənd kəndlərində xatirə muzeyləri açılmışdır. Anadan olmasının 100 və 125 illik yubileyləri geniş qeyd olunmuşdur.

Paşayev Mir Cəlal
(Mir Cəlal Əli oğlu Paşayev)

Paşayev Mir Cəlal Əli oğlu 1908-ci ildə Cənubi Azərbaycanın Ərdəbil kəndində yoxsul kəndli ailəsində doğulmuşdur. Kiçik yaşlarında atası Gəncəyə köçdüyündən uşaqlığı burada keçmişdir. 1918-ci ildə atası vəfat etmiş, böyük qardaşının himayəsində yaşamışdır. 1918–1919-cu illərdə xeyriyyə cəmiyyətinin köməyi ilə ibtidai təhsil almışdır. Azərbaycanda sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra Gəncə Darülmüəlliminə daxil olmuşdur (1924–28).

Kazan Şərq Pedaqoji İnstitutunun ədəbiyyat şöbəsində (1930–32), Azərbaycan Dövlət Elmi-Tədqiqat İnstitutunun aspiranturasında təhsilini davam etdirməklə yanaşı, müəllimlik etmişdir (1932–35). «Füzulinin poetikası» mövzusunda namizədlik dissertasiyası (1940), «Azərbaycanda ədəbi məktəblər» mövzusunda doktorluq dissertasiyası (1947) müdafiə etmişdir.

1928-ci ildən ədəbi fəaliyyətə başlamışdır. İlk hekayə və oçerkləri 1930-cu ildə çap olunmuşdur. «Kommunist» qəzetində şöbə müdiri, «Gənc işçi» qəzetində məsul katib, həm də Azərbaycan Elmlər Akademiyası Nizami ad. Ədəbiyyat İnstitutunda elmi işçi olmuşdur (1932–35). Azərbaycan Dövlət Universitetində dosent, 1948-ci ildən professor kimi fəaliyyət göstərmişdir. Azərbaycan ədəbiyyatı kafedrasının müdiri olmuşdur (1961-ci ildən).

SSRİ yazıçılarının II, III, IV qurultaylarının iştirakçısı (1954, 1959, 1967) olmuşdur.

Mir Cəlal həm də istedadlı romançı idi. Onun qələmindən «Dirilən adam» (1935), «Bir gəncin manifesti» (1939), «Açıq kitab» (1941), «Yaşlılarım» (1952), «Təzə şəhər» (1950), «Yolumuz hayandır» (1957) kimi romanlar çıxmışdır.

Mir Cəlal 1978-ci il sentyabrın 28-də vəfat etmiş, ikinci Fəxri Xiyabanda dəfn edilmişdir. Bakı küçələrindən birinə onun adı verilmişdir.

Mirqasimov Mirəsədulla

(Mirəsədulla Mirələsgər oğlu Mirqasimov)

1883-cü ildə Bakıda doğulmuşdur. Alim, cərrah, tibb elmləri doktoru, professor, Azərbaycan EA-nın akademiki. Azərbaycanın əməkdar elm xadimi. 1913-cü ildə Novorosiysk (Odessa) Universitetinin tibb fakültəsini bitirmişdir.

1913-16-cı illərdə M. Mirqasimov Odessada həkim olmuş, 1916-19-cu illərdə Bakıda hərbi hospitalda həkim-cərrah işləmişdir. 1919-29-cu illərdə ADU-nun tibb fakültəsinin dosenti, 1929-58-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunun hospital-cərrahiyyə fakültəsinin professoru, kafedra müdiri olmuşdur. 1945-47-ci illərdə M. Mirqasimov Azərbaycan EA-nın ilk prezidenti seçilmişdir. O, tibb sahəsində böyük alim olmuş, ümumi cərrahiyyə, öd yollarının cərrahiyyəsi, urologiya, qarın boşluğu və torokal cərrahiyyə, sidik daşı xəstəliyinin etiologiyası sahəsində elmi tədqiqatlar aparmışdır. Operativ müalicənin bir sıra diaqnostik metodlarını təklif etmişdir. M. Mirqasimov 1933-cü ildə ana dilində çap olunmuş ilk ümumi cərrahiyyənin qısa kursu kitabının müəllifidir. O, ümumdünya Cərrahlar Assosiasiyasının həqiqi üzvü olmuş, "Azərbaycanda böyrək daşı xəstəliyinin öyrənilməsi materialları", "Qarın boşluğu cərrahiyyəsi" (iki kitabda), "Ölkənin müdafiəsində cərrahiyyənin rolu" kimi çox dəyərli elmi monoqrafiyaların elmi məqalələrin müəllifi olmuş və bu materialları Azərbaycan dilində çap etdirmişdir.

Mirəsədulla Mirələsgər oğlu Mirqasimov dəfələrlə SSRİ Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1958-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir. Bakıdakı Respublika xəstəxanası və küçələrdən biri onun adını daşıyır.

M. M. Mirqasimovun oğlu Rüşət Mirəsədulla oğlu Mirqasimov fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının akademiki, Moskvanın Dubna Atom Mərkəzində aparıcı elmi işçilərdən biridir. 70-dən çox əsərin və monoqrafiyaların müəllifidir.

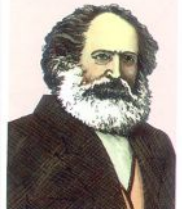
Mirzə Kazım bəy

1802-ci il iyunun 22-də Cənubi Azərbaycanın Rəşt şəhərində dünyaya göz açıb. Peterburq universitetinin fəxri doktoru, professor. Peterburq EA-nın akademiki. Şərqsünas-alim. Elmə görə üç dəfə Demidov mükafatının laureatı.

Mirzə Kazım bəy hələ uşaq olarkən, ailəsi Dərbəndə köçüb. Və o, 8 yaşından etibarən, Dərbənddə yaşayıb. İlk təhsilini atasından alan Mirzə Kazım bəy 1821-ci ildə Həştərxana gedib. Öncə ərəb, fars, müxtəlif türk dillərini, sonralar rus, alman, ingilis və fransız dillərini öyrənib. Bu dillərin hamısında da yazmış və nəşr olunmuşdur.

O, Həştərxanda şotland missionerlərindən ingilis dilini öyrənərək xristianlığı qəbul etmişdi. 1826-49-cu illərdə Kazan Universitetində şərq dillərindən dərs demişdir. 1949-cu ildən ömrünün sonuna qədər Peterburq Universitetinin professoru olmuşdur. Rus şərqsünaslığının banilərindən biridir. O burada şərq dilləri fakültəsi yaradaraq onun ilk dekanı olmuşdur. Akademik V. Bartold yazırdı ki, "Senkovskiy və Kazım bəy özlərinin mühazirələri ilə rus şərqsünaslığını yaratdılar. Bütün sonrakı rus oriyentalistləri bu iki alimin tələbələri və ya tələbələrinin tələbəsi olmuşlar". Kazım bəy "Peterburq Universitetinin "Əməkdar professoru", İngiltərə, Fransa, Hollandiya, ABŞ və dünyanın bir sıra başqa ölkələrinin şərqsünaslıq cəmiyyətlərinin üzvü olmuşdur. O, altı dilə yazırdı. "Müxtəsərül vikayət və ya qısa vikayət Müsəlman şəriəti kursu", "İslam tarixi" "Müridizm və Şamil", "Bab və babilər" "Dərbəndnamə", "Türk-tatar dillərinin ümumi qrammatikası" və onlarla başqa əsərlərin müəllifi olmuşdur. Kazım bəy Mirzə Məhəmməd Əli Hacı Qasım oğlu Rus imperiyasının bir çox ordenləri ilə təltif olunmuşdur.

Mirzə Kazım bəy 1870-ci ildə Peterburqda vəfat etmişdir.

Mirzə Şəfi Vazeh

1794-cü ildə Gəncədə doğulmuşdur. Şair-mütəfəkkir, maarifçi. Gəncə mədrəsəsində təhsil almışdır. Dünyagörüşünün formalaşmasında ona atalıq etmiş böyük din alimi Hacı Abdullanın böyük rolu olmuşdur.

Mirzə Şəfi Vazeh fəaliyyətinin əvvəlində məktəbdə hüsnxət və rəsmxətdən dərs demişdir. XIX əsrin 30-cu illərində böyük yazıçı, filosof M. F. Axundovla tanış olmuşdur. 1840-cı ildə Tiflisə köçmüş, qəza məktəbində Azərbaycan və fars dillərindən dərs demişdir. Burada yerli ədəbiyyatçılar, şairlərlə tanış olur, onlara öz şeirlərini oxuyur. Onun dostlarından fars dilindən dərs dediyi adamlardan biri də alman ədəbiyyatşünası Fridrix Bodenştetd olur. Bodenştetd Mirzə Şəfinin şeirlərinə vurularaq onların üzünü köçürür, sonra alman dilinə çevirərək 1850-ci ildə Almaniyada "Şərqdə min bir gün" adı ilə məcmuədə çap etdirir. 1851-ci ildə isə "Mirzə Şəfinin şərqiləri" adı altında ayrıca kitabçada çap etdirir. Şeirlər son dərəcə şöhrət qazanaraq ingilis, fransız, holland, yəhudi, polyak, norveç dillərinə tərcümə olunur. Mirzə Şəfinin şeirlərinin belə qeyri-adi şöhrət qazandığını görən Bodenştetd özünü onların müəllifi elan etməyi qərara alır və Mirzə Şəfi adının elə belə düşünülmüş personaj kimi qələmə verir. Beləliklə, Mirzə Şəfinin şöhrəti bir müddət oğurlanmış olur. 1855-ci ildə Mirzə Şəfinin şeirləri onu şəxsən tanımış rus şairi və inqilabçısı T. İ. Mixaylov tərəfindən rus dilində çap olunduqdan sonra, Bodenştetd biabircasına ifşa olunur.

Mirzə Şəfinin şeirləri zərif və oxunaqlı Şərq ahəngdarlığına malikdir. Onun əsərləri aforizm kimi mənzum hekayətləri, hədisləri andırır. Mirzə Şəfinin təbii ahəngdar qəzəllərinin, ikiliklərinin, rübailərinin sətirlərində maarifçilik hikməti çox asanlıqla dinləyicilərin qəlbinə hopurdu.

*Sənin ol sərv boyun, bil nə zaman yada düşər,
Gözümün yaşı axar, qəlb evi fəryada düşər.
Yarımın gül üzünə baxmağı mən eyləmə, şeyx,
Bixəbərsən, bu savab eşqdə ustada düşər.
Ay ilə gün kimi yək yar görünən anda mənim,
Sanasan ki, vücudum tufana ya oda düşər...*

Bu sətirlərdəki pafos qadın azadlığının müdafiəçisi, "Sovremennik" jurnalının redaktoru və nəşir M. İ. Mixaylovun diqqətini cəlb edir. Tezliklə Mirzə Şəfinin şeirləri N. İ. Eyfert, İ. S. Predan, P. F. Yakuboviç və başqaları tərəfindən rus dilinə tərcümə olunaraq nəşr edilir. A. Rubenşteyn Mirzə Şəfinin şeirlərinə 12 romans yazmışdır. "Şərq nəğməsi" adlanan bir romans F. İ. Şalyapinin repertuarına daxil idi. Mirzə Şəfi Şərq dilləri müəllimi İ. Qriqoryevlə birlikdə Tiflisdə rus məktəblərində uzun illər istifadə olunan "Kitabi türk" dərsliyini yazmışdı.

Şəfi Sadiq oğlu (Mirzə Şəfi Vazeh) 1852-ci ildə Tiflisdə vəfat etmişdir. Onun adı Azərbaycanda küçə, kitabxana və başqa mədəni-maarif müəssisələrinə verilmişdir.

Mirzəcanzadə Azad
(Azad Xəlil oğlu Mirzəcanzadə)

1928-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Neftçi alim, texnika elmləri doktoru, professor, Azərbaycan EA-nın akademiki, əməkdar elm xadimi Azərbaycan Dövlət mükafatı laureatı. 1949-cu ildə Azərbaycan Sənaye İnstitutunun neft sənayesi fakültəsini bitirmişdir.

1948-ci ildə əmək fəaliyyətinə baş laborant kimi başlayan A. Mirzəcanzadə müasir dövrün ən görkəmli neft alimi, Azərbaycan EA-nın akademiki, Nazirlər Kabineti nəzdində Elm Və Texnika Komitəsinin sədri vəzifəsinə qədər yüksəlmişdir. A. Mirzəcanzadənin elmi fəaliyyəti neft sahəsində olan bütün elmləri əhatə edir, onun elmi tədqiqatlarının xarakterik cəhətlərindən biri, neft sənayesinin əməli tələblərilə sıx əlaqədə olub, sahənin perspektiv və aktual problemlərinin fanatikcəsinə həllidir.

A. Mirzəcanzadənin rəhbərliyi altında, neft və qazın istehsalında qeyri-bərabər proseslərdə, fiziki sahələrin geterogen sistemlərin hidravlik xüsusiyyətlərinə təsiri öyrənilir. Onun təşəbbüsü ilə neft və qaz sənayesinin kəşfiyyatdan qazın nəqlinədək olan bütün sahələrdə riyazi eksperiment nəzəriyyəsi geniş tətbiq olunmağa başlamışdır. A. Mirzəcanzadə neftçixarma sahəsində yeni istiqamətin, radiotexnologiyanın yaradıcısı və inkişaf etdirilməsinin təşəbbüsçüsüdür. Onun məktəbində ilk dəfə olaraq nenyuton neft yataqlarının işlənməsi nəzəriyyəsi hazırlanmışdır. A. Mirzəcanzadə 400 dən artıq nəşr olunmuş elmi işin, 60-dan artıq monoqrafiyanın müəllifidir. O, Əlcəzairdə, Bolqarıstanda, Vyetnamda, Almaniyada, Kanadada, Yaponiyada və bir sıra başqa ölkələrdə mühazirələr oxumuşdur. Onun əsərləri bir sıra xarici dillərə tərcümə olunmuşdur. "Fiziki proseslərin mexanikası", "Qərbi Sibir neft yataqlarının işlənməsi və istismarı" (başqa müəlliflərlə birgə) "Neft fizikasının paradoksları" və bir sıra başqa işlər Mirzəcanzadənin ən dəyərli işləridir.

Azad Xəlil oğlu Mirzəcanzadə dünyanın bir sıra akademiyaalarının fəxri akademiki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının sədri olmuşdur.

Beynəlxalq Şərq Neft Akademiyasının prezidentidir, bir sıra orden və medallarla təltif olunmuşdur.

Azad Xəlil oğlu Mirzəcanzadə 2006-cı il iyulun 17-də ömrünün 78-ci ilində vəfat etmişdir.

Molla Pənah Vaqif

1717-ci ildə Qazaxın Salahlı kəndində doğulmuşdur. Şair, dövlət xadimi. Mədrəsə təhsili almışdır. Ərəb, fars dillərini bilmiş, astronomiya və memarlıqla məşğul olmuşdur.

XVIII əsrin ortalarında Gürcüstan sərhəddində gərginlik yaranır və bir çox ailələr Qazaxdan Qarabağ və Gəncəyə köçürülür. Vaqifin ailəsi də köçkünlərin arasında idi. Bu ailə Qarabağın Cavanşir oymağının Tərtərbasar kəndində sığınacaq tapır. Vaqif burada müəllimliklə məşğul olur. Az sonra Vaqif Tərtərbasardan Şuşaya köçür. Burada məktəb açan şair tez bir zamanda şəhər sakinləri arasında həm gözəl müəllim, həm də istedadlı şair kimi tanınmağa başlayır. Şairin şöhrəti Qarabağ hakimi İbrahim Xəlil xana çatır və 1769-cu ildə onu saraya dəvət edirlər. Vaqif vəzir təyin edilir. O, xarici əlaqələrlə məşğul olmuş, yüksək diplomatik qabiliyyət göstərmişdir. Onun iştirakı ilə Qarabağla Gürcüstan, Lənkəran və İrəvan xanlıqları arasında İrana qarşı müdafiə məqsədli müqavilə imzalanmışdı. 1797-ci il saray çevrilişi zamanı M. P. Vaqif oğlu Əli bəylə bərabər həbs olunaraq Qarabağın yeni hakimi Məhəmməd Cavanşir tərəfindən edam olunmuşdur. M. P. Vaqif şair kimi yaradıcılığında, Azərbaycan şeiriyyatında yeni səhifə açaraq onu xalqa yaxınlaşdırmış, Azərbaycan realist şeirinin əsasını qoymuşdur. Onun lirikası zərif və həyatidir. Ali məhəbbətlə ideal gözələ şeir yazan romantik şairlərdən fərqli olaraq M. P. Vaqif soyuq əlçatmaz gözəlləri deyil, normal qadınların obrazlarını yaradaraq həzz almağı nəzmə çəkmişdir. M. P. Vaqif əsl sənətkar kimi bir neçə ştrixlə müasiri olan qadını vəsf edə bilmişdir.

*Badi səba, bir xəbər ver könlümə,
Görüm o yanağı lalə gəlirmi?
Həsrətində könül dönübdür qanə,
Baş çəkməyə bizim halə gəlirmi?
Sallananda eylər nazü qəmzələr,
Üz döşər payinə görən kimsələr,
Qoşa gözə çəkmiş siyah sürmələr,
Siğal verib xətti xalə gəlirmi?
Allah muradını versin o yarın,
Rəqibi günündən sürsün o yarın,
Mübarək güşuna görsün o yarın,
Mən çəkdiyim ahu nalə gəlirmi?*

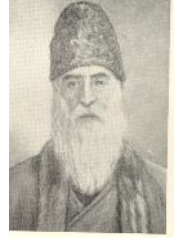
Yaşının yetkin çağlarında M. P. Vaqifin lirikasına yaşadığı illərin acıları hopur: "Kim ki, kamildir, tutar taleyin bəlası onu". Böhən və yalanlar dünyasına ironik münasibət "Mən cahan mülkündə mütləq doğru halət görmədim" kimi şeirində aydın görünür. Böyük şair Vaqifin şeirləri XX əsrin sonunda da aşığılar və xanəndələr tərəfindən sevilə-sevilə oxunur.

Molla Pənah Vaqifin əsərləri bir sıra dillərə tərcümə olunmuş, haqqında romanlar, dramatik poema və opera yazılmışdır. Azərbaycanın müxtəlif yerlərində adı küçə, məktəb və başqa mədəni-maarif müəssisələrinə verilmişdir. Şuşada və Qazaxda büstü qoyulmuş, ev muzeyi açılmışdır.

Molla Vəli Vidadi

1707-ci ildə Qazaxın yaxınlığında Şıxlı kəndində doğulmuşdur. Şair təhsilini Qazaxın Poylu kəndində alaraq ərəb və fars dillərini mükəmməl öyrənib mirzəlik etmişdir.

M. V. Vidadi Qazaxın indiki Birinci Şıxlı kəndində məktəb yaradaraq ömrü boyu bu məktəbdə müəllimlik etmişdir. Yerlilərin böyük hörmət və məhəbbətini qazanmışdır. Çox gənc yaşlarında şeir yazmağa başlamışdır. Əvvəlcə yaradıcılığının əsasını həyatsevərlik və işıqlı ideyalar təşkil etsə də, sonralar tədricən qəmli motivlər üstünlük təşkil etməyə başlamışdır. M. V. Vidadi 100 ildən çox yaşamışdır. Uzun ömrü boyu bir çox müsibətlərin şahidi olmuş, satqınlıq və ölümlər görmüşdür. "Müsibətnamə" adlı mənzum əsərində feodallar arasında gedən çoxsaylı toqquşmalardan danışaraq torpağı qanla suvaran, xalqı düşünməyən qanıçən xanları, şöhrət düşkünlərini qamçılıyır.

M. V. Vidadinin dərdi artdıqca etiraza çevrilir. M. V. Vidadinin əsərlərinin əksəriyyətində həyatdan narazılıq hiss olunur. Onlarda bəylər və xanlar tərəfindən incidilmiş xalqın əhval-ruhiyyəsi əks olunur. "Edərsən", "Ağlarsan", "Belə qalmaz", "Xəstə düşdüm, gələn yoxdur üstümə" adlı şeirlərində o dövrün pis adətləri, haqsızlıqlar şairin düşüncələrində daha aydın əks olunmuşdur. O dövrün faciəli xarakteri M. V. Vidadinin "Durnalar" şeirində daha aydın şəkildə əksini tapmışdır.

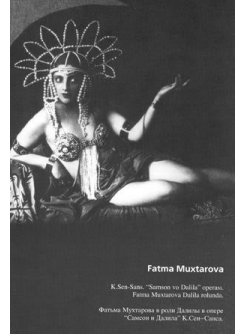
*Qatar-qatar olub qalxıb havaya,
Nə çıxıbsız asimana durnalar?
Qərib-qərib, qəmgin-qəmgin ötərsiz,
Üz tutubsuz nə məkana durnalar?
Təsbeh kimi qatarınız düzərsiz,
Havalanıb ərş üzündə süzərsiz.
Gah olur ki, danə-xuruş gəzərsiz,
Siz düşərsiz pərişana durnalar!
Ərz eləyim bu sözümün tacıdır,
Yollarınız həramidir, yağıdır.
Şahin-Sonqar sürbənizi dağıdır,
Boyanarsız qızıl qana durnalar!*

Vidadinin poeziyası sadəliyi və lirikliyi ilə heyrətamizdir, onlarda insanın canlı səsi səslənir. Onun şeirlərində həqiqi xalq yaradıcılığının yüksək mədəni şeiriyyət forması öz əksini tapır. Molla Vəli Vidadi 1809-cu ildə Birinci Şıxlı kəndində vəfat etmişdir. Birinci Şıxlıda qəbrinin üstündə ona abidə qoyulmuşdur. Bakıda və respublikanın başqa yerlərində küçələr, mədəni-maarif müəssisələri onun adını daşıyır.

Muxtarova Fatma
(*Fatma Səttar qızı Muxtarova*)

1893-cü ildə Cənubi Azərbaycanın Urmiya şəhərində doğulmuşdur. Müğənni (metso-soprano) Azərbaycanın xalq artisti, Gürcüstanın əməkdar artisti.

F. Muxtarova uşaq vaxtında ailəsilə birgə Rusiyaya köçmüşdür. Əvvəlcə Rostovda, sonra isə Peterburqda yaşamışdır. Atasını tez itirən Fatma ailəni saxlamalı olmuşdur. Səyyar artistlərlə Katya adı ilə Rusiyanı dolaşmış, şarmanka və qarmoşkanın müşayiəti ilə oxuyub rəqs etmişdir. Saratov şəhərində yerli qəzetin – "Saratovski vedemosti" qəzetinin redaktoru Arxangelskinin diqqətini cəlb etmiş, o da neft maqnatı M. Muxtarovdan bu istedadlı yetim həmyerlisinə musiqi təhsili almaqda kömək etməyi ondan xahiş etmişdi. Çox səxavətlə xeyriyyə işləri ilə məşğul olan M. Muxtarov nəinki qızı müdafiə etdi, hətta arvadı ilə məsləhətləşərək onu qızlığa götürərək öz familiyasını ona verdi. Professor M. Y. Medvedyevin köməyi ilə F. Muxtarovanı Saratov Konservatoriyasına düzəltdi. 1914-cü ildə o, buranı bitirdi. Tezliklə F. Muxtarova böyük rus müğənnisi F. İ. Şalyapinə təqdim olundu. Böyük müğənni qızın içindən gələn güclü mələhətli və gözəl səsinə, yüksək bədii temperamentinə, ifa tərzindən rıqqətə gələrək onu S. İ. Zimin adına Moskva opera teatrına düzəltdi. O, burada üç il işlədi.

1917-38-ci illərdə F. Muxtarova Kazan, Kiyev, Leninqrad, Odessa, Xarkov və Tiflisin opera səhnələrində oxudu. 1938-ci ildə Bakıya gəldi. 1938-53-cü illərdə burada o, Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrının səhnəsində oxudu. Onun əsas partiyaları M. Musorqskinin "Xovaşına" və "Boris Qodunov" əsərlərində Marfa, Mnişik, N. Rimski-Korsakovun "Çar gəlini"ndə Dəlilə, Ə. Bədəlbəylinin "Nizami"sində Əzri olmuşdur. Yaradıcılığının zirvəsi tamaşaçıları qırx il heyrətə gətirmiş J. Bizenin eyni adlı əsərində Karmenin partiyası olmuşdur.

Fatma Muxtarova F. Şalyapinlə, Lemeşevlə, Bülbüllə oxumuşdur. Ü. Hacıbəyov, L. Sobinov, A. M. Şərifzadə və başqa incəsənət xadimləri onun sənətini yüksək qiymətləndirmişdilər. Sənətşünaslar onun yaradıcılığı haqqında bir neçə monoqrafiya, çoxlu məqalələr yazmışlar. O, orden və medallarla təltif olunmuşdur.

Fatma Səttar qızı Muxtarova 1972-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir.

Muxtarov Murtuza

XIX əsrin ortalarında Bakının Əmircan kəndində doğulmuşdur. Multi-milyonçu - neft sahibkarı. Təkcə ibtidai mollaxanada təhsil almışdır.

M. Muxtarov gənc yaşlarında muzdurluq etmiş, arabaçəkən olmuşdur. Müxtəlif yükləri, habelə Tiflisə xam neft daşımışdır. Sonra Zabrıtdakı qazma kontorunda fəhləlik etmişdir. M. Muxtarov çalışqan işçi olmuş, işləməkdən həzz almış, tezliklə buruq ustası olmuşdur. Səmərələşdirici olmuş, hətta qazma baltasını təkmilləşdirmişdir. Kontorun sahibi Markov ondan heç nəyi əsirgəməmiş. XIX əsrin 80-ci illərinin əvvəllərində qocalmış Markov kontorunu Muxtarova satıb Rusiyaya gedir. M. Muxtarov 1890-cı ildə öz kontorunu "Muxtarov podratı" adlandıraraq onu daha da genişləndirir. Qazma avadanlığını təkmilləşdirərək Abşeyronda ilk dəfə olaraq 1100 metrlik quyu qazdırır. Qroznıda və Maykopda kontorunun filialını açır.

XIX əsrin sonlarında Muxtarov Rusiyada ilk dəfə olaraq Bibi-Heybətdə konstruktor bürosu olan neft avadanlıqları istehsal edən böyük bir zavod tikir. Bu zavodun məhsulları təkcə Rusiyaya deyil, xaricə də, hətta uzaq Amerikaya da ixrac edilirdi. XX əsrin əvvəllərində Muxtarov varidatına görə Bakı milyonçularının çoxunu keçmişdi. Bakıya fərdi dəvət olunan mühəndislər Muxtarova mühəndis incəliklərini və mürəkkəb sxem və layihələri izah edib başa salırdılar. Muxtarov kifayət qədər ahıl vaxtda neft sənayesində işlənən bütün avadanlıqların istehsal texnologiyalarını incəliklərinə qədər dəqiqliklə bilirdi. Hətta bu sahədə ixtira patenti var idi.

Bakı milyonçularının əksəriyyəti kimi Muxtarov da xeyriyyə işlərilə məşğul olurdu. Arvadı Lizanın vətəni Vladiqafqazda və doğma kəndi Əmircanda məscid tikdirmişdi. Memar Zivər bəy Əhmədbəyovun rəhbərliyi ilə tikilən bu məscid Azərbaycan memarlığının ən gözəl incilərindən biri kimi YUNESKO-nun qorunan tarixi abidələr siyahısına salınmışdır. M. Muxtarov Bakıda, Kislovodskda, Rusiyanın başqa şəhərlərində, Avropada, Florensiyada bir sıra gözəl binalar tikdirmişdir. Bakının abadlaşdırılması üçün xeyli vəsait ayırmışdı. Çar çəlladları Bakıda tanınmış Qoçu Zəlimxanı güllələdikdə onun uşaqlarının təhsilini öz üzərinə götürmüşdü. Nəticədə Zəlimxanın qızı həkim, oğlu aqronom oldular. O, görkəmli azərbaycanlı aktrisası Fatma Muxtarovanı (Katya) qızlığa götürmüşdü.

M. Muxtarov çox cəsur insan idi - ancaq özünün bu dünyadakı həyatını faciəli surətdə başa vurdu. Bolşeviklər onun mülkiyyətini milliləşdirmək istəyəndə, içəri girən birinci bolşevik soyğunçunu, sonra isə özünü güllə ilə vurmuşdu.

Musabəyov Qəzənfər
(*Qəzənfər Mahmud oğlu Musabəyov*)

1888-ci ildə Dəvəçinin Pirəbədil kəndində doğulmuşdur. Bakıda gimnaziyanı bitirdikdən sonra, Kiyev Tibb Universitetində təhsil almışdır.

Q. Musabəyov 1917-ci ildə universiteti bitirdikdən sonra Quba Qəzasında həkim işləmişdir. Qubada İcraiyyə Komitəsinin sədri, Bakıda və Dağıstanda məhsul tədarükü komissarı olmuşdur. Həştərxanda RK (b) P müsəlman bölməsinin sədri, "Hümmət" təşkilatının Həştərxandakı rəhbərlərindən olmuşdur. 1919-cu ildə Moskvaya getmiş, 1920-ci ildə XI ordu ilə Bakıya gəlmişdir. Azərbaycanın ilk xalq ərzaq komissarı və xalq təsərrüfatı şurası komissarı olmuşdur. 1922-ci ildə Azərbaycan SSR XKS sədri seçilmiş 1929-cu ilə kimi bu vəzifədə olmuşdur. O, Azərbaycan MİK və ZSFSR MİK sədrilərindən biri, ZSFSR XKS sədri (1931-37), 1925-ci ildən SSRİ MİK sədrilərindən biri olmuşdur. Dəfələrlə V. Leninlə görüşmüşdür.

Musabəyov Qəzənfər Mahmud oğlu 1937-ci ildə Stalin repressiyasının qurbanı olmuş, 1938-ci ildə güllələnmişdir.

Mustafayev İmam

(İmam Daşdəmir oğlu Mustafayev)

1910-cu ildə Qax rayonunda doğulmuşdur. Seleksiyaçı, genetik-alimdir. Biologiya elmləri doktoru, Azərbaycan EA-nın Akademiki. 1933-cü ildə Kənd Təsərrüfatı İnstitutunu bitirmişdir.

İmam Mustafayev 1934-40-cı illərdə Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı İnstitutunda kafedra müdiri, dekan, direktor müavini olmuşdur. 1940-54-cu illərdə kənd təsərrüfatı nazirinin müavini, nazir, Gəncə şəhər Partiya Komitəsinin birinci katibi, 1954-59-cu illərdə Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi olmuşdur. 1959-70-ci illərdə Azərbaycan EA-nın Genetika və Seleksiya İnstitutunun şöbə müdiri, 1971-ci ildən ömrünün sonuna kimi bu institutun direktoru olmuşdur. O, Azərbaycanda əkilmək üçün bir sıra buğda sortları yetişdirmişdir. Bir sıra elmi əsərlərin, habelə, "Azərbaycanda buğdanın seleksiyası", "Azərbaycanın buğda kolleksiyası", "Azərbaycan buğda növlərinin vətənidir" və s. monoqrafiyaları, bu gün də öz əhəmiyyətini itirməmişdir.

İmam Daşdəmir oğlu Mustafayev dəfələrlə Azərbaycan və SSRİ Ali Sovetlərinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1990-cı ildə Respublika Ağsaqqallar Şurasının yaradılmasında böyük zəhməti olmuş və I təsis qurultayında onun ilk sədri seçilmişdir. 1998-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir.

Mustafayev Rüstəm

(Rüstəm Məmməd oğlu Mustafayev)

1910-cu ildə Bakıda doğulmuşdur. Teatr rəssamı. 1926-cı ildə Azərbaycan rəssamlıq məktəbini bitirmişdir. Müxtəlif illərdə Bakı satirik və türk fəhlə kəndli teatrında, Azərbaycan Dövlət Dram Teatrında quruluşçu rəssam işləmişdir.

Teatr rəssamlığı sənətinə parlaq səhifələr yazmış R. Mustafayev Azərbaycan teatr dekorasiyası sənətinin banisidir. 30-cu illərdə Azərbaycan teatr sənətinin parlaq yüksəlişi dövründə onun yaradıcılığı daha geniş inkişaf etmişdir. O illərdə böyük estetik zövqlə və bədii pafoslarla səhnəyə qoyulan "1905-ci ildə", "Od gəlini" (C. Cabbarlı), "Ölülər" (C. Məmmədquluzadə), "Şahnamə" (M. Cəlal), "Şeyx Sənan" (H. Cavid) kimi əsərlərə bütün gözəlliyi ilə bədii tərtibat vermişdir. C. Cabbarlının "1905-ci ildə" əsərində R. Mustafayev özünəməxsus şəkildə kostyumlarla dekorasiyaların vəhdətini yarada bilmişdir. "Arşın mal alan", "Leyli və Məcnun", "Koroğlu" (Ü. Hacıbəyov), "Aşıq Qərib" (Z. Hacıbəyov), "Şah İsmayıl" (M. Maqomayev), "Sonalar gölü" (Çaykovski) - Azərbaycan opera və balet teatrının səhnəsində qoyulmuş bu kimi ən yaxşı tamaşalarda dekorasiyalarda və geyimlərdə R. Mustafayevə məxsus əhatəlilik və rəngarənglik öz əksini tapmışdır. "Koroğlu" operasının bədii tərtibatını xüsusilə qeyd etmək lazımdır. Buradakı rəssamlıq dekorasiyalarında kənd mənzərəsinin poetik təzahürü və milli tarixin problemləri öz əksini tapmışdı. Mərdanə sadəlik və bədii obrazların monumentallığı Üzeyir Hacıbəyovun, qəhrəmanlıq musiqisi ilə harmonik şəkildə vəhdət təşkil edir. 1928-ci ildən o çoxsaylı rəssamlıq sərğilərində iştirak etmişdi. Orden və medallarla təltif olunmuşdu.

Rüstəm Mustafayev 1940-cı ildə Bakıda vəfat etmişdir. Bakıdakı Azərbaycan İncəsənət Muzeyi onun adını daşıyır.

Mustafazadə Vaqif
(*Vaqif Əziz oğlu Mustafazadə*)

1940-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Pianoçu-bəstəkar. Azərbaycanın əməkdar artisti, Azərbaycan Dövlət mükafatı laureatı. 1963-cü ildə A. Zeynallı adına Bakı Musiqi Məktəbini bitirmişdir.

V. Mustafazadə 1965-ci ildə Gürcüstan Dövlət Filarmoniyasında "Qafqaz" adlı caz trio təşkil edərək dörd il ona rəhbərlik edir. 1969-70-ci illərdə Azərbaycan dövlət estrada orkestrində fortepianoda solist olur. 1970-71-ci illərdə respublikada ilk dəfə olaraq "Leyli" qadın vokal-instrumental ansamblı yaradıb ona rəhbərlik edir. 1971-79-cu illərdə "Sevil" və "Muğam" vokal-instrumental ansamblarını yaradır. V. Mustafayev xalq mahnıları və muğamları mövzusunda caz musiqisi əsərləri yaradan istedadlı bəstəkar idi. O, 1966-cı ildə Tallində, 1978-ci ildə Tbilisidə keçirilən ümumittifaq caz musiqisi festivallarının və habelə 1978-ci ildə Monte Karloda keçirilən Beynəlxalq festivalın mükafatının laureatı idi. Çox müvəffəqiyyətlə Avropa, Asiya və Amerikada qastrollarda çıxış edirdi.

Vaqif əziz oğlu Mustafazadə 1979-cu ildə yaradıcılıq enerjisinin çiçəkləndiyi bir dövrdə Daşkənddə vəfat etmiş, Bakıda dəfn olunmuşdur.

Qızı Əzizə XX əsrin tanınmış pianoçusu, caz ustadıdır. Dünyanın bir sıra ölkələrinin tamaşaçıları onun ifasını sevə-sevə dinləyirlər.

Müşfiq

(Mikayıl Mirzə Əbdülqadir oğlu İsmayılzadə)

1908-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. 1931-ci ildə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun dil və ədəbiyyat fakültəsini bitirmişdir.

Müşfiq çox gənc yaşlarında seirlər yazmışdır. "Bir gün" adlı ilk şeirini 1916-cı ildə, "Küləklər" adlı ilk şeirlər kitabını 1930-cu ildə çap etdirmişdir. Cəmi 31 il yaşamışdır. Ömrünün 13 ilini poeziyaya həsr etmişdir. Bu illər ərzində "Vuruşmalar", "Pambıq", "Şəngülüm, şüngülüm, məngülüm", "Günün səsləri", "Buruqlar arasında" v s. on bir kitabını çap etdirə bilmişdi. Az ömür sürməsinə baxmayaraq, Müşfiqin qayəsi çağlayan zamanın hər hadisəsinə müdaxilə etmək, səsinə səs vermək idi. O, zəhmətkeşdən, məhəbbətdən, təbiətdən yazırdı. Xalqın həyatı - Füzuli yaradıcılığında ki məhəbbət kimi, Nəsimi yaradıcılığında ki fəlsəfi dərinlik kimi Müşfiq yaradıcılığına təbii şəkildə daxil olmuşdu. Onun bütün şeirləri aydın, rəvan, təbii idi. Yaradıcılığını xarakterizə edən şeirlərindən bir neçə sətiri göstərmək yerinə düşər.

*Xoşladığım bir gecə, yerlər, göylər işıqlı,
Ay bir sərxoş göz kimi, ulduzlar yaraşlıq.
Bunları seyr edərkən,
Bir az fikrə gedərkən
Fikrim, hissim, xəyalım o qədər yüksəldi ki,
Mənə öylə gəldi ki,
Bizlərdən əvvəl nə yer, nə göy, nə həyat olmuş,
Nə bu ucsuz-bucaqsız gözəl kainat olmuş...*

Mikayıl Mirzə Əbdülqadir oğlu İsmayılzadə (Müşfiq) uşaqlar üçün bir sıra əsərlər yazmış, Ə. Firdovsi, Ömər Xəyyam, A. S. Puşkin, M. Y. Lermontov, T. Şevçenko və Marşakdan tərcümələr etmişdir. Onun şeirləri bir sıra xarici dillərə tərcümə olunmuşdur. Yalan məlumata əsasən repressiya olunmuş, 1939-cu ildə güllələnmişdir.

Azərbaycanın şəhər və kəndlərində adı küçə, məktəb, qəsəbə, kitabxana və s. mədəni maarif müəssisələrinə verilmişdir. Bakıda və Xızıda ona abidə qoyulmuşdur.

Nağıyev Ağa Musa

1848-ci ildə (başqa məlumata görə 1842) Bakının Biləcəri kəndində doğulmuşdur. Milyonçu neft sahibkarı. A. M. Nağıyev tanınmış fransız yazıçısı Baninin (Ümbülbanu) babası olmuşdur.

M. Nağıyev gəncliyində hambal olmuş, iki üç qəpiyə daşıma xidməti göstərmişdir. Pul yığıb Balaxanıda torpaq sahəsi alır və neft quyusu qazmağa başlayır. Başlanğıc çox uğurlu olur. Balaxanıda, sonra Ramana və Sabunçuda yer alır. 1893-cü ildə artıq 10 milyon kapitalı olur. "Musa Nağıyev" adlanan neftçixarma firması var idi. XX əsrin əvvəlinə M. Nağıyevin artıq Bibiheybətdə, Naftalanda və Suraxanıda sahələri var idi. Neftayırma zavodu və neft sənayesinə xidmət edən mexaniki sexlər işlədirdi. Bir neçə tanker, yükdaşıyan gəmi alır. Özünün müsəlman arvadı və uşaqları üçün "Torqovaya" küçəsi ilə Marlinski küçəsinin kəsişməsində, gürcü arvadı üçün isə Krasnovodsk küçəsində ev tikdirmişdi. Bu evlərin tikintisi üçün materiallar İtaliyadan, Avropanın digər şəhərlərindən və Rusiyadan gətirilirdi. Bu binalar bu gün Bakının bəzəyidir. Musa Nağıyev çox xəsis adam idi, ancaq xeyriyyəçiliklə də məşğul olurdu, Bakıya gətirilən Şollar su xəttinin çəkilməsinin pulunun bir hissəsini vermiş, xalq üçün o zamana görə və bu gün də çox yaxşı sayılan və indi onun adını daşıyan böyük bir xəstəxana tikdirmişdi. 1920-ci ildə Azərbaycanda kommunist rejimi qurulduqdan sonra A. M. Nağıyevin mülkiyyəti milliləşdirildi.

Ağa Musa Nağıyev 1919-cu il martın 4-də Bakıda vəfat etmişdir.

Nağıyev Vaqif
(Vaqif Mirəsgər oğlu Nağıyev)

1941-ci ildə Lənkəranda doğulmuşdur. Texnika elmləri doktoru, professor, SSRİ EA-nın və SSRİ Tibbi-Texniki Elmlər Akademiyasının akademiki, tibb xidməti general-mayoru.

V. Nağıyev 1963-cü ildə Neft-Kimya İnstitutunu elektromexanik-mühəndis ixtisası üzrə bitirdikdən sonra bir ilə yaxın Azərbaycan EA-da işləyir. Bir qədər sonra Moskvaya gedir. 1965-ci ildə yarımkeçiricilərlə bağlı namizədlik dissertasiyası müdafiə edir, Moskva Aviasiya Texnologiya İnstitutunda radioelektron aparatların istehsalı texnologiyası kafedrasında işləyir. 1986-cı ildə kosmosda istifadə olunmaq üçün tibbi diaqnostik aparatların hazırlanma texnologiyası ilə məşğul olmuş, SSRİ Səhiyyə Nazirliyinin tibbi texnika üzrə Ümumittifaq Elmi Tədqiqat Sınaq İnstitutunda ultrasəs diaqnostik tibbi aparatların hazırlanması və koordinasiyası şöbəsinin müdiri və həm də SSRİ Səhiyyə Nazirliyində bu sahənin rəhbəri olmuşdur. 5 monoqrafiyanın, 23 ixtiranın, 200-dən artıq elmi məqalənin müəllifidir. V. Nağıyev həm də SSRİ Müdafiə Nazirliyində kosmosda diaqnostik tədqiqatlarla bağlı mühüm vəzifə daşımışdır. Ultrasəs vazolokator, elektron qurğularının termoelektrik sərirləşdirilməsi, inteqral sxemlərin tədqiqi və sınağı üçün termoelektrik cihazlar, allergiyalı dermatozların müalicə üsulları və ultrasəs texnologiyalarının perspektiv inkişafı ilə bağlı tədqiqatlar aparmışdır. Tədqiqatlarının əsas yönümü kosmosla bağlı olmuşdur.

Azərbaycanda kosmik diaqnostik tibbi tədqiqat mərkəzi institutunu açmaq arzusunu yerinə yetirə bilmədi. Amansız ölüm böyük alimi 51 yaşında, yaradıcılığının çiçəkləndiyi dövrdə aramızdan apardı. Romaya elmi konfransa gedərkən təyyarə limanında vəfat etdi. Cənazəsi Bakıya gətirilərək burada qohumlarının yanında dəfn olunmuşdur.

Namazova Adilə
(*Adilə Əvəz qızı Namazova*)

1926-cı ildə Ağdamın Seyidli kəndində doğulmuşdur. Pediatr-kardioloq həkim, tibb elmləri doktoru, professor, əməkdar elm xadimi, Azərbaycan EA-nın və Rusiya Tibb Elmləri Akademiyasının akademiki, 1949-cu ildə Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunu bitirmişdir.

1965-ci ildən A. Namazova Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunun klinik pediatriya kafedrasının müdürüdür. Ürək çəpərinin anadangəlmə qüsurlarının klinik xüsusiyyətlərini öyrənmiş, süni qan dövrəni şəraitində cərrahi müalicəyə göstəriş və göstəriş kriteriyasını müəyyənləşdirmiş, həmin qüsurların təsnifatını təklif etmişdir. A. Namazova ürək damar və endokrin sistemi, qaraciyər və öd yollarına həsr olunmuş 150-dən artıq çap olunmuş elmi əsərin müəllifidir. Habelə, ürək çəpərinin cərrahiyyəsi, "Uşaqlarda qara ciyər və öd yolları xəstəliklərinin müalicə üsulları" (digərlərlə birlikdə) "Azərbaycanda uşaqlarda endokrin xəstəliklər", "Uşaq və gənclərdə ilkin arterial hipotoniya" və "Uşaq xəstəlikləri" (dərslük) xarici dillərə tərcümə olunmuşdur. Namazova Adilə Əvəz qızı - Azərbaycan Səhiyyə Nazirliyinin elmi şurasının və respublika uşaq xəstəlikləri cəmiyyətinin sədridir. Yaponiyada, Avstriyada, Hindistanda və başqa ölkələrdə pediatr və kardioloqların beynəlxalq konqreslərində elmi məruzələrlə çıxış etmişdir.

Natəvan Xurşudbanu
(*Xurşudbanu Mehdiqulu qızı*)

1832-ci ildə Şuşada doğulmuşdur. Şairə. Axırınçı Qarabağ xanı İbrahim xanın nəvəsi. Evdə təhsil almışdır. Bibisi Gövhər xanım dövrünün təhsil görmüş xanımı olmuş, Xurşudbanuya yazmağı, oxumağı, şəkil çəkməyi, musiqi alətlərində çalmağı və s. öyrətmişdi. Natəvan ərəb fars və türk dillərini bilirdi.

Mətbuatda ilk şeirləri XIX əsrin ortalarında çap olunmağa başlamışdır. Şuşada "Məclisi-üns" şeir məclisinə rəhbərlik etmişdir. Məclis Azərbaycanın müxtəlif yerlərində olan analoji dərnəklərlə yaradıcılıq əlaqələri saxlayırdı. Natəvan analığın ali hissələrini təcəssüm etdirən lirik şeirlərin, həyatdan çox gənc getmiş 16 yaşlı oğlunun həsrətinə həsr etdiyi qəsidələrin, həyat və əbədilik və s. haqqında onlarla şeirin müəllifi olmuşdur. Qəzəllərinin əksəriyyəti dərd ələm qoxuyur, bu qəzəllər dərin hissələrlə yazılmış olsa da, həyatı realist detallarla əhəmiyyətliyədir.

*Mümkün olmaz mənə vəslin bilirəm həsrə kimi,
Ol səbəb məskənimi küyi biyaban etdim.
Eşq sultanı mənim qətlimə dərman gətirib,
Etmədim tərki vəfa, taəti dərman etdim.
Səri küyində qoyub başımı bir uf demədim.
Ya təbib adını tərki eylə, təbabət etmə,
Ya mənim dərdimi tap, gör niyə tüğyan etdim.*

Natəvan həm də istedadlı rəssam olmuşdur. Özündən sonra "Gül dəftəri" adlanan albomda toplanmış bir sıra bədii rəsm əsəri saxlamışdır. Xeyriyyə işlərilə məşğul olmuşdur. 1873-cü ildə Şuşaya çəkirdiyi bu günə qədər işləyən su xətti "Xan qızı bulağı" adlanır. Azərbaycanda olan Aleksandr Düma Şuşada Natəvanın qonağı olmuş, ondan əl işi olan hədiyyə almış və öz xatirələrində bunu minnətdarlıq kimi qeyd etmişdir.

Xurşudbanu Mehdiqulu qızı Natəvan 1897-ci ildə Şuşada vəfat etmiş, Ağdamdakı "İmarət" qəbiristanlığında dəfn edilmişdir. Onun adı əbədləşdirilmiş, Bakının mərkəzində abidəsi ucaldılmışdır.

Nəbi Xəzri
(*Nəbi Ələkbər oğlu Babayev*)

1924-cü ildə Bakının Xırdalan kəndində doğulmuşdur. Şair, ictimai xadim, əməkdar incəsənət xadimi, Azərbaycanın xalq şairi, SSRİ və Azərbaycan Dövlət mükafatları laureatı, 1952-ci ildə Moskva Ədəbiyyat İnstitutunu bitirmişdir.

1944-cü ildən çap olunur, 1950-ci ildə "Çiçəklənən arzular" adlı ilk şeirlər kitabı çap olunmuşdur. Onun onlarla lirik melodik şeirlərinə mahnılar bəstələnmişdir. "Günəşin bacısı" poeması kənd əməkçilərinə "İki Xəzər" poeması isə dəniz neftçilərinə həsr olunmuşdur. "Bakının səhəri", "Dəniz, səma və məhəbbət", "Dərələr", "Ulduzlar karvanı" və başqa əsərləri dərin həyati motivlərlə zəngindir. Nəbi Xəzri "Ana", "Bacı", "İnam", "Əfsanələrin oğulları" və başqa poemaların müəllifidir. O, dramaturq kimi də tanınmışdır. "Əgər sən yanmasan", "Mirzə Şəfi Vazeh", "Əks-səda", "Burla Xatun" və başqa əsərləri tamaşaçıların rəğbətini qazanmışdır. Poemalarının süjet xətti və səhnə qəhrəmanlarına çevrilmiş təbiət qüvvələri, yüksək romantik stil, əhvali-ruhiyyəsinin uca mərsiyə tonu, şairin duyğularını əks etdirərək qalibləri vəsf, şəhidləri isə ağlayır. Buna baxmayaraq Nəbi Xəzrinin şeirləri heç vaxt pessimistik tonları əks etdirməmişdir. Onun şeirlərindən birindən parça vermək yerinə düşər:

*Sakitliyin öz dili var.
Hər sınaq budağın öz harayı
Hər payız yarpağının
Öz məhəbbət duyğusu və dərdi
Dinlə axan suyu
Nəzər sal ulduzun işartısına
Yox, su elə belə pıçıldamır
Yox, elə belə işıldamır ulduz!*

Xalq şairi Nəbi xəzri 16 yanvar 2007-ci ildə vəfat etmişdir.

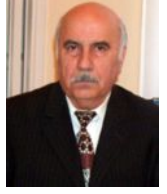
Nəbiyev Bəkir
(*Bəkir Əhməd oğlu Nəbiyev*)

1930-cu ildə Ağdaşın Üçqovaq kəndində doğulmuşdur. Tənqidçi ədəbiyyatşünas, filologiya elmləri doktoru professor, Respublika Dövlət mükafatı laureatı Z. A. Tağıyev adına, "Dədə Qorqud" və "Məmməd Araz" mükafatlarının laureatıdır. Əməkdar elm xadimi, Azərbaycan EA-nın akademiki. 1954-cü ildə ADU-nun filologiya fakültəsini bitirmişdir.

B. Nəbiyev 1951-ci ildə ədəbi-yaradıcılıq fəaliyyətinə başlamışdır. 500-dən artıq ədəbi-tənqidi məqalə və resenziyaların, 30 monoqrafiya və dərslərin müəllifidir. "Firudin bəy Köçərli", "Əhməd Cavad", "Almas İldırım", "Ölməzliyin sirri", "Roman və müasir qəhrəman", "Ədəbiyyat" (5-ci sinif dərsləri) daha çox tanınmışlar.

Nəbiyev Bəkir Əhməd oğlu Azərbaycan EA-nın "Xəbərlər" jurnalının baş redaktorudur. (dil, ədəbiyyat və incəsənət seriyası).

2000-ci ildə "Şöhrət" ordeni ilə təltif olunmuşdur.

Nərimanbəyov Toğrul
(*Toğrul Fərman oğlu Nərimanbəyov*)

1930-cu ildə Bakıda doğulmuşdur. Boyakar, monumentalçı və teatr rəssamı. SSRİ və Azərbaycan xalq rəssamı, SSRİ və Azərbaycan Dövlət mükafatları laureatı. 1950-ci ildə Bakı Rəssamlıq Məktəbini, 1955-ci ildə Litva Dövlət İncəsənət İnstitutunu bitirmişdir.

T. Nərimanbəyovun romantik aspektdə işlənmiş tabloları gərgin ritm və ekspressiv əlvanlığı ilə zəngindir. Çılgın ehtiras qaynarlıq, güclü xarakter, emosional yüksəliş əhatəlilik yaradıcılığına xasdır. T. Nərimanbəyovun "Xəzər üzərində şəfəq", "Baltika balıqçıları" tablolarında gənc entuziastların romantik obrazları əks olunmuşdur. "Emalatxanada" "S. Bəhlulzadə", "Mahmı", "Məhsuldarlıq", "Polyaçka", "Sevinc" kimi lirik lövhələrində işıqlı həyatı anlar əks olunmuşdur. T. Nərimanbəyov əlvan və parlaq boyalardan istifadə edərək çılgın dinamik müasir qəhrəmanlığı canlandırmağa səy edir. Rəssamın ürəkdolusu axtarış formaları və ekspressiyaları Azərbaycan və dünya incəsənətinin ən yaxşı ənənələrinə əsaslanmışdır. T. Nərimanbəyovun "Göyçay bağlarında", "Bahar yarmarkası", "Narlar və armudlar", "Çiçəklər", "Köhnə çinar", "Qız qalası" kimi heyranedicilik natürmort və peyzajlardan təbii dekorativlik duyumlarıyla təbiət ətri duyulur. Onlara sanki torpağın canlı şirəsi, Abşeyronun yandırıcı günəşi, Göyçayın, Zaqatalanın, Lənkəranın təbiətinin çılgın sonsuzluğunun əlvan rəngləri hopmuşdur. T. Nərimanbəyov bir çox teatr səhnələrinin və bayram təntənələrinin, dekorativ səhnə əsərlərinin müəllifidir. Nərimanbəyov Toğrul Fərman oğlu 1952-ci ildən bədii sərgilərin iştirakçısıdır. Kubada, Hindistanda, Polşada, Çexiyada, Slovakiyada, Almaniya, Fransada, İtaliyada və Moskvada, ABŞ-da dəfələrlə fərdi sərgiləri keçirilmişdir.

Bir sıra orden və medallarla təltif olunmuşdur.

Nərimanov Nəriman
(*Nəriman Nəcəf oğlu Nərimanov*)

1870-ci ildə Tiflisdə doğulmuşdur. Yazıçı, dramaturq, publisist, maarifçi, həkim, dövlət və ictimai xadim. 1890-cı ildə Qori Müəllimlər Seminariyasını bitirmişdir. 1908-ci ildə Novorossiysk Universitetinin tibb fakültəsini bitirmişdir (Odessa). Kommunistlərin onun xalqına xoşbəxtlik gətirəcəyinə bütün varlığı ilə inanmışdı. Yanıldığını biləndə artıq gec idi.

N. Nərimanov seminariyanı bitirəndən sonra Tiflis Quberniyasının Qızıl-Hacılı kəndində müəllim işləmişdir. 1891-ci ildə Bakıya gəlib publisistik-maarifçilik işlərilə məşğul olur. Oxucu zalı, milli dildə kitabları olan ilk Azərbaycan Xalq Kitabxanasının əsasını qoyur. Azərbaycan və rus məktəbləri üçün dərsliklər yazır. N. Qoqolun "Müfəttiş" əsərini tərcümə edir. "Nadanlıq" dramını, "Şamdan bəy" komediyasını yazır. "Nadir şah" faciəli dramında cəllad əlində inləyən, əzilən xalq kütləsinin iztirablarını göstərir. "Bahadır və Sona" əsərində iki gəncin məhəbbəti arasında uçurum yaradaraq milli ayrı-seçkiliyi ittiham edir, Nəriman Nərimanovun əsərləri hələ 20-ci illərə qədər Azərbaycanın həvəskar və professional səhnələrində tamaşalara qoyulmuş və tamaşaçıların rəğbətini qazanmışdı. N. Nərimanov dövlət və siyasi işlərdə də böyük uğurlar qazanmışdı. 1905-ci ildə "Hümmət" təşkilatına daxil olub Rusiya sosial demokratlarının (RSDFP) proqramını Azərbaycan dilinə tərcümə edir. 1909-cu ildə həbs olunaraq Həştərxana sürgün olunur. 1913-cü ildə Bakıya qayıdaraq fəhlələr arasında təbliğat aparır. 1917-ci ildə Nərimanov "Hümmət" təşkilatının sədri və RSDFP (b) üzvü, "Hümmət" qəzetinin redaktoru idi. 1918-ci ildə Bakı xalq komissarları sovetinin şəhər təsərrüfatının komissarı olur. 1918-ci ilin iyununda ağır xəstəliyi ilə əlaqədar Həştərxana göndərilir. Müalicədən sonra bir müddət Həştərxanın partiya, sovet orqanlarında çalışır. 1919-cu ildə Moskvaya çağırılaraq Xarici İşlər Komissarlığında yaxın şərq şöbəsinin müdiri və eyni zamanda milli məsələlər üzrə komissarın müavini olur. 1920-ci ildə Nərimanov Azərbaycan İnqilabi Komitəsinin və XKS sədri olur. 1922-ci ildə SSRİ təşkil olunduqdan sonra ömrünün sonunadək SSRİ Mərkəzi İcraiyyə Komitəsi sədrlərindən biri olur.

Nəriman Nəcəf oğlu Nərimanov 1925-ci ildə Moskvada müəmmalı şəkildə vəfat etmişdir. Qızıl meydanda - Kreml divarının yanında dəfn edilmişdir.

Nəsirəddin Tusi
(*Məhəmməd İbn Həsən*)

1201-ci ildə Həmədanda, bəzi məxəzlərə görə isə Tusda doğulmuşdur. Alim, filosof, astronom, riyaziyyatçı şair, dövlət xadimi. İlk təhsilini Tusda almışdır. Şərqi böyük alimləri Bəhmənyar və İbn Sinanın əsərləri əsasında təhsil almışdır.

XIII əsrin ortalarında Cənubi Azərbaycanın Marağa şəhərində rəsədxana tikdirmişdir. Burada tanınmış alimlər Fəxrəddin Marağayi, Şəmsəddin Şirvani, Hindistandan, Orta Asiyadan, Çindən, Ərəb ölkələrindən filosoflar, astronomlar Nəsrəddin Tusinin rəhbərliyi altında çalışırdılar. Nəsrəddin Tusi uzun illər müşahidələr apararaq "Zic Elxani" (Elxani cədvəli) adlanan astronomik kataloq tərtib etmiş, yerin günəş ətrafında öz oxu ətrafında habelə ayın öz oxu ətrafında fırlanmasını müəyyən edərək Avropa alimlərini 400 il qabaqlamışdı. Nəsrəddin Tusi ilk olaraq hesablamalara əsasən Şərq yarımkürəsindən başqa Qərb yarımkürəsinin də mövcudluğunu demişdi.

(Amerikanın kəşfindən üç yüz il əvvəl) O dövrün ən müasir avadanlıqları ilə təchiz olunmuş rəsədxananın divarları arasında dünya sivilizasiyası inkişafına, xəzinəsinə daxil olmuş bir sıra kəşflər edilmişdi. N. Tusi ilk dəfə olaraq səthi triqonometriyanın ayrıca fənn kimi öyrənilməsinə irəli sürmüşdü. O, həm də gözəl şeirlər yazmış və çox bilikli yaxşı həkim olmuşdur. Elmin müxtəlif sahələrindən bəhs edən Tusi bir çox başqa əsərlərin, habelə Evklid həndəsəsini şərh edən "Təhriril-Eqlidis", əxlaqdan bəhs edən "Əxlaqi nasiri" kitablarının müəllifidir.

Məhəmməd İbn Həsən (Nəsirəddin Tusi) uzun illər monqol hakimi Hülaku və oğlu Abaqa xanın vəziri olmuşdur. 1274-cü ildə Şərqi səyahəti zamanı Bağdada gedərkən yolda vəfat etmiş, "Cümə məscidində" dəfn edilmişdir. Qəbrinin üstündə "Burada elm dünyasının şahı, elmin çırağı yatır, dünyada hələ heç bir ana belə oğul doğmamışdır" sözləri yazılmışdır.

Şamaxı Astrofizika rəsədxanası, bir sıra kitabxana və mədəni-maarif müəssisəsi onun adını daşıyır.

Niyazi

(Niyazi Zülfüqar oğlu Tağızadə-Hacıbəyov)

1912-ci ildə Tiflisdə doğulmuşdur. Bəstəkar, dirijor, SSRİ xalq artisti, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı, Üzeyir Hacıbəyov və C. Nehru adına Beynəlxalq mükafatların laureatı. Bəstəkar Zülfüqar Hacıbəyovun oğlu, Üzeyir Hacıbəyovun qardaşı oğludur. Ü. Hacıbəyovun onun musiqi tərbiyəsində böyük rolu olmuşdur. 1926-31-ci illərdə Niyazi Moskva Musiqi Texnikumunda və Leningrad Mərkəzi Texnikumunda təhsil almışdır. 1933-44-cü illərdə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında məşğul olmuşdur.

XX əsrin 30-cu illərindən yaradıcılığa başlamışdır. Niyazi Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin tarixinə milli ənənələrdən ruh alan və onları yaşadan sənətkar kimi daxil olmuşdur. Öz yaradıcılığında Ü. Hacıbəyov yaradıcılığını bir neçə tərəfdən inkişaf etdirmişdir. Dirijor kimi musiqini incəliklərinə kimi duyurdu. Müğənnilərlə yüksək səviyyədə işləməyi və orkestri musiqi duyumu ilə virtuozluqla - məharətlə idarə etməyi bacarırdı. 1938-ci ildə Üzeyir Hacıbəyov adına simfonik orkestrin direktoru, bədii rəhbəri və dirijoru, Azərbaycan opera və balet teatrının baş dirijoru və direktoru olmuşdur. Azərbaycan bəstəkarlarının bir çox əsərləri, Q. Qarayevin "Leyli və Məcnun simfonik poeması", "İldırımli yollarla" baletindən ikinci süita, F. Əmirovun "Sevil" M. Maqomayevin "Nərgiz", A. Məlikovun "Məhəbbət əfsanəsi" baletləri və s. onun idarəsilə səslənmişdir.

Niyazi Ü. Hacıbəyovun "Koroğlu" operasının Q. Qarayevin "Yeddi gözəl", "İldırımli yollarla" baletlərinin səhnə quruluşunda iştirak etmişdir. Niyazi Leningrad opera və balet teatrının baş dirijoru olmuşdur. Burada o, A. Məlikovun "Məhəbbət əfsanəsi" baletini yeni quruluşda, P. Çaykovskinin "Yatmış gözəl" və S. Prokofyevin "Daş çiçək" əsərlərinin dirijoru olmuşdur. Bu baletlərin dirijoru kimi, Parisin "Grand-Opera", Londonun "Kovent-Qarden" saraylarında dirijorluq etmiş, tamaşaçıları və mətbuatı heyrətdə qoymuşdur. Niyazi Almaniya, Türkiyədə, İranda ABŞ-da və bir sıra başqa ölkələrdə dirijorluq etmişdir. Nadir sənətkarlıq istedadı ilə planetin milyonlarla tamaşaçısının qəlbini rıqqətə gətirmişdir. Niyazi N. Gəncəvinin "Xosrov və Şirin" poemasının və R. Taqorun "Çitra"sının motivlərinə balet, orkestr pyesləri üçün "Konsert valsı", "Zaqatala süitasi", "Xatirə", "Arzu", "Mənim Təbrizim", "Ulan Bator gecələri" və bir sıra başqa musiqi əsərləri yazmışdır.

Tağızadə-Hacıbəyov Niyazi Zülfüqar oğlu (Niyazi) dəfələrlə Azərbaycan SSR Ali sovetinə deputat seçilmiş, bir sıra ordenlər, habelə Bolqarıstan və Macarıstanın ordenlərilə təltif olunmuşdur. 1984-cü ildə Bakıda vəfat etmişdir.

Nizami Gəncəvi
(İlyas Yusif oğlu)

1141-ci ildə Gəncədə doğulmuşdur. Evdə və Gəncə mədrəsəsində təhsil almışdır. Azərbaycan-türk dilindən başqa ərəb, fars və yunan dillərini bilmiş, tarixi, tibbi, fəlsəfəni, astronomiyayı, tibbi psixologiyayı və məntiqi tədqiq etmişdir.

70-ci ilin əvvəllərində Dərbənd hakimi Seyfəddinin hədiyyə kimi göndərdiyi Afaq adlı qıpçaq qızı ilə evlənmişdir. Şair onu şeirlərində vəsf etmişdir. Şərq təzkiyəçilərinin məlumatlarına görə, Nizami Gəncəvi 20 mindən artıq beyt yaratmışdır. Bizim zamana kimi onun 6 qəsidəsi, 116 qəzəli, 2 qitəsi, 30 rübaisi gəlib çatmışdır. Yaratdığı ən qiymətli əsərləri "Xəmsə" - beşlik beş poemadan ibarətdir. "Sirlər xəzinəsi", "Xosrov və Şirin", "Leyli və Məcnun", "Yeddi gözəl" və "İsgəndərnamə". "Sirlər xəzinəsi" əsərində Nizami yaratdığı nəsihətamiz şeirlərində hakimlərə öz təbəqələri ilə ədalətlə rəftar etməyi təbliğ etmişdir. Mövzunun mənasına görə lirik poema olan "Xosrov və Şirin" əsərində Xosrov şahın gözəl Şirinə olan məhəbbətindən danışılır. Şirvanşah I Axsitanın sifarişi ilə yazdığı üçüncü poeması "Leyli və Məcnun"da Məcnun - dəli adlandırılan gəncin, nakam Qeysin gözəl Leyliyə məhəbbəti vəsf olunur. Dördüncü - "Yeddi gözəl" poeması Bəhram şahın yeddi şahzadə, yeddi gözəl - olan arvadları və onların məhəbbət qayğılarından bəhs edir. Beşinci - "İsgəndərnamə" poemasında Nizami özünün ideal cəmiyyət haqqında utopik fikirlərini açır. Poemanın qəhrəmanı İsgəndər (böyük sərkərdə Makedoniyalı İsgəndər) uzun səfərlərdən sonra yoxsul və varlının, ağa və nökrin olmadığı qəribə, gözəl bir ölkəyə gəlib çıxır. Burada haqsızlığın, yalançılığın fitnə-fəsadın, hiylənin, şöhrətpərəstliyin nə olduğunu bilmirlər. Bu ölkənin vətəndaşlarının hakim, idarəediciyə ehtiyacları yoxdur. İsgəndər sevinib axır ki, arzuladığım torpağa gəlib çıxdım deyir. Nizaminin fikrincə, əgər insanlar ədalət qanunlarını rəhbər tutaraq yaşaya bilirlərsə, bir-birini sevib hörmət edirlərsə, onda şəxsiz ki, hökmdara ehtiyac olmayan belə bir cəmiyyət yarada bilirlər. Şairin utopik ideyaları xalqın geniş kütlələrinin arzularının ifadəsi idi. Qeyd etmək lazımdır ki, Nizami Gəncəvi Avropa utopistləri ingilis Tomas Moru və italyan Kampanellanı altı əsr qabaqlamışdı.

İlyas Yusif oğlu (Nizami Gəncəvi) Gəncədən çıxmamış, burada yaşamış və 1209-cu ildə vəfat etmişdir. Nizami Gəncəvi dünya mədəniyyət xəzinəsinə böyük töhfələr vermişdir. Onun əsərləri dünyanın bir çox dillərinə tərcümə olunmuş və dönə-dönə nəşr olunur. 1947-ci ildə YUNESKO-nun qərarı ilə Nizami Gəncəvinin 800 illiyi Bakıda, Gəncədə, Peterburqda geniş qeyd edilmişdi.

Qəbiri üstündə ona abidə qoyulmuş, Gəncədə, Bakıda muzey yaradılmış, memorial kompleks – "Yeddi gözəl" bulağı, Gəncədə adına teatr, Bakının və Gəncənin rayonlarından birinə Nizami adı verilmiş, Azərbaycan EA-nın Ədəbiyyat İnstitutu və Ədəbiyyat Muzeyi onun adı ilə adlandırılmışdır. 1981-ci ildə Nizami adına medal təsis edilmiş, bu medalla ədəbiyyat və ədəbiyyatşünaslıq sahəsində ən böyük nailiyyətlər əldə etmiş, şairlər, yazıçılar, tənqidçilər mükafatlandırılır. Nizami haqqında yüzlərlə əsərlər yazılmış, səhnə əsərləri qoyulmuş, bədii film çəkilmişdir. Şeirlərinə mahnılar yazılmışdır.

Ocaqov Rasim
(Rasim Mirqasım oğlu Ocaqov)

1933-cü ildə Şəkidə doğulmuşdur. Rejissor, kinooperator, Azərbaycanın xalq artisti, SSRİ və Azərbaycan Dövlət mükafatları laureatı. 1955-ci ildə ÜİKİ-nin operatorluq kursunu, 1966-cı ildə Azərbaycan Dövlət İncəsənət İnstitutunu bitirmişdir.

İlk operator işi "Onun böyük ürəyi" filmi olmuşdur (1959). O, operator kimi "Əsl dost", "Bizim küçə", "Əsas müsahibə" və başqa filmləri çəkmişdir. R. M. Ocaqovun operator ustalıqı, digər Azərbaycan operatorlarından fərqi kameranın daim kadraxili hərəkəti, geniş planda kadra alma və ekspressiyalardır. R. Ocaqov "Qisasçı", "Tütək səsi", "Ad günü", "İstintaq", "Bağlı qapı arxasında", "Park" ("Lenfilm" kinostudiyası ilə birgə) "Başqa həyat", "Qətdən yeddi gün sonra" və başqa filmləri çəkmişdir. R. M. Ocaqov sosial gərginliklərlə zəngin olan filmlərin yaradıcısı və mürəkkəb kolliziyaların tədqiqatçısı kimi özünü tanıtmışdır. Öz əsərlərində o, insanların talelərini açaraq fərdiliklərini və əksliklərini göstərmişdir.

Rasim Mirqasım oğlu Ocaqovun filmləri müxtəlif kinofestivallarda mükafatlara layiq görülmüşdür. "Tütək səsi" dünyanın bir sıra ekranlarında göstərilmişdir.

Ordubadi Məmməd Səid

(Məmməd Səid Hacıağa oğlu Ordubadi)

1872-ci ildə Ordubadda doğulmuşdur. Yazıçı, şair, dramaturq, ədəbiyyatçı. Azərbaycanın əməkdar incəsənət xadimi. Evdə təhsil almışdır.

Çox erkən yaşlarında atasını - şair Hacıağa Fəqiri itirmişdir. 14 yaşında ipək kombinatında işləməyə başlamışdır. İlk şeirini 1903-cü ildə "Şərqi-Rus" qəzetində dərc etdirmişdir. İlk şeirlər kitabını "Qəflət", 1906-cı ildə nəşr etdirmişdir. O dövrün qəzetləri - "İrşad", "Tərəqqi", "Tazə həyat", "Birlik" və "Molla Nəsrəddin" jurnalı ilə əməkdaşlıq etmişdir. Satirik şeirlər, felyetonlar yazmışdır. "Vətən və hürriyyət" kitabında azadlığa çağırış aşkar hiss olunurdu. "İki çocuğun Avropaya səyahəti" və "Bədbəxt milyonçu" romanlarında İrandakı feodal rejimini kəskin tənqid etməklə, xalq kütlələrinin maariflənməsinə çağırır. "Dumanlı Təbriz", "Döyüşən şəhər" və "Gizli Bakı" romanlarında Azərbaycanda gedən xalq azadlıq hərəkatından bəhs olunur. "Qılınc və qələm" romanı orta əsrlər Azərbaycanında şərqin böyük şairi Nizami Gəncəvinin həyatından bəhs edir. M. S. Ordubadi bir sıra dramatik əsərlərin opera və operetta librettolarının, habelə ədəbi publisistik yazıların müəllifidir. A. S. Puşkinin "Bağçasaray fontanı" və "Boris Qodunov" əsərlərini Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir. M. S. Ordubadinin əsərləri dünyanın bir sıra dillərinə tərcümə olunmuşdur. Şeirlərinə F. Əmirov və S. Rüstəmov mahnı və romanslar yazmışlar.

Məmməd Səid Hacıağa oğlu Ordubadi dəfələrlə Azərbaycan Ali sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur.

1950-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir. Respublikada onun adı küçə, kitabxana, və məktəbə verilmiş, Ordubadda ev muzeyi yaradılmış, Ordubadda və Naxçıvanda büstləri qoyulmuşdur.

Orucov Sabit
(*Sabit Atababa oğlu Orucov*)

1912-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Neft və qaz sənayesinin görkəmli təşkilatçılarından biri olmuş, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, Lenin və SSRİ Dövlət mükafatı laureatı, texnika elmləri doktoru, Azərbaycanın əməkdar elm xadimi. Orta təhsilini Bakıda almış, 1929-31-ci illərdə orta məktəbdə dərs demiş, 1931-36-cı illərdə Neft Sənayesi İnstitutunda oxumuşdur.

1936-46-cı illərdə S. Orucov kompressor təsərrüfatında mexanik, neftçixarma ustası, Suraxanı mədənlərində direktor olmuşdur. "Orcenikidzeneft" in idarə rəisi, "Azərneftkombinat" da qazma üzrə rəis müavini, "Azneftdə" baş mühəndis işləmişdir. 1946-47-ci illərdə SSRİ Neft Sənayesi Nazirliyində şöbə müdiri, 1947-49-cu illərdə "Krasnodarneft" birliyində rəisin birinci müavini - baş mühəndis, 1949-53 və 1955-57-ci illərdə SSRİ neft sənayesi nazirinin müavini, 1957-59-cu illərdə Azərbaycan Xalq Təsərrüfatı Şurasının sədri, Nazirlər Soveti sədrinin müavini, 1959-62-ci illərdə Azərbaycan Nazirlər Sovetinin SSRİ Nazirlər Sovetindəki nümayəndəsi, 1962-65-ci illərdə SSRİ Dövlət Plan Komitəsində neft və qaz sənayesi məsələləri ilə məşğul olmuş, 1965-72-ci illərdə SSRİ neft sənayesi nazirinin birinci müavini, 1972-81-ci illərdə SSRİ qaz sənayesi naziri olmuşdur.

S. A. Orucov Xəzər dəniz neft yataqlarında xüsusilə də neft daşlarında neft çıxarılmasına böyük əmək sərf etmişdir. SSRİ qaz sənayesinin inkişafında böyük xidmətləri olmuşdur. Xüsusilə Sibirdə qaz sənayesinin inkişafına diqqət yetirirdi. SSRİ neft komitəsinin sədri və dünya neft konqreslərinin sədr müavini seçilmişdir. "Yüksəkdərlikli iribloklu dəniz neft buruqları özülləri", "İrənin neft sənayesi", "Qaz sənayesi inkişaf yolunda" kimi əsərlərin müəllifidir.

Sabit Atababa oğlu Orucov dəfələrlə Azərbaycan və SSRİ Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1981-ci ildə Moskvada vəfat etmişdir.

Paşazadə Allahşükür
(*Allahşükür Hümət oğlu Paşazadə*)

1949-cu ildə Lənkəranın Cil kəndində doğulmuşdur. Bütün Qafqazın şeyxi, tarix elmləri doktoru, Azərbaycan Milli Yaradıcılıq Akademiyasının akademiki, İordaniya İslam Mədəniyyəti Kral akademiyasının müxbir üzvü. 1971-ci ildə Buxarada Mir Ərəb Mədrəsəsini, 1975-ci ildə Daşkənd Ali Ruhani Akademiyasını bitirmişdir.

A. H. Paşazadə əmək fəaliyyətinə 1966-cı ildə Cil kəndində fəhlə kimi başlamışdır. İslam Akademiyasını bitirdikdən sonra 1975-78-ci illərdə Qafqaz Müsəlmanları Ali Ruhani İdarəsi sədrinin katibi, sonra müavini olmuşdur. 1978-80-ci illərdə Təzə Pir Məscidinin axundu olmuşdur. 1980-cı ildən Qafqaz Müsəlmanları Ali Ruhani İdarəsinin sədri (Şeyxül İslam), 1986-cı ildən Qafqaz xalqlarının Ali dini İdarəsinin sədridir. A. H. Paşazadə islam tarixinə və "Quran"ın təfsirinə dair bir sıra əsərlərin müəllifidir. O, müsəlmanların birləşməsində, Azərbaycan dövlətçiliyinin müdafiə olunmasında, Qafqazda və bütün dünyada sülhün qorunmasında, terrorizmlə mübarizədə fəal iştirak edir. Müsəlmanların bir sıra beynəlxalq simpoziumlarının, konqreslərinin, forumlarının və qurultaylarının iştirakçısıdır. 1990-cı ildə Rus tankları günahsız, silahsız Azərbaycan vətəndaşlarını öz tırtılları altında əzəndə A. Paşazadə M. Qorbaçova ittihamedici bir teleqram göndərmiş, onu cinayətkar adlandırmış və öz xalqına qarşı silah qaldıran dövlətin Ali Məclisinin üzvü olmaqdan imtina etmişdi. Çeçen xalqının terrorizm və vahabizmə qarşı mübarizə adı altında fiziki məhvini qarşı səsini qaldıran ilk müsəlman ruhani rəhbərlərindən biridir. Yeri gəlmişkən, A. H. Paşazadənin bu məktubunu Rusiyanın demokratik, mətbuat və informasiya vasitələri nəşr etmişdilər.

Məhz A. Paşazadənin böyük səyi nəticəsində Qafqazda ilk dini mədrəsə, ilk Ali Ruhani Məktəb açılmışdır. İndi Azərbaycanda və Qafqazda bir neçə Ali Ruhani Məktəbi fəaliyyət göstərir. "Quran"ın Azərbaycan və Rus dillərində respublikamızda ilk nəşri və sonrakı nəşrləri onun adı ilə bağlıdır. İndi Qafqazın bir sıra məscidlərində müxtəlif məzhəblərdən olan müsəlmanlar bir yerdə namaz qılırlar. O, bütün Qafqaz müsəlmanları idarəsinin nəzdində elmi-dini şura yaradaraq elmin müxtəlif sahələrindən olan alimləri bura cəlb etmişdir.

Paşazadə Allahşükür Hümət oğlu dəfələrlə SSRİ və Azərbaycan Ali Sovetinə, habelə Milli Məclisə deputat seçilmişdir.

Respublikanın və bir sıra müsəlman dövlətlərinin orden və medalları ilə təltif olunmuşdur.

Pirimov Qurban
(*Qurban Baxşəli oğlu Pirimov*)

1880-ci ildə Ağdamın Gülablı kəndində doğulmuşdur. Musiqiçi, tarzən. Azərbaycanın xalq artisti, görkəmli musiqiçi Sadıq Əsəd oğlunun tələbəsi olmuşdur. XIX əsrin sonlarında ifaçılıq etməyə başlamış, 1905-ci ildən xalq müğənnisi Cabbar Qaryağdının üçlüyündə E. Oqannezaşvili ilə birlikdə Zaqafqaziya, Orta Asiya, Kiyev, Moskva və İranda qastrollarda olmuşdur. Q. Pirimov dramatik və musiqili səhnə əsərlərində tarda müşayiət etmişdir.

Üzeyir Hacıbəyovun 1908-ci ildə ilk dəfə tamaşaya qoyulan "Leyli və Məcnun" əsərində Qurban Pirimov məharətlə tarda ifa etmişdir. 1912-ci ildə Varşavada "Sport-rekord" firması Q. Pirimovun ifasını qrammofon valına köçürmüşdür. Tarzənlərdən birinci dəfə Qurban Pirimov səhnəyə müşayiətsiz tək ifada çıxmış və dinləyicilərin qəlbini rıqqətə gətirmişdir. Onun ifasını səhnədə dinləyən tamaşaçı və dinləyicilərin heyrətdən gözləri yaşarmışdı. 1920-ci ildən ömrünün sonunadək Q. Pirimov Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrının solisti olmuşdur. O, Qliyerin "Şahsənəm" operasının tamaşaya qoyulmasında bilavasitə iştirak etmiş, bir sıra gənc tarzən yetişdirmişdir. 1934-cü ildə Tiflisdə keçirilən Zaqafqaziya xalqlarının olimpiadasında birinci yeri tutmuş, 1939-cu ildə Moskvada keçirilmiş musiqiçilərin ümumittifaq baxışının qalibi olmuşdur.

Qurban Pirimov bir sıra orden və medallarla təltif olunmuşdur.

Qurban Baxşəli oğlu Pirimov 1965-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir.

Pişəvəri Seyidcəfər

(Seyidcəfər Seyidcavad oğlu Cavadzadə)

1892-ci ildə Cənubi Azərbaycanın Xalxal mahalının Zəviyə kəndində doğulmuşdur. Cənubi Azərbaycan inqilabi hərəkatının görkəmli nümayəndəsidir. 1905-ci ildə Bakıya köçmüşdür. Təhsilini Xalxalda və Bakıda almışdır. 1913-17-ci illərdə Xırdalanda müəllimlik etmişdir. 1918-ci ildə İranda "Ədalət" kommunist təşkilatının orqanı "Hürriyyət" qəzetinin redaktoru olmuşdur.

S. Pişəvəri 1920-ci ilin mayında qısa müddət yaşayan Gilan Respublikasının xarici işlər komissarı, 1921-22-ci illərdə İran kommunistlərinin qəzeti "Həqiqət" in redaktoru olur. Kommunist internasionalının III konqresində iştirak edərək onun katiblərindən biri seçilir. 1928-ci ildə İrana qayıdır. 1929-cu ildə İran Kommunist partiyasının birinci katibi seçilir. 1930-cu ildə həbs olunur və 10 il "Qəsr-i-Qacar" zindanında həbsdə olur. Azad olunduqdan sonra Kaşana sürgün olunur. 1941-45-ci illərdə Pişəvəri solçuların "Acir" qəzetinin redaktoru, 1945-ci ildə Azərbaycan demokratik partiyasının birinci katibi olur. 1945-ci ildə Azərbaycan Milli Məclisinin tapşırığı ilə Cənubi Azərbaycan hökumətinə rəhbərlik edir. 1946-cı ildə İran qoşunları tərəfindən Təbriz tutulduqda Bakıya gəlir.

Seyidcəfər Seyidcavad oğlu Cavadzadə (Pişəvəri) bütün ömrü boyu İran əsarəti altında əzilən 30 milyonluq Azərbaycan xalqının azadlığı uğrunda mübarizə aparmışdır.

1947-ci ildə Bakıdan Gəncəyə gedərkən müəmmalı avtomobil qəzasında həlak olmuşdur.

Bakıda adına məktəb var.

Rəcəbli Əhməd
(*Əhməd Cabbar oğlu Rəcəbli*)

1898-ci ildə İrəvanda doğulmuşdur. Seleksiyaçı genetik alim, professor, Kənd Təsərrüfatı Akademiyasının (VASXNİL) akademiki. 1923-cü ildə İtaliyada Ali Eksperimental Aqrar Kral İnstitutunu bitirmişdir. Rus, alman, fransız, ispan, italyan, fars və yunan dillərini bilmişdir.

Ə. Rəcəbli 1924-30-cu illərdə genetika elminin yaradılması ilə məşğul olmuş, 1930-36-cı illərdə Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı İnstitutunda kafedra müdiri olmuşdur. 1947-ci ildə Stalin repressiyasının qurbanı olmuş, 8 il Kənddə sürgündə olmuş, burada istilik təsərrüfatı yaradaraq tərəvəz yetişdirmiş və yeni sortlar almışdır. 1945-ci ildə Ə. Rəcəbli respublikaya qayıtmış, müəllimlik və elmlə məşğul olmuşdur. 1950-ci ildə təkrarən repressiya olunaraq Qazaxıstana sürgün olunmuşdur. Stalinin ölümündən sonra bəraət alaraq Vətənə qayıdıb elmlə məşğul olmuşdur. O, yüzdən artıq elmi işin, 24 monoqrafiyanın müəllifidir. "Azərbaycanda məhsuldarlıq" kitabı iki dəfə nəşr olunmuşdur. Ə. Rəcəblinin apardığı elmi təcrübələr nəticəsində subtropik bitkilərin, qozun, çəyirdəkli və dənli, qozmənsəli meyvələrin yeni sortları əldə edilmişdir.

Əhməd Cabbar oğlu Rəcəbli 1963-cü ildə Moskvada vəfat etmiş, Bakıda dəfn edilmişdir.

Rəfibəyli Xudadat bəy
(*Xudadat bəy Ələkbər oğlu Rəfibəyli*)

1873-cü ildə Gəncədə doğulmuşdur. İctimai və dövlət xadimi, publisist, həkim. Gəncə klassik gimnaziyasında orta təhsil almışdır. 1903-cü ildə Xarkov universitetinin tibb fakültəsini bitirmişdir.

1903-cü ildə Gəncəyə qayıdan X. Rəfibəyli həkimliklə məşğul olmuşdur. 1906-cı ildən publisistik fəaliyyətə başlayaraq təkcə tibbdən deyil, ədəbiyyatdan, incəsənətdən və tarixdən yazmağa başlamışdır. 1914-cü ildə Həsənbəy Ağayevlə birgə "Gəncə tibb cəmiyyətini" yaradıb onun sədri seçilir. Cəmiyyət imkansız adamlara pulsuz tibbi yardım göstərir. 1918-ci ilin mayında Azərbaycanda demokratik respublika quruldu. X. Rəfibəyli bu hökumətin birinci və ikinci kabinetlərində səhiyyə naziri oldu. Qısa müddətdə yeni xəstəxanalar açdı, imkansızlara pulsuz xidmət göstərmək üçün köhnələrini bərpa etdi, apteklər açdı, tibbi avadanlıqları və dərmanları saxlamaq üçün anbarlar, analizlər etmək üçün laboratoriyalar yaratdı. Gəncə ətrafında vəba əleyhinə stansiya yaratdı. 1919-cu ildə X. Rəfibəyli Gəncə qəzasının general-qubernatoru təyin olundu. O, fəal şəkildə milli ideyaları təbliğ edərək Azərbaycan dövlətinin tədbirlərini Gəncədə və qəzada həyata keçirməyə başladı.

1920-ci ilin aprelində Azərbaycanda kommunist rejimi qurulduqdan sonra, əvvəlcə sovet hakimiyyətini tanınmış Gəncə qarnizonu 1920-ci ilin mayında ona tabe olmaqdan imtina etdi və üsyan etdi. Bolşeviklər ordusu üsyanı amansızcasına yatırdılar. Bu qarışıqda Xudadat bəy Rəfibəyli həbs olunaraq güllələndi.

Rəhmanzadə Əhəd
(Əhəd Əliəhməddin oğlu Rəhmanzadə)

1939-cu ildə Tehranda doğulmuşdur. İqtisad elmlər doktoru, professor. Bonn Universitetinin iqtisadiyyat fakültəsini bitirmişdir. Rəhmanzadənin ailəsi 30-cu illərdə sovet vətəndaşlığı olmadıqlarına görə Bakıdan İrana deportasiya olunmuşdur. Əhəd burada doğulub təhsil almışdır. 1959-cu ildə Köln şəhərinə gələrək bir il hazırlıq kursunda oxuduqdan sonra ali məktəbə qəbul olunmuşdur.

Universiteti fərqlənmə ilə bitirdikdən sonra ona Bonn və Kassel universitetlərinin iqtisad fakültələrində dərs demək təklif olunmuşdur. 1974-79-cu illərdə Ə. Rəhmanzadə eyni zamanda Almaniya federativ respublikasının iqtisadi inkişaf nazirliyində baş ekspert olur. O, çoxsaylı elmi əsərlərin, habelə "İnkişaf edən ölkələrin iqtisadiyyatı", "Dünya ərzaq balansı", "Üçüncü dünya ölkələri iqtisadi razılaşma axtarışları", "Üçüncü dünya ölkələrinin sosial-iqtisadi inteqrasiyası", "Üçüncü dünya ölkələrinin siyasi razılaşma axtarışları" kimi 10-dan artıq monoqrafiyanın müəllifidir.

Əhəd Əliəhməddin oğlu Rəhmanzadənin qardaşlarından biri, Rəhim Əliəhməddin oğlu görkəmli alman alimi, həkim-cərrah, tibb elmləri doktoru, professor, Ümumalman Cərrahlar Cəmiyyətinin prezidenti olmaqla, Berlində yaşayır. İkinci qardaşı Səməd Londonda jurnalistdir. Bi-Bi-Si direktorlar şurasının üzvüdür, üçüncü qardaşı Cümşüd Dallasda yaşayır, mühəndisdir, böyük sənaye korporasiyasının rəhbəridir.

Rəhmanzadə Maral
(*Maral Yusif qızı Rəhmanzadə*)

1916-cı ildə Bakıda doğulmuşdur. Azərbaycanın Xalq rəssamı, respublika Dövlət mükafatı laureatı. 1940-cı ildə Moskva İncəsənət İnstitutunu bitirmişdir.

İstedadlı firça ustası T. Rəhmanzadə plakatlar yaradır, klassiklərin, və müasir yazıçıların əsərlərinə çəkdiyi illüstrasiyalarda müasir epoxa, zamanın rəngləri, ədəbi əsərin fərdiliyi nəzərə alınmaqla, miniatür elementləri tətbiq edib, qrafik obrazların realist təəcəssümünə nail olur. Xətainin "Dəhnamə"sinə, Heyran xanımın lirik qəzəllərinə, "Azərbaycan nağılları"na çəkdiyi illüstrasiyalar xüsusilə dolğun, incə və lakonikdir. T. Rəhmanzadə dəzğah qrafikasının inkişafına böyük töhfələr vermişdir. "Bakı", "Neft", "Bizim Xəzərdə", "Dağ kəndinin anaları", "Araz", "Mənim vətənim", "Azərbaycan, "Naxçıvan gözəli" linoqravüralarında tarixi keçmişimiz və bu günümüz əks olunmaqla, əmək adamlarının obrazları, elmi və lirik peyzajlar, hardasa kənd və şəhər adamlarının məişətinin özünəməxsus fərdiliyi öz əksini tapır. Rəssamın milli ənənələrə sədaqəti onun müasir dünyagörüşü ilə üzvi vəhdət təşkil edir. Seriyalar özünün qrafik məharətli texniki icrası ilə fərqlənir.

Rəhmanzadə Maral Yusif qızı 1940-cı ildən sərgilərin iştirakçısı olmuşdur. Bakıda dəfələrlə fərdi sərgisi açılmışdır.

Rəsul Rza
(*Rzayev Rəsul İbrahim oğlu*)

1910-cu ildə Göyçayda doğulmuşdur. Şair, ictimai xadim, Azərbaycanın əməkdar incəsənət xadimi və xalq şairi, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı. Orta təhsilini Göyçayda almışdır. Ayrı-ayrı illərdə Zaqafqaziya kommunist universitetində, Moskva Millətlər İnstitutunda, Ümumittifaq Kinematografiya İnstitutunda təhsil almışdır. 1941-45-ci illərdə sovet-alman müharibəsində müxbir kimi iştirak etmişdir.

R. Rza 1927-ci ildən çap olunmağa başlamışdır. XX əsrin 30-cu illərinin əvvəllərində "Qadınlar", "Çinar", "Almaniya", "Madrid", "İnqaleysə" adlı antifaşist şeirlər yazaraq oxucuların rəğbətini qazanmışdır. 1941-45-ci illərdə sovet-alman müharibəsinə qarşı şeirləri və hekayələri ilə çıxmış, "Ölməz qəhrəmanlar", "Qəzəb və məhəbbət" adlı məcmuələri nəşr etdirmişdir. Cənubi Azərbaycanda olan qardaşlara "Hilal" adlı poema həsr etmişdir. 50-ci illərdə R. Rza yaradıcılığı rəngarəng fəlsəfi motivlər daşıyıcısına çevrildi. 1961-ci ildə Nəriman Nərimanova həsr etdiyi "Xalq həkimi" poemasını, 70-ci illərdə "Dünən, bu gün və sabah", "1418", "Üzü küləyə" poemalarını yazdı. Rəsulzadə uşaqlar üçün də şeir və hekayələrin, elmi publisistik məqalə və oçerklərin müəllifidir. H. Lonqfello, C. Bayron, Lope de Veqa, Ş. Petefi, A. Blok, P. Elyuar, A. Puşkin, M. Lermontov, N. Nekrasov, T. Şevçenko, M. Mayakovski və bir sıra başqa şairlərin əsərlərini Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir. Rəsul Rzanın əsərləri bir sıra xarici dillərə tərcümə olunmuşdur.

Rəsul İbrahim oğlu Rzayev (Rəsul Rza) Azərbaycan Yazıçılar İttifaqına rəhbərlik etmiş, SSRİ Yazıçılar İttifaqı İdarə heyətinin üzvü, Azərbaycan kinematografiya naziri, Azərbaycan Ensiklopediyasının baş redaktoru və bir sıra başqa yaradıcılıq birliklərinə rəhbərlik etmişdir. Dəfələrlə Azərbaycan Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1981-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir.

Rəsul Rzanın həyat yoldaşı **Rəfibəyli Nigar xanım Xudadat bəy qızı** (1913-1981) məşhur Rəfibəylilər nəslindəndir. "Ana səsi" (1969), "Günəşdən gənclik istədim" (1974), "Bir həzin axşamda düşsəm yadıma" (1982), "Şanlı nəsillərin yadigarıyam" (1993) kitablarının müəllifidir. 1993 və 2004-cü illərdə "Seçilmiş əsərləri" çapdan çıxmışdır. Azərbaycanın Xalq şairi adına layiq görülmüşdür.

Onların 1938-ci ildə doğulmuş övladları Anar tanınmış yazıçı, dramaturq, ssenarist və kinorejissor, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin sədridir.

Rəsulzadə Məmməd Əmin

(Məmməd Əmin Ələkbər oğlu Rəsulzadə)

1884-cü ildə Bakının Novxanı kəndində doğulmuşdur. Siyasi xadim, publisist, yazıçı-dramaturq. Əvvəlcə kommunist ideyalarına meyl etmiş, sonra müsavətçi olmuş. "Hümmət" və "Müsavət"nin yaradıcılarından biridir. Azərbaycan demokratik respublikasının banisi və rəhbəri. Bakıda rus-tatar və texniki məktəbdə təhsil almışdır.

1904-07-ci illərdə "Hümmət", "Təkamül" və "Yoldaş" qəzetlərini yaradıb redaktə etmişdir. Yazılarında Azərbaycan türkləri arasında sosial demokratik ideyaları təbliğ etmişdir. 1908-ci ildə inqilabi mövzuda "Gecədə işıq" əsərini yazır. 1909-cu ildə Səttarxanın başçılığı altında Cənubi Azərbaycanda milli-azadlıq hərəkatı baş verir. Rəsulzadə ora köməyə gedir. 1910-cu ildə Tehranda İran Demokratik Partiyasının "Yeni İran" qəzetinin təşkilində iştirak edib, ilk nömrələrini redaktə edir. Tehrandə və Ərdəbildə sosial-demokratiyanı təbliğ edən iki kitab nəşr etdirir.

1911-ci ildə Rus qoşunları İrana girir. M. Rəsulzadə İstanbulla mühacirət edir. "Türk yurdu" jurnalını təsis edərək burada Azərbaycan türklərinin iranlılaşdırılmasından bəhs edir. Onların tarixi köklərini və xalqın millət kimi formalaşmasını araşdırır. 1911-ci ildə üç keçmiş müsavətçi M. Rəsulzadə ilə birləşərək gizli şəkildə "Müsəlman demokratik müsavət partiyası"nı yaradırlar. Tezliklə M. Rəsulzadə bu partiyanın rəhbəri olur. 1914-cü ildə "Dirilik" siyasi jurnalında çap etdirdiyi məqalələrində Azərbaycan milli ideyalarını formalaşdırmağa başlayır. 1915-ci ildə yenidən gizli şəkildə müsavət partiyasının orqanı olan "Açıq söz" qəzetini təsis edərək marksist ideyalardan tamamilə uzaqlaşır.

1917-ci ildə Rusiyadakı fevral inqilabından sonra "Müsəlman demokratik müsavət partiyası" üzə çıxır. 1917-ci ilin iyulunda bu partiya N. Yusifbəyli tərəfindən yaradılmış "Türk milli federallar partiyası" ilə birləşərək "Müsavət" partiyası adlandırıldı. Partiyanın sədri M. Rəsulzadə oldu. Federalların Rusiyanın tərkibində milli-müstəqil federasiya kimi qalmaq proqramı əsas götürüldü. 1917-ci ilin oktyabrında Rusiyada: bolşeviklər hakimiyyəti ələ keçirdikdən sonra, Azərbaycan demokrat partiyası "Müsavət" öz proqramında dəyişiklik edərək Azərbaycanın tam müstəqilliyini tələb etdi. Azərbaycanda müstəqil dövlətçilik hərəkatı inkişaf etməyə başladı. Bu hərəkatın ideyalarına M. Ə. Rəsulzadə "Xalq idarəçiliyi", "Bizə hansı hakimiyyət lazımdır" kitablarında inkişaf etdirir. 1918-ci il mayın 26-da Zaqafqaziya seymii özünün buraxıldığını elan etdi. Səhəri gün buraxılmış seymə daxil olan müsəlman partiya və qruplar Azərbaycan milli şurasını yaradaraq, M. Rəsulzadəni İcraiyyə komitəsinin sədri seçirlər. 28 may 1918-ci ildə Azərbaycan Milli Şurası Azərbaycan Demokratik Respublikasının yarandığını elan edərək Fətəli xan İsgəndər oğlu Xoyskini hökumətə rəhbər seçirlər. Bu dövrdə M. Rəsulzadə Azərbaycan dövlətçiliyinin, milli mədəniyyətin, təhsilin, sənaye və kənd təsərrüfatının inkişafı üçün bütün qüvvə və bacarığını sərf edir. Bilavasitə onun rəhbərliyi ilə Azərbaycan Dövlət Universiteti yaradılır və özü burada "Osmanlı ədəbiyyatı tarixi"ndən mühazirələr oxuyur. 1920-ci ilin aprelində rus sovet imperiyası ikinci dəfə Azərbaycana işğal edərək burada kommunist rejimi qurur, avqustda M. Rəsulzadəni həbs edib məşhur Bayıl dustaqxanasına salırlar. Bu arada Bakıya gələn Stalin M. Rəsulzadənin azad olunması üçün tapşırıq verir və onu özü ilə Moskvaya aparır. Məsələn onda idi ki, 1905-ci ildə faytonda neft rezervuarlarının birinin yanından keçən M. Rəsulzadə görür ki, bir dəstə adam birinin əl-ayağını bağlayıb neftlə dolu rezervuarada batırmaq istəyir. Bu İ. V. Stalin (Koba) imiş. M. Rəsulzadə onu xilas edərək şəhərə gətirib gizlədir. İ. Stalin də burada borclu qalmayıb, M. Rəsulzadəni azad edib özü ilə Moskvaya aparıb Xalq Millətlər Komissarlığında işə düzəldir. 1922-ci ildə M. Rəsulzadəni Skandinaviya ölkələrinə ezamiyyətə göndərirlər. O, daha geri qayıtmır. Bu dövrdən M. Rəsulzadənin mühacir həyatının üçüncü dövrü başlanır. 1923-cü ildə o, İstanbulda "Bizim əsrin əzabkeşi" və "Azərbaycan Respublikası keçmişdə və indi", 1924-29-cu illərdə "Yeni Qafqaz" və "Odlar ölkəsi" qəzetlərini redaktə edir. 30-cu illərin əvvəllərində qəzetlərin redaktəsilə bərabər Berlində və Parisdə kitablar çap etdirir. 1938-39-cu illərdə Polşa hökumətinin məsləhətçisi olur. 1947-ci ildə Ankaraya köçərək Azərbaycan haqqında bir neçə kitab nəşr etdirir. 1952-ci ildən "Azərbaycan" jurnalını nəşr edir.

Məmməd Əmin Hacı Molla Ələkbər oğlu Rəsulzadə 1952-ci ildə Ankarada vəfat etmiş, orada da dəfn olunmuşdur. 1991-ci ildə doğulduğu Novxanı kəndində büstü qoyulmuşdur.

Rüstəmov Səid
(*Səid Əli oğlu Rüstəmov*)

1907-ci ildə İrəvanda doğulmuşdur. Bəstəkar, dirijor, Azərbaycanın xalq artisti, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı. 1930-cu ildə Azərbaycan dövlət konservatoriyasının xalq musiqisi fakültəsini, 1932-ci ildə Azərbaycan pedaqoji institutunu bitirmişdir. 1931-ci ildən S. Rüstəmov Azərbaycan radiosunun xalq çalğı alətləri orkestrinin konsertmeysteri, 1935-ci ildən isə direktoru və bədii rəhbəridir. 1940-49-cu illərdə Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının bədii rəhbəri və direktoru. 1943-48-ci illərdə Azərbaycan radio komitəsinin musiqi verilişləri redaksiyasının rəhbəri olmuşdur. S. Rüstəmov "Azərbaycan rəqs melodiyları"nın, "Beş yüz Azərbaycan xalq mahnıları", "Azərbaycan aşığı mahnıları", "Azərbaycan xalq mahnıları", "Azərbaycan xalq rəngləri" kitablarında musiqi işləmələri apararaq onları nəşr etdirmişdir. 1948-52-ci illərdə Azərbaycan bəstəkarlar ittifaqının sədri olmuş, 1928-ci ildən Bakı musiqi məktəbində, 1958-83-cü illərdə Azərbaycan dövlət konservatoriyasında tar sinfində dərs demişdir. S. Rüstəmovun əsas əsərləri "Beşmanatlıq gəlin", "Durna" və "Rəisin arvadı" komediyaları, solo, xor və orkestr üçün "Azərbaycan" kantatası, xalq çalğı alətləri üçün "Bayatı kürd" fantaziya - kantatası, tar və orkestr üçün konsert, Azərbaycan mahnı, rəqs və xalq çalğı alətləri orkestri üçün "Günəşli Azərbaycan" musiqili dramatik kompozisiya və b. Dramatik səhnə əsərlərinə musiqilər yazmışdır. S. Rüstəmovun "Alagöz", "Sürəyya", "Gəlmədin", "Həkim qız" mahnıları lirik və qəlboxşayandır.

Səid Əli oğlu Rüstəmov dəfələrlə Azərbaycan Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1983-cü ildə Bakıda vəfat etmişdir.

Sabir

(Ələkbər Zeynalabdin oğlu Tahirzadə)

1862-ci ildə Şamaxıda doğulmuşdur. Satirik-şair-maarifçi. Mollaxanada, sonra Seyid Əzim Şirvaninin məktəbində oxumuşdur.

M. Sabir 8 yaşında ilk şeirini yazmışdır. Gənc yaşlarından lirik qəzəllər, sifarişlə mədhiyyələr, növhə və mərsiyələr yazmış, ilk dəfə 1903-cü ildə "Şərqi-Rus" qəzetində çap olunmuşdur. 1903-05-ci illərdə "Dəbistan", "Zənbur", "İrşad", "Həqiqət", "Həyat", qəzetləri və 1906-cı ildən isə "Molla Nəsrəddin" jurnalı ilə əməkdaşlıq etmişdir. Satirik obrazlarında ya avam müsəlmanı, ya geridə qalmış ailə başçısını və ya xalqdan ayrılmış ikiüzlü ziyalıları tənqid atəşinə tuturdu. Sabir inkişafa mane olan hər şeyi qamçılayırdı. O, maarifçiliyə çağırır, qadın azadlığını və söz azadlığını təbliğ edirdi. O, "Bizə nə", "Cəllad", "Dilənçi", "Əkinçi" və bu kimi sosial həyatdan yazdığı şeirlərində Azərbaycan ədəbiyyatında cəmiyyətdəki sosial bərabərsizlikdən bəhs etmişdir. Əmək adamları bu şeirlərdə tapdanmış hüquqlarının müdafiəsinə çağırışı eşitdilər.

Özünün siyasi satiralarında İrandakı azərbaycanlıların milli azadlıq hərəkatının qarşısını almağa çalışan rus imperiyasının despotizmi qamçılanırdı. Özünün bir sıra əsərlərini Cəlil Məmmədquluzadə ilə birgə yaratmışdır. Onların şeirləri satirik ədəbiyyatın ən yaxşı nümunələri olmaqla bu sahədə yazan bir sıra şairlər ordusunun yaranmasına zəmin yaratdı. Sabir mətbuatda əvvəl, "Hop-hop" (Şanapipik) imzasıyla, çıxış etmiş, sonra tez-tez imzasını dəyişməli olmuşdur. Gah "Əbubəkr Şeybani", "Əyriboyun", "Ağlar güləyən", ya da "Sevdayi" və b. imzalarla çap olunurdu. Öz imzasını gizlətməklə onu istəməyənlərin təqiblərindən qorunurdu.

Mirzə Ələkbər Zeynalabdin oğlu Tahirzadə (Sabir) xırda tacir, müəllim, nəşriyyatlarda korrektor işləmiş, ömrü boyu çətinlik içində yaşamışdır. Vərəm xəstəsi idi, 1911-ci ildə Şamaxıda vəfat etmiş, Şah-Xəndan qəbiristanlığında dəfn olunmuşdur. Davamçıları istedadını yüksək qiymətləndirmişlər. Onun həyat və yaradıcılığına roman, pyes, ədəbi əsərlər, oçerk və monoqrafiyalar həsr olunmuşdur. Sabirin adı rayon, məktəb, kitabxana küçə və s. mədəni-maarif ocaqlarına verilmiş, Bakıda və Şamaxıda heykəli qoyulmuşdur. Hər il respublikada "Sabir poeziya günləri" keçirilir.

Salahov Tahir
(*Tahir Teymur oğlu Salahov*)

1928-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Boyakar, qrafik, teatr rəssamı. SSRİ xalq rəssamı, professor. Rusiya Rəssamlıq Akademiyasının akademiki, SSRİ və Azərbaycan dövlət Mükafatları Laureatı, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı. 1950-ci ildə Bakı Rəssamlıq Məktəbini 1950-ci ildə V. Surikov adına Moskva Dövlət Rəssamlıq Akademiyasını bitirmişdir. P. D. Pokarjevskinin tələbəsi olmuşdur. 1973-cü ildən SSRİ dağılanadək SSRİ rəssamlıq ittifaqının birinci katibi olmuşdur.

İstedadlı fırça ustası Tahir Salahov Azərbaycan rəssamlıq sənətinin dramatik qəhrəmanlıq xəttinin nümayəndəsidir. Lövhələrinin obrazları vüqarlı və dinamik, qətiyyətli lakonikliyə malik olmaqla, kompozisiya baxımından monumental və əlvan düzümə malikdir. Onun rəsmlərində məna ilə forma kamilliyi vəhdət təşkil edir. T. Salahovun "Romantiklər" kompozisiyası genişformatlı kinokadr prinsipinə uyğun əmək mövzusunun poetik ifadəsinin parlaq təzahürüdür. "Abşeyron qadınları" kompozisiyasında Azərbaycan qadınının daxili gözəllikləri və ləyaqəti - ana və əməkçi obrazı əks olunmuşdur. "Bəstəkar Qara Qarayevin portreti" əsəri əsl yaradıcılıq yüksəkliyinin kəskin psixoloji xarakterini əks etdirməklə cəzbedicidir. Bu obrazın əks etdirilməsi baxımından intellektin dərinliyini, iti ağı, fantaziyanın uğuru, bəstəkarın daxili aləmini bütün gözəllikləri ilə əks etdirməklə XX əsrin sonunda Azərbaycan portret sənətinin zirvəsi sayılır. T. Salahovun tematik diapazonu genişdir. O, "Xəzərin üstündə", "Abşeyron motivləri" peyzajlarının, C. Cabbarlının "Aydın", Ü. Hacıbəyovun "Koroğlu", V. Şekspirin "Hamlet" və bir sıra başqa səhnə əsərlərinə tərtibat vermiş, İtaliya, Meksika, Rusiya, ABŞ və başqa ölkə xalqlarının həyatını əks etdirən lövhələr çəkmişdir.

Salahov Tahir Teymur oğlu uzun illər SSRİ Rəssamlıq Akademiyasının prezidenti olmuş, hazırda Rusiya Rəssamlıq Akademiyasının vitse-prezidentidir. Dəfələrlə SSRİ Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur.

Salayev Eldar

Eldar Yunus oğlu Salayev

1933-cü ildə Naxçıvanda doğulmuşdur. Alim-fizik, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor, Azərbaycan MEA-nın akademiki. Azərbaycan Dövlət mükafatı laureatıdır.

E. Salayev elmin istedadlı təşkilatçısıdır. Uzun illər elmi-tədqiqat fizika və fotoelektronika institutuna rəhbərlik etmişdir. 1983-97-ci illərdə Azərbaycan EA-nın prezidenti olmuş, yarımkeçiricilər fizikası ilə bağlı onlarla elmi əsərin və monoqrafiyaların müəllifidir. Rəhbərliyi altında onlarla elmlər namizədləri və doktorları yetişmişdir.

Salayev Eldar Yunus oğlu SSRİ Ali Sovetinə deputat, 1995-ci ildə Milli Məclisə üzv seçilmişdir. Orden və medallarla təltif olunmuşdur.

Salmanov Fərman
(*Fərman Qurban oğlu Salmanov*)

1931-ci ildə Şəmkirdə doğulmuşdur. Geoloq alim, ictimai xadim, geologiya-mineralogiya elmləri doktoru, REA-nın müxbir üzvü, Lenin mükafatı laureatı, Sosialist Əmək Qəhrəmanı. 1954-cü ildə Azərbaycan Sənaye İnstitutunu bitirmişdir.

F. Salmanov 1954-59-cu illərdə Novosibirsk geologiya idarəsində geoloq, baş geoloq, neft-kəşfiyyat ekspedisiyasının rəisi, 1959-62-ci illərdə Surqut Neft-kəşfiyyat ekspedisiyasının rəisi, 1969-70-ci illərdə Tümen Baş geologiya idarəsinin baş geoloqu, 1978-ci ildən bu baş idarənin rəisi olur. 80-ci ilin sonu 90-cı illərin əvvəlində F. Q. Salmanov SSRİ Geologiya Nazirinin birinci müavini işləyir. Onun rəhbərliyi altında Surqutda, Salımskda, Pravdinskda, Mamontovskda, Somotlarda, Urenqoyda, Qərbi Sibirin başqa yerlərində 20 Neft və Qaz yatağı aşkar edilmişdir. F. Q. Salmanov neft və qaz Geologiyası məsələləri ilə bağlı bir sıra elmi işlərin müəllifidir. Habelə "Neft və Qaz yataqlarının formalaşma şəraiti və paylanma qanunauyğunluğu", "Qərbi Sibir Neft və Qazının Geologiyası", "Böyük Neft və Qaz yataqlarının yer qabağında paylanma qanunauyğunluğu", "Axtarışın sürətləndirilməsi" onun fundamental əsərləridir.

Salmanov Fərman Qurban oğlu RSFSR Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur.

Fərman Salmanov 26 iyul 2001-ci ildə Azərbaycan dövlətinin nüfuzlu mükafatı olan "Şöhrət" ordeni ilə təltif edilmişdir.

Görkəmli soydaşımız, əfsanəvi neftçi Fərman Salmanov uzun sürən xəstəlikdən sonra 2007-ci il martın 31-də Moskvada 79 yaşında vəfat etmişdir.

Fərman Salmanov Moskvanın Vaqankov məzarlığında torpağa tapşırılmışdır.

Sarabski Hüseynqulu
(*Hüseynqulu Məlik oğlu Rzayev*)

1879-cu ildə Bakıda doğulmuşdur. Müğənni (lirik-tenor), rejissor, teatr xadimi, müəllim. Azərbaycanın xalq artisti. Mollaxana təhsili almışdır.

Səhnə fəaliyyətinə 1902-ci ildə N. Nərimanovun "Dilin bəlası" pyesində muğam və xalq mahnılarının ifası ilə başlamışdır. H. Sarabski xalq mahnılarını yüksək ustalıqla ifa etməyi bacarırdı. Onun səsi qəlboxşayan, həzin idi. 1903-cü ildə Sarabski "Nicat" cəmiyyətinin nəzdində M. Maqomayev və Üzeyir, Zülfüqar və Ceyhun Hacıbəyov qardaşlarıyla birgə teatr truppası yaradır. H. Sarabski bu truppanın solisti olur. Burada Ü. Hacıbəyovun "Leyli və Məcnun" operasının ilk səhnə quruluşunda Məcnunun partiyasını ifa edir. H. Sarabski Məcnunun partiyasını axırıncı dəfə 1941-ci ildə Azərbaycan opera və balet teatrında ifa etmişdi. H. Sarabski Azərbaycan səhnəsində Məcnun rolunun bu günə kimi ən yaxşı ifaçısı olmuşdur. H. Sarabski, Ü. Hacıbəyovun "Şeyx Sənan", "Rüstəm və Söhrab", "Şah Abbas və Xurşudbanu", "Əsli və Kərəm", "Arşın mal alan" əsərlərində Sənan, Rüstəm, Şah Abbas, Kərəm Əsgər, Z. Hacıbəyovun "Aşıq Qərib"ində Qərib, M. Maqomayevin eyniadlı əsərində Şah İsmayıl rollarını yüksək peşəkarlıqla ifa etmişdir. O, C. Hacıbəyovun "Rüstəm və Söhrab", "Ər və arvad", "Arşın mal alan", "Leyli və Məcnun", C. Məmmədquluzadənin "Ölülər" komediyasına səhnə quruluşu vermişdir. H. Sarabski "Bizim dağlar", "Muğan" və uşaqlar üçün yazdığı "Ay-ay" mahnısının müəllifidir. O, Gürcüstanda, Orta Asiyada, İranda, Volqaboyu şəhərlərdə, İrəvanda və başqa yerlərdə qastrollarda olmuş, Azərbaycan musiqisinin inkişafı üçün böyük işlər görmüşdür. 1920-45-ci illərdə Azərbaycan opera və balet teatrının solisti olmaqla musiqili özfəaliyyət teatr kollektivinə və 1932-ci ildən ömrünün sonunadək respublika xalq yaradıcılıq evinə rəhbərlik etmişdir. Azərbaycan Dövlət konservatoriyasında xalq mahnıları sinfində dərs demişdir. Ş. Ələkbərova, M. T. Bağirov, H. A. Hacıbababəyov, S. Qədimova, A. O. Sadıxov, A. Rzayev onun tələbələri olmuşlar.

Hüseynqulu Məlik oğlu Rzayev (Sarabski) Azərbaycan Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur.

1945-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir. Adına musiqi məktəbi və küçə var.

Sarıvəlli Osman
(*Osman Abdulla oğlu Qurbanov*)

1905-ci ildə Qazax rayonunun İkinci Şıxlı kəndində doğulmuşdur. Azərbaycanın xalq şairi, 1926-cı ildə Qazaxda Müəllimlər Seminariyasını, 1932-ci ildə MDU-nun filologiya fakültəsini bitirmişdir. 1944-45-ci illər Sovet-Alman müharibəsində iştirak etmişdir.

O. Sarıvəlli gənc yaşlarında ağır əməyə qatlaşmış, muzdurluq etmiş, qoyun otarmış, özünə bir tikə çörək qazanmışdır. Şairin gəncliyində keçən ağır həyatı "Bənövşə", "Mənim tərcümeyi-halım", "Qocanın hekayəti", "İşiq" şeirlərində öz əksini tapmışdır. Sarıvəlli öz şair yaradıcılığında aşiq poeziyasına söykənmişdir. Aşiq şeirinin zəngin ənənələrindən bəhrələnərək müasirlərinin arzu və istəklərini, qayğılarını, düşüncələrini əks etdirmişdir. "Avey dağı", "Mənim həmyerlilərimə", "Varis", "Hər kəs yüz il yaşamasa", "Sabahı yaradanlar", "Mən sabaha gedirəm" əsərlərində məhəbbət, gözəllik, yaxşılıq və əməyi tərənnüm etmişdir. 1939-45-ci illərdə, sovet-fın və sovet-alman müharibələri illərində yazdığı "Qan qardaşı", "Müharibənin ilk günü", "Bütün bunlar yaşayacaq", "Təbrik edirəm" kimi müharibə illərinin ağır həyatını əks etdirən və qələbəyə səsləyən şeirləri Azərbaycan poeziyasının ən yaxşı nümunələrindəndir. O. Sarıvəlli Cənubi Azərbaycan mövzusunda "Dəvə karvanı", "Birinci dərs", "Son qar" və s. əsərlər yazmışdır. Bu şeirlər azadlıq arzusu ilə yanan insanların həyatından narahat şairin qəlb çırpıntılarıdır. Müharibədən sonrakı illərdə onun daha bir istedadı üzə çıxdı, o, qəzet səhifələrində satirik şeirlərlə çıxış edərək boşboğazları, tənbelləri qamçılayırdı. Ədəbiyyatşünaslıq sahəsində bir sıra əsərlərin müəllifidir. O həm də gözəl tərcüməçi kimi tanınmışdır. Onun sayəsində Sofoklın "Antiqona"sı, Musa Cəlilin, A. Puşkinin, K. Simonov və başqa şairlərin bir sıra əsərləri Azərbaycan dilinə tərcümə olunmuşdur.

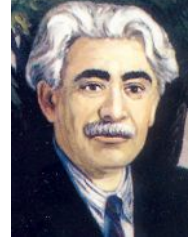
Osman Abdulla oğlu Qurbanov (Sarıvəlli) orden və medallarla təltif olunmuş, 1990-cı ildə Bakıda vəfat etmiş, doğma yurdunda dəfn olunmuşdur. Kəndindəki orta məktəb onun adını daşıyır.

Oğlanları: 1937-ci ildə doğulmuş Qurbanov Babək Osman oğlu, sənətşünas, fəlsəfə elmləri doktoru, professorudur. 1939-cu ildə doğulmuş Qurbanov Rafiq Osman oğlu fəlsəfə elmləri doktoru idi.

Səməd Vurğun
(*Səməd Yusif oğlu Vəkilov*)

1906-cı ildə Qazax rayonunun Yuxarı Salahlı kəndində doğulmuşdur. Şair, ictimai xadim, Azərbaycanın xalq şairi, əməkdar incəsənət xadimi, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı, Azərbaycan EA-nın akademiki. 1924-cü ildə Qazax Müəllimlər Seminariyasını bitirmiş, 1929-31-ci illərdə MDU-da, 1931-33-cü illərdə Bakıda aspiranturada oxumuşdur.

1924-29-cu illərdə S. Vurğun Qazaxda, Qubada, Gəncədə müəllim işləmişdir. 1924-cü ildən çap olunmağa başlamışdır. Azərbaycanda yeni poeziya məktəbinin banisidir. Yaradıcılığının ilk illərindən şeirlərində novatorluq ideyalarının şeiriyətlə yüksək yaradıcılıq vəhdətində birləşməsi aydın görünür. "Şairin andı", "Fənar", "Həzır olun", "Bəsti", "Andım" kimi əsərlərində insanın yaradıcı əməyi, gələcəyə inam, S. Vurğun yaradıcılığında parlaqlığı ilə əks olunmuşdur. Onun tarixi qəhrəmanlıq-romantik dramı olan "Vaqif" XVIII əsrin görkəmli şairi Vaqifin həyatına həsr olunub. Nizami Gəncəvinin "Xosrov və Şirin" əsərinin süjetindən götürülmüş lirik məhəbbət dramı "Fərhad və Şirin", iki gəncin məhəbbətindən, əməkdən, qəhrəmanlıqdan danışır, "İnsan" dramı haqsızlığa qarşı çıxaraq humanizmi təbliğ edir, bu əsərlərin hər biri iri həcmli olmaqla hamısı şeirlə yazılmışdır. Şair şeir dilində sanki insanla danışır. "Muğan" və "Aygün" poemalarında öz müasirlərindən, o dövrdə çağlayan həyatdan bəhs edir. Gəncliyində yazdığı intim-lirik şeirləri ölümündən sonra "Çiçək" adlı topluda nəşr olunmuşdur. S. Vurğun özündən asılı olmayaraq məcburən rejimi mədh etməli olmuşdur. Buna baxmayaraq onun şeirlərində sadəlik dərinlik və lakoniklik var.

*Sənət ölkəsidir, bizim ölkəmiz,
Qəlbi qanadlıdır, vicdanı təmiz!
Nə yazsan, ürəklə yarat dünyada,
Ürəksiz yaranan tez gedər bada,
Çalış ki, daima qaynasın qanın,
Bir tufan yaratsın hər həyəcanın.
Sindən bircə söz tökülsə belə,
O, söz daşları da gətirsin dilə.*

Onun yaradıcılığı Azərbaycan poeziyasının inkişafına böyük təkan vermişdir. S. Vurğun Nizami Gəncəvi, M. P. Vaqif, A. S. Puşkin, V. V. Mayakovski, M. Qorki və bir sıra başqa ədəbi məqalələrin müəllifidir. O, A. S. Puşkinin "Yevgeni Onegin", M. Qorkinin "Qız və ölüm", Taras Şevçenkonun "Katerina", Ş. Rustavelinin "Pələng dərisi geymiş pəhləvan", İ. Çavçavadzenin "Cambul" və bir sıra başqa əsərləri Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir. S. Vurğunun əsərləri bir sıra xarici dillərə tərcümə olunmuşdur. Uzun illər Azərbaycan Yazıçılar İttifaqına rəhbərlik etmiş, dəfələrlə Azərbaycan və SSRİ Ali Sovetlərinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur.

Səməd Yusif oğlu Vəkilov (Səməd Vurğun) 1956-cı ildə Bakıda vəfat etmişdir. Adına məktəb, küçə, bağ var. Heykəli Bakının ən gözəl yerində ucalır. Yuxarı Salahlıda və Bakıda ev muzeyi açılmışdır. 1981-ci ildə onun şərəfinə medal buraxılmışdır. Lui Araqon, A. Fadeyev, N. Tixonov, K. Simonov, K. Xeonidze, V. Luqovskoy və başqaları onun yaradıcılığını yüksək qiymətləndirmiş, haqqında monoqrafiyalar, məqalələr yazılmışlar.

Səməd Vurğunun oğlanları Yusif Səməd oğlu Vəkilov (1935-1998) (Yusif Səmədoğlu) Azərbaycanın xalq yazıçısı, əməkdar incəsənət xadimi olmuşdur. 1939-cu ildə doğulmuş Vaqif Səmədoğlu Vəkilov (Vaqif Səmədoğlu) şair, publisist, dramaturq, xalq şairi, əməkdar incəsənət xadimidir.

Səttarxan
(*Səttarxan Hacıhəsən oğlu*)

1867-ci ildə Cənubi Azərbaycanın Qaradağ mahalında doğulmuşdur. Xalq qəhrəmanıdır. Cənubi Azərbaycanda və İranda demokratik dəyişikliklər uğrunda mübarizə aparmışdır. Şah rejiminə qarşı partizan hərəkətinə rəhbərlik etmişdir. Dəfələrlə təqib olunmuşdur.

1908-09-cu illərdə Təbriz üsyanına başçılıq edərək şahın 40 minlik ordusunun böyük hissəsini Cənubi Azərbaycandan qovmuşdur. İnqilabi komitəyə rəhbərlik etmişdir. İnqilabi komitə şahın və onun qohumlarının malikanələrini müsadirə etmiş, varlılardan pul və taxıl alaraq kasıblar arasında paylamışdır. Səttarxan özünü istedadlı sərkərdə və dövlət quruculuğunun bilicisi kimi göstərə bilmişdi. Üsyançılar 11 ay davam gətirdilər. Ancaq 1909-cu ildə Avropanın jandarmı sayılan Rusiyanın qoşunları Cənubi Azərbaycana girib Asiyada da jandarm rolunu icra edərək inqilabi hərəkəti boğdu. 1909-cu ildə Tehranda burjua hökuməti formalaşdırıldı, o da Səttarxanı İran paytaxtına hiylə ilə dəvət etdi. Onun 100 nəfərlik dəstəsi tərkisilah edildi, atışmada Səttarxan ağır yaralandı. Uzun xəstəlikdən sonra 1914-cü ildə vəfat etdi.

Səttarxan Hacıhəsən oğlu xalq arasında böyük hörmətə malik idi. Onun haqqında dastanlar qoşulmuş, poemalar, şeirlər, romanlar yazılmışdır. Təbrizdə heykəli qoyulmuş, adına küçə var, Bakıda ən böyük maşınqayırma zavodu onun adını daşıyır.

Seyid Əzim Şirvani
(*Seyid Əzim Məhəmməd oğlu*)

1835-ci ildə Şamaxıda doğulmuşdur. Şair, ədəbiyyatçı, maarifçi. 7 yaşı olanda atası vəfat etmiş, anası ilə Dağıstanın Aksay kəndinə, ana babası Molla Hüseynin yanına köçmüşdür. Burada ibtidai təhsil alaraq ərəb və fars dillərini öyrənmişdir. 1853-cü ildə Şamaxıya qayıdaraq təhsilini burada davam etdirmişdir. 1857-ci ildə İraq şəhəri Şamda (Dəməşqdə) ali ruhani məktəbini bitirmişdir.

1869-71-ci illərdə Seyid Əzim Şirvani Şamaxıda rus-azərbaycan ümumtəhsil məktəbi açaraq dini elmlərlə bərabər burada şagirdlərə təbiət elmlərini öyrətmiş və rus dilinə məhəbbət aşılamışdır. Seyid Əzim ədəbi fəaliyyətə 1855-ci ildə başlamışdır. "Oğlum" şeiri onun yaradıcılıq fəaliyyəti üçün xarakterikdir.

*Cəfər, ey nuri-dideyi-seyyid!
Qönçeyi-novrəsidəyi-seyyid
Üləmə haqqında rəyət qıl,
Əhli elmə həmişə hörmət qıl.
Demə bu kafər, ol müsəlmandır,
Hər kimin elmi var o insandır.*

"Qaz və Leylək", "Şah və əkinçi", "Eşşəyin ölməkliyi", "Xoruz və çaqqal", "Pələng və iki öküz" kimi satirik təmsil və şeirlərində Seyid Əzim Şirvani varlılara gülərək gerilik və cəhalətə qarşı çıxmış, cəmiyyəti maarifə, mədəniyyətə çağırmışdır. 1885-ci ildə Azərbaycanın 270 şairindən bəhs edən "Bibliografik lüğət" nəşr etdirir. 1887-ci ildə ümumtəhsil məktəbləri üçün "Uşaqların baharı" adlı dərslik yazır, ancaq çar senzurası kitabın nəşrinə icazə vermir.

Seyid Əzim Məhəmməd oğlu (Seyid Əzim Şirvani) 1888-ci ildə Şamaxıda vəfat etmişdir. Müasiri olan şairlər onu özlərinin müəllimi sayırdılar. Haqqında roman yazılmış, kitabxana, məktəblər və Şamaxıda küçələrdən biri onun adı ilə adlandırılmışdır.

Süleyman Rüstəm

(Süleyman Əliabbas oğlu Rüstəmzadə)

1906-cı ildə Bakıda doğulmuşdur. Şair, dramaturq, ictimai xadim, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, SSRİ və Azərbaycan Dövlət mükafatı laureatı, əməkdar incəsənət xadimi, Azərbaycanın xalq şairi. Bakıda və Moskvada Dövlət universitetlərində təhsil almışdır.

S. Rüstəm əmək fəaliyyətinə 20-ci illərin sonunda "Gənc işçi", "Komsomol", "Gənc bolşevik", "Maarif və mədəniyyət" qəzetlərində ədəbi işçi kimi başlamışdır. 1937-38-ci illərdə Azərbaycan dövlət dram teatrının direktoru, 1955-56-cı illərdə "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzetində baş redaktor olmuşdur. İlk "Çimnaz xanım yuxudadır" şeirini 1922-ci ildə yazmış 1923-cü ildə çap etdirmişdir. "Ulduz", "Ələmdən nəşəyə", "Gecənin romantikası", "Addımlar" şeirləri gənclərə həsr olunmuşdur. 1941-45-ci il sovet-alman müharibəsi illərində məşhur "Qafurun qəlbi", "Gün o gün olsun ki", "Qolsuz qəhrəman", "Partizan Əli", "And", "Ana və poçtalyon" və s. şeirlərini yazır. Cənubi Azərbaycan mövzusu onun yaradıcılığında ayrıca yer tutur. Bu şeirlər "Təbriz şeirləri" və "İki sahil" kitablarında toplanmışdır. 60-70-ci illərdə S. Rüstəm "Günəşli səhər", "Xəzərimin səhəri", "Bir az da məhəbbətdən", "Mənim günəşim" və s. əsərlərini yazır. O, şeirlə yazılmış "Qaçaq Nəbi" pyesinin və Azərbaycan kəndindən danışan "Durna" komediyasının müəllifidir. S. Rüstəm Ş. Rustaveli, A. S. Qriboyedov, A. S. Puşkin, T. Şevçenko, U. Uitmen, Nazim Hikmət və başqa şairlərin əsərlərini Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir. Əsərləri bir sıra xarici dillərə tərcümə olunmuşdur.

Süleyman Əliabbas oğlu Rüstəmzadə dəfələrlə Azərbaycan Ali Sovetinin deputatı, 1971-89-cu illərdə Ali Sovetin sədri olmuşdur. Orden və medallarla təltif olunmuşdur. 1989-cu ildə vəfat etmişdir.

Bakı küçələrindən biri onun adını daşıyır.

Sultan Məhəmməd

XV əsrin 70-ci illərində Təbrizdə doğulmuşdur. Miniaturçu rəssam. XVI əsrin birinci yarısında Təbriz miniatur məktəbinin rəhbəri olmuşdur.

Sultan Məhəmməd əvvəlcə I Şah İsmayılın saray kitabxanasında işləyərək oğlu Şah Təhmasibə rəsm çəkməyi öyrətmişdir. Yaratdığı emalatxanada ən gözəl xəttatları, bəzəkli naxışvuranları toplamışdı. Burada Firdovsinin "Şahnamə", Hafizin "Divan"ı Nizaminin "Xəmsə"sindəki səhnələri əks etdirən o zamana görə mənə dərinliyi və zənginliyi, əlvanlığı ilə fərqlənən unikal miniatürlər yaratmışdır. Sultan Məhəmmədin rəhbərliyi altında azərbaycanlı miniatur ustası Mir Seyid Əli, Zeynalabdin Təbrizi, Mirzə Əli Təbrizi, Mühəmmədi və bir sıra başqaları çalışırdılar. Onların dolğun əsərlərində təsviri və dekorativ başlanğıc ayrılmaz vəhdət təşkil etməklə, peyzaj şərti fon kimi deyil, kompozisiyanın üzvi hissəsi kimi verilirdi. Obrazların real canlılığı və janr incəliklərinə maraq yaradaraq rənglərin düzülüşü özünün incə, həzin ritmliyi və əlvan çalarları ilə fərqlənirdi. Sultan Məhəmmədin emalatxanasında "tab miniatürlərilə bərabər ayrıca vərəqlərdə "Ov səhnəsi", "Sultan Səncər və qarı", "Yarışda", "Bəhram-Gur ovda", "Şirin çimərkən Xosrovun ona tamaşa etməsi", "Xosrovun anasının Şirinə baxması" və s. saxlanılırdı. Sultan Məhəmmədin və onun şagirdlərinin işləri dünyanın ən əzəmətli London, Nyu-York, Edinburq, İstanbul, Paris, Peterburq və s. şəhərlərin muzeylərində saxlanılır.

Sultan Məhəmməd 1555-ci ildə Təbrizdə vəfat etmişdir.

Şahtaxtlı Məhəmməd ağa
(*Məhəmmədəğa Məhəmmədağı Sultan oğlu Şahtaxtinski*)

1846-cı ildə Naxçıvanın Şahtaxtı kəndində doğulmuşdur. Publisist, şərqşünas, filoloq, müəllim, ictimai xadim. İbtidai təhsilini Naxçıvanda, orta təhsilini Tiflis gimnaziyasında almışdır. 1869-cu ildə Leypsiq universitetinin fəlsəfə, tarix və hüquq işləri fakültəsini bitirmişdir.

Şahtaxtlı 1870-ci ildə Almaniyada elmi publisistik fəaliyyətə başlamışdır. Qəzet və jurnallarda şərq ədəbiyyatı və tarixi ilə bağlı oçerk və məqalələrlə çıxış etmişdir. 1879-cu ildə Tiflisdə "Təkmilləşdirilmiş müsəlman əlifbeyi" adlı kitabını çap etdirir. Burada öz fikirlərini elmi şəkildə əsaslandıraraq türk xalqlarına bu əlifbaya keçməyi təklif edirdi. Şahtaxtlı bütün ömrü boyu bu problemlə məşğul olmuşdur. XX əsrin 80-ci illərindən İstanbulda "Moskovskiye vedemosti" qəzetinin xüsusi müxbiri, 1891-93-cü illərdə isə "Kaspi" qəzetinin redaktoru olur. 1902-ci ildə Şahtaxtlı Avropaya qayıdır. Paris xarici dillər institutunda şərq dillərindən dərs deyir. Fransa Maarif Nazirliyinin "Fəxri fərman"ı ilə təltif olunmuşdur. 1902-ci ildə təkrarən Tiflisə qayıdaraq burada "Qeyrət" mətbəəsini yaradır. 1903-cü ildə "Şərqi-Rus" qəzetini nəşr edir. 1907-ci ildə İrəvan quberniyasından II Dövlət Dumasına deputat seçilir. Peterburqda "Rossiya" qəzeti ilə əməkdaşlıq edir. 1908-18-ci illərdə Şahtaxtlı İranda, İraqda, Türkiyədə yaşayır. 1918-ci ildə Azərbaycan Demokratik Respublikası elan olunduqdan sonra Vətənə gələrək Azərbaycan Dövlət Universitetinin yaradılmasında fəal iştirak edir. Universitetin professoru kimi şərq xalqlarının tarixi, dili və ədəbiyyatı haqqında mühazirələr oxuyur. Azərbaycanda kommunist rejimi qurulduqdan sonra "Bakinski raboçi" və Moskvanın "Krasniy Vostok" qəzetləri ilə əməkdaşlıq edir. Türk xalqlarının və taciklərin latın əlifbasına keçməsi üzrə ümumittifaq komitəyə daxil idi. 1899-cu ildən ümumdünya fonetika cəmiyyətinə 1900-cü ildən - ümumdünya Asiya cəmiyyəti, 1903-cü ildən rus imperatorluğu coğrafiya cəmiyyətinin Qafqaz bölməsinin üzvü idi.

Məhəmmədəğa Məhəmmədağı Sultan oğlu Şahtaxtinski (Şahtaxtlı) öz dövrünün qabaqgörən adamlarından olmuş, Azərbaycanda ədəbiyyatşünaslıq elminin və publisistikanın səviyyəsini yüksəklərə qaldırmışdır.

1931-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir.

Şəhriyar Məhəmmədhüseyn
(*Məhəmmədhüseyn Hacı Mirağa oğlu Şəhriyar*)

1900-cü ildə Təbrizdə doğulmuşdur. Orta təhsilini Təbrizdə almış, Tehran universitetinin tibb fakültəsində oxumuşdur.

Yaradıcılığa çox gənc yaşlarından başlamış, ilk şeirlər kitabını 1931-ci ildə nəşr etdirmişdir. Bunun ardınca dördcildlik divanı və ikicildlik seçilmiş əsərləri çap olunmuşdur. M. H. Şəhriyar yaradıcılığının əsas qayəsini şeirlərində humanizmə çağırış, azadlıqsevərlik və ədalət təşkil edir. Ailə vəziyyətinin ağırlığı ilə əlaqədar 1932-ci ildə universitetin son kursunda təhsilini yarımçıq qoyaraq müxtəlif şirkətlərdə, sonra isə Tehrandə bankda işləmişdir. Şəhriyar yaradıcılığının zirvəsi Cənubi Azərbaycan xalqının ağır həyatını, keçmiş ənənələri, yaxşı əməlləri vəsf edən "Heydərbabaya salam" poemasıdır. Poemadan bir bəndi vermək yerinə düşər:

*Heydərbaba, alçaqların köşk olsun,
Bizdən sora qalanlara eşq olsun,
Keçmişlərin gələnlərə məşq olsun
Evladımız məzhəbini danmasın,
Hər içiboş sözlərə aldanmasın.*

1941-45-ci illərdə sovet-alman müharibəsi dövründə azərbaycanlı qəhrəmanlarına həsr etdiyi "Stalinqrad qəhrəmanları" poemasını yazır. Şairin əsərləri İraqda, Türkiyədə və Azərbaycan Respublikasında dəfələrlə çap olunmuşdur.

Məhəmmədhüseyn Hacı Mirağa oğlu Şəhriyar 1988-ci ildə Təbrizdə vəfat etmişdir.

İranda və Azərbaycan Respublikasında bir sıra mədəni maarif ocaqları onun adını daşıyır. Bakıda ən böyük saraylardan birinə onun adı verilmişdir.

Şərifzadə Abbasmirzə

(*Abbasmirzə Mirzə Əbdülrəsul oğlu Şərifzadə*)

1893-cü ildə Şamaxıda doğulmuşdur. Aktyor, teatr, kino rejissoru. 1895-ci ildə valideynləriylə Bakıya köçmüşdür. İbtidai təhsil aldıqdan sonra 1906-cı ildə Bakı klassik gimnaziyasına daxil olmuş, lakin xəstəliyi ilə əlaqədar oranı bitirə bilməmişdir.

A. Şərifzadə uşaq yaşlarından teatra həvəs göstərmiş, 15 yaşında isə artıq J. B. Molyerin "Zorən Təbib" əsərində lal qızın rolunda oynamışdır. 1910-cu ildə "Səfa" və "Nicat" cəmiyyətlərinin teatr səhnələrində çıxış edərək Azərbaycan, Orta Asiya, Şimali Qafqaz, İran və Volqaboyu şəhərlərdə qastrollarda olur. 1916-cı ildə Zülfüqar, Ceyhun və Üzeyir Hacıbəyov qardaşları rejissor kimi onu "Leyli və Məcnun", "Əsli və Kərəm", "Aşıq Qərib" musiqili dramını səhnəyə qoymaq üçün dəvət edirlər. 1917-ci ildə Bakının teatr ictimaiyyəti onu müsəlman artistləri ittifaqının sədri seçir. 1920-ci ildən A. A. Şərifzadə Azərbaycan Dövlət Dram teatrının artisti olur. Burada realist teatr obrazlarının unudulmaz bütöv bir qalereyasını yaradır. İncə, bədii, duyğu, realizm, psixoloji, dərinlik, ehtirashlıq bütün bunlar onun yaradıcılıq palitrasında vəhdət təşkil edirdi. C. Cabbarlının "Aydın"ında Aydın, "Oqtay Eloğlu"nda Oktay, "Od gəlini"ndə Elxan, H. Cavidin "Şeyx Sənan"ında Şeyx Sənan, "İblis"ində İblis, "Səyavuş"da Səyavuş, M. Cəlalin "Şahnamə"sində Gülab onun yaratdığı ən yaxşı obrazlardır. V. Şekspirin Hamlet, Otello, Maqbet və başqa obrazları da o son dərəcə gözəl yaratmışdı. 20-30-cu illərdə Bakı və Moskva mətbuatı A. M. Şərifzadəni Hamlet rolunun ən yaxşı ifaçısı kimi dəyərləndirmişdi. 1923-cü ildən Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrının baş rejissoru olmuş, burada "Əsli və Kərəm", "Aşıq Qərib", "Şah İsmayıl" operasını səhnəyə qoymuşdu. Azərbaycan milli kinematografiyasının da inkişafında A. M. Şərifzadənin dəyərli xidmətləri var. 1915-ci ildə "Xaspolad", 1924-cü ildə "Bayquş" filmlərinə çəkilmiş, Azərbaycanın ilk kinorejissorlarından olmuşdur. O, Bakı kinostudiyasında 1926-36-cı illərdə "Bismillah", "Hacı Qara", "Məhəbbət oyunu" filmlərini səhnələşdirmiş, "Azərbaycana səyahət" sənədli filmini çəkmişdir. Abbasmirzə Şərifzadə həyat yoldaşı, Azərbaycan teatr səhnəsinin görkəmli aktrisası Məziyyə Davudova ilə birlikdə Azərbaycan teatrının bütöv pleyadasını təşkil edən gənc teatr sənətkarları yetişdirmişlər. 1928-ci ildə Azərbaycan Teatr İctimaiyyəti A. M. Şərifzadə yaradıcılığının 20 illiyini böyük təntənə ilə qeyd etdilər.

Abbasmirzə Əbdülrəsul oğlu Şərifzadə Stalin repressiyasının qurbanı oldu. 1938-ci ildə güllələndi. Sonralar isə bəraət verildi. Bakıdakı aktyor evi və Azərbaycan paytaxtının küçələrindən biri onun adı ilə adlandırılmışdır.

Şeyxzadə Məqsud
(Məqsud Məsim oğlu Şeyxzadə)

1908-ci ildə Ağdaşda doğulmuşdur. Yazıçı alim, müəllim. 1925-ci ildə Bakıda müəllimlər məktəbini bitirmiş, 1933-cü ildə Azərbaycan dövlət pedaqoji institutunun qiyabi şöbəsini bitirmişdir.

M. Şeyxzadə 1925-27-ci illərdə Dağıstanın Buynaksk və Dərbənd şəhərlərində müəllim işləmişdir. 1929-cu ildən ömrünün sonunadək Özbəkistanda yaşamışdır. 1933-35-ci illərdə Daşkənd universitetinin aspirantı, 1935-38-ci illərdə dil və ədəbiyyat institutunun elmi işçisi olmuşdur. 1938-ci ildə Nizami adına Daşkənd pedaqoji institutunda özbək ədəbiyyatı tarixindən dərs demişdir. Ədəbi fəaliyyətə hələ 1921-ci ildə başlamışdı. Əvvəlcə Azərbaycan dilində yazırdı. "Nəriman Nərimanov haqqında şərq masalı" ilk qələm təcrübəsidir. 1929-cu ildən M. Şeyxzadə ancaq özbək dilində yazmağa başlayır. "Üçüncü kitab", "Ağsaqqal", "İllər və yollar", "Daşkəndnamə" və s. onun ən yaxşı əsərləridir. "Cəmaləddin" pyesi özbək xalqının monqol işğalçılarına qarşı mübarizəsinə həsr olunmuşdur. M. Şeyxzadə Nizami, Füzuli, M. F. Axundov, A. S. Puşkin, M. Lermontov, V. Şekspir, İ. Höte, C. Bayron, Ş. Rustaveli və bir sıra başqa dünya klassiklərini özbək dilinə tərcümə etmişdir. M. Şeyxzadənin əsərləri bir sıra dünya dillərinə tərcümə olunmuşdur.

Məqsud Məsim oğlu Şeyxzadə 1967-ci ildə Daşkənddə vəfat etmiş, orada da dəfn olunmuşdur. Onun kiçik qardaşı Şıxıyev Fuad Məsim oğlu hidrotexniki qurğular sahəsində böyük alim, mütəxəssisdir. Texnika elmləri doktoru, professor, uzun illər Odessa dəniz gəmiçiliyi mühəndisləri institutunda elmi işlər üzrə prorektor olmuşdur. 90-cı illərdə vəfat etmişdir.

Ağdaş rayon mədəniyyət evində Maqsud Şeyxzadə adına muzey yaradılmışdır.

Şirvanşah I İbrahim
(*Şeyx İbrahim Dərbəndi*)

1352-ci ildə kasıblaşmış xan ailəsində doğulmuşdur. Kəsrənilərin törəmələrindən olub ikinci Mənuçöhrün doqquzuncu nəslindəndir. 1382-1417-ci illərdə Şirvanın şahı. Dərbəndilər sülaləsinin banisi.

İbrahim elmi, mədəniyyəti himayə edən uğurlu sərkərdə, müdrik dövlət xadimi idi. Deyilənlərə görə İbrahim yaz günlərinin birində özünün adəti ilə xışla yer şumlayır - ağbuynuzlu kəlləri ilə xış çəkirmiş. Günəş bir qədər qalxdıqda günortaya yaxın xışı bir qədər dərinə salaraq öküzləri dincə buraxıb, ağacın altında dincəlirmiş. Bu arada Şirvan sarayından elçilər gəlib onun Şirvanın şahı elan edirlər. Şah olduqdan sonra İbrahim 35 il ərzində Teymur və onun varisi, Toxtamış, Cəlairilər, Qaraqoyunlular kimi qüdrətli, qorxulu düşmənlərə qarşı davam gətirir. İbrahim özünün 10 minlik süvarisi ilə Teymurun Türkiyə səfərində iştirak edərək bir sıra parlaq qələbələr əldə etmişdi. Hakimiyyətdə olduğu illərdə Azərbaycan feodal xanlıqlarını qüdrətli bir dövlətdə birləşdirməyə səy göstərmiş, siyasi danışıqlar yolu ilə onları özünə tabe etdirə bilmişdi. Teymurilərin türkmən qəbilələri Qaraqoyunlularla müharibə aparmalarından məharətlə istifadə edən İbrahim 1406-cı ildə döyüşsüz Təbrizə girmişdi. Ancaq tezliklə Qaraqoyunluların qorxusundan geri qayıtmışdı. Şəki xanı Sidi Əhmədlə və Kaxetiya çarı Konstantinlə müqavilə bağlayaraq 1412-ci ildə Qaraqoyunlularla müharibəyə başladı. Bu döyüşdə İbrahim və onun silahdaşları uğursuzluğa düşərək əsir düşdülər. Konstantin öldürüldü. İbrahim üçün isə 1200 tumanlıq qan pulu tələb olundu. Təbrizlilər onu o qədər sevirdilər ki, Şirvan xəzinəsinə növbə çatmadı. Təbrizlilər bu pulu yığıb onu təntənə ilə yola salanda Qaraqoyunlu hökmdarı özü də burada iştirak etmişdi. Çox maraqlıdır ki, İbrahim Moskva knyazları ilə də dostluq edirdi. İbrahimin tapşırığı ilə on beşdən artıq azərbaycanlı usta Moskvada Kremlin tikintisində iştirak etmişdi.

Şeyx İbrahim Dərbəndi (I İbrahim) 1417-ci ildə Şirvanda vəfat etmişdir.

İ. P. Petruşevski "Böyük patriot Şirvanşah İbrahim" adlı kiçik bir broşura, yazıçı Əbdül Hüseynov isə "Əkinçi taxtda" adlı povest yazmışdır.

Şıxlinski Əliğa
(Əliğa İsmayıl oğlu Şıxlinski)

1865-ci ildə Qazaxda doğulmuşdur. Çar ordusunun və müvəqqəti hökumətin general-leytenantı, Azərbaycan demokratik hökumətinin, sovet dövlətinin görkəmli hərbi xadimi olmuşdur. Orta təhsilini Tiflisdə almış, 1886-cı ildə Peterburq artilleriya məktəbini bitirərək podporuçik rütbəsi almışdır.

Zabaykalyədə hərbi xidmət keçmiş, 1904-05-ci illərdə Port-Arturda batareya komandiri olmuşdur. Göstərdiyi qəhrəmanlıq və igidliyə görə Qızıl qılıncla mükafatlandırılaraq podpolkovnik rütbəsi verilmişdir. Müharibədən sonra 1906-cı ildə Ə. Şıxlinski ixtisasını artırmaq üçün Tsarskoselski artilleriya məktəbinə göndərilir. 1907-ci ildə artıq bu məktəbdə dərs deyir. 1910-cu ildə onun "Səhra toplarının cəbhədə işlədilməsi" adlı ilk kitabı nəşr olunur. 1912-ci ildə artilleriya general-mayoru rütbəsi alır. Birinci dünya müharibəsində Ə. Şıxlinski Peterburq qarnizonunun artilleriya rəisi, 1915-ci ildə Qərb cəbhəsinin artilleriya rəisi təyin olunur. 1917-ci ildə general-leytenant rütbəsi alaraq müvəqqəti hökumətdə Qərb cəbhəsi 10-cu ordunun komandanı təyin olunur. O ilin noyabrında istefaya çıxaraq vətənə qayıdır. Şıxlinski Rusiyanın və Fransanın bir sıra ordenləri ilə təltif olunmuşdu. Azərbaycan Demokratik Respublikasının hökumətində hərbi nazirin müavini olmuş, Azərbaycanda kommunist rejimi qurulduqdan sonra, respublikanın hərbi və dənizçilik komissarlığında işləmişdir. 1926-cı ildə Şıxlinski "Rusca, azərbaycanca qısa hərbi lüğət" kitabını çap etdirmiş, elə o il də ehtiyata çıxaraq yaradıcılıq fəaliyyətilə məşğul olmuşdur. "Xatirələrim" adlı kitab yazmış, Azərbaycan yazıçılarını rus dilinə tərcümə etmişdir.

Əliğa İsmayıl oğlu Şıxlinski 1943-cü ildə Bakıda vəfat etmişdir.

Onun adı küçə və məktəblərə verilmiş, haqqında bir neçə tədqiqat əsəri yazılmışdır. Ə. Şıxlinskinin qəhrəmanlığı haqda E. Z. Barsukov və A. N. Stepanovun "Port-Artur" və "Zvonoryevlər ailəsi" kitabında yazılmışdır.

Tağıyev Hacı Zeynalabdin
(*Hacı Zeynalabdin Tağı oğlu Tağıyev*)

1838-ci ildə (bəzi mənbələrdə 1842-ci ildə) Bakıda çəkməçi ailəsində doğulmuşdur. Multimilyonçu, XX əsrdə Bakıda ən böyük neft sahibkarı, iş adamı. Təhsil və mədəniyyətin himayəçisi olduğuna görə xalq ona millətin atası adını vermişdi.

Z. Tağıyev 10 yaşında anasını itirmişdir. Ailədəki ağır vəziyyət onu işləməyə vadar etdiyindən tikintidə günü 6 qəpiyə palçıq daşımışdır. 12 yaşında daş yonmuşdur. 15 yaşında daşqoyan-bənna olmuşdur. Bir qədər pul topladıqdan sonra iki mağaza alıb orada sənaye məhsulu satmağa başlamışdır. 1870-ci ildə Tağıyev kerosin almaq üçün iki çəni olan zavod tikir. Kerosinə o vaxt tələbat çox idi. 1872-ci ildə neft çıxarmaya kapital qoyaraq iki quyu qazdırır. 1886-cı ildə neft istehsalı və neftayırma ilə məşğul olan, paya əsaslanan firma açır. 1897-ci ildə özünün şəxsi firmasını yaradır. XX əsrin əvvəlində toxuculuq sənayesi yaratmaq məqsədilə Rusiyada parça istehsal edən çox böyük bir fabriki tikib, "Xəzər manufaktura cəmiyyətini" yaradır, ticarət əməliyyatları aparmaq üçün 1914-cü ildə başqa iş adamları ilə birgə kommersiya bankı yaradaraq idarə heyətinin sədri seçilir, 1916-cı ildə "Balıq sənayesi ilə məşğul olan aksioner cəmiyyətini" təşkil edərək balıqçı torları alır, vətəgələr yaradıb, balıqçılıq təsərrüfatını təşkil edir. Dağıstanda və Azərbaycanda balığı konservləşdirən, qurudan zavodlar tikir, soyuducu kameralar yaradır. 1917-ci ilin sonunda Z. A. Tağıyevin mülkiyyəti 30 milyon rubl idi. O, əliaçıqlıqla xeyriyyə işlərinə vəsait ayıraraq, bu günün özündə də fəaliyyət göstərən məktəb və teatr, qızlar məktəbi açır, onlar üçün ayrıca bina tikdirir. Qəzet və jurnal təsis edir. Onun vəsaiti hesabına Azərbaycanın oğul və qızları İngiltərə, Almaniya, Fransa və Rusiyada təhsil alırlar. Nəriman Nərimanov, Məmməd Əmin Rəsulzadə və başqaları onun vəsaitilə oxumuşdu.

Z. T. Tağıyev Rusiya imperiyasının, Buxara əmirinin, İranın ordenlərilə təltif olunmuşdu. Azərbaycanda kommunist rejimi qurulanda Z. T. Tağıyev könüllü olaraq özünün bütün mülkiyyətini Azərbaycan kommunist hökumətinə bağışlamışdı.

O, Sovet hökumətinin ona ömrünün axırınadək təhkim etdiyi Mərdəkandakı bağında 1924-cü il sentyabrın 1-də 86 yaşında vəfat etmiş və sentyabrın 4-də dəfn edilmişdir.

Topçubaşov Əlimərdan bəy
(*Əlimərdan bəy Ələkbər oğlu Topçubaşov*)

1862-ci ildə Tiflisdə doğulmuşdur. Siyasi və dövlət xadimi, publisist alim. Orta təhsilini birinci Tiflis gimnaziyasında almış, 1888-ci ildə Peterburq universitetinin hüquq fakültəsini bitirmişdir. Universiteti bitirdikdən sonra ona provaslavlığı qəbul etməklə universitetdə stajor professor yerini təklif etmiş o isə bundan imtina etmişdi.

Universitetdən sonra Ə. Topçubaşov Tiflisdə hakim köməkçisi, vəkil işləmiş, Bakıda publisistika ilə məşğul olmuşdur. 1898-ci ildə "Kaspi" qəzetini alaraq ona rəhbərlik edir. Maarifçiliklə məşğul olaraq teatr həyatını işıqlandırır və Azərbaycan ədəbiyyatını təbliğ edir. Rus dilli "Bakinskiy Torqovo-promışlenniy listok" qəzetini redaktə edir. XX əsrin əvvəlində Bakı şəhər dumasına seçilir, bir qədər sonra onun sədri olur. 1905-ci ilin avqustunda Oka çayında "Qustav Struve" gəmisində "Ümumrusiya müsəlmanlarının qurultayını çağırır. Müsəlmanların qurultayı mərkəz Bakıda olmaqla Ə. Topçubaşovu sədr seçir. O, Rusiya müsəlmanlarını qurultayda birləşməyə çağırır, sonra Ə. Topçubaşov daha iki qurultay keçirir. 1907-ci ildə Ə. Topçubaşov Bakı qəzasından Rusiya Dövlət Dumasına deputat seçilir. Dumada o Rusiyada bütün azsaylı xalqların avtonomiyasını tələb edən, "Narodnaya volya"çıların fraksiyasına qoşulur. Ə. Topçubaşov dumada çıxış edərək Rusiyanın kapitalist siyasətini kəskin tənqid edirdi. Bu illərdə o çar hökumətinin "Qara siyahısı"na düşərək polisin məxfi nəzarətinə götürülür. 1918-ci ildə Ə. Topçubaşov Azərbaycan Demokratik hökumətində xarici işlər naziri olur. Onu iki qardaş xalqlar arasında əlaqələr yaratmaq tapşırığı ilə Türkiyəyə göndərirlər. İstanbulda Ə. Topçubaşov əsas vəzifəsindən əlavə Azərbaycanda baş verən hadisələrlə bağlı kitab nəşr edir. 1918-ci ildə o, Azərbaycan parlamentinin üzvü olur və ilk iclasda sədr seçilir. Tezliklə ona Versal sülh konfransında iştirak etmək üçün göndərilən Azərbaycan nümayəndə heyətinə başçılıq etmək tapşırığı verilir. Ə. Topçubaşov İstanbuldan birbaşa Fransaya yola düşür. 1920-ci ildə Azərbaycanda kommunist rejimi qurulduqdan sonra vətənə qayıda bilməyərək mühacir olur. Parisdə elmi publisistik fəaliyyətlə məşğul olur, burda kitablar nəşr edərək dünya ictimaiyyətinə bolşevik Rusiyasının onun xalqına qarşı kolonial siyasət yürütdüyünü çatdırır.

Əlimərdan bəy Ələkbər oğlu Topçubaşov 1934-cü ildə Parisdə vəfat etmiş, Sen-Deni qəbiristanlığında dəfn edilmişdir.

Topçubaşov Mirzə Cəfər
(*Mirzə Cəfər Əlimərdan bəy oğlu Topçubaşov*)

1770-ci ildə, başqa bir məlumata görə 1784-cü ildə Gəncədə doğulmuşdur. Şair, şərqşünas alim. Mədrəsə təhsili almışdır. Rus, ərəb, fars, türk, erməni və gürcü dillərini bilmişdir.

M. Topçubaşov 1817-ci ildə İran elçiləri arasında Peterburqa gəlmişdir. Burada ona xarici işlər nazirliyinin departamentində tərcüməçi vəzifəsi təklif olunmuşdu. Beləliklə, o rus imperiyasının paytaxtında qaldı. O, həm də Peterburq baş müəllimlər institutunda ərəb, fars, və türk dillərindən dərs deyirdi. 1823-cü ildə o Peterburq universitetinin professoru olur. 1835-49-cu illərdə Rusiya xarici işlər nazirinin Asiya departamentinin Şərq dilləri institutunda fars dili və ədəbiyyatı kafedrasının müdiri olur. M. C. Topçubaşov Rusiya arxeologiya və numizmatika cəmiyyətinin yaradıcılarından olub, 1852-57-ci illərdə onun şərq şöbəsinin müdiri işləmişdir. Şöbə onun rəhbərliyi ilə "İzvestiya" (Xəbərlər) adlı jurnal nəşr edərək burada Şərq arxeologiyası, habelə Azərbaycan haqqında məqalələr nəşr edirdi. O, "Dədə Qorqud" və 50-dən artıq şairin əsərlərini rus dilinə tərcümə etmişdi. Jurnaldakı məqalələrin əksəriyyətini M. C. Topçubaşov özü yazırdı. Onun rəhbərliyi altında bir sıra rus şərqşünasları və diplomatları hazırlanmışdı. A. S. Qriboyedov ondan fars, A. Mitskeviç isə türk dilini öyrənmişdi. O, Mitskeviçlə dost olmuş və onun "Kırım sonetləri" adlı əsərini fars dilinə tərcümə etmişdi. M. Topçubaşovun elmi fəaliyyətini V. Belinski, İ. Kraçkovski, O. Senkovski kimi, rus elm və mədəniyyət xadimləri yüksək qiymətləndirmişdilər. Rus imperiyası qarşısındakı xidmətlərinə görə imperatorun razılığı və senatın qərarı ilə ən yaxşı şərqşünaslıq əsərlərinə 100 rubl verməklə "Topçubaşov mükafatı" təsis olunmuşdu.

Mirzə Cəfər Əlimərdan bəy oğlu Topçubaşov I dərəcəli Stanislav, II və III dərəcəli Anna, İranın "Şiri-Xurşid" ordenləri ilə mükafatlandırılmışdı. 1869-cu ildə Peterburqda vəfat etmişdir.

Topçubaşov Mustafa
(*Mustafa Ağabəy oğlu Topçubaşov*)

1895-ci ildə İrəvanda doğulmuşdur. Cərrah, ictimai xadim, tibb elmləri doktoru, professor, əməkdar elm xadimi, Azərbaycan EA-nın və SSRİ tibb EA-nın həqiqi üzvü, Bolqarıstan EA-nın müxbir üzvü, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı. Orta təhsilini İrəvanda almış, Kiyev Dövlət universitetinin tibb fakültəsini bitirmişdir.

M. A. Topçubaşov 1920-30-cu illərdə Azərbaycan Dövlət tibb universitetində cərrahiyyə klinikasında ordinator və assistent olmuşdur. 1930-75-ci illərdə Azərbaycan Dövlət tibb universitetinin cərrahiyyə kafedrasının müdiri, eyni zamanda 1945-48-ci illərdə EA-nın Eksperimental təbabət institutuna rəhbərlik etmişdir. M. Topçubaşov 7 monoqrafiya, 5 cildə "Xüsusi cərrahlıq" dərsliklərinin, ümumilikdə 160 elmi işin müəllifidir. Onun redaktəsi ilə kombinasiyalı ağrısızlaşdırma ilə bağlı üç elmi iş toplusu çap olunmuşdur. M. Topçubaşov öd yollarının cərrahiyyəsi, ağrısızlaşdırma, qarın boşluğu və tarokal cərrahiyyə, bərpa cərrahiyyəsi, neyrocərrahiyyə, ortopediya, urologiya sahəsində tədqiqatlar aparmışdır. O, bir sıra orijinal diaqnostik və operativ müalicə metodları təklif etmişdir. Əsas elmi tədqiqatları "Ürək damar xəstəlikləri və onların profilaktikası", "Xüsusi cərrahlıq", "Yad cisimləri çıxaran aparat və onun tətbiqi", "Normal hipertenziya və onun cərrahi müalicəsi", "Uzunmüddətli analgeziyanın tibbdə tətbiqi" əsərləridir. M. Topçubaşov ümumittifaq cərrahlar cəmiyyətinin, Azərbaycan cərrahlar və uroloqlar cəmiyyətinin fəxri sədri olmuşdur. Dəfələrlə Azərbaycan Ali Sovetinə deputat seçilmiş, 1955-59-cu illərdə Ali Sovetin sədri olmuşdur. Bir sıra orden və medallarla təltif olunmuşdur.

Mustafa Ağabəy oğlu Topçubaşov 1981-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir. Azərbaycan EA-nın Elmi-Tədqiqat Eksperimental-Klinik Təbabət İnstitutuna və küçələrdən birinə onun adı verilmişdir.

Turxan Gənceyi

1925-ci ildə Təbrizdə doğulmuşdur. Filoloq alim, filologiya elmləri doktoru, professor. Orta təhsilini Təbrizdə, ali təhsili İstanbul universitetinin ədəbiyyat fakültəsində almışdır.

Əmək fəaliyyətinə Neapol universitetinin şərqşünaslıq fakültəsində dərs deməklə başlamışdır. Eyni zamanda Frankfurt na Mayne və Hamburq universitetlərinin şərqşünaslıq universitetlərində dərs demişdir. 1959-cu ildən London universitetində tələbələrə türk xalqlarının ədəbiyyatı və "Dədə Qorqud" eposu haqqında mühazirələr oxumuşdur. Kembriç universitetinə dəvət alıb, burada, 1984-cü ildə Turxan üçün məxsusi olaraq fars və türk ədəbiyyatı kafedrası açılır. O, Xətai, M. F. Axundov, C. Məmmədquluzadə, Hüseyn Cavid, Mikayıl Müşfiq, Qara Qarayev, Fikrət Əmirov, Niyazi, Rəşid Behbudov və bir sıra başqaları haqqında ədəbiyyatşünaslıq məqalələrinin müəllifidir. Azərbaycanın şair və yazıçılarının əsərlərini ingilis dilinə çevirmişdir.

Turxan Gənceyi böyük Azərbaycanın şairi Xətai haqqında (I Şah İsmayıl) monoqrafiya yazarkən Britaniya muzeyində saxlanılan əlyazmalardan istifadə etmişdir.

Useynov Mikayıl
(*Mikayıl Ələsgər oğlu Useynov*)

1905-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Memar, memarlıq tarixi mütəxəssisi, memarlıq doktoru, professor, əməkdar elm xadimi. Azərbaycan EA-nın, SSRİ Memarlıq akademiyasının akademiki. SSRİ-nin əməkdar memarı, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, SSRİ və Azərbaycan SSR Dövlət mükafatları laureatı. 1929-cu ildə Azərbaycan politexnik institutunun tikinti fakültəsini bitirmişdir. M. Useynov Bakı Politexnik institutunda dərslər demiş, Azərbaycan memarlar ittifaqının sədri, SSRİ memarlar ittifaqı rəyasət heyətinin katibi, Azərbaycan EA-nın elmi tədqiqat memarlıq və incəsənət institutunun direktoru olmuşdur. "Nizami" kinoteatrı, Bakıda alimlər evi, Konservatoriya, Nizami adına muzey, Moskva XTS salonunun Azərbaycan bölməsi, Bakıda, Gəncədə, Moskvada Nizaminin heykəlləri M. Useynovun ən gözəl işlərindəndir. 1946-cı ildən sonra M. Useynov M. F. Axundov adına kitabxana, Bakı metrosunun bir neçə stansiyası, Bakı poçtamtının və bir sıra yaşayış evlərinin layihələrini vermişdir. M. Useynov "Bakı və Azərbaycanın memarlığı", "Bakının memarlıq abidələri", "Azərbaycan memarlığı III - XVIII əsrlərdə", "Müasir Azərbaycanın memarlığı", "Bakıda şirvanşahlar sarayları" (S. A. Dadaşovla birgə) "Azərbaycan memarlıq tarixi" (L. Bretanitski və A. Salamzadə ilə birgə) "Azərbaycan memarlıq abidələri" və bir sıra başqa əsərlərin müəllifidir.

Useynov Mikayıl Ələsgər oğlu dərəcələrlə SSRİ və Azərbaycan SSR Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur.

M. Ə. Useynov 1929-cu ildən 1946-cı ilə qədər tanınmış Azərbaycan memarı, memarlıq tarixçisi, professor, Azərbaycan EA-nın akademiki, SSRİ Memarlıq Akademiyasının müxbir üzvü, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı Sadıq Əkbər oğlu Dadaşovla (1905-1946) birgə işləmişdir.

1993-cü ildə Bakıda vəfat etmişdir.

Vahabzadə Bəxtiyar
(*Bəxtiyar Mahmud oğlu Vahabzadə*)

1925-ci ildə Şəkidə doğulmuşdur. Şair, dramaturq, ədəbiyyatçı. Azərbaycan Dövlət mükafatı laureatı. Filoloji elmlər doktoru, professor. Azərbaycan EA-nın müxbir üzvü. 1947-ci ildə ADU-nun filologiya fakültəsini bitirmişdir.

İlk "Ana və şəkil" şeirini 1943-cü ildə çap etdirmişdir. "Öz dostlarıma" ilk kitabı 1949-cu ildə çap olunmuşdur. "Əbədi heykəl", "Ceyran", "İnsan və zaman", "Öz özümü söhbət" əsərlərinin müəllifidir. B. Vahabzadə həm də dramaturq kimi tanınır. Onun "Vicdan", "İkinci səs", "Yağışdan sonra" əsərləri teatr səhnələrində müvəffəqiyyətlə oynanılır. Ədəbiyyatşünaslıq sahəsində də bir sıra əsərlərin, habelə "Səməd Vurğunun həyat və yaradıcılığı" monoqrafiyasının müəllifidir. B. Vahabzadə A. S. Puşkin, M. Y. Lermontov, N. A. Nekrasov və bir sıra başqalarının əsərlərini Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir. ADU-nun filologiya fakültəsində dərs deyir.

Vahabzadə Bəxtiyar Mahmud oğlu dəfələrlə Azərbaycan Ali Sovetinə və Milli Məclisə deputat seçilmişdir. 1991-ci ildən Respublika Yazıçılarının Ağsaqqallar Şurasının sədridir. "İstiqlal" ordeni ilə təltif olunmuşdur.

Vahid

(Əliağa Məmmədqulu oğlu İsgəndərov)

1895-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Şair, Azərbaycanın əməkdar incəsənət xadimidir. Mollaxanda təhsil almışdır.

Vahid əmək fəaliyyətinə gənc yaşlarında dülgərliklə başlamışdır. Uşaqlıqdan şeirə meyli olmuş, çox gənc yaşlarından ədəbi dərnəklərdə iştirak edərək, lirik şeirlər yazmışdır. Dostlarının məsləhətilə satirik şeirlər yazmağa başlamış, 1916-cı ildə haqsızlığı, zülmü, mövhumatı tənqid edən "Tamahın nəticəsi" adlı ilk satirik şeirlər kitabını nəşr etdirmişdir. Sovet quruluşunu Vahid razılıqla qarşılamışdı. "Kommunist" qəzeti və "Molla Nəsrəddin" jurnalı ilə sıx yaradıcılıq əlaqələri yaranmışdı. "Məktəb nə deməkdir", "Əsgər və fəhlə dostlarıma", "Mollaxana", "Kupletlər" şeirlərində köhnəliyin qalıqları kəskin satira atəşinə tutulur, yenilik vəsf olunurdu. O, bu əsərlərində sanki köhnəliyə gülsə də, Ezop dililə Sovet cəmiyyətinin ayrılıqlarının da üstünü incəliklə açırdı. 1941-45-ci illərdə sovet-alman müharibəsi dövründə yazdığı əsərlərdə vətənə məhəbbət, düşməyə nifrət, qələbəyə inam hissi təbliğ olunurdu. Bu dövrdə onun "Döyüş qəzəlləri" (1943), "Qəzəllər" (1944) kitabları nəşr olundu. Füzuli ənənəsinin davamçısı və şərq ədəbiyyatının gözəl bilicisi olan Vahid həm də gözəl tərcüməçi idi, ərəb, fars dillərini mükəmməl bilirdi. Nizami, Xaqani, Füzuli, Nəvainin qəzəlləri onun tərcüməsində işıq üzü görmüşdür. Sovet sistemi onu nəşr etməməklə hüququ yalnız yazmaq olan böyük bir qəzəl ustasını XX əsrin ən böyük şairini itirdi.

Əliağa Məmmədqulu oğlu İsgəndərov (Vahid) 1965-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir. Qəbrinin üstündə və filarmoniya bağında ona abidə qoyulmuş, burada Vahid poeziya evi açılmışdır. Orada tez-tez poeziya və musiqi məclisləri keçirilir.

Vəkilova Leyla
(*Leyla Məhəd qızı Vəkilova*)

1927-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. SSRİ xalq artisti. 1943-cü ildə Bakı xoreoqrafiya məktəbini bitirmiş, Q. Almaszadənin tələbəsi olmuşdur. 1945-46-cı illərdə Moskva xoreoqrafiya məktəbində sənətini təkmilləşdirmişdir.

L. M. Vəkilova 1943-71-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrının balerinası olmuşdur. O, milli baletlər: "Qız qalası", "Yeddi gözəl", "Gülşən", "Məhəbbət əfsanəsi", "Qaraca qız"-da Gülyanaq, Ayşə, Gülşən, Şirin və Qaraca qız partiyalarını böyük məharətlə oynamışdır. O, bir sıra başqa - Sari, Odetda, Avrora, Maşa, Laurensiya, Zarema, Tao Xoa və s. partiyaların ifaçısı olmuşdur. L. Vəkilova Bakı Xoreoqrafiya məktəbində dərs deyir. 1976-cı ildən Azərbaycan rəqs ansamblının rəhbəridir. Xarici ölkələrdə gastrollarda böyük müvəffəqiyyətlə çıxış etmişdir.

Vəkilova Leyla Məhəd qızı orden və medallarla təltif olunmuşdur.

21 fevral 1999-cu ildə Bakıda vəfat etmişdir.

Vəzirov Nəcəf bəy
(*Nəcəf bəy Fətəli bəy oğlu Vəzirov*)

1854-cü ildə Şuşada doğulmuşdur. Dramaturq, publisist, teatr xadimi. İlk təhsilini Şuşada, orta təhsilini Bakıda almışdır. 1878-ci ildə Moskvada Petrovski-Razumovski adına kənd təsərrüfatı akademiyasını bitirmişdir.

N. B. Vəzirov Azərbaycan professional teatrının yaradıcılarından biridir. İlk dəfə 1873-cü ildə Həsən Bəy Zərdabi ilə birlikdə M. F. Axundovun "Lənkəran xanının vəziri" və "Hacı Qara" komediyalarını tamaşaya qoymuşdur. 1875-ci ildən "Əkinçi" qəzetində çap olunmağa başlamışdır. Dramatik əsərlərində XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan kəndinin - mülkədarların, kəndlilərin, ziyalıların, burjuaziyanın, işbazların və firıldaqçıların real həyatdakı iç üzünü açaraq tənqid etmişdir. "Əti sənin, sümüyü mənim", "Nə əkərsən, onu biçərsən", "Gəmi lövbərsiz olmaz", "Daldan atılan daş topuğa dəyər" əsərlərində o dövrdə uşaqların ailədə tərbiyə prinsiplərini və münasibətlərini kəskin tənqid atəsinə tutmuşdur. "Yağışdan çıxdıq, yağmura düşdük" əsərində Hacı Qənbərin simasında var-dövlət ehtirası insani münasibətlərin saxtalaşdırılması - ikiüzlülük tənqid olunur. İlk Azərbaycan faciəsi olan "Müsibəti Fəxrəddin" əsərində Avropada təhsil almış liberal bəy oğlunun buradakı feodal qaydalarla razılaşmadığını, onlara qarşı etiraz səsinə qaldıran gəncin obrazını yaratmışdır. N. B. Vəzirov əsərlərində çar üsul-idarəsinin Azərbaycanda apardığı siyasətə qarşı səsinə qaldırır. Onun dram əsərləri Zaqafqaziyada, Volqaboyunda, Şimali Qafqazda, İranda, Türkiyədə böyük uğurla səhnəyə qoyulur və razılıqla qarşılanırdı. N. B. Vəzirovun Azərbaycan teatr sənətinin inkişafında əhəmiyyətli xidmətləri olmuşdur. Əsərləri bir sıra xarici dillərə tərcümə olunmuşdur.

Nəcəf bəy Fətəli oğlu Vəzirov 1926-cı ildə Çuxuryurdda vəfat etmiş, Bakıda dəfn olunmuşdur. Lənkəran Dövlət Dram Teatrı onun adını daşıyır.

Vəzirov Süleyman
(*Süleyman Azad oğlu Vəzirov*)

1910-cu ildə Bakıda doğulmuşdur. Neft sənayesinin böyük təşkilatçılarındanır. Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, Azərbaycanın elm və texnika xadimidir. 1932-ci ildə Bakı Politexnik İnstitutunu bitirmişdir.

S. Vəzirov 1932-ci ildən neft mədənlərində usta, baş mühəndis, direktor olmuşdur. 1940-42-ci illərdə "Azərneftkombinat"ın baş mühəndisi olmuş, 1942-46-cı illərdə Azərbaycan neft sənayesinə rəhbərlik etmişdir. S. Vəzirovun yüksək istedadı sovet-alman müharibəsi dövründə üzə çıxmışdır, belə ki, o, bu illər ərzində döyüşən ordunu fasiləsiz olaraq yanacaq və sürtgü yağları ilə təmin olunmasına nail ola bilmişdi. Buna görə o, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı adına layiq görülmüşdür. S. Vəzirov neftçixarma və neftin emalı işində yüksək ixtisaslı bir mühəndis kimi xidməti vəzifəsində müstəqil qərarlar çıxarırdı. Belə hərəkətlər o vaxtkı rəhbərliyin xoşuna gəlmirdi. Belə hallarda adətən M. C. Bağırovla onun arasında fikir ayrılığı və mübahisələr olurdu. Ona görə də S. Vəzirov o vaxtlar SSRİ neft sənayesi naziri olan N. Baybakovun köməyi ilə Moskvaya gedib, orada SSRİ neft sənayesi nazirliyinin Cənub və Qərb rayonları neftçixarma üzrə baş idarəsinin rəisi təyin olunur. 1949-53-cü illərdə S. Vəzirov "Türkməneft" birliyində rəis işləyir. Burada o, Nebit-Dağda, Çələkəndə və Qumdağda neft və qaz yataqlarının aşkara çıxarılıb işlənməsində böyük işlər görür. Türkmənistanda böyük hörmət qazanır. M. C. Bağırov hakimiyyətdən getdikdən sonra 1953-cü ildə S. Vəzirov Bakıya qayıdıb, Azərbaycanın neft sənayesi naziri təyin olunur. 1958-70-ci illərdə Nazirlər Sovetinin sədrinin müavini, 1956-65-ci illərdə eyni zamanda Xalq Təsərrüfatı Şurasının (Sovnarxozun) sədri olur. 1972-73-cü illərdə Ali Soveti sədrinin müavini olur.

Süleyman Azad oğlu Vəzirov dəfələrlə SSRİ və Azərbaycan SSR Ali Sovetinə deputat seçilmiş, orden və medallarla təltif olunmuşdur.

1973-cü ildə Bakıda vəfat etmişdir.

Yusifbəyli Nəsim bəy

(Nəsim bəy Yusif oğlu Yusifbəyli (Usubbəyov)

1881-ci ildə Gəncədə doğulmuşdur. Siyasi və dövlət xadimi, publisist. Orta təhsilini Gəncə gimnaziyasında almış, 1902-ci ildə Novorossiysk (Odessa) universitetinin hüquq fakültəsinə daxil olmuş, ancaq bitirməmişdir.

1905-07-ci illərdə Rusiyada baş verən inqilabi əhval-ruhiyyə ilə bağlı bu universitet müvəqqəti bağlanmışdı. 1907-ci ildə N. Yusifbəyli Kırma köçüb, "Tərcüman" qəzeti ilə əməkdaşlıq edir. Özü baş rolda oynamaqla Azərbaycan dramaturqlarının əsərlərini burada səhnəyə qoyur. 1908-ci ildə İstanbula köçərək publisistik fəaliyyətlə məşğul olmaqla bərabər "Türk dərənəyi" cəmiyyətinin təşkili ilə məşğul olur. 1911-ci ildə N. Yusifbəyli Gəncəyə qayıdaraq "Molla Nəsrəddin" jurnalı və "Tərcüman" qəzetlərinə məqalələr göndərir, "Müsəlman xeyriyyə cəmiyyəti", "Müsəlmanların maariflənməsi cəmiyyəti", "Aktyorlar cəmiyyəti"nin fəaliyyətlərində iştirak edir. 1917-ci ildə N. Y. Yusifbəyli öz həmfikirilərlə Gəncədə "Milli federalistlərin Türk partiyasını" yaradır. Partiyanın əsas tələbi Rusiyanın milli ərazi muxtariyyətlər əsasında təşkili idi. 1917-ci ilin iyulunda bu partiya M. Ə. Rəsulzadənin başçılığı ilə "Müsəlman demokratik müsavət partiyası" ilə birləşərək "Müsavət" adlandırılmağa başladı və öz proqramlarında millətçi-federalistlərin əsas tələbi - Rusiyanın federativ qurulması saxlandı. M. Ə. Rəsulzadə partiyanın mərkəzi komitəsinin sədri seçildi. Gəncədə partiyanın rəhbəri N. Yusifbəyli oldu. 1917-ci ildə Rusiyada bolşeviklər hakimiyyətə gəldikdən sonra partiya öz nizamnaməsində dəyişiklik edərək Azərbaycanın tam müstəqilliyini tələb etməyə başladılar. N. Yusifbəyli Zaqafqaziya seyminin üzvü, Zaqafqaziya federativ hökumətində - maarif naziri, 28 may 1918-ci ildən ADR hökumətində 1919-cu ilin martına kimi maarif naziri, 1919-cu ilin martından 1920-ci ilin martına kimi Azərbaycan hökumətinin sədri olmuşdur.

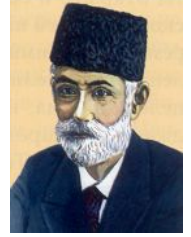

1920-ci ildə Sovet Rusiyası tərəfindən Azərbaycan tutulduqdan və kommunist rejimi qurulduqdan sonra Nəsim bəy Yusif oğlu Yusifbəyli (Usubbəyov) Tiflisə getmək istəyir. 1920-ci il mayın əvvəllərində yolda quldurlar tərəfindən öldürülmüşdür.

Zərdabi Həsən bəy
(*Həsən bəy Səlim bəy oğlu Məlikov*)

1842-ci ildə Göyçayın yaxınlığında Zərdabda anadan olmuşdur. Maarifçi, publisist, ictimai xadim. 1861-ci ildə Tiflis real məktəbini, 1865-ci ildə Moskva universitetinin təbiət elmləri bölməsinin fizika-riyaziyyat fakültəsini bitirmişdir.

Zərdabi Bakının, Qubanın Tiflisin məhkəmələrində işləmişdir. Bakı realni məktəbində təbiət elmlərindən dərs demişdir. 1873-cü ildə Nəcəf bəy Vəzirovlə M. F. Axundovun "Hacı Qara" komediyasını səhnəyə qoymaqla Azərbaycan milli teatrının əsasını qoyurlar. Zərdabi 1875-ci ildə milli dildə ilk maarifçi qəzet olan "Əkinçi"ni yaratmaqla milli mətbuatın əsasını qoyur. Qəzetin 56 nömrəsi çıxmışdı. Bu qəzetdə M. F. Axundov, S. Ə. Şirvani, N. B. Vəzirov və Azərbaycanın bir sıra görkəmli xadimləri çıxış edirdilər. Leqal mövqeyinə baxmayaraq çar senzurası qəzeti bağladı. Bundan sonra Zərdabi doğulduğu rayona gedərək 20 il orada müəllimlik etdi. 1896-cı ildə Bakıya qayıdıb "Kaspi" qəzetinə redaktorluq etməyə başladı. O, "Torpaq, su və hava", "Fiziki sağlamlığın saxlanması metodları" və bir sıra elmi pedaqoji əsərlərin müəllifi idi. 1901-ci ildə ilk qızlar məktəbinin təşkilində və 1906-cı ildə müəllimlərin ilk qurultayının işində iştirak edir. Bakı şəhər dumasına deputat seçilir.

Məlikov Həsən bəy Səlim bəy oğlu (Zərdabi) 1907-ci ildə vəfat etmiş, Bakıda dəfn olunmuşdur.

Zeynallı Asəf
(*Asəf Zeynalabdin oğlu Zeynallı*)

1889-cu ildə Dərbənddə doğulmuşdur. 1923-26-cı illərdə Bakı musiqi texnikumunda, 1931-ci ildə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının bəstəkarlıq şöbəsində, Üzeyir Hacıbəyov sinfini bitirmişdi.

1929-31 illərdə A. Zeynallı türk fəhlə teatrında musiqi bölməsinin müdiri və Azərbaycan proletar musiqiçiləri birliyinin sədri olmuşdur. Q. Qarayev və T. Quliyev onun tələbələri olmuşlar. A. Zeynallı istedadlı bəstəkar olmuşdur. Azərbaycan musiqi tarixində ilk romanslar onun adı ilə bağlıdır. Onun "Ölkəm", "Sual", "Çadra", "Seyran" və başqa romansları bu gün də dildən düşmür. Türk fəhlə teatrında oynanılan C. Cabbarlının "Sevil", "Qayıdış", X. Nəzirli və S. Rüstəmin "Alov", A. Həmidin "Hind qızı", V. Kirşonun "Küləklər şəhəri" əsərlərinə musiqi bəstələmişdi. "Uşaq süitəsi" əsərilə Azərbaycan uşaq musiqisinin əsasını qoymuşdu. A. Zeynallı 50-yə yaxın Azərbaycan xalq folklor mahnılarını nota almışdır.

Asəf Zeynalabdin oğlu Zeynallı 1932-ci ildə yaradıcılığının parlaq çiçəkləndiyi bir dövrdə vəfat etmişdir. Doğulduğu gündən 23 il altı ay keçmişdi. Bakı musiqi məktəbi və paytaxtın küçələrindən biri onun adını daşıyır.

Zeynalova Nəribə
(*Nəribə Cahangir qızı Zeynalova*)

1917-ci ildə Bakıda doğulmuşdur. Azərbaycanın xalq artisti, Azərbaycan Dövlət mükafatı laureatı. 1941-ci ildə Bakı teatr texnikumunu bitirmişdir.

N. C. Zeynalova Azərbaycan teatr səhnəsinin görkəmli ustasıdır. 1937-ci ildən teatrda fəaliyyətə başlamış, 1941-ci ildən Azərbaycan musiqili komediya teatrının səhnəsində çıxış edir. O, burada S. Rüstəmovun "Beşmanatlıq gəlin"ində Gülnaz, A. Məşədibəyovun "Bu kimin toyudur"da Məsmə, T. Quliyevin "Qızılxataranlar"ında Rəşxəndə, V. Dolidzenin "Keto və Kote"sində Kabato rollarının parlaq, təkrarolunmaz ifaçısı olmuşdur. O, Bakı kinostudiyasında "Qayınana", "Ögey ana", "Şərəf qanunu", "Ulduz", "Bizim Cəbiş müəllim", "Böyük dayaq" filmlərinə çəkilmişdir. N. Zeynalova yüksək professionalılıqla oxuyur, oynayır, böyük istedadla dramatik obrazlar yaradır.

Zeynalova Nəribə Cahangir qızı orden və medallarla təltif olunmuş, haqqında "Aktrisanın təbəssümü" filmi çəkilmişdir (Rejissor R. Kazımovski).

Atası Cahangir Məşədi Rza oğlu Zeynalov (1865-1918) tanınmış Azərbaycan teatr xadimi, Azərbaycan professional teatrının əsasını qoyanlardan biri olmuşdur.

Oğlu Cahangir Zeynalov məşhur aktyordur.

Nəribə Zeynalova 10 mart 2004-cü ildə vəfat etmişdir. Fəxri Xiyabanda dəfn edilmişdir.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat:

Əbdülhüseyn Ənbiya oğlu. “XX əsrin 100 görkəmli azərbaycanlısı”. Bakı, “Sumqayıt” nəşriyyatı, 2002

www.president.az

www.heydar-aliyev.org

www.preslib.az

www.azerbaijan.az

www.axtar.az

www.fnkaa.ru

www.ksam.org

<http://mirslovarei.com>

<http://www.bakunews.info>

<http://sheki.ru>

<http://www.baku.ru>

<http://www.alakbarli.aamh.az>

<http://www.science.az/ru>

<http://www.azeri.ru>

www.wikipedia.org

<http://www.photo.azuni.net>

<http://uzeyirbook.musigi-dunya.az>